

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ADLİ TIP ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI**

Danışman: Prof. Dr. Ayşe DURAKBAŞA

**Kadın Cezaevlerinin
Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısı ile
Değerlendirilmesi**

**SOSYAL BİLİMLER ANABİLİMDALI
DOKTORA TEZİ**

Seda SALİHOĞLU GÜNELSU

İSTANBUL, 2014

Istanbul, 04 Haziran 2014

İ.Ü.ADLİ TIP ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Lisansüstü Öğretim Yönetmeliğinin 50.maddesi uyarınca Enstitünüz Sosyal Bilimler Anabilim Dalı'nın doktora öğrencisi Seda SALİHOĞLU GÜNELSU'nun,

“Kadın Cezaevlerinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bakımından Yeniden Değerlendirilmesi”

Adlı tezi jürimizce tetkik edilmiş ve kendisine tez savunması yaptırılmıştır.

Yukarıda adı geçen tez başlığının **“Kadın Cezaevlerinin Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısı ile Değerlendirilmesi”** şeklinde değiştirilerek tezin ve tez savunmasının kabul edilmesine oy birliğiyle karar verilmiştir.

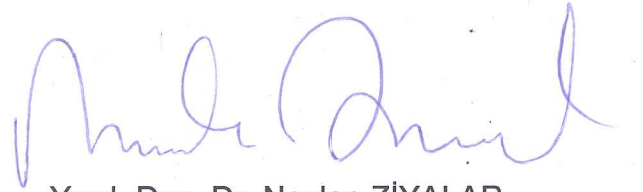
Prof. Dr. Ayşe DURAKBAŞA
Jüri Başkanı
Danışmanı

Prof. Dr. S. Fatih MAHMUTOĞLU
Üye

Prof. Dr. Faruk AŞICIOĞLU
Üye

Yard. Doç. Dr. Neylan ZİYALAR
Üye

Yard. Doç. Dr. Z. Belma GÖLGE
Üye

ÖNSÖZ

Tamamı satırlara dökülemese de hafızamda ömür boyu kalacak olan, hayata dair pek çok şey biriktirmemi sağlayan bu çalışma, hayatımdaki önemli basamaklardan biri olarak yerini aldı. Saha çalışmasında yaşadığım, hissettiğim ve edindiğim deneyim, burada aktarabildiğim kadarından çok daha fazlasını içeriyor. Tam da bu nedenle, doktora tezi olarak hazırlansa da bu çalışma benim için çok daha fazla şey ifade ediyor.

Çalışmanın gerçekleşmesinde pek çok kişinin emeği bulunmaktadır. Üniversite öğrenciliğimin başlangıcı olan ilk sosyoloji dersini aldıktan yıllar sonra doktora tezimde danışmanım olarak öğrenciliğimin son aşamasında da birlikte yol aldığım ve her türlü paylaşımıyla ufkumu açan hocam Prof. Dr. Ayşe Durakbaşı'ya;

Adli Tıp Enstitüsü'nde yüksek lisans yapmaya başladığım günden beri beni hep destekleyen hocam Yard. Doç. Dr. Neylan Ziyalar'a;

Tezin yasal düzenlemelerle ilgili bölümlerinde akıl danıştığım Prof. Dr. Fatih Mahmutoglu'na;

Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu'ndaki çalışma sürecini destekleyen, deneyimlerini ve önerilerini paylaşan Doç. Dr. Türkan Erdoğan'a;

Cezaevlerinde yaptıkları çalışmaları paylaşıp sorularımı cevaplayan Prof. Dr. İlkey Savcı'ya ve Yard. Doç. Dr. Özlem Körükçü'ye;

Saha çalışması boyunca bana destek olan Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ve Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu çalışanlarına ve özellikle aralarından oralarda “başka türlü bir şey” olabileceğine dair inançlarıyla beni biraz olsun umutlandıran herkese;

Öğrenim hayatım boyunca arkamda olup sonsuz bir sabırla beni her konuda destekleyen aileme;

Tez süreci boyunca yaşadığım sıkıntıları atlatmam için yanımda olan ve beni motive etmeye çalışan tüm arkadaşlarıma;

Doktora süreci boyunca işsiz kaldığımda, evlenme kararı aldığımda, İstanbul'dan ayrıldığımda, Urla'ya taşındığımda ve yepyeni bir hayata başladığımda yanımda olan, beni hep yüreklendiren, tüm bu değişim sürecinde birlikte karar verip umutla yol aldığım eşim Özgür Günelsu'ya;

Görüşme yaptığım, yanlarında oturduğum ya da sadece baktığım, cezaevlerindeki tüm kadınlara teşekkürlerimi sunarım.

Nisan, 2014

Çekilmiş acıların, birikmiş yorgunluğun, düzensiz bir günlük hayatta, çekilmez boyutlar kazanması mümkün çünkü.

Sevgi Soysal, Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu, s. 110

“Tutuklu” ya da “asker”, burada kapatılmış olan bizleriz ve yaşamak zorunda olduğumuz bir yerde, yaşamanın yollarını da bulacağız. Bunu sağlamak çaba gerektiriyor, her şey gibi.

Sevgi Soysal, Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu, s. 178

İnsanlar niye girdin diyecek. Erkek gene her türlü kendini götürür. Ama bayan daha farklı. Bayan için taşıması zor bir yük. Erkek için kabadayılık olur. Bayanlar çıkınca daha çaresiz. Erkeklerle bir şey olmaz. Aslanlar gibi girmiş, yatmış denir. İyi bir kız olsaydın girmezdin, derler.

Ankara Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, yaş 19

Ben köyde hiç tek başıma dışarı çıkmadım. Burada kendime güvenim geldi. İlk izne çıktığımda çok korktum. Kaybolucam diye. Sanki herkes bana bakıyor sandım. Cezaevinden çıktığımı anlıyorlar gibi geldi.

Denizli Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu, yaş 25

Ben burada kendimi kadın gibi görmüyorum. Ama dışarıda öyle değil. Bir kadına yakışmıyor burası. Evimde durunca kendimi kadın gibi hissediyorum. Eşimle, oğlumla, işimle ilgili sorumlulukları yerine getirmek bana kadın gibi hissettiriyor.

Denizli Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu, yaş 29

Benim yaşadığım ortamda mahalle baskısı vardı. El ne der diye rahat hareket edemiyordun. Duvarlarla çevrili de olsa kendi başına bir bireyim burada. Dışarıda kendi ayaklarımın üzerinde dursaydım belki cinayet işlemezdim.

Ankara Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, yaş 42

İnsanlar kapının önüne salınınca ondan sonrası yok. Kapıdan çıktıktan sonra bir şeyler yapılmalı. Nereye gidecek, nasıl bir yaşam bekliyor. Bence cezaevinden çıkmadan önce iş bulunmalı. Yaşayabilecekleri bir yer sağlanmalı. Bir yerden başlayabilmesi için olanak sağlanmalı. Özgür olmak kapının dışında olmak değil.

Denizli Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu, yaş 35

cezaevlerindeki tüm kadınlara...

*Saha çalışmasının Denizli’de yürütülen üç aylık bölümü, **TÜBİTAK** tarafından “**Doktora Öğrencileri İçin Yurt İçi Araştırma Burs Programı**” kapsamında verilen burs desteği ile gerçekleştirilmiştir.*

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ VE AMAÇ	7
2. GENEL BİLGİLER	10
2.1. Sosyal Teoride Suçun Kavramsallaştırılması	10
2.2. Kadın Suçluluğu	14
2.2.1. Kadın Suçluluğuna Kriminolojik Yaklaşımlar	17
2.2.2. Feminist Hukuk ve Feminist Kriminoloji	19
2.3. Türkiye’de Kadın Suçluluğu	24
2.4. Tarihsel Süreç İçinde Cezalandırmanın Mekânsal/Kurumsal Boyutları	28
2.5. Türkiye’de Ceza İnfaz Sistemi	37
2.5.1. Kadın Ceza İnfaz Kurumları	59
2.5.2. Ceza İnfaz Kurumu Sonrası ve Denetimli Serbestlik	63
2.6. Rehabilitasyon/Güçlendirme/Sağaltım	68
2.6.1. Kadın Hükümlü/Tutuklulara Yönelik Rehabilitasyon Programları	74
2.6.2. Türkiye’de Rehabilitasyon Programları	84
2.6.2.1. Eğitim Çalışmaları	86
2.6.2.2. Psiko-sosyal Çalışmalar	94
2.6.2.3. Rehabilitasyon Çalışmaları Kapsamında Gerçekleştirilen Kurumsal İşbirlikleri	96
2.7. Cezalandırma ve İnsan Hakları	99
3. GEREÇ VE YÖNTEM	105
4. BULGULAR	110
4.1. Demografik Bilgiler	110
4.2. Cezaevlerindeki Fiziksel ve Sosyal Koşullarla İlgili Gözlem Notları	114
4.2.1. Rehabilitasyon Faaliyetleri	122
4.3. Kadınlarla Yapılan Görüşmeler	126
4.3.1. Fiziksel ve Sosyal Koşullar	129
4.3.2. Cezaevinde Kadın Olmak	154
4.3.3. Rehabilitasyon Faaliyetleri	173
4.3.4. Cezaevi Sonrası	186
4.4. Rehabilitasyon Faaliyetleri ile İlgili Gözlemler	198
4.5. Çalışanlarla Yapılan Görüşmeler	204
4.5.1. Cezaevinde Çalışma Deneyimi	204
4.5.2. Çalışma Koşullarının Çalışanlar Üzerindeki Etkileri	207
4.5.3. Rehabilitasyon Faaliyetleri ile İlgili Görüşleri	215

5. TARTIŞMA	222
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	243
ÖZETLER	255
KAYNAKLAR	257
EK 1. Kadın Hükümlü ve Tutuklular İçin Görüşme Formu	265
EK 2. Cezaevi Çalışanları İçin Görüşme Formu	267
EK 3. Cezaevi Yöneticisi İçin Görüşme Formu	269
ÖZGEÇMİŞ	271

TABLO LİSTESİ

Tablo I. Cezaevlerindeki Kadınların Bazı Ülkelerdeki Oranları	15
Tablo II. Yıllara Göre Cezaevlerindeki Kadın-Erkek Sayıları (Aralık 2013)	23
Tablo III. Cezaevlerindeki Kadın ve Erkeklerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (Mart 2014)	23
Tablo IV. Cezaevlerindeki Kadın ve Erkeklerin Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı (Mart 2014)	24
Tablo V. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Kadro Durumu (Kasım 2013)	45
Tablo VI. Tiplerine Göre Cezaevlerinin Özellikleri	52
Tablo VII. Türkiye’de Cezaevlerindeki Kadınların Sayısı (Mart 2013)	57
Tablo VIII. Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu’ndaki Kadınların Suç Tipleri ...	102
Tablo IX. Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu’ndaki Kadınların Eğitim Durumu	103
Tablo X. Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu’ndaki Kadınların Yaş Aralığı	103
Tablo XI. Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu’ndaki Kadınların Suç Tipleri	104
Tablo XII. Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu’ndaki Kadınların Eğitim Durumu	105
Tablo XIII. Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu’ndaki Kadınların Yaş Aralığı ...	105
Tablo XIV. Görüşme Yapılan Kadınların Suç Tipleri	118
Tablo XV. Görüşme Yapılan Kadınların Eğitim Durumları.....	119
Tablo XVI. Görüşme Yapılan Kadınların Yaş Aralığı.....	119
Tablo XVII. Görüşme Yapılan Kadınların Medeni Durumları	120
Tablo XVIII. Görüşme Yapılan Kadınların Çocuk Sayıları.....	120
Tablo XIX. Görüşme Yapılan Kadınların Meslek Grupları	121

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Cezaevi, kapatılma cezasının uygulandığı mekân olarak hem fiziksel hem de psikolojik bağımsızlığı engelleyen bir yapıdır. Mimari yapısı ile fiziksel kısıtlılık hissi verirken, sosyal yapısı ile de kendine özgü dinamikleri içinde barındırır. Cezaevinde erkeklerin ve kadınların yaşadıkları deneyimler ile mekâna ve koşullara dair algıları farklılık göstermektedir. Rehabilitasyon programları, sağlık ihtiyaçları, güvenlik ve cezaevlerinin mimarisi gibi cezaevinde sağlanan koşulların ve kadınlara özgü olan gebelik, çocuk sahibi olma, aile ile ilişki, cezaevindeki diğer kadınlarla ilişki, tahliye sonrası yeniden uyum süreci gibi konuların kadınların gereksinimleri ve ihtiyaçları doğrultusunda özel olarak değerlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet temelinde yapılandırılması gerekmektedir. Suç işleyen insanların yeniden sosyalleşmelerini kolaylaştırması beklenen cezaevi sisteminin, kadınlara özgü durumları göz ardı ederek bu beklentiyi karşılaması olanaksızdır. Konunun kadınla erkek arasındaki yaşam tecrübesi farklılığını dikkate alarak haklarda eşitlik ilkesini gözeten bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir.

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün verilerine bakıldığında Mart 2014 itibarıyla Türkiye'de 151.515 adet tutuklu ve hükümlü bulunduğu görülmektedir. Bunların % 3,6'sı (5.398) kadın, % 96,4'ü (146.117) erkektir. Dünya geneline bakıldığında da kadın suçluluk oranının erkek suçluluk oranına göre düşük olduğu görülmektedir (Siegel, 2010). Ancak kadın suçlu oranı ülkeden ülkeye ve sosyo-kültürel yapıdaki farklılıklara bağlı olarak değişmektedir (İçli, 1993). Kadınlar, suçla ilgili çalışmalarda incelenmeye değmeyecek kadar düşük bir oranı temsil ettikleri düşüncesiyle önemsenmedikleri gibi aynı zamanda "kadın suçlu" kategorisi altında özel olarak inceleme konusu olabilmektedir. Kadınların ceza adaleti sisteminde düşük oranda yer almaları sonucunda ceza adaleti sisteminde çok az dikkate alındığı savunulmaktadır. Fakat bu yorumlara rağmen suçla ilgili süreçlerde fail ya da mağdur olarak yer alan kadınların sayısı artmaktadır (Flavin, 2001). Kadınların halen dünya çapında tüm cezaevi nüfusunun küçük bir kesimini oluşturmalarına rağmen birçok ülkede artan cezaevi nüfusuyla birlikte sayılarının arttığı, aynı zamanda Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Avustralya, Meksika, Bolivya, Kolombiya, Kenya, Yeni Zelanda, Kırgızistan, Estonya, Finlandiya, Yunanistan ve Hollanda'daki araştırmalara göre erkeklerin sayısına oranla daha hızlı bir oranda arttığı görülmektedir (Clements-Nolle, Wolden ve Bargman-Losche, 2009). Türkiye'de de benzer bir durum söz konusudur. 2005 yılından itibaren her yıl bir önceki yıla göre kadın ve erkek sayılarına bakıldığında, kadınların artış oranının erkeklerin artış oranından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Türkiye'de kadın suçluluğu ile ilgili yapılan saha çalışmaları bulunmaktadır (Balcıoğlu, Ortaköylü ve Taktak, 2004; Gümüş Ersen, 2010; Gürtuna, 2009; İçli ve Öğün 1995; Saruç, 2013; Topaç, 2005). Çalışmaların sonuçlarına bakıldığında kadın suçluluğu ile ilgili benzer

veriler elde edildiği görülmektedir. Mağdurların büyük bir bölümü erkektir. Kadınların suç işledikleri sırada mağdurla olan ilişkisine bakıldığında da çok az bir oranda mağdurun yabancı olduğu, kalanların büyük oranda akraba ya da tanıdık olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalar, kadınların daha çok kendilerini savunmak için suç işlediklerini ortaya koymaktadır. Kadın suçluluğunda çok az oranda tekrar eden suçun bulunması ve bunların çok ciddi suçlar olmaması da bunu desteklemektedir (Pelissier, Camp, Gaes, Saylor ve Rhodes, 2003).

Yapılan çalışmalarda eşini ya da sevgilisini öldüren kadınların çoğunun eşleri ya da sevgilileri tarafından şiddete maruz kaldıkları görülmektedir. Kadınların işledikleri suçlardan öldürme ve yaralama suçlarını kendilerini korumak amacıyla işledikleri, yine bu kadınların çoğunlukla kötü muamele gören, şiddete uğrayan kadınlar olduğu ve bu suçu şiddete karşı ani bir tepki olarak planlamadan işledikleri belirtilmiştir (Balcıoğlu ve diğer., 2004).

Fiziksel özgürlüğün kısıtlandığı cezaevleri, insanların tüm haklarını kaybettikleri mekânlar değildir. Cezaevinde insanlar sadece, insan onuruna saygının korunmasını sağlayan maddî ve manevî koşullar altında, hürriyetten yoksun bırakılma cezasını çekmek durumundadırlar. Cezaevlerinde insanların yaşam hakları ile beden ve ruh bütünlüklerini korumak üzere her türlü koruyucu tedbirin alınması zorunludur. Herkesin kanun, tüzük ve yönetmeliklerle tanınmış hakları vardır ve bu hakların dokunulmazlığını sağlamak üzere cezanın infazında ve iyileştirme çabalarında kanunilik ve hukuka uygunluk ilkeleri esas alınır (Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, madde 6). Cezaevlerinin rehabilitasyon aracı olarak işlevini artırmak için bu hakların göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Rehabilite etme sürecinde cezaevinde uygulanan programların içeriğinden uygulanmasına kadar her aşamasında özen gösterilmesi ve cezaevinde çalışanların konuyla ilgili özel olarak eğitim alması önemlidir. Gerek rehabilitasyon programları özelinde gerekse genel cezaevi işleyişi hakkında pek çok ulusal ve uluslararası yasal düzenleme bulunmaktadır. Özellikle henüz Türkçe'ye çevrilmeyen, cezaevindeki kadınlara uygulanan rehabilitasyon programları ile ilgili Birleşmiş Milletler'in (BM) "United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders" isimli belge, konuyla ilgili özel bir metin olması nedeniyle önemli görülmektedir. Bu kurallara göre kadınların cezaevinde bulundukları süre içinde kişisel bakım, sağlık, disiplin yaptırımları, varsa çocuklarının bakımı gibi her türlü konuda ve cezaevi sonrası süreç ile ilgili konularda toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımlar geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu düzenlemelerin uygulanması aşamasında cezaevi yöneticileri ve çalışanları başta olmak üzere sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler gibi konuyla ilgili destek verebilecek yeterliliğe sahip her türlü kurumun sorumluluğu bulunmaktadır.

Çalışmanın amacı, kadın cezaevlerindeki koşulların kadınlar için uygunluğunu değerlendirerek cezaevlerinde uygulanan rehabilitasyon programlarının “rehabilitate etme” sürecindeki etkisini feminist eleştiriyi kullanarak araştırmaktır. Araştırmada cezaevindeki söz konusu koşulların durumu ve bu koşulların cezaevinde kalan kadınlar üzerindeki etkileri üzerine toplumsal cinsiyet bakış açısıyla çalışılmıştır. Bu kapsamda 19 Aralık 2011 - 6 Ocak 2012 tarihleri arasında Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu’nda, 8 Şubat 2012 - 8 Mart 2012 tarihleri arasında Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu’nda saha çalışması gerçekleştirilmiştir. Böylece farklı yapılarıdaki ceza infaz kurumlarının koşullarının, bu kurumlarda uygulanan farklı programların ve tüm bu koşulların kadınlar üzerindeki etkilerinin karşılaştırılması yapılmıştır. Elde edilen tüm bulgular, cezaevlerinin söz konusu tarihler arasındaki koşullarına bağlı olarak aktarılmıştır. Niteliksel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı çalışmada etnografik bir bakış açısıyla cezaevinde bulunan günlerde tüm süreç gözlemlenmiş ve temel olarak görüşme ve gözlem yöntemleri kullanılmıştır. Elde edilen veriler daha önce yapılmış olan çalışmalar, ulusal ve uluslararası yasal düzenlemeler ile sosyolojik açıdan tartışılmıştır. Sonuç bölümünde kadınların cezaevlerindeki durumlarına ilişkin elde edilen verilere ve farklı koşullara dayanarak konuyla ilgili olarak öneriler sunulmuştur.

2. GENEL BİLGİLER

Suç alanında yapılan pek çok çalışmadan elde edilen sonuçlar arasında en yaygın kanılardan biri, suç ve cinsiyet ilişkisi hakkındadır. Niceliksel veriler, erkek suçluların sayısının kadın suçlulardan daha fazla olduğunu göstermektedir. Pek çok kültürel inancıya göre suç, genel olarak bir erkek davranışı olarak görülmekte, kadınlara yakıştırılmamakta ve erkeklerin suça yatkınlığının kadınlardan daha çok olduğu düşünülmektedir. Kadın suçluluğu konusundaki bu genel algı ve cezaevlerindeki kadınların oranının düşük olması, yapılan çalışmalarda konunun ihmal edilmesine ve buna bağlı olarak kadınların cezaevindeki ve cezaevi sonrasındaki koşullarının ve ihtiyaçlarının göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Cezaevlerindeki kadınların durumlarıyla yeterince ilgilenilmemekte, sorunları ortaya koymak ve çözüm üretmek için gereken çaba gösterilmemektedir.

Genel bilgiler bölümünde öncelikle sosyolojik bağlamıyla suç konusu ele alınacaktır. Kriminolojide feminizmin ve kadın suçluluğunun yeri üzerinde durulduktan sonra Türkiye özelinde kadın suçluluğu aktarılacaktır. Tarihsel süreç içinde dünyada cezalandırmanın ve ceza infaz sisteminin mekânsal boyutlarına yer verilerek Türkiye’de ceza infaz sistemi ile ilgili detaylar yasal düzenlemeler doğrultusunda değerlendirilecektir. Çalışmada özellikle üzerinde durulan cezaevlerindeki rehabilitasyon konusuyla ilgili Türkiye’deki uygulamalar aktarılarak yasal düzenlemelerde rehabilitasyonun yeri üzerinde durulacaktır. Son bölümde ise tüm aktarılanlar çerçevesinde cezalandırmanın ve cezaevi koşullarının insan hakları boyutu ele alınacaktır.

2.1. Sosyal Teoride Suçun Kavramsallaştırılması

Suç, insanların birlikte yaşamalarının beraberinde getirdiği bir toplumsal olgudur. Birlikte yaşam, insanların belli bir toplumsal düzen oluşturmalarını ve bu düzene uyum sağlama yönünde davranış geliştirmelerini gerekli kılmıştır. Toplumsal düzenin oluşum sürecinde kültürel, ekonomik, coğrafi vb. pek çok sosyal faktörün etkisi vardır. Toplumdaki suç algısının ve özellikle sapma olarak nitelendirilen ve yazılı olmayan toplumsal normlara uymayan davranışların tanımlanması, bu sosyal faktörler bağlamında şekillenmektedir.

Suçun açıklanması ve nedenlerinin ortaya konması konusunda biyolojik, psikolojik, sosyolojik pek çok teori bulunmaktadır. Bu teoriler neredeyse suç kadar eskidir. Biyolojik teoriler kalıtımın ya da biyolojik farklılıkların önemini vurgularken, psikolojik teoriler kişiliğin rolünü öne çıkarırlar. Sosyolojik teoriler ise kültür, toplumsal yapı, aile yapısı ve benzeri faktörlerin üzerinde dururlar. Bu bakış açıları kendi içinde çok zıt şeyler söyleyebilmektedir. Örneğin Amerikan kriminolojisinin mikro düzeydeki iki ana teorisi olan ayırıcı birleşimler ve sosyal

kontrol teorileri birbirlerine zıt olan varsayımlara dayanmaktadırlar. Ayırıcı birleşimler teorisi, suçlu davranışın öğrenildiğini ileri sürerken sosyal kontrol teorisi suçlu davranışın insan doğasından gelen eğilimlerin kontrol altına alınmaması sonucu ortaya çıktığını savunmaktadır (Ünal, 2008).

Suçun doğasına ilişkin doyurucu nitelikteki herhangi bir yaklaşımın sosyolojik olması gerekmektedir. Çünkü suçun ne olduğu toplumdaki kurumlara bağlıdır. Sosyolojik düşüncenin suç hakkındaki en önemli vurgularından biri, değişik toplumsal bağlamlardaki uyum gösterme ile sapkınlık arasındaki karşılıklı bağlantılar üzerine yapılmaktadır (Giddens, 2000).

Suçlu davranışın nedenlerini bireysel farklılıklarda arayan ilk suç teorileri yerini zamanla toplumsal koşulların suçlu davranışa neden olduğunu ön süren teorilere bırakmıştır. Bu teoriler, suçun normal bir davranış olduğunu savunmaktadır. Daha sonra bu teoriler de reddedilerek suçun bir sonuç olduğu gerçeği kabul edilmiştir. Bu görüşe göre suç, belirli bir davranışa uygulanan statüdür ve suçları belirleyen ceza hukukudur (Sokullu Akıncı, 2004). Teorilerin çeşitliliği, suç davranışının bütün biçimlerini dikkate alabilen tek bir teori ortaya koyabilmenin zorluğundan kaynaklanmaktadır.

Suçlu açıklamaya ve suçun nedenlerini ortaya koymaya yönelik geliştirilen sosyolojik teoriler, 19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başında ortaya çıkmaya başlamıştır. Bireysel teoriler, suçun kalıtımla geçmediğini tartışan sosyologlar tarafından eleştirilmiştir. Onlara göre, davranış öğrenilir ve çevre tarafından şekillendirilir. Sosyolojik teorilerin tümü, sosyal yapıya, sosyal değerlere, normlara ve kurumlara suç nedenleri açısından odaklanmıştır. Suçlu davranış, sosyal ortamın ürünüdür (İçli, 2004).

Siegel (Siegel 1989'dan aktaran İçli 2004) sosyolojik teorilerin suç konusundaki sınıflandırmalarını üç başlık altında toplanmaktadır; sosyal yapı teorileri, sosyal süreç teorileri ve sosyal çatışma teorileri. Sosyal yapı teorileri, fonksiyonalist, gerilim, alt kültürel ve sosyal ekoloji teorileri olarak ayrılırlar. Suçlu davranış kalıpları, ırk, sosyoekonomik statü, yaş ve cinsiyetle ilgilidir. Sosyal faktörleri dikkate almayan teoriler suçluluğu tam olarak açıklayamazlar. Sosyolojik bakış açısı, insan davranışının dinamik yönleri ve sosyal değişimle ilgili olduğu için açıklayıcıdır. Sosyologlar, insan ve grup davranışlarını etkileyen, değişen normlar, değerler, kurumlar ve yapılarla ilgilenirler. Suçun ekolojik dağılımı, sosyalizasyon ve suçun etkileşimci tabiatı sosyolojiyi modern kriminolojinin kurucusu yapmıştır (İçli, 2004).

Suçun olmadığı bir toplumun var olmasının olanaksız olduğunu savunan Durkheim'ın (1995), kriminolojiye önemli katkıları olmuştur. Suçun özel bir güç ve açıklığa sahip bazı toplu duyguları zedeleyen bir edimden ibaret olduğunu belirtir. Olgulara suç niteliği kazandıran, özlerinde bulunan önemleri değil, ortak bilincin onlara yakıştırdığı önemdir. Suç, toplumsal yaşamın temel koşullarına bağlı olduğu için kaçınılmazdır. Sosyal yapı teorileri içinde

fonksiyonalist yaklaşımda olan Durkheim’a göre suç, fonksiyonel yapısı itibariyle toplumsal değişim için şarttır. Suçun varlığı toplumsal yapının katı olmayan, değişime açık bir yapısı olduğunu gösterir. Durkheim (1995) suçun normal bir toplumsal olgu olduğunu ileri sürerken bu durumun suçtan nefret edilmemesini gerektirmediğini de belirtir.

Suçun bağlı olduğu toplumsal koşullar, ahlakın ve hukukun evrimi açısından vazgeçilmez koşullardır. Hukuk ve ahlakın değişimlerini yadsımak mümkün değildir (Durkheim, 1995). Durkheim bununla ilgili şu örneği verir; “bugün yararlandığımız düşünce özgürlüğü, onu yasaklayan kurallar yürürlükten kaldırılmadan önce çiğnenmeseydi, hiçbir zaman ilan edilemezdi. Buna rağmen o sırada söz konusu kuralların çiğnenmesi bir suçtu, çünkü bilinçlerin genelinde henüz çok güçlü olan duygulara bir saldırıydı. Yine de bu suç yararlıydı çünkü günden güne daha gerekli olan dönüşümleri haber veriyordu”.

Durkheim, hukuk ile toplumsal dayanışma arasındaki ilişkiye dikkat çeker. Farklı dayanışma çeşitleri farklı hukuk anlayışlarını oluşturur. İki tip dayanışmadan söz eden Durkheim’a göre, mekanik dayanışmaya dayalı toplumlarda “cezalandırıcı hukuk” uygulanmaktadır. Toplumda, ahlaki değerler ön planda olduğu için, bu ahlak sistemine karşı işlenen suç da ağır cezayla cezalandırılmaktadır. Organik dayanışma Durkheim tarafından farklılaşmaya dayalı, işbölümünün ve toplumsal farklılaşmanın yoğun olduğu toplumlar için kullanılmıştır. Durkheim’a göre, modern toplumlarda görülen organik dayanışma, farklılaşmış ve uzmanlaşmış işlevlerden oluşan bir sistemi ifade etmektedir. Organik dayanışmanın olduğu toplumlarda “onarıcı/iade edici hukuk” yaptırımları söz konusudur. Bu toplumlarda bireyden ahlaki değerlere değil hukuk kurallarına uyması ve davranışları ile zarar verdiği kişilere karşı işlediği suçun zararını karşılaması, yani cezasını çekmesi beklenir.

Mekanik dayanışma olan bir toplumda cezalandırıcı hukukun düzenlenişi büyük ölçüde kitlelerin elindedir. Fakat onarıcı hukukun sağlanmasından esas olarak uzman birimler (güvenlik güçleri, mahkemeler) sorumludur. Bu durum organik dayanışmalı bir toplumda artan işbölümüyle tutarlılık gösterir (Ritzer, 1992).

Durkheim gibi suçun olağanlığını vurgulayan Robert Merton, gerilim teorisiyle toplumdaki kültürel değerler, hedefler ve hedeflere ulaşma araçları arasında bir ilişki kurmuştur. Toplumun yapısında iki önemli unsur yer alır. İlki kültürü tarafından belirlenen ve o kültürün bütün mensupları tarafından meşru olarak kabul edilen arzular, hedefler ve amaçlardır. İkincisi ise kültürün belirlediği amaçlara ulaşmak için izlenecek yollardır. Bunlar kişinin davranışlarını düzenleyen örf, adet gibi normlardır. Bu iki unsur arasında denge vardır. Biri diğerinden daha çok önem taşırsa denge bozulur ve suç ortaya çıkar. Suçun nedeni kültürel hedefler ile araçlar arasındaki kopukluktur (Bahar, 2009; İçli, 2004).

Merton suçla ilgili kuramını geliştirirken ilk kez Durkheim'in kullandığı anomi kavramına dayanmaktadır. Durkheim, modern toplumlarda geleneksel normların yerine yenileri konmadan aşındığını öne sürer. Toplumsal kargaşanın yaşadığı geçiş dönemlerinde, toplum yaşamının belirli bir alanındaki davranışları düzenleyen hiçbir açık ölçünün olmaması nedeniyle anomi ortaya çıkar (Giddens, 2000). Anomiyi bağımsız değişken olarak alan Merton, Durkheim'dan farklı olarak, kültürel amaçlar ve yasal yollar arasındaki uyumsuzluğu anomi olarak tanımlar. Anomi kavramını kabul edilmiş normların, toplumsal gerçeklikle çatıştığı durumda bireyin davranışı üzerindeki gerilime gönderme yaparak açıklar (İçli, 2004). Merton'a göre toplumsal yapı içindeki amaçlara ulaşmak için gerekli olan yasal araçlara ulaşamaması gerilim ve toplumsal baskı oluşturur. Bu baskı ve gerilim de suça yönlendirir.

Sosyolojik teorilerin suç konusundaki sınıflandırmalarından bir diğeri olan sosyal süreç teorileri, sosyal öğrenme/davranış, kontrol ve etiketleme teorileri olarak gruplandırılır. Sosyal öğrenme teorisi, suçun suçlu davranışın öğrenilmesinin bir ürünü olduğunu kabul eder. Bahsedilen öğrenme, suç teknikleri, suçun rasyonalize edilmesi ve utanç duygusunun nötrleştirilmesi gibi suçun psikolojik yönlerini de içeren kapsamlı bir süreçtir (İçli, 2004). Sutherland suçu farklılaşmış birlik dediği şeyle ilişkilendirmektedir. Buna göre ruhsal farklılıkların suçluları öteki insanlardan ayırdığı görüşüne karşı çıkılır. Suç eylemi, yasaya uygun davranmanın öğrenildiği gibi öğrenilir ve aynı gereksinim ve değerlere yöneltilirler (Giddens, 2000).

Kontrol teorileri, insanların aksi öğretilmedikçe sık sık antisosyal bir şekilde davrandığını savunur. Davranışların hemen ortaya çıkan sonuçları uzun dönemde ortaya çıkan sonuçlardan daha etkilidir. Bu bakımdan cezanın caydırıcı etkisi çok fazla değildir, çünkü ceza davranıştan çok sonra verilmektedir. Ceza ile eylem arasındaki bu süre nedeniyle İngiliz psikolog Hans Eysenck'e göre cezaya alternatif bulunması gerekmektedir. Cezanın etkisini azalmasıyla vicdan etkili olmalıdır. Eysenck vicdanın oluşma sürecini şartlı refleks ile açıklamaktadır. Walter Reckless ise pek çok sosyal faktörü reddederek suçu ancak süperego, vicdan gibi iç ve sosyal baskı gibi dış sınırlamaların önleyebileceğini belirtir (Sokullu Akıncı, 2004).

Sosyal süreç teorilerinden bir diğeri olan etiketleme teorisi, suçluluğun anlaşılmasına yönelik en önemli yaklaşımlardan birisidir. Etiketlemenin büyük bölümü, yasa ile düzen güçlerini temsil eden ya da başkalarının geleneksel ahlakı üzerine tanımlamalar getirebilen insanlar tarafından gerçekleştirilir (Giddens, 2000). Bu görüşe göre azınlıklar, yoksullar ve gençler gibi belirli özellikteki kişiler daha çok etiketlenirler.

Sosyal çatışma teorileri ise Marksist düşünce ve çatışma teorisi olarak gruplandırılmaktadır. Marx, suç konusu hakkında çok fazla yazmamıştır. Bazı kriminologlar Marx'ın kapitalist sistemde suçun tabiatı ile ilgili görüşlerini yorumlamışlar ve Marx'ın kapitalist sistemin ekonomik ve sosyal ilişkilerinin suçu ürettiği fikri ile suçsuz toplum olasılığını açıkladığını

tartışmışlardır. Kapitalist devletin, suçlu toplumu ortaya çıkarmadaki rolüne odaklanırlar. Çatışma teorisine bakıldığında, suçun güçlüler tarafından tanımlandığı düşüncesinin yer aldığı görülmektedir. Gücün eşit olarak dağılmaması çatışmayı yaratır. Kültürel olarak görelî olan yasalar, doğru ile yanlışın kesin bir standardı ile bağlanmamışlardır (İçli, 2004).

Suç, patolojik niteliği tartışılmaz sanılan bir olgudur. Farklı biçimlerde açıklasalar da pek çok suçbilimci bu noktada birleşir. Suç, evrensel, genel ve sosyal bir olgu olup içinde meydana getirdiği toplumun şartlarına ve bulunulan zamana göre bazı özellikler içermektedir (Dönmezer ve Yenisey 1994). Bütün toplumlarda gözlemlenir olan suçluluk biçim değiştirir. Suç, her türlü toplu yaşamın koşullarına sıkıca bağlı olduğu için normalliğin tüm belirtilerini en tartışılmaz biçimde gösteren bir olgudur. Suç da anormal bir hal alabilir. Aşırı bir orana yükseldiği zaman bu durumun hastalıklı bir yapısı olduğu kuşkusuzdur. Normal olan şey, sadece bir suçluluğun var olmasıdır (Durkheim, 1995).

Sosyoloji, psikoloji, biyoloji, hukuk gibi pek çok alandan elde edilen bilgileri bütünleştiren bir disiplin olan kriminoloji, suçlu davranışı ve toplumun bu davranışa tepkisini inceleyen bilimsel bir yaklaşımdır. Kriminoloji kelimesi ilk kez temel çalışması 1879'da yayınlanan Fransız antropolog Topinard tarafından kullanılmıştır. 18. ve 19. yüzyıllarda sosyolog ve kriminologların temel ilgi odağı, suçlu davranışın nedenleri ve kaynağı olmuştur (İçli, 2004). Suç ve suça ilişkin olgular ilk çağlardan beri pek çok düşünürün ilgisini çekmişse de bilimsel kriminolojinin ortaya çıkışı 19. yüzyılın başlarına rastlamaktadır. Bu dönemden itibaren kriminoloji, suç ve suça ilişkin olguların sistematik bir araştırması niteliğini almıştır. Psikoloji ve sosyoloji alanındaki gelişmeler, kriminolojinin gelişimini birebir etkilemiştir (Sokullu Akıncı, 2004).

2.2. Kriminolojide Kadın Suçluluğu

Kadınların dünyadaki tüm ülkelerde erkeklerden daha az suç işledikleri ve cezaevi nüfusu içinde erkeklere göre daha düşük oranda temsil edildikleri gerçeğinin yanında, özellikle 90'ların sonundan itibaren bakıldığında Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Almanya gibi ülkeler başta olmak üzere genelde kadın cezaevi nüfusunda artış olduğu görülmektedir. Dünyada 625.000'den fazla kadın (yetişkin ve çocuk) hükümlü ya da tutuklu olarak cezaevlerinde tutulmaktadır. Kadın suçluluğu ile ilgili tüm yadsımalara ve göz ardı etmelere karşı sayısal verileri referans almak konuya dikkat çekmek açısından önemlidir.

İngiltere'deki Uluslararası Cezaevi Çalışmaları Merkezi'nin (International Centre for Prison Studies) Dünya Cezaevleri Özeti (World Prison Brief)¹ ismindeki veri tabanından alınan

¹ <http://www.prisonstudies.org/info/worldbrief/>, erişim tarihi: 30.09.2013

verilerine göre, cezaevi nüfusunda kadınların en yüksek oranda temsil edildiği ülke % 31,3 ile Monako'dur. Bu oranın yüksek olması, ülkede sadece 32 kişinin cezaevinde olmasından kaynaklanmaktadır. Dünyada cezaevi nüfusunun en yoğun olduğu ülke olan Amerika Birleşik Devletleri'nde cezaevlerinde kadınların temsiliyetinin % 8,7 oranında olduğu görülmektedir. Monako'dan sonra % 19,1'lik oran ile Çin'in Hong Kong Özel İdari Bölgesi gelmektedir. Çin'in Makao Özel İdari Bölgesi'nde ise cezaevindeki kadınların oranı % 15,8'dir (Tablo I).

Tablo I. Cezaevlerindeki Kadınların Bazı Ülkelerdeki Oranları

Ülke	Cezaevi Nüfusu	Kadınların Oranı	Yıl
Monako	32	% 31,3	2011
Hong Kong Özel İdari Bölgesi (Çin)	9.297	% 19,1	2012
Makao Özel İdari Bölgesi (Çin)	1.083	% 15,8	2012
Katar	1.150	% 14,7	2011
Tayland	267.834	% 14,6	2012
Ruanda	55.618	% 14,5	2012
Vietnam	130.180	% 12,6	2012
Türkmenistan	10.953	% 12,3	2006
Bolivya	13.489	% 11,7	2012
Grönland	194	% 11,3	2009
Birleşik Arap Emirlikleri	11.193	% 11,2	2006
Myanmar	60.053	% 10,7	2009
Laos	4.020	% 10,5	2004
Tayvan	65.288	% 10,1	2013
Amerika Birleşik Devletleri	2.239.751	% 8,7	2010
Rusya	688.600	% 8,2	2013
Orta Afrika Cumhuriyeti	845	% 8,2	2011
İzlanda	152	% 7,9	2012
Japonya	68.285	% 7,8	2012
Macaristan	18.388	% 7,6	2013
Avustralya	29.383	% 7,5	2012
İspanya	69.081	% 7,5	2013
Finlandiya	3.214	% 6,7	2012
Avusturya	8.719	% 6,4	2012
Brezilya	548.003	% 6,4	2012
Hollanda	13.749	% 5,8	2012
İsveç	6.364	% 5,8	2012
Almanya	65.889	% 5,7	2012
Suudi Arabistan	47.000	% 5,7	2002
İskoçya	7.890	% 5,5	2013
Kanada	38.691	% 5,1	2009
Slovenya	1.412	% 5,0	2012
İsviçre	6.599	% 4,9	2012
İngiltere	83.706	% 4,6	2013
Yunanistan	12.479	% 4,5	2012
Belçika	10.974	% 4,0	2011
Danimarka	3.829	% 3,9	2012
Mısır	66.000	% 3,7	2006
<i>Türkiye</i>	<i>137.133</i>	<i>% 3,6</i>	<i>2013</i>
İran	217.000	% 3,5	2010
Polonya	84.893	% 3,4	2013
Fransa	67.977	% 3,3	2013
Irak	37.014	% 3,1	2012

Cezaevlerinde kadınların oranının erkeklere göre daha az olması, cezaevlerinin ve cezaevi sistemlerinin yalnızca erkeklerin ihtiyaçları göz önüne alınarak kurgulanması sonucunu doğurmaktadır. Fakat kadın suçluluğu konusunda niceliksel verilerin ötesinde niteliksel verilere bakmak önem taşımaktadır. Çünkü gerek toplumsal cinsiyet rolleri, gerekse kültürel beklentiler nedeniyle cezaevindeki kadınlar, erkeklerden daha farklı deneyimler ve sorunlar yaşamaktadırlar. Cezaevi deneyimi, kadınlar ve erkekler için aynı yaşantıları ifade etmemektedir.

Kadınlar erkeklere göre daha çok damgalanma gerçeği ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Cezaevinden çıktıktan sonra pek çok kadın toplum ve ailesi tarafından dışlanmakta, sosyal ve ekonomik olarak hayatını tekrar kurmak için mücadele etmektedir. Kadınların ve erkeklerin karşılaştıkları durumların ve yaşadıkları sorunların farklılık göstermesi, cezaevinde ve sonrasında kadınların erkeklerden farklı bir sistem içinde değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Gebelik, emzirme gibi kadına özgü dönemlerdeki fiziksel ve ruhsal gereksinimler, çocuk ya da yaşlıların bakımı ile ilgili toplumsal beklentilerden kaynaklanan sorumluluklar erkeklerin yaşamadığı ve yalnızca kadınların deneyimlediği durumlardır. Bu durumda kadın suçluluğundan bahsederken toplumsal cinsiyeti ve sosyo-kültürel koşulları dikkate almak önem taşımaktadır. Aksi takdirde yapılacak olan değerlendirmeler eksik kalacaktır.

2.2.1. Kadın Suçluluğuna Kriminolojik Yaklaşımlar

Kriminoloji alanında kadınlarla ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında genellikle “mağdur” kadınlarla ilgili çalışmalara rastlanmaktadır. Kadın suçluluğu ile ilgili yeteri kadar çalışma olmadığı görülmektedir. Kadın suçluluğunu açıklayan ilk kuramcılardan olan Cesare Lombroso’nun “Kadın Suçlu” isimli kitabı 1895’te yayınlanmıştır. Temel hipotezi, biyolojik olarak bazı insanların suça yatkın olduklarıdır. Lombroso, bazı kadınların doğuştan suçlu olmalarına neden olacak fiziksel özellikleri olduğunu savunur. Erkeklik hipotezi olarak adlandırılan teoriye göre kadınlar sosyal düzene uyum sağlarlar ve bu konuda tutucudurlar (İçli, 2004; Siegel, 2010). Eski dönemlerde ortaya çıkan bir başka anlayış da centilmenlik hipotezidir. Bu teoriye göre kadın suçluluğu, kültürün koruyucu özelliği ve kadınlara karşı cömert tavır nedeniyle gizli kalmaktadır. Ceza adaleti otoriteleri kadınlara karşı bir eylem içine girmek konusunda isteksizlerdir (Siegel, 2010).

Tarihsel gelişim içinde kadınların erkeklere özgü olduğu düşünülen suçlarda yer almaları, kadın suçluluğu ile ilgili yaklaşımların farklılaşmasını beraberinde getirmiştir. Yalnızca biyolojik açıdan değil sosyal, ekonomik ve benzeri açılardan da kadın suçluluğu konusuna yaklaşılması gerektiği ortaya çıkmıştır. Yeni yaklaşımlar, toplumsal cinsiyet kavramını öne çıkararak kadının neden suç işlediğine değil kadın suçluluğunun erkekten farklı olarak nasıl şekillendiğine

odaklanmıştır. Bu yaklaşımların ceza infaz sistemindeki sorunların çözümünde etkili olacağı düşünülmektedir.

Toplumsal cinsiyet bağlamında yapılan çalışmalar, kriminolojide kadın bakış açısı oluşturmaya başlanması açısından önem taşımaktadır. Toplumsal cinsiyet duyarlılığı ile kadın suçluluğunu niceliksel olarak açıklayan görüşlerin temelde ortaya koydukları ortak sonuç; endüstri devrimiyle birlikte kadınların sosyal ve ekonomik konumlarının değişmesi ve toplumsal yaşama ev dışında da katılmaya başlamaları sonucunda kadınların işlediği suçların niteliğinin değişerek çeşitlenmesidir. Konuyla ilgili olarak 1970’lerde Freda Adler’in “Suçta Kızkardeşler” ve Rito James Simon’un “Çağdaş Kadın ve Suç” isimli çalışmaları bulunmaktadır. Bu çalışmalarda da toplumda kadının sosyal ve ekonomik rollerinin kadın suçluluğu ile ilişkisine bakılmaktadır. Araştırmacılar kadınların düşük suç oranlarını erkeklere göre “ikinci sınıf” sosyal ve ekonomik pozisyonlarına bağlar. Kadınların fark edilmesi zor, fark edilse bile ihbar edilme ve cezalandırılma olasılığı düşük suçlar işledikleri öne sürülmüştür (İçli, 2002). Adler ve Simon, “özgürlük” bakış açısından suçta cinsiyet oranını açıklamaya çalışarak toplumda kadına uygulanan ekonomik eşitsizliklerin kadın suçluluğu konusunda etkili olduğunu savunmuşlardır. Kadınların iş gücüne katılım, eğitim düzeyindeki yükselme, yalnız yaşayan kadın oranındaki yükselme ve doğurganlığın azalması ile özgürleşeceklerini öne sürmüşlerdir.

Kadınlar geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri, erkeklere göre farklı sosyalizasyon süreçleri ve kültürel kodlar nedeniyle, yetiştirilme tarzından iş seçimine kadar belli yönlendirmelere maruz kalmaktadırlar. Özellikle küçükken erkeklere göre daha kırılgan, daha az hareket eden, daha anlayışlı ve ev içi sorumluluk alan çocuklar olarak yetiştirilmektedirler. Kadınların erkeklerden daha az saldırgan olmalarının bir nedeni kadınların çevrelerindeki insanların bakımı ve onlara zarar vermekten kaçınmaları konusunda teşvik edilmeleridir. Bir başka nedeni ise kadınların sözel yeteneklerinin daha fazla gelişmiş olmasıdır. Kadınlar bu sayede şiddete başvurmadan çatışmaların üstesinden gelmelerine yardım edecek sosyal beceriler geliştirebilmektedirler. Bu sosyal becerilerin sonucu olarak, kadınların genellikle erkeklere göre daha az saldırgan oldukları söylenebilir (Siegel, 2010). Suçluluk, doğal olarak saldırgan olduğu kabul edilen ve güçlü, bağımsız, risk alabilen birey olarak yetiştirilen erkeklere; uyumlu, şefkatli ve bağımlı olma yönünde yetiştirilen kadınlardan daha yakın bir olgu olarak görülmektedir. Çünkü öğretilen geleneksel toplumsal cinsiyet anlayışı içinde kadın ve erkeğin rolleri bunu gerektirmektedir. Çoğu zaman kadınların suçlu olma olasılığı kabul edilemez bir durumdur. Toplumsal değerler ve kültürel yapı bakımından kadınların suçtan uzak olmaları erdemli bir davranış olarak kabul edilir. Eğer kadın bir suça karışmışsa ancak işlediği suç tipine göre değerlendirilerek hoş görülebilir. Örneğin “namusunu” korumak için suç işleyen kadının gasp yaparak sadece para için suç işleyen kadına kıyasla suça karışması kabul edilebilir bir

noktadadır. Ahlaki değerlerin kadın suçluluğundaki yeri erkek suçluluğunda çoğu zaman göz ardı edilebilmektedir. Kadınların işlediği kimi suçlar bir anlamda “mazeret” görülebilmektedir.

Kadın suçluluğunu açıklamaya çalışan teoriler, kadının yaşı, eğitimi, mesleği, ekonomik durumu, ırkı ve aile yaşantısı ile ilgili değişkenleri kullanmışlardır. Özellikle ekonomik unsurların önemi üzerinde durulmuştur. Bazı çalışmalarda suç işleyen kadınların “marjinal” bireyler oldukları öne sürülmüştür. Kadın suçluluğu ile ilgili olarak, genel anlamda suç olgusunu etkileyen faktörlerin dışında cinsiyet ayrımcılığının yoğun olduğu bir ortamda yaşama, yoksul ve marjinal toplulukların üyesi olma ve cinsel tacize uğramış olma gibi durumların önemli ölçüde suça zemin hazırladığı görülmektedir (İçli, 2002; Martel, 2004). Kadın suçluluğu konusunda pek çok faktörün birarada değerlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle kadın-erkek eşitliğinin göz ardı edildiği, toplumsal ve kültürel değer yargılarının kadınların aleyhine olduğu muhafazakar toplumlarda suçluluk konusu, kadının bireysel özellikleri dışında toplum içinde sahip olduğu konumu doğrultusunda değerlendirilmeli, kültürel ve sosyal bağlamda toplumun kadın üzerindeki etkisi ve kontrolü dikkate alınmalıdır.

Farklı görüşlerin kadın suçluluğu ile ilgili bazı yönlerden doğru olabilecek tespitleri olsa da bu konudaki en geçerli tespit, kadınların toplumsal hayata katılımlarının artması ile suça karışma oranlarının yükselmesi ve suç işleme nedenlerinin değişmesidir. Toplumsal gelişmelere paralel olarak kadın hareketi ile kadının geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri değişmiş, kadınlar daha fazla eşitlik kazanmış ve iş alanında kadın istihdamı artmıştır. Böylelikle erkeklere mahsus sayılan pek çok sosyal alanda kadınlar da söz sahibi olmuştur. Bu durum, suç alanında da kendini göstermektedir.

2.2.2. Feminist Hukuk ve Feminist Kriminoloji

Suç olgusunu anlamamıza katkı sağlayan sosyolojik teoriler arasında yer alan feminist teoriler, cinsiyet ilişkilerinin suç ve ceza adaletine etkilerini göstererek toplumda varolan cinsiyet ilişkilerine yönelik yeni ve daha derin bir anlayış üretmeyi amaçlamaktadır. Toplumsal cinsiyet temelinde, eşitlikçi açıklamalara dayanan feminist teoriler, suç alanında kadınların varlığına odaklanması bakımından önem taşımaktadır.

Hukuk, sahip olduğu yaptırım gücü sayesinde toplumsal cinsiyete dayalı ilişkilerin kurulmasında, sürdürülmesinde ve değiştirilmesinde oldukça etkilidir. Hukuk genellikle nelerin yapılması veya nelerin yapılmaması gerektiğini belirten normlar bütünü olarak anlaşılmaktadır. Bu normlar bilgi önermeleri olmadıkları için doğruluğu ya da yanlışlığı sınanabilir değildir. Fakat haklı bir şekilde temellendirilip temellendirilmediklerine bakılabilir. Bunun için de kültür, toplumsal yapı ve ideoloji ile ilişkilendirebileceğimiz, normların türetildikleri kaynaklara bakmak gerekmektedir. Hukuk ve toplumsal cinsiyet ilişkisinin kurulması da, normların

türetilmesi aşamasında ortaya çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet karşısında hukukun nasıl bir tutum alacağı konusunda sorun vardır. Hukukun, toplumsal cinsiyet normlarına göre mi, kültürden bağımsız ve birey olarak insanları ele alarak mı, yoksa aralarındaki hiyerarşik ilişkiyi engelleyen farklılıklara göre mi oluşturulacağı problem yaratmaktadır (Uygur ve Çağlar, 2011).

Feminist literatürde, tarihsel olarak hukukun toplumsal cinsiyetle ilgili eşitsiz tavrına işaret edilmektedir. Hukuk alanında toplumsal cinsiyet bağlamında görülen sorunların eşitlik sorunları olduğu söylenebilir (Uygur ve Çağlar, 2011). Feminist anlayış ile iç içe olan ve aynı zamanda bu anlayıştan doğan bir hukuk dalı olan feminist hukuk, ceza adaleti sistemindeki eril bakış açısını ve kadınların ikincil konuma sokulmalarını sorgular. Toplumsal cinsiyet temelinde hukuku açıklayan feminist hukuk teorisi, ceza adaleti sisteminin kadın odaklı bir bakış açısıyla analiz edilmesinin yolunu açar.

Feminist hukuk teorisi, feminist düşünce içindeki farklı hareketleri yansıtmaktadır. Bunların liberal (eşitlikçi), kültürel, radikal, Marksist ve postmodern feminist akımlar olduğu söylenebilir. Bu yaklaşımlar da kendi içinde farklılaşmaktadır. Liberal feminist teori eşitlik tanımıyla kadın ve erkek arasındaki benzerliğe dayalı haklara aynı şekilde sahip olmalarını ortaya koymaktadır. Ancak kadın ve erkek arasındaki farklılıkla ilgili hakları açıklamak bakımından yetersiz olduğundan farklılık yaklaşımı söz konusu olmaktadır. Öte yandan liberal feminist teori kadınların toplumsal cinsiyet bakımından eşitsizliğini görme açısından da elverişsizdir. Bu bakımdan kültürel ve radikal feminist teorileri önem taşımaktadır. Postmodern feminist hukuk teorisi de cinsiyetin toplumsal bakımdan oluşturulması, hukuk dilinin erkek dili olması ve hukukun nötr olma iddiasının yerinde olmaması ve liberal özerklik anlayışına getirdiği eleştiriler nedeniyle önemlidir. Günümüzde ise postmodern yaklaşımlar ve sosyolojik toplumsal cinsiyet kurumları yaklaşımı, yani toplumsal cinsiyeti kurumsal pratiklerde ve hukuk sistemlerinde arayan yaklaşım, en fazla tartışılan yaklaşımlardır. Tüm bu farklı anlayışları birleştiren düşünce, toplumun ve onun uzantısı olan hukukun ataerkil olduğudur. Başka hiçbir hukuk teorisi ataerkil kurumlara ve yaklaşımlara yönelik eleştirileri, teorilerinin odak noktası olarak belirlememiştir (Uygur ve Çağlar, 2011).

Feminist hukuk, geleneksel hukuktaki eşitsizliği ve ayrımcılığı ortadan kaldırmayı ve toplumsal yapıyı dönüştürmeyi amaçlar. Geleneksel hukuk sisteminde cinsiyetten arınmış gibi sunulan insan ve birey kavramlarının gerçekte erkeği vurguladığını öne sürer (Arat, 2006).

Feminist eleştirinin en fazla eleştiri getirdiği hukuk alanlarından biri ceza hukukudur. Ceza hukukunun, erkek bakış açısını en fazla yansıtan normlar olan şiddetle ilgili normları içermesinden dolayı tamamen erkek bakış açısıyla oluşturulduğu düşünülmektedir. Ceza hukukunun erkek bakış açısı hem suçlu hem de mağdur konumundaki kişilere yansımaktadır. Ceza hukuku kadın deneyimi ve perspektifine yer vermediği için toplumsal cinsiyet eşitsizliğini

sürdürecek şekilde hukuki uygulamalara yol açmaktadır. Ceza hukuku bakımından en problemli olan alanlardan biri olan cinsel suçlar, hala erkek deneyimine göre tanımlanmaktadır. Bu bağlamda ceza hukuku, postmodern hukuk teorisyenlerinin hukukun objektif olmadığı iddialarının en önemli örneğini oluşturmaktadır (Uygur ve Çağlar, 2011). 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda, kadına vücut dokunulmazlığı ve cinsel dokunulmazlık haklarını tanımayan bir biçimde, tecavüz suçu genel adaba aykırı suçlar kapsamında ve topluma karşı işlenen suç niteliğinde değerlendirilmekteydi. 2005 yılında yapılan düzenleme ile 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda tecavüz suçu, cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar kapsamına alınmıştır.

Hukuk alanındaki problemlerle ilgili olarak kadın hareketleri ve feminist teorinin etkilerini görmek mümkündür. Tarihsel olarak üç dalga ile açıklanan feminizmde, 19. yüzyılda kadınların oy, eğitim ve mülkiyet hakları için mücadele ettikleri birinci dalgadan sonra 1960'larda ikinci dalga başlandı. İkinci dalga feminizm, hukukta kadınların yer almayışını, kadınların kamusal alandan dışlanmalarını ve kadınlara hakların çok sınırlı bir şekilde tanınmasıyla ilgili durumu ortaya koymaktaydı. 1960'lı yıllardaki kadın hareketlerinin hukuk teorisine etkisiyle feminist hukuk teorisi, ortaya çıkmıştır (Arat, 2006). Özgürleşme ve sivil haklara yönelik hareketlerin yükseldiği 1960'lar ve 1970'ler ikinci dalga feminizmin doğumuna tanık olmuştur. Feminizm, bu dönemde kriminoloji içerisinde yer almaya başlamıştır. İkinci dalga feminizmin 1970'lerde ortaya çıkışından kısa bir zaman sonra feministler kendi deneyimlerinin beyaz, orta sınıf, heteroseksüel deneyimlerin hegemonyasındaki feminizmde yeteri kadar temsil edilmediğini fark ederek eleştiriye başlamışlardır. Feminist kriminoloji böyle bir zeminde ortaya çıkmıştır (Burgess-Proctor, 2006). Dolayısıyla feminist kriminoloji feminizmin ikinci dalgası sonucunda doğal olarak gelişmiştir (Chesney-Lind, 2006).

İkinci dalga feministler, kültürel ve toplumsal normların kadınları ikincilleştirilmesindeki rolünü ortaya koymuşlardır. İkinci dalga feminizmin ilk kuşak feministlerden farkı, hem teorik hem de eylem düzeyinde kendi aralarında farklılaşmalarıdır. En önemli fark, 20. yüzyılın sonlarında söylemlerinde kadın cinselliğine yaptıkları vurgudur. Bu kapsamda kürtaj, doğum kontrolü, cinsel şiddet, taciz, tecavüz, lezbiyen annelik hakları gibi konulara ilişkin tartışmalar başlamıştır. Kadınların kendi bedenleri üzerindeki devlet müdahalesini engellemek için kampanyalar yapılmıştır (Uygur ve Çağlar, 2011).

İkinci dalga, feminizmin kriminolojide yer almaya başladığı dönemde 1960'lardan başlayarak kadın suçluluğu konusu bağımsız olarak ele alınmaya başlanmıştır. Feminist kriminoloji, feminist bilim insanlarının toplumsal cinsiyetin kriminolojik analizlerden ayrılmasına karşı çıkmalarından dolayı gelişmiştir. Bu erken feminist kriminologlar, suç analizlerinde toplumsal cinsiyetin dikkate alınmasını talep etmişlerdir. Kadının suç davranışları, 1970'li yıllara kadar ağırlıklı olarak, kadının fizyolojik, psikolojik ve biyolojik farklılıklarıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Ancak, özellikle ikinci dalga feminizm hareketlerinin etkisiyle, çoğunlukla sosyal

ve kültürel boyutta ele alındığı ve suçluluğun, kadının toplumdaki konumu ve rolleriyle ilişkilendirildiği görülmektedir.

İkinci dalga feminizmin başlangıcından kısa bir süre sonra feministleri keskin bir şekilde ayıran iki yaklaşım ortaya çıkmıştır. Kadınların ve erkeklerin cinsiyetlerine göre eşit şekilde değerlendirilecek kadar aynı olduğunu savunan benzerlik yaklaşımı ve kadınların özel değerlendirilmesi gereken ayırt edici karakteristik özellikleri olduğunu ileri süren farklılık yaklaşımı. Bu iki yaklaşım arasında feminist hareket içinde ortaya çıkan tartışma, feminist kriminolojiyi ortaya çıkarmıştır. İkinci dalga feminizm, 1990'ların başında çeşitliliğe odaklanan üçüncü dalga feminizmin yolunu açmıştır. Bu dönemde birçok toplumsal cinsiyet, ırk ve cinsiyetin var olduğu inancı ortaya çıkmıştır. Benzerlik ve farklılık yaklaşımları üçüncü dalga feminizmin ilk yıllarında yerini baskın yaklaşıma bırakmıştır (Burgess-Proctor, 2006).

Feminist teori, geleneksel olarak liberal, radikal, Marksist, sosyalist ve postmodern olmak üzere beş ana perspektife ayrılmaktadır. Liberal feminizm, kadın suçluluğunu toplumsal cinsiyet rolü sosyalizasyonu olarak görür. Kadınlar erkeklere oranla daha az suç işlerler çünkü kadınların sosyalizasyonu onlara sapma ile ilgilenmeleri için daha az olanak sağlamaktadır. Radikal feminizm, patriyarka ya da erkek egemenliğini kadınlara yapılan baskının kökeni olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle daha çok kadınlara karşı işlenen aile içi şiddet, tecavüz, pornografi gibi suçlarda patriyarkanın konumuna odaklanırlar. Kadın suçluluğunun çoğu zaman genellikle erkekler yüzünden oluşan mağduriyeti takiben ortaya çıktığını kabul ederler. Marksist feminizmde ise kapitalizmin patriyarkal niteliği kadınların ikinci sınıf muamele görmelerine neden olmaktadır. Bu nedenle kadınlar ekonomik olarak sıkıntı çektikleri için suç işlemektedirler. Sosyalist feminizm, radikal ve Marksist feminizmin etkilerini taşımaktadır. Kadın suçluluğunun nedeni olarak karşılıklı etkileşen toplumsal cinsiyet ve sınıf temelli sistemi tartışmaktadır. Postmodern feminizm, suç, adalet ve sapma gibi kavramların toplumsal yapılarını sorgular ve kabul edilmiş kriminolojik gerçekliklere karşı çıkar ve herkes için geçerli tek bir evrensel adalet tanımını reddeder (Burgess-Proctor, 2006; Flavin, 2001). 21. yüzyıla geldiğimizde ise feminist kriminolojiyle en çok ilgili olan çok ırklı feminizmin bakış açısıdır (Burgess-Proctor, 2006).

Cinsel suçları ve mağduriyeti odağına alan feminist hukuk yaklaşımının gelişmesinde etkili olan güç, 1970'lerin radikal feminizmidir. Radikal feminizmden beslenen feminist kriminolojideki dikkat çekici ve çok önemli başarıları rağmen, eksik kalan tarafı hukuk alanındaki ataerkil mantığı sadece kadına yönelik şiddet çerçevesinde değerlendirmiş olmasıydı. 1990 sonrasında üçüncü dalga feminizmin radikal feminizme yönelttiği diğer eleştirilere paralel olarak, feminist kriminoloji alanında da radikal feminizmi eleştiren farklı bir yaklaşımın güçlendiği görülmektedir (Burgess-Proctor, 2006'dan aktaran Özkazanç, 2013).

Feministlerin kriminolojiye üç şekilde katkısı olmuştur. Birincisi, geleneksel kriminolojinin kavramlarını, teorileri ve yöntemlerini tartışıp değerlendirmişlerdir. İkincisi, kriminolojiye özellikle mağduriyet tanımları ve evlilik içi tecavüz gibi konularda yeni kavramlar ve kendine özgü yöntemsel anlayışlar katmışlardır. Üçüncüsü ise, feminist teorinin disiplinler arası bir girişim olarak ortaya çıkmış olmasıdır. Kriminoloji, feminist teorinin çabalarından ve disiplinler arası bilim anlayışından yararlanabilir (Flavin, 2001; McDermott, 2002)

Feminizmin teoriye olan katkıları sadece eleştiri olarak kalmamıştır. Feminist teoriler artan bir şekilde suç ve suç kontrolü teorileri için temel olarak sunulmaktadır (Flavin, 2001). Feminist kriminolojinin kendine özgü katkısı, aile içi şiddet ve cinsel şiddet ile ilgili teori, araştırma ve sosyal etki olarak ortaya çıkmıştır. Feminizmin kadına yönelik her türlü şiddete karşı farkındalığı artırmak ve hukuki düzenlemelerin gerçekleştirilmesini sağlamak yönünde önemli etkisi vardır (McDermott, 2002; Flavin, 2001). Feminist teorilerin bir diğer katkısı ise kriminolojide erkeklik ile ilgili çalışmaların olmayışına dikkat çekmesidir. Suç ve erkeklik arasında çok yakın bir ilişki vardır. Bu ilişki, sıklıkla görmeyi başaramadığımız ve aynı zamanda bize doğal olarak görünen yakın bir ilişkidir (Flavin, 2001).

Büyük ölçüde erkek egemen bir bilgi alanı olarak kurumsallaşmış olan kriminoloji alanında yapılan çalışmalarda feminist perspektif, yeterince ele alınmamıştır. Feminizm ve feminist kriminoloji sadece bir bakış açısına değil, açıkça politik olan ve eşitlik ile sosyal adalet görüşü sunmaya çabalayan farklı bir bakış açıları bütününe işaret eder. Feminist kriminoloji, sosyal dünyanın sistematik olarak cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ilişkileri tarafından şekillendirildiği karmaşık anlayışlar kapsamında suç araştırmasını ve sosyal adaleti konumlandıran teoriye işaret eder. Bu noktada kadın suçluların geleneksel kriminoloji içinde nasıl görmezden geldiği, çarpıtıldığı ya da kalıba sokulduğu ile ilgili eleştirileri içermektedir. Feminist çalışmalar, erkek suçluluğunu açıklamak için geliştirilen teorilerin kadınlar için de genelleştirilmesine meydan okuyarak ve suç işlemedeki toplumsal cinsiyet oranının önemini altını çizerek geleneksel kriminoloji teorilerine önemli eleştiriler getirmiştir (Schwartz ve Hatty, 2003). Geleneksel teorilerin kör noktası, toplumsal cinsiyet rollerinin belirginliğini anlamadaki başarısızlığıdır. Geleneksel suç teorileri geniş anlamda erkek suçluluğunu, patriyarkal değerleri ve güç ilişkilerini herhangi nedensel bir açıklama yapmadan vermektedir (İçli, 2004). Feminist kriminoloji, kadınların kriminoloji çalışmalarında sürekli olarak ihmal edildiğine dikkat çekerek suç, sapkınlık ve sosyal kontrol teorilerinin maskülen yapısına meydan okumuştur (Chesney-Lind, 2006).

2.3. Türkiye’de Kadın Suçluluğu

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü’nün verilerine bakıldığında Mart 2014 itibarıyla Türkiye’de 151.515 adet tutuklu ve hükümlü bulunduğu görülmektedir. Bunların % 3,6’sı (5.398) kadın, % 96,4’ü (146.117) erkektir. Türkiye İstatistik Kurumu’nun adalet istatistikleri verilerine göre 2011 yılında ceza infaz kurumuna giren 80.096 hükümlünün % 4,4’ü (3.343) kadındır. Kadınların çoğunluğu ekonomik suçlardan hükümlüdürler. Kadınların işledikleri suçların ilk üç sırasında İcra İflas Kanunu’na muhalefet (%41,7, 1393 kişi), çek kanunlarına muhalefet (% 15,8, 528 kişi) ve hırsızlık (% 10, 333 kişi) yer almaktadır. Sonrasında yaralama (% 4,6, 155 kişi), öldürme (% 3,8, 126 kişi) ve uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (% 2,9, 97) suçları gelmektedir. Kadınların % 28,9’u (965) ilköğretim mezunu, % 21,1’i (704) lise mezunu iken % 18,1’i (604) ilköğretim mezunudur. % 3,4’ü ise (114) okuma yazma bilmemektedir. Son 10 yıllık verilere bakıldığında aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi suça karışan kadınların sayılarının yıllara göre gösterdiği artış oranının erkeklerden çok farklı olmadığı, hatta son 10 yılın ortalamasına bakıldığında daha yüksek olduğu görülmektedir (Tablo II).

Tablo II. Yıllara Göre Cezaevlerindeki Kadın-Erkek Sayıları (Aralık 2013)

Yıllar	Kadın			Erkek			Çocuk	Toplam
	Sayı	Bir önceki yıla göre		Sayı	Bir önceki yıla göre			
		Sayısal Artış	Oransal Artış (%)		Sayısal Artış	Oransal Artış (%)		
2003	2.177			59.910			2.209	64.296
2004	1.948	-229	-10,5	53.988	-5.922	-9,9	1.994	57.930
2005	1.812	-136	-7,0	52.509	-1.479	-2,7	1.549	55.870
2006	2.401	589	32,5	65.761	13.252	25,2	2.115	70.277
2007	3.147	746	31,1	85.003	19.242	29,3	2.687	90.837
2008	3.599	452	14,4	96.890	11.887	14,0	2.746	103.235
2009	4.013	414	11,5	109.648	12.758	13,2	2.679	116.340
2010	4.150	137	3,4	114.551	4.903	4,5	2.113	120.814
2011	4.539	389	9,4	121.731	7.180	6,3	2.334	128.604
2012	4.838	299	6,6	129.181	7.450	6,1	2.001	136.020
2013	5.164	326	6,7	137.027	7.846	6,1	1.987	144.178

Kaynak: <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, erişim tarihi: 18.03.2014

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü’nün Mart 2014 verilerine bakıldığında kadınların çoğunluğunun 21-39 ve 40-64 yaş grubu arasında, ilköğretim mezunu ve okuma yazma bilmeyenlerden oluştuğu görülmektedir. Kadın ve erkek suçluluğu yaş ve öğrenim durumu karşılaştırıldığında genel olarak benzerlikler göstermektedir. Cezaevlerindeki okuma yazma bilmeyen kadınların oranı % 15,4 iken erkeklerin sadece % 2,9 olması dikkat çekmektedir. Bu

kategoride erkeklerle belirgin bir fark görülmesi, kadınların suç işleme nedenlerinin önemle üzerinde durulmasını gerektirmektedir (Tablo III, Tablo IV).

Tablo III. Cezaevlerindeki Kadın ve Erkeklerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (Mart 2014)

Yaş Grupları	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
12 ve 17 Yaş Arası (Çocuk)	50	0,9	1.784	1,2	1.834	1,2
18 ve 20 Yaş Arası (Genç)	202	3,7	7.125	4,9	7.327	4,8
21 ve 39 Yaş Arası (Genç-Orta Yetişkin)	3.185	59,0	93.233	63,8	96.418	63,6
40 ve 64 Yaş Arası (İleri Yetişkin)	1.875	34,7	41.899	28,7	43.774	28,9
65 ve 79 Yaş Arası (Yaşlı)	68	1,3	1.900	1,3	1.968	1,3
80 Üstü (İleri Yaşlı)	3	0,1	109	0,1	112	0,1
Yaş Grubu Bilinmeyen	15	0,3	67	0,0	82	0,1
Toplam	5.398	100,0	146.117	100,0	151.515	100,0

Kaynak: <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, erişim tarihi, 18.03.2014

Tablo IV. Cezaevlerindeki Kadın ve Erkeklerin Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı (Mart 2014)

Öğrenim Durumu	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Okuma- Yazma Bilmeyen	829	15,4	4.309	2,9	5.138	3,4
Okur- Yazar Olup Bir Okul Bitirmeyen	432	8,0	6.389	4,4	6.821	4,5
İlkokul Mezunu	1.680	31,1	61.956	42,4	63.636	42,0
İlköğretim Mezunu	419	7,8	16.590	11,4	17.009	11,2
Ortaokul veya Dengi Meslek Okulu Mezunu	625	11,6	25.942	17,8	26.567	17,5
Lise veya Dengi Meslek Okulu Mezunu	802	14,9	21.276	14,6	22.078	14,6
Yüksekokul veya Fakülte Mezunu	289	5,4	3.802	2,6	4.091	2,7
Yüksek Lisans Mezunu	6	0,1	74	0,1	80	0,1
Doktora Mezunu	0	0,0	17	0,0	17	0,0
Öğrenim Durumu Bilinmeyen	316	5,9	5.762	3,9	6.078	4,0
Toplam	5.398	100,0	146.117	100,0	151.515	100,0

Kaynak: <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, erişim tarihi, 18.03.2014

Türkiye’de kadın suçluluğu ile ilgili yapılan alan çalışmaları bulunmaktadır. Yapılan çalışmalar çoğunlukla mahkumların sosyo-demografik özellikleri, işledikleri suçun niteliği, suç işleme nedenleri ve mağdurla olan ilişkilerine ilişkin anket çalışması niteliğindedir. Anket çalışmalarından elde edilen istatistiksel verilerin analizi yapılmıştır (Balcıoğlu ve diğer., 2004; Gümüş Ersen, 2010; Gürtuna, 2009; Topaç, 2005; İçli, 1995). Yapılan çalışmalara bakıldığında kadın suçluluğu ile ilgili benzer sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Mağdurların büyük bir bölümü erkektir. Kadınların suç işledikleri sırada mağdurla olan ilişkisine bakıldığında çok az bir oranda mağdurun yabancı olduğu, mağdurların büyük oranda akraba ya da tanıdık olduğu

görülmektedir (Flavin, 2001). Yapılan çalışmalar, kadınların daha çok kendilerini savunmak için suç işlediklerini ortaya koymaktadır. Kadın suçluluğunda çok az oranda tekrar eden suçun bulunması ve bunların çok ciddi suçlar olmaması da bunu desteklemektedir (Pelissier ve diğer., 2003).

Balcıoğlu (2004) ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada ise, kadınların en fazla öldürme, öldürmeye teşebbüs ve yaralama, yangın çıkarma, gasp ve hırsızlık suçunu işledikleri tespit edilmiştir. Öldürme ve öldürmeye teşebbüs suçunun işlenme nedeni olarak ise ahlaki sebepler, hastalıklar, aile içi geçimsizlik, çıkar çatışması ve fiziki saldırıya uğrama gibi sebepler gösterilmiştir.

Türkiye’de tüm suç türleri açısından bakıldığında erkeklerin suç işleme oranları kadınlardan daha fazladır. İçli (2011) ve arkadaşlarının çalışmasında mala karşı işlenen suçlar arasında kadınların en fazla işledikleri suç türünün hırsızlık (% 42,8) ve gasp (% 34,1) olduğu görülmüştür. Hayata karşı işlenen suçlarda ise öldürme ve yaralama suçları gelmektedir. Kadınlar da erkekler de öldürme suçunu yaralama suçuna oranla daha fazla işlemektedir.

Yapılan çalışmalarda eşini ya da sevgilisini öldüren kadınların çoğunun eşleri ya da sevgilileri tarafından şiddete maruz kaldıkları görülmektedir. Kadınların öldürme ve yaralama suçlarını kendilerini korumak amacıyla işledikleri, yine bu kadınların çoğunlukla kötü muamele gören, şiddete uğrayan kadınlar olduğu ve bu suçu şiddete karşı ani bir tepki olarak planlamadan işledikleri belirlenmiştir (Balcıoğlu ve diğer., 2004).

Cansunar (1997) ve arkadaşlarının yaptığı bir araştırmada cezaevinde bulunan 200 kadın ve 200 erkeğin dava dosyaları incelenmiştir. Öldürme ve öldürmeye teşebbüs suçlarından ceza alan 168 kadın ve 115 erkeğin suçu işleme nedenlerinin farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Kadınlar sırasıyla en çok namus ve kıskançlık (60, % 36), eşleri dışındaki kişilerle ailevi anlaşmazlıkları (46, % 27), eşler arası geçimsizlik, dayak ve hakarete tepki (37, % 22) nedenleri ile bu suça yönelediklerini belirtmişlerdir. Erkekler ise sırasıyla komşu geçimsizliği, sokak-mahalle kavgası (34, % 30), eşleri dışındaki kişilerle ailevi anlaşmazlıkları (23, % 20), arazi anlaşmazlıkları, miras kavgaları (23, % 20) nedenleri ile öldürme ve öldürmeye teşebbüs suçlarını işlediklerini belirtmişlerdir. Görüldüğü gibi Türkiye’de kadınların suç işleme nedenleri daha çok aile içindeki olaylara bağlı ve kadınların tanıdıklarına yönelik olmaktadır. Bu nedenler toplum tarafından “haklı” sayılarak kadınların suç işlemelerini “meşru” kılabilir. Erkeklerin ise öldürme suçunda nedenleri çoğunlukla aile dışı faktörlere bağlıdır. Bu sonuçlar, kadın suçluluğu ile erkek suçluluğunun ve nedenlerinin ayrı olarak değerlendirilmesi gerektiğini doğrulamaktadır.

Uyuşturucu madde ticareti, alım satım ve kullanılması yurtdışına göre oldukça az olsa da Türkiye’de gittikçe yaygınlaşan suçlardan birisidir. Geçmiş yıllara göre uyuşturucuya bağlı

suçlarda özellikle 2005 yılından itibaren artış olduğu görülmektedir. Erkeklerin kadınlardan çok daha fazla uyuşturucuya bağlı suçları işledikleri görülmektedir. 3524 katılımcıdan % 4'ünün (140) kadın ve % 96'sının (3384) erkek olduğu araştırmanın sonuçlarına göre kadın ve erkek arasında hem uyuşturucu ticareti yapma nedenleri hem de uyuşturucu kullanma nedenleri arasında önemli bir fark saptanmıştır. Uyuşturucu ticareti yapma nedenleri arasında kadınlar için en baskın neden, uyuşturucu madde temin edebilmek iken erkeklerde en baskın neden arkadaş etkisidir. Kullanmaya başlama nedenleri ise kadınlar için en fazla neden bunalımdan kurtulma iken, erkekler için merak ve özentidir (Adalet Bakanlığı, 2008).

Kadınların ekonomik faaliyetlerde ve sosyal hayatta giderek aktif bir konuma gelmeleri, beraberinde de kadının annelik ve eş rollerini de sürdürmek durumunda olmaları rol çatışmalarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Kadın suçluluğu, kadının sosyal ve ekonomik yaşamda aktif hale gelmesi, ev-dışı sorumlulukları da üzerine almasıyla artış göstermesinden yola çıkarak açıklanmaktadır. Kadın yaşamındaki sosyal değişimin ve buna bağlı olarak kadın üzerindeki sosyal baskının azalmasıyla kadın suçluluğu oranları da yükselmiştir. Kadın üzerindeki sosyal baskının azalmasına ek olarak eğitim seviyesinin düşüklüğü, sorunlu geçmişler ve sağlıksız evlilikler de kadın suçluluğunu artıran nedenler arasındadır. Ayrıca bazı kadınların sosyal yaşamdan soyut yaşamaları ve ekonomik bağımsızlıklarını elde edememiş olmaları kadının hayatının büyük bir kısmını ev içinde geçirmesine neden olduğu gibi kendilerini savunmak amacıyla en fazla işledikleri suçun da öldürme olduğu da savunulmaktadır (Gürtuna, 2009).

Türkiye özelinde bakıldığında kadın suçluluğu konusunda pek çok faktörün birarada değerlendirilmesi gerekmektedir. Türkiye’de kadın, ataerkil anlayışın hedef noktasında geleneksel kadın rolleri ile yönlendirilmiş, “korunması gereken” ve “suç işlemeye yatkın olmayan” varlık olarak görülmektedir (Savcı, 2004). Yaşanılan ortam, aile yapısı, eğitim seviyesi, çalışma durumu, sosyal statü gibi faktörler suçun nedenlerini ve suç tipini etkilemektedir. Kırsal bölgelerde yaşayan, ataerkil yapıdaki aile içinde söz sahibi olamayan, eğitim seviyesi düşük olan kadınlar ile eğitilmiş, çalışan ve kentte yaşayan kadınların suç işleme nedenleri ve suç tipleri farklılık göstermektedir. Bu faktörlerin hepsinin birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Geleneksel ataerkil yapıda ailesi olan bir kadının kentte ya da köyde yaşaması suç işlemesine ilişkin koşulları değiştirebilir.

2.4. Tarihsel Süreç İçinde Cezalandırmanın Mekânsal/Kurumsal Boyutları

Suç ve ceza kavramları, topluluk halinde yaşam var olduğundan beri farklı şekillerde ve boyutlarda karşımıza çıkmaktadır. Durkheim (1995) her toplumda suç ne kadar normalse bunların cezalandırılmasının da en az o kadar normal olduğundan bahseder. Cezalandırıcı bir sistemin kuruluşu, bir suçluluğun varlığından ne daha az evrensel, ne de toplum sağlığı açısından daha gereksiz bir olgudur. “Cezalandırma hakkı” devlet gücünün en çarpıcı anlatımıdır. Bireyin sahip olduğu “cezai sorumluluk” ise toplumsal iradeye, yani yasal metinlerdeki hükümlere karşı işlenmiş suçlar nedeniyle ortaya çıkar. Cezai sorumluluk bireyi nitelendirir. Bu noktadan hareketle, hukuk sisteminin dayanak noktası öznedir (Gramatica, 2005).

Cezalandırma araçları her dönemde ve her toplumda farklılık göstermiştir. İlk çağlardan itibaren cezalandırma biçimlerine baktığımızda her toplumun kültürel, sosyal ve ekonomik yapısının cezalandırma araçlarının belirlenmesinde önemli rolü olduğu görülmektedir. Eski Yunan’da cezalandırma yöntemi olarak kullanılan kamuya açık yerde rezil etme ve fiziksel şiddet ile bedeni terbiye etme yöntemlerini sosyo-kültürel nedenler bakımından okumak gerekirken, Romalıların kullandığı ceza olarak çalıştırma yönteminin devlet ekonomisinin temelini oluşturması, ekonomik nedenler bağlamında değerlendirilmektedir. En eski topluluklardan en modern toplumlara kadar, zamanla değişim göstererek farklı nitelikler kazanmalarına rağmen, cezalandırma yöntemlerinde değişmeyen tek şey, cezanın işlenen suçla ilgili “bedel ödeme” amacına denk düşmesidir. Bu bedel, kişiye, devlete, topluma ya da her birine karşı ödenmektedir.

18. ve 19. yüzyıla kadar bedene azap çektirme anlayışıyla sürdürülen ceza infaz sistemi, cezanın seyirlik bir unsur olarak herkesin önünde itiraf edilmesine dayanıyordu. Hükümlülerin bedenlerini gererek parçalara ayırma, kamçılama ve zincirlere asma gibi işkence yöntemlerinin kullanıldığı azap çektirme anlayışında suçlu mahkûmiyetini ve işlediği suçun gerçeğini gün ışığına taşımaktadır. Azap çektirilen, dolaştırılıp gösterilen ve teşhir edilen beden ile o zamana kadar karanlıkta kalmış adalet herkes için görülebilir hale gelmektedir (Foucault, 2006). Bu teşhir anlayışı, yavaş yavaş bırakılmış ve ceza, bir sahne olmaktan çıkmıştır.

Foucault (2006) 18. yüzyılın sonuyla 19. yüzyılın başında bedenin, ceza ile yıldırmanın ana hedefi olmaktan çıktığını ve azap çektirmenin kalktığını belirtir:

“Fizik yapı üzerinde hemen etkili olmaktan uzaklaşan cezalar, acı çektirme sanatında belli bir ağırbaşlılık, daha incelmış, daha gizli kapaklı ve gözle görünür hallerinden uzaklaştırılmış bir acılar oyunu; daha derinlerdeki bir düzenlemeye yönelik olan bu durum daha fazla dikkat hak etmekte değil midir? Her ne olursa olsun, bir olgu açıkça ortadadır; azap çektirilen, parçalanın, organları kopartılan, yüzüne veya omzuna simgesel damga basılan, canlı veya ölü olarak teşhir edilen, seyirlik unsur haline getirilen beden birkaç on yıl içinde ortadan yok olmuştur.”

Azap çektirmenin ortadan kalkması ile ceza-beden arasındaki ilişki farklı bir hal almıştır. Cezaevi, kapatılma, zorla çalıştırma, kürek, ikamet yasağı gibi modern cezalandırma sistemlerinde kullanılan yöntemler, doğrudan bedene yönelik cezalardır. Fakat beden burada amaç değil, araç haline gelmiştir. Burada amaç, doğrudan bedene acı vermek değil, bedeni kapatarak ya da çalıştırarak bireyi özgürlüğünden mahrum etmektir (Foucault, 2006).

Cezaların bedene ödettirilmesi anlayışından suçlunun özel bir mekâna kapatılmasına doğru giden tarihi süreç, 18. yüzyıl sonu 19. yüzyıl başlarına denk düşse de cezaevi ile ilgili mekânsal kurguların çok daha öncesine dayandığı bilinmektedir. Cezaevi, modern zamanların modern bir kurumu olarak ortaya çıkmıştır. Modern anlamda özgürlüğü bağlayıcı ceza hukuku anlayışının, 16. yüzyılda Amsterdam'daki cezaevleri ile doğduğu söylenebilir. Bu cezaevleri “korkutma ve yeniden sosyalleştirme” anlayışı içinde yapılandırılmıştır (Demirbaş, 2010). Bugünkü anlamda ilk cezaevi, 1595'te Amsterdam'da erkekler için yapılan cezaevidir. Amsterdam cezaevleri, Avrupa'daki ilk modern cezaevleridir. Kadınlar için ise ilk kez Amsterdam Spinnhaus'ta 1597'de cezaevi yapıldığı bilinmektedir.

Amsterdam cezaevleri, 16 yaşından küçük bir hırsızın ceza mahkemesi jürisi tarafından ölüm cezası yerine devlet tarafından eğitilip, iyileştirilmesi yönünde karar verilmesiyle ortaya çıkmış cezaevleridir. 1595'te Klarissen Manastırı'nın bir kısmının çalışma ve iyileştirme kurumu haline dönüştürülmesiyle erkekler için oluşturulan Amsterdam cezaevinde amaç, yeteneği olmayan gençleri, işsizleri, toplum için faydasız olarak görülen herkesi, Tanrı'dan korkan insanlar olarak yetiştirerek topluma yeniden kazandırılmalarını sağlamaktır. Bu cezaevlerinde gerçekleşen ceza infaz şeklinin hareket noktası Kalvinist çalışma ahlakı bağlamında çalışmaya zorlayıcı eğitim olarak tanımlanmaktaydı (Demirbaş, 2010). İşleyiş, üç büyük ilkeden oluşuyordu; cezanın süresinin yönetim tarafından hükümlünün hal ve gidişatına göre belirlenebilirliği, çalışma zorunluluğu ve yapılan iş için ücret alınması (Foucault, 2006). Bu sistemde hükümlüler herhangi bir sınıflandırma yapılmaksızın günün her saati birarada tutuluyordu. Sonraları ortaya çıkan sorunlar nedeniyle, geceleri hükümlülerin ayrı tutulması, aralarında konuşma yasağı getirilmesi gibi farklı uygulamalara başvurulmuştur.

Amsterdam'daki islahatçıları tasarlayanların hayalinde “sağlıklı, az yiyen, çalışmaya alışmış, iyi bir iş kapmaya arzulu, kendi ayakları üzerinde durabilen ve Tanrı'dan korkan insanlar” yetiştirmek vardı. Hükümlülerin bu özellikleri kazanmasını sağlayacak ayakkabı yapımı, kitap ciltleme, halı dokuma, marangozluk, cam işleme gibi işler çıkarıldı (Bauman, 2010). Aylıklığın suçların çoğunun genel nedeni olması öne sürülerek ekonomik ihtiyaçlar doğrultusunda düzenlemeler yapıldı. Hükümlüler, çalışmaya yönlendirilerek çalışma alışkanlığı yaratılmış, cezaevinden çıktıktan sonra kullanacağı birikimlerle kaygısız bir şekilde beslenen ve meslek öğrenen kişiler haline gelmişlerdir (Foucault, 2006).

Tüm Avrupa ve daha sonra da Kuzey Amerika için Amsterdam cezaevleri örnek teşkil etmiştir. Ceza politikasındaki yenilikler Hollanda ile sınırlı kalmamıştır. Almanya'nın ilk cezaevleri 1609'da Bremen, 1613'te Lübeck, 1614'te Bern, 1617'de Kassel, 1622'de Hamburg, 1629'da Danzig, 1637'de Zürih, 1687'de Spandau ve 1712'de Berlin'de açılmıştır. 18. yüzyıla kadar bedeni cezalandırma anlayışıyla sürdürülen cezaevleri, insanları muhafaza etme yeri olarak kullanılmıştır.

17. ve 18. yüzyıllarda Avrupa'daki toplumsal karışıklığın, 1618-1648 yılları arasındaki 30 Yıl Savaşları'nın ve yaşanan tüm toplumsal olayların etkilerinin sonucu olarak o dönemde toplumdaki suçluların ve zararlı olduğuna inanılan insanların sayısının artış gösterdiği düşünülmüştür. Cezaevleri sadece suçluların değil evsizlerin, akıl hastalarının, yoksulların, yani toplumun zarar görebileceğini düşündüğü ve uzaklaştırmak istediği herkesin hapsedildiği mekânlar haline gelmiştir. Bu insanların cezaevlerine kapatılarak zararsız hale getirilecekleri düşüncesi yaygınlaşmıştır. Bu durum, cezaevlerindeki nüfusun artmasına ve böylelikle cezaevlerindeki koşulların kötüleşmesine yol açmıştır. Cezaevlerini bu kötü koşullardan kurtarabilmek için özelleştirmeler yapılmaya başlanmış, böylelikle özel sektör cezaevlerinin ilk örnekleri ortaya çıkmıştır. Cezaevlerinin bir kazanç aracı haline gelmesi, "iyileştirme" ve "sosyalleştirme" hedeflerini ortadan kaldırmaya başlamıştır.

17. ve 18. yüzyıllarda cezaevlerinin genel mimarisinin iki ya da üç katlı yapıların bir avlu oluşturmak üzere gelişigüzel bir araya gelmesi şeklinde kurgulandığı söylenebilir. Bu yapıların çoğu başta cezaevi olarak inşa edilmemiş olup sonradan ihtiyaç dahilinde dönüştürülmüştür. Fiziksel şartların yetersizliği, yönetimle ilgili sorunlar, havalandırma, ısıtma, hijyen, yemek gibi temel ihtiyaçların eksikliği cezaevi konusunda değişimin gerekliliği düşüncesini yaygınlaştırmıştır (Ağcakale, 2010).

Cezaevlerinde yaşanan sorunlar pek çok kesim tarafından dile getirilerek cezaevlerinde insani koşulların sağlanması ve asgari kuralların getirilmesi konusunda hükümlülere yapılan baskılar artmıştır. İngiliz yargıç John Howard, 12 yıl boyunca İngiltere ve Avrupa'daki farklı cezaevi sistemlerini araştırdığı çalışmasını 1777'de "İngiltere ve Waller'deki Cezaevlerine İlişkin İlk Değerlendirmeler ve Bazı Yabancı Cezaevleri Hastanelerinin Dökümü" adlı eserinde aktarmıştır. Howard, Hollanda dışında tüm Avrupa cezaevlerini eleştirmişti. Suçluyu ıslah etmenin, daha fazla bozulmasını önlemekle mümkün olacağını savunan Howard, yalnızlığın suçun en büyük düşmanı olduğundan hareketle, tecridi savunmuş ve hücrelerden oluşan cezaevi modeline ilham vermiştir. Elisabeth Fry isimli araştırmacı da Howard gibi cezaevlerini ziyaret ederek dikkatleri cezaevlerine çekmeyi başarmıştır. Bu çalışmalar, cezaevleri ile ilgili reform hareketlerinin başlamasını sağlamıştır (Demirbaş, 2010).

18. yüzyılda reformcuların ilham kaynağı olan Howard, dikdörtgen şemalı bir cezaevi planı üzerinde çalışmıştır. Çalışmaları, işlevsellik açısından kabul görmese de sağlık koşulları için detaylı çalışıldığı görülmektedir. Howard'ın planı kabul görmese de öngördüğü ilkeler sonraki tasarımcılar için yol gösterici olmuştur. İngiliz ceza hareketinin önemli isimlerinden William Blackburn cezaevi konusunda uzmanlaşmış ilk mimar olarak bilinmektedir. Sağlık ve temizlik koşullarının güvenlik kadar önemli olduğunu düşünen Blackburn, bir yıl içinde İngiltere ve İrlanda'da 18 cezaevine imza atmıştır. En önemli yapıtı, Gloucester Cezaevi olarak gösterilebilir. Mahkumların birbiri ile iletişimlerini engellemek ve yalnızlaşmalarını sağlamak için tasarlanan mimari yapıya iki temel eleştiri yapılmıştır. Birincisi, suçluların farklı sınıflara ayrılmasındaki işlevsel zorluk, ikincisi de daha sonraki mimari tasarımların en önemli noktası olacak olan “görülmeden gözetim” sorunudur (Ağcakale, 2010).

Howard'ın çalıştığı dikdörtgen cezaevi formları dışında 18. yüzyılda dairesel formlarda da çalışmalar görülmüştür. Konuyla ilgili en önemli öneri İngiliz hukukçu Jeremy Bentham'dan gelmiştir. Bentham tarafından ideal hapishane olarak ortaya atılan cezaevi modeli olan panoptikon sistemi, hapis cezasının suçluların ıslah olmasına yarayacak tedbirler ile desteklenmesini savunur. Panoptikon modeli ile hükümlülerin sürekli gözetlenmesi ve tanınması sağlanmak istenmiştir (Foucault, 2006). Bu cezaevinin diğer cezaevlerinden daha farklı bir mimari yapısı vardır. Dairenin merkezinde bulunan idare yerinden, bütün hapishane hücreleri gözetlenebilmektedir. Hücrelerde var olan karşılıklı iki cam, hücrenin aydınlatılmasını sağlayarak kuledekilerin mahkumları izlemesine olanak verir. Gözetlenen kişi, gözetleyeni göremez ve ne zaman gözetlendiğini hiçbir zaman anlayamaz dolayısıyla kendisini her zaman gözetleniyormuş gibi hareket etmek zorunda hisseder. Panoptikon modeli, disiplinin hükümlüler tarafından içselleştirilmesini sağlamaya yöneliktir. Foucault'a göre, panoptikon modelini, hapishane dışında başka kurumlarda uygulayan iktidarın, ekonomik yollardan verimli ve etkili bir biçimde toplumu disiplin altında tutması mümkündür. Model, 1919'da Louisiana'da kurulan Stateville Hapishanesi ve Pittsburgh'deki Western Penitentiary dışında uygulama alanı bulamamıştır (Demirbaş, 2010). Fakat “panoptikon” ruhu, giderek artan güvenlik teknolojileriyle işlev kazanmıştır. Panoptikon modeli, sonradan inşa edilen cezaevlerinin planları üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

Panoptikon projesi kaleme alındığı zamanlarda, istekli emek gücünün eksikliği, genelde toplumsal ilerleme önündeki ana engel olarak görülüyordu. O dönemde panoptik tarzdaki cezaevleri her şeyden önce disipline sokulmuş emek gücü fabrikalarıydı. İlan edilen uzun vadeli amacı ne olursa olsun, çoğu panoptik kurum bir çalışma kampıydı. Genel anlamıyla ıslah evleri olarak düşünülen panoptik kurumlarda ıslahın görünür amacı, mahkumları ahlaki yozlaşma yolundan çevirmek, “normal toplum”a geri dönmelerine imkan verecek alışkanlıklar geliştirmelerini sağlamak, ahlaki çürümeyi durdurmak, tembellik ve beceriksizlikle mücadele

edip bunların üstesinden gelmek, onları toplumsal normlara saygısızlık ya da umursamazlık batağından çekip çıkarmaktı. O zamanlar sıkı ve sürekli çalışma, hem Tanrı yolundaki erdemli hayatın reçetesi hem de toplumsal düzenin temel kuralı olarak görülüyordu. Mahkumlara faydalı ve karlı bir iş vermek, ıslah fikrinin esas ögesi haline gelmişti (Bauman, 2010). Bentham kişilerin cezaevinden çıktıktan sonra da kendilerine iş sağlamak koşuluyla himaye edilmesi gerektiği üzerinde de durmuştur. Ayrıca cezaevinde çalışarak kazanılan paranın bir kısmının suçtan dolayı mağdur duruma düşen kişinin zararının karşılanması için kullanılması gerektiğini de kişinin ıslahı üzerinde etkili olacağını savunmuştur (Demirbaş, 2010).

Avrupa’da cezaevi konusundaki dönüşüm çabaları, 18. ve 19. yüzyılda Pensilvanya’daki çalışmalarla ABD’de de sürmüştür. İngiltere’de inançları nedeniyle ağır cezalara uğradıkları için Pensilvanya’ya göç eden ve eyaletin kurucusu olan Quakerler bu konuda öncü olmuşlardır. 1776’da Philadelphia Cezaevi Vakfı’nı kurmuşlardır. Vakıf, dünyadaki ilk cezaevi iyileştirme vakfı olma özelliğine sahiptir. Vakfın inisiyatifi ile 1790 yılında 30 kişilik yeri olan Philadelphia iyileştirme kurumu/cezaevi açılmıştır. Pensilvanya sisteminin bu ilk cezaevinde hükümlüleri gardiyan dışında kimse göremiyordu. Hükümlü gece gündüz tek kişilik hücrede kalıyordu (Demirbaş, 2010). Toplu ceza uygulamalarının olumsuzlukları ve başarısızlıkları üzerine ortaya çıkan Pensilvanya sisteminin mantığı, kişinin tek kişilik hücrede tutularak yaşadığı vicdan azabı ve yalnızlıkla beraber düşünmek zorunda kalacağı, bu durumun kendisine çok şeyler öğreterek suçundan nefret edeceği inancına dayanmaktaydı.

Pensilvanya’da yapılan çalışmalardan bir diğeri 1821 yılında inşa edilen Eastern State Cezaevidir. Tek merkezden çıkan yedi ışınal blok, ortalarında merkezden gözlenebilen koridorlar ve her hücreye ayrı egzersiz alanı ayrılacak şekilde düzenlenmiştir (Ağcakale, 2010). Pensilvanya sistemindeki tek kişilik hücrelerden oluşan tecrit sistemi ile ilgili olumlu ve olumsuz görüşler olmakla birlikte, sistemin sonuçlarına bakıldığında ölümlere ve akıl hastalıklarına neden olduğu somut bir şekilde görülmüştür. Tecrit sistemine yöneltilen eleştiriler, New York eyaletinin Auburn bölgesinde 1823’te yeni bir cezaevi kurulmasına neden olmuştur. Auburn sistemi olarak geçen ceza infaz sistemi, topluluk ve hücre hapsi sistemlerinin sakıncalarını ortadan kaldırmak üzere, her iki sistemin yararlı yanlarının alınması ile oluşturulmuştur. Pensilvanya’nın “solitary-yalnızlaştırma” sistemine karşılık Auburn’da “silent-sessizlik” sistemi getirilmiştir. Hükümlüler, gece tek kişilik hücrelerde bırakılarak, gündüz atölyelerde az bir ücret karşılığında, birbirleri ile konuşmalarına izin verilmeden çalıştırılıyordu. Sadece çalışma saatlerinde ve yemek zamanında birbirlerini görebiliyordu. Fakat bu süre zarfında da mutlak konuşma yasağı uygulanıyordu. Hükümlüler sadece gardiyanla, konuşma izninin verilmesinden sonra ve yavaş sesle konuşabilirdi (Demirbaş, 2010; Karataş Doğan, 2009). Manastır ve atölye modeline benzerlik gösteren cezaevinde, bireylerin biraraya

gelmelerinin “katı bir hiyerarşik çerçeve” içinde gerçekleştirildiği ve iletişimin ancak dikine yönde yapılabildiği bir sistem vardı (Foucault, 2006).

ABD’de gelişen Pensilvanya ve Auburn sistemlerine karşılık İngiltere’de yeni bir cezaevi sistemi gelişmiştir. 1840 yılında Norfolk Adası’nda bulunan İngiliz ceza kolonilerinin yönetimine atanan Alexander Maconochie tarafından geliştirilerek uygulanmaya başlayan İngiliz, İrlanda ya da Progressive sistemi olarak adlandırılan dereceli sistem, çalışma ve iyi hal esasına dayanmaktadır (Karataş Doğan, 2009). Sistem, hükümlüye not vermek ve kişinin bu notlarına bağlı olarak da ceza süresinin belirlenmesi esasına dayanır. Kişi ilk cezaevine geldiğinde kendisine bir not tespit ediliyor ve hükümlünün cezaevinde geçirdiği sürede çalışma ve iyi hal göstermesi ile bu notu doldurması gerekiyordu (Demirbaş, 2010). İngiliz sisteminin esas amacı Pensilvanya ve Auburn sistemlerinin iyi yönlerini almak ve sakınca yaratan durumlarını ortadan kaldırmaktır. Böylelikle cezanın ıstırap verici yönüyle eğitici amacı bağdaştırmak için bir ceza infaz sistemi doğmuş oluyordu. Bu sistemde cezanın infaz rejimine şiddetli bir şekilde başlanır, hükümlünün cezaevinden çıkışı yaklaştıkça ve cezaevi içerisindeyken iyi hale göstermeye devam ettiği müddetçe rejim daha yumuşak bir şekilde uygulanmaya devam eder ve en sonunda da şartlı tahliyesi gerçekleştirilir (Demirbaş, 2010). Başlangıçta sıkı hapis ve devlet görevlilerinin gözetiminde çalışmaya tabi tutulan hükümlü, üçüncü aşamada gelişmiş bir cezaevine gönderilir ve denetim olmadan çalışmasına izin verilirdi. Bu aşamada hükümlü toplum içine girip çıkabilir ve davranışları iyiye gidiyorsa şartla salıverilirdi. Kurallara aykırı davranan hükümlünün şartla salıverilme kararının kaldırılması mümkündü (Foucault, 2006). Bu aşamalı ceza infaz şeklinin ortaya çıkmasına neden olan önemli nedenlerden birisi de 18. ve 19. yüzyıllarda kolonilere iş sağlayabilme amacıdır. Hükümlülerin işçi olarak kolonilere gönderilmesi açık cezaevinin temellerinin atılmasında önemli rol oynamıştır (Demirbaş, 2010). Dereceli sistem, hapis cezasının infaz yöntemlerinden birisi olmakla birlikte, bu sistemde hükümlünün ıslah edilerek toplumsal yaşama uyumunun sağlanması amacıyla özel bir önem verilmiştir. İnfazın amacı hükümlüyü özgürlükten yoksun bırakmak değil, ıslahını sağlamaktır (Karataş Doğan, 2009).

1989 yılında Kaliforniya’da kurulan, tek kişilik hücrelerden oluşan, Pelican Bay hapishanesi, panoptikon sisteminin yansıttığı deneyim ve çözülmemiş sorunlarıyla erken dönem endüstriyel ıslah evlerinin devamı niteliğindedir. Bu hapishanede hiçbir üretken çalışmaya yer verilmemiştir. Önemli olan, panoptik kurumlardaki gibi mahkumun ne yaptığı değil, sadece orada kalmasıdır. Panoptik kurumlar, disipline sokulmuş emek gücü fabrikalarıyken, Pelican Bay hapishanesi, bir dışlama ve dışlanmışlık statüsüne alıştırılmış insan fabrikasıdır. Bu dışlanmışlığın göstergesi de hareketsizliktir (Bauman, 2010). Bauman’a (2010) göre toplum üzerindeki uygulamaların bir minyatürü olan bu iki hapishane modeli arasındaki farklar şunlardır: “eğer toplama kampları, totaliter bir toplumun insanların boyun eğme ve kölelik

sınırlarını ölçtüğü laboratuvarlar görevi görmüşse ve eğer Panoptikon tarzı ıslahevleri, endüstri toplumunun insan eyleminin tekdüzeleştirilmesinin sınırları üzerine deneylerin yapıldığı laboratuvarları olmuşsa, Pelican Bay hapishanesi de “küreselleşmiş” toplumun, küreselleşmenin ıskartaya çıkardıkları ve atıkları üzerinde mekân sınırlaması tekniklerini sınırdığı ve sınırlarını ölçtüğü laboratuvarıdır”.

20. yüzyılda ilk yarısındaki iki dünya savaşının cezaevlerindeki olumlu gelişmeleri aksattığı görülmektedir. Savaşların ardından dünyadaki insan hakları konusundaki gelişmelerin yanında cezaevindeki insanların hakları konusunda da olumlu gelişmeler yaşandığı görülmektedir. Değişen toplumsal ve siyasal dengeler sonucunda, bu alandaki eksiklikler insan hakları ihlali kabul edilerek devletler için baskı unsuru olmaya başlamıştır. Günümüze gelene kadar cezaevi mimarisinin gözlem altında tutmayı amaçladığı görülmektedir. Bugün ise eğitim, sağlık, spor birimleri gibi pek çok hizmet alanını içeren bir yaşam ünitesi şeklinde kurgulanan cezaevleri, “rehabilitasyon”, “eğitim” ve “çalışma” gibi amaçları da içermektedir. Bu mekânsal düzenlemelere pek çok ulusal ve uluslararası yasal düzenlemede insan hakları bağlamında yer verilmektedir.

Toplumların farklı değer yargılarını öne çıkardığı dönemlerde farklı cezaevi anlayışlarının olduğu görülmektedir. Bauman’a (2010) göre hapis cezası çeken nüfusun oranı, kültürel geleneklerin özelliklerini ve ceza düşüncesinin ve uygulamasının tarihini yansıtmaktadır ve bu nedenle ülkelere göre farklılık göstermektedir. Bu konudaki hızlı artış, dünyanın en gelişmiş ülkelerinin tümü için genel bir olgu gibi görünmektedir. Bauman, bu artışın belli bir grup ülkeyle sınırlı olmadığını ve artışın nedenlerinin, doğası gereği yerel değil, küresel nitelikte olduğunu söylemektedir.

Günümüzde varoluş, küresel-yerel hiyerarşisi içine çekilmiştir. Küresel hareket özgürlüğü, başarıya işaret ederken, hareketsizlik yenilgi ve başarısızlığa denk düşmektedir. Hayattan beklenenler genellikle, hareketlilik, özgürce yer seçmek, seyahat etmek olarak ifade edilir. Korkulanlar ise hapsedilmek, ötekilerin gittikleri yerlere gitmekten men edilmektir. İyi hayat, yerinde kalmanın artık tatmin edici olmadığı durumlarda başka yerlere gidebilme imkanlarına sahip olmanın verdiği güven ve huzur ortamıdır. Hareket etmekten men edilmiş olmak, yetersizliğin, acizliğin, en güçlü simgesidir. Bu nedenle hem zarar vermesi muhtemel insanları güçten düşürmenin en etkili yolu hem de işlenen suçların en acı veren kefareti olan hapis cezasına çarptırma fikrinin insanlara “anamlı” ve “makul” gelmesi hiç şaşırtıcı değildir. Diğer caydırma ve kefaret ödetme biçimleri, buna kıyasla, acınacak kadar çelimsiz, yetersiz ve etkisiz görünür. Hapis cezası, hareketsiz kılmanın dışında yaşamdan tahliye etmek ve dışlamak anlamına da gelmektedir. Ortamın emniyetini ve kişisel güvenliği sağlamak için yabancıları uzak tutmak gerekir. Bunun en radikal biçimi de hapishanedir (Bauman, 2010).

Toplumsal bir kurum olarak cezaevleri, içerisinde tutulanların tüm yaşantısını kapsama iddiasında olan, dışarıyla arasına katı ve keskin sınırlar çizen, içeridekiler üzerinde “total” bir hakimiyet kurma potansiyeli taşıyan kurumlardır. İçeridekileri, içeriye dışarıya karşı kapadığı gibi, dışarıyı da içeriye karşı ulaşılamaz, bilinemez kılar (UNODC, 2013). Sosyal kontrol mekanizması işlevi gören cezaevleri Erving Goffman’ın deyimiyle tüm kapatılma mekânları gibi “total (kapsayıcı, bütünleştirici) kurum”lardır. Fiziki kapatılma yoluyla baskı uygulaması cezaevleri dışında psikiyatri kurumları, kapalı eğitim kurumları, sığınmacı ve mülteci kampları, huzurevleri, kışlalar gibi çok çeşitli kurumlarda uygulama alanı bulmaktadır.

Bir toplumsal kurum, belli türde bir faaliyetin düzenli olarak gerçekleştiği, algıyı kısıtlayan sabit engellerle çevrili bir yerdir (Goffman, 2009). Goffman’ın (2009) toplumsal kurumlarla ilgili aktardıkları cezaevlerinin yapısına denk düşen bir tanımlamadır:

Bir toplumsal kurumun duvarlarının içine girdiğimizde, seyirciye belli bir durum tanımı sunmak için işbirliği yapan oyunculardan kurulu bir takımla karşılaşırız. Bu durum tanımı, gerek takım ve seyirci kavramlarına, gerekse nezaket ve edep kurallarınca ayakta tutulan etosa ilişkin varsayımlar içerir. Çoğu kez bir rutinin sahnelenme hazırlıklarının yapıldığı arka bölge ile performansın sunulduğu vitrin bölgesi arasında bir ayrıma rastlanır. Seyircinin sahne arkasını görmesini ve dışarıdakilerin kendilerini hedeflemeyen bir performansla girmelerini önlemek adına bu bölgelere erişim denetlenir. Bir takımın üyeleri arasında tanıdıklığın yaygın olduğunu, dayanışma oluşmasının muhtemel olduğunu ve gösterinin gerçek yüzünü açığa vurabilecek sırların paylaşılıp gizlendiğini görürüz. Oyuncularla seyirciler arasında belli bir miktar karışıklık ve uyum varmışçasına davranma konusunda gizli bir anlaşma söz konusudur. Tipik olarak (ama her zaman değil) uyumun altı çizilir ve karışıklık arka plana itilir. Sonuçta ortaya çıkan geçerli mutabakat, oyuncuların seyircinin yokluğunda seyirciye karşı tavırları ve seyirci mevcutken iletilen özenli karakterdışı iletişimle çelişir. Ayrık rollerin ortaya çıktığını görürüz: takım arkadaşları, seyirciler veya dışarıdakiler gibi görünür kişilerden bazıları performans ve takım ilişkileri hakkında gözle görülmeyen ve gösteri düzenleme işini karmaşıklaştıran bilgiler edinirler. Kimi zaman kasıtsız hareketler, çam devirmeler ve rezaletler nedeniyle aksamalar meydana gelir ve bunlar sürdürülen durum tanımını lekeler veya onunla çelişir. Takım mitolojisi, aksamalara yol açan bu olaylar üzerinde durur. Oyuncuların, seyircilerin ve dışarıdakilerin, muhtemel aksamalardan kaçınarak, kaçınılmaz olanları düzelterek ya da başkalarının düzeltmesine imkan tanıyarak gösteriyi kurtarma tekniklerine başvurdıklarını görürüz. Bu tekniklere başvurulmasını garantiye almak için takım sadık, disiplinli ve tedbirli üyelerin yanı sıra incelikli bir seyirci seçmeye çalışacaktır.

Goffman (2009) toplumsal kurumları teknik, siyasal, yapısal ve kültürel açılar bağlamına yerleştirmeye çalışmanın yararlı olabileceğini söyler. Bir kurum “teknik” açıdan, önceden belirlenmiş hedeflere ulaşmak amacıyla bilinçli olarak örgütlenmiş bir faaliyetler sisteminin etkisi bakımından incelenebilir. “Siyasal” açıdan ise kurum, katılımcıların birbirlerine olan talepleri, müsamahaları ve yaptırımların kullanımını yönlendiren toplumsal denetim

mekanizmaları bağlamında ele alınabilir. Bir kurum “yapısal” açıdan yatay ve dikey statüler ve çeşitli grupları birbirine bağlayan toplumsal ilişkilerin türleri bağlamında incelenebilir. “Kültürel” açıdan ise bir kurum, kurumdaki faaliyetleri etkileyen ahlaki değerler bağlamında incelenebilir (Goffman, 2009).

Modernitenin homojen toplum yaratma amacı doğrultusunda uygulamış olduğu sosyal kontrol, devletin kurumları ve araçları ile işletilmektedir. Bu anlamda toplumda istenilmeyen ya da uygun olmayan davranışları sergileyen bireyler olan suçlular, akıl hastaları, uyuşturucu bağımlıları vb. kesimler için kurgulanan cezaevleri, hastaneler ve benzeri kurumlar, modern devletin ideolojisi doğrultusunda bireyleri dönüştüren mekanizmalar olarak tasarlanmıştır (Balamir Bektaş ve Gelgeç Bakacak, 2009). Kontrol edilmediğinde sıkıntı doğurmaya yatkın bu kesimlerle baş etmenin öncelikli yöntemi hapis olmuştur. Bauman’a (2010) göre hapse atmak yoluyla cezalandırmaya hız verilmesi, toplumsal düzeni tehdit eden bazı nüfus kesimlerinin var olduğunu ve bunları hapsedip toplumsal ilişkiler ağının zorla dışına atmanın, tehdidin etkisini kırmada ve tehdidin yarattığı kamusal kaygıları gidermede etkili bir yöntem olarak görüldüğünü düşündürür (Bauman, 2010).

Modern dünyanın en önemli sorunlarından biri olarak karşımıza çıkan güvenlik ve düzen olguları, toplumsal düzeni ve güvenliğini sağlamada önemli bir kavram olan sosyal kontrolün yeniden değerlendirilmesini ve sosyal kontrol aygıtlarının yeniden düzenlenmesini beraberinde getirmektedir (Balamir Bektaş ve Gelgeç Bakacak, 2009). Toplum düzenini bozduğu öngörülen suçlu davranışın engellenmesi için yapılandırılan cezaevlerini, sosyal kontrolü sağlamak isteyen devletin bir aracı olarak okuyabiliriz. Bu noktada yalnızca bir mekânsal kapatılmadan değil sınıfsal ve ekonomik temelli bir iktidar ilişkisinden bahsetmek gerekir. Foucault (2005), iktidarın ne yasa ne de hükümler gibi bir yapı veya kurum olmadığını ve her toplumsal ilişkide üretildiğinden bahseder. Bu bağlamda cezaevlerinin de “iktidarın en aşın boyutlarıyla çırılçıplak ortaya çıkabileceği ve kendini ahlaki iktidar olarak aklayabileceği tek yer” olduğunu vurgular (Foucault, 2005). Kendini öne çıkaran iktidar, bireyin oluşmasını engellemiştir. Oysaki görünmez olan modern iktidar herkesi bireyselleştirmek ister. “Çünkü bireyselleştirmek, gözetim altında tutmak ve cezalandırmak, yani egemen olmak demektir” (Foucault, 2006). Foucault, cezaevlerini toplumun disiplin altına alındığı, kontrol altında tutulduğu bir mikro iktidar aracı olarak ele almaktadır (2006). Kışlalar, okullar, atölyeler ve hapishaneler gibi bütün büyük disipline edici makineler bireyi kuşatmayı, kim olduğunu, ne yaptığını, onunla ne yapılabileceğini, onu nereye yerleştirmek gerektiğini bilmeyi sağlayan makinelerdir (Foucault, 2005). “Büyük gözaltı” olan modern iktidar, suçluyu cezaeviyle kuşatıp bireyselleştirerek ona egemen olur.

Modern dünyadaki siyasal iktidarların geçirdiği değişim ile birlikte kapitalizmin bu aşamasında cezaevinin özellikle iktidar için, ideolojik, politik, ekonomik pek çok anlamı vardır. Althusser’e

göre ideoloji, öznelere niyetleriyle değil, kurumlarla, yani modern kapitalizmde devlet organlarına dönüşen özgül aygıtlarla üretilmektedir. Dinsel, eğitsel ve kültürel kurumlar ve kültürün de sayılabileceği ideolojik devlet aygıtları egemen ideolojinin kontrolündedir. Devletin baskıcı aygıtları olarak da bürokrasi, polis, ordu, yargı organları ve cezaevleri gibi kurumları tanımlayan Althusser, ideolojik devlet aygıtları ile ayrımlarını ortaya koyar. Devlet, elindeki bu aygıtlarla sosyal kontrol uygulama yetkisine sahiptir (Swingewood, 1998). Devletin baskı aygıtları tümüyle kamu alanında yer almasına karşın devletin ideolojik aygıtları özel alanda da bulunabilir. Baskı aygıtında “fizik baskı dahil” baskıya öncelik verilirken, ideoloji ikincil bir işleve sahiptir (Althusser, 2002). Cezaevleri, bu baskıyı fiziksel olarak hissetmemizin ötesinde mekânsal kurgusu ile zihinsel ve psikolojik olarak hissetmemize de neden olmaktadır.

Ceza infaz sisteminde önemli yeri olan cezaevi, gerek mimarisi gerekse işleyişi anlamında tasarlanmış mekânlardır. Mekânın kendi başına mutlak bir varlık olmadığı, toplumsal ilişkiler tarafından yapılandırıldığı ve toplumsal ile mekânsalın birbiriyle etkileşerek şekillendiği unutulmamalıdır. Foucault, Bentham’ın panoptik mimari modelini iktidar ile toplum arasındaki ilişki bağlamında inceleyerek, panoptik tekniklerle iktidarın birey üzerinde kontrol mekanizması kurduğunu belirtir. Bu analiz, bize mekânsal özellikleriyle öne çıkan bir toplumsal kurumun hiçbir zaman sadece mekânsal bağlamda kalamayacağını göstermektedir. Amacı ıslah, rehabilitasyon, eğitim ya da çalıştırma, her ne olursa olsun, cezaevinin içinde varolan iktidar meselesi, fiziksel, yönetsel ve ilişkisel tüm boyutları ile varlığını sürdürecektir.

2.5. Türkiye’de Ceza İnfaz Sistemi

Osmanlı Devleti’nde hapis cezasının etkin bir cezalandırma yöntemi olarak görülerek ceza infazında yer alması, Tanzimat ve sonrasında gerçekleştirilen çalışmaların etkisiyle olmuştur. Bireyleri özgürlüklerinden yoksun bırakmaya eğilimli olmayan İslam hukukunun uygulandığı Osmanlı’da hapis cezası temel ve yaygın bir cezalandırma yöntemi değildir. Osmanlı İmparatorluğu’nda teşhir, dayak atma, para cezası, kürek cezası, kalebentlik, sürgün gibi cezalar görülmektedir. Bunların yanı sıra yüzü karalama, sakalı kesme, dağlama ve belli organları kesme gibi cezalara da rastlanmaktadır. Ancak bu anlayış İslami topluluklarda hapishane olmadığı anlamına gelmemektedir (Adak, 2006). Osmanlı’da “hürriyeti bağlayıcı ceza” hapsetmek ile sınırlı değildir. Kürek, kalebentlik, sürgün gibi farklı cezalar da kapatılmayla iç içe geçmiş durumdadır (Eren, 2013).

Osmanlı’da “kapatılma” her zaman hapis olarak adlandırılmamaktaydı. Hafif cezalar için uygulanan hapis, 24 saatten başlayıp 3 yıla kadar uzayan bir cezalandırma yöntemi idi. Ağır suçtan hüküm giyenlere uygulanan “kürek” ve “kalebentlik” cezaları da bir yere kapatılmayı ifade ediyordu. Mahkumlara, gemilerde kürek çektirilmesi buharlı gemilerin kullanılmaya

başlanmasının da etkisiyle zaman içinde şekil değiştirerek mahkumun ağır işlerde çalıştırılmasına dönüşmüştür. Kalebendlik, mahkumun cezasını kalelerde çekmesi esasına dayanıyordu. Ağır suçluların ayağına zincir bağlama usulü olan prangabendlik cezası hukuksal olarak ilk kez 1869 tarihli Askeri Ceza Kanunu'nda yer almıştır. Kalebendlik ise sadece 1858 Ceza Kanunu'nda yer alıyordu (Bilbaşar, 2000).

Osmanlı'da cezaevi olarak genellikle kale burçları kullanılmıştır. Karanlık, sıkıntılı ve nemli oldukları için bu yerlere Farsça'daki anlamıyla “zindan”, “mahbes” ve “tomruk” gibi adlar verilmiştir. İstanbul'un ünlü zindanları arasında Yedikule, Boğazkesen, Kasımpaşa'daki Tersane, Eminönü'ndeki Baba Cafer zindanları bulunmaktadır (Yıldıztaş, 1997). Baba Cafer Zindanı'nda kadınlara ait ayrı bir bölümün olduğu bilinmektedir. Ayrıca Ağakapısı yakınlarındaki “imam evi” de kadınların hapsedildiği yerlerden biridir. İmam evleri ve daha sonra da muhtar evleri taşrada yıllarca kadınların hapsedildiği mekânlar olmuştur (Karaca, 2010). Farklı amaçlarla inşa edilmiş yapıların sonradan hapishane olarak kullanıldığı Osmanlı'da, mimarı tarafından hapishane olarak tasarlanan ilk yapı 1832 yılında inşa edilmiş olan Sultanahmet Hapishanesi'dir (Bekiroğlu, 2011'den aktaran Eren, 2013). 1831'de İstanbul zindanları kaldırılarak Sultanahmet'te İbrahim Paşa Sarayı'nın bir bölümünde açılan, Osmanlı'da cezaevinin ilk örneklerinde biri olan Hapishane-i Umumi kurulmuştur. İstanbul zindanları kaldırılmış olmasına rağmen İstanbul dışındaki kalelerin zindan olarak kullanılmasına devam edilmiştir (Yıldıztaş, 1997).

Avrupa'da hürriyeti bağlayıcı cezalar ve cezaevleri köklü bir geçmişe sahipken Osmanlı'da cezaevlerinin geçmişi ancak 1840'lara kadar gitmektedir. Tanzimat Fermanı ile Batı'nın hukuki normlarını kullanmaya başlayan Osmanlı İmparatorluğu'nda, cezaevlerinin gerek ihtiyaçlardan kaynaklanan bir gerekliliğin sonucu gerekse Batılı siyasi iktidarların eleştirileri doğrultusunda girilen bir “modernleşme” çabası olarak yapılandığı görülmektedir.

3 Kasım 1839'da yayımlanan Tanzimat Fermanı ile padişah, kendi iradesiyle yasama ve yargı yetkilerini sınırlandırmıştır. Yazılı kanunlar hazırlama eylemi, yeni ihtiyaçları karşılayamayan geleneklerin çoğaldığı ve çatıştığı zamanlarda başlar. Batı ile artan ilişkileri çağın gereklerine göre kurallara bağlama sorunu, yeni kanunlar yapılması ihtiyacını zorunlu kılmıştır. II. Mahmut döneminde görülen “şeriat” ve “kanun” geleneklerinden farklı olarak “adalet” kavramının ortaya çıkmasının sonucu olan kanunlaştırma, modernleşmenin en önemli yanı olmak gibi bir nitelik taşımaktadır. Osmanlı geleneğinin kanun hukukunun ve İslam şeriat hukukunun kaynaklarından alınan malzemeye Avrupa hukuklarından alınan malzemenin biraraya gelmesiyle yeni kanunlar yapmak İslam uluslarının tarihinde ilk kez Tanzimat'ta yapılmıştır (Berkes, 2004).

Tanzimat Fermanı ile birlikte pek çok yasal düzenleme çalışması yapılmıştır. Bu süreçte ceza kanunları, genelgeler, tüzükler (nizamname) çıkarılarak cezaevlerinin idaresine dair kanuni çerçeve ve kurumlar oluşturulmaya çalışılmıştır (Eren, 2013). Tanzimat ile bir kabul edilen 1840, 1851 ve 1858 tarihli ceza kanunlarından sonra Osmanlı Devleti'nde hürriyeti bağlayıcı cezaların uygulanmaya başladığı görülür. 1840'ta yapılan kanun, kimsenin yargılanmadan cezalandırılmayacağı ilkesine dayanmaktadır. Fakat içerdiği eksiklikler nedeniyle 1851'de hazırlanan bir başka ceza kanunu da şeriatın ceza kurallarını modernleştirme düşüncesinin etkisi altında eskisine üstün bir kanun olamamıştır (Berkes, 2004). 1856'da Islahat Fermanı'nın yayınlanmasından sonra durum değişmiştir. Cezaevlerindeki olumsuz koşulların düzeltilmesine dair hükümlere ilk olarak Islahat Fermanı'nda yer verildiği görülmektedir. Ferman'da insan hakları bağlamında cezaevleri ve tutukevlerindeki koşulların olabildiğince kısa sürede düzeltilmesine başlanması, devlet tarafından konmuş disiplin kurallarına uygun olan işlemler dışında eziyet ve işkenceye benzer eylemlerin kaldırılması, buna karşı gelen görevlilerin de cezalandırılması gerektiği belirtilmiştir (Bozkurt, 1996). Dönemin koşulları düşünüldüğünde insan haklarının dikkate alındığı bir düzenleme yapıldığı söylenebilir.

Cezaevleri ile ilgili yasal düzenlemeler ve idari anlamdaki gelişmelerle birlikte mimari alanda da düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. 19. yüzyılda cezaevi binası olarak inşa edilen mekânlar görülmektedir. İlki 1832'de inşa edilen bu cezaevlerinin tipleri üzerine de tartışmalar yürütülür (Eren, 2013). Tanzimat'tan sonra daha çok şehirlerde ve büyük kaza merkezlerinde bulunan cezaevlerinin birer odasının kadınlar için düzenlenmesi planlanmakla birlikte imam ve muhtar evleri de kadınlar için cezaevi olarak kullanılmaya devam edilmiştir. Batının eleştirisi ve beklentileri doğrultusunda gerçekleştirilen yeni düzenlemelerde kadın cezaevleri de yer almaktadır. 1858'de cezaevleri konusunda uzman sayılan İngiliz Subayı Binbaşı Gordon'un da katılımıyla toplanan özel komisyonda kadın cezaevleri de ele alınmıştır. Bu düzenleme çalışmalarında kadınlar için özel cezaevlerinin yapılması, tutuklananlar içinse yeniden oluşturulan Beyoğlu, Galata, Beşiktaş, Üsküdar ve Kanlıca Zaptiye merkezlerine yakın bölgelerde imam evlerinin kullanılması kararlaştırılmıştır (Karaca, 2010).

1858'de yapılan ve 1810 tarihli Fransız Ceza Kanunu'ndan alınan yeni ceza kanununda, eşitlik, kanunun cezasını göstermediği bir eylemden dolayı kimsenin cezalandırılmayacağı, suçtan ancak suçu işleyen kişinin sorumlu olduğu prensipleri yer almaktaydı. Tanzimat döneminde yapılan kanunların en uzun ömürlüsü olan kanun, 1911 ve 1914'te bazı değişikliklere uğrayarak 1918'e kadar geçerliliğini korumuştur (Berkes, 2004).

1879'da Hukuk ve Ceza Usul Kanunları hazırlanırken cezaevlerinin durumu ve ıslahı konusu yeniden gündeme gelmiştir. Adliye Nezareti gerekli düzenlemelerin neler olduğuna dair hazırlayıp Padişah'a sunduğu mazbatada cezaevlerinin kötü durumu ve büyük devletlerin suç işleyen kişileri vermemelerinin temelinde bu sorunun yattığı dile getirilmiş; bu nedenle de

cezaevlerinin iyileştirilmesinin hem insaniyet hem de devlet açısından oldukça önemli bir konu olduğuna vurgu yapılmıştır. Mazbatada cezaevlerinin çocuklar için, kabahat, cünha (kabahatten ağır ve cinayetten hafif olan suç) ve cinayet suçu işleyenler için olmak üzere dört tip olduğundan bahsedilmiştir. Kadınlar içinse bu merkezlere yakın mahalle imamlarının evleri kullanılmıştır. Bu hazırlıkların sonucu olarak 1880 yılında, Tevkifhane ve Hapishanelerin İdarelerine Dair Nizamname ve Hapishane Gardiyanları Hakkında Talimatname yürürlüğe girmiştir. Böylelikle cezaevindekilerin daha iyi koşullarda yaşamaları ve her türlü istismardan korunmaları açısından hukuki tedbirler alınmıştır (Bozkurt, 1996).

1880 yılında kadın hükümlülerin özel durumları ile ilgili olarak çıkartılan Tezkire-i Aliye’de gebe kadınların cezalarının infazında özel hallerine uygun davranılması gerektiği vurgulanmıştır. Doğum zamanı geldiğinde, doktor raporu üzerine mahalli hastanelere nakledilecekleri, diğer hasta kadınların da doktor raporu varsa acilen hastaneye gönderilecekleri, hastanede bulunmalarını gerektiren sebep bitince, cezalarını tamamlamak üzere cezaevine nakledilecekleri belirtilmiştir (Bozkurt, 1996). Bu düzenleme, en azından hapis cezası alan gebe kadınların özel ihtiyaçlarının farkına varılması açısından olumlu bir gelişmedir.

1882’de kadınların hapsedilmesi için kiralanan evlere ödenen kiradan daha az masraflı olacağı düşünülmüş, genellikle taşrada olmak üzere mevcut cezaevlerinin uygun yerlerine kadınlar için ayrı bölümlerin inşa edilmesi planlanmıştır. Fakat bu planların hükümetin maddi sıkıntısı nedeniyle aksadığı anlaşılmaktadır. Özellikle taşrada hükümlü kadın sayısının az olması, yapılacak masraf konusunda tereddüt yaşanmasına neden olmuştur (Karaca, 2010). Hükümetin cezaevindeki kadınlarla ilgili planlarının ekonomik boyutta kalması, bazı olumlu gelişmeler olsa da konuyla ilgili farkındalığın ve duyarlılığın boyutlarını göstermektedir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi kayıtlarında Osmanlı döneminde kadınların suç işleme oranları çok düşük olsa da hırsızlık, borç ödememe, dedikodu, şirretlik, insan ticareti, yataklık, kerhanecilik ve fahişelik gibi suçları işledikleri ve ceza aldıkları görülmektedir. Kadınların geçim sıkıntısı ve kimsesizlik nedeniyle yöneldiği aktarılan fahişelik, bu suçlar arasında en yüksek oranda yer almaktadır. Kadınların suç sayılan davranışlarından dolayı aldıkları cezalara bakıldığında, genel olarak kısa süreli tutukluluk ve büyük oranda da sürgün cezası verildiği göze çarpmaktadır. Sürgün cezalarının uygulanması bir yargılama ve irade sürecini gerektirdiğinden, kadınlar bu süreçte bir hapis hayatı da yaşamaktaydılar. Bu sürenin bazı kaynaklardan elde edilen kısıtlı bilgilere göre birkaç ayı geçmediği görülmektedir. Fuhuşa yönelen kadınlar için idam cezasından ziyade daha hafif sayılan sürgün cezası tercih edilmektedir. Fakat bazı durumlarda fahişelere yönelik idam cezasının da uygulandığı aktarılmaktadır (Karaca, 2010). Osmanlı döneminde geçim sıkıntısı gibi haklı nedenler dolayısıyla fuhuşa sürüklendiği düşünülen kadınların bu durumlarından dolayı ağır bir cezayı hak etmedikleri hatta korunmaya gereksinim duydukları yaklaşımının varolduğu görülmektedir.

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaygınlaşan Osmanlı hapishanelerinin ilk örneklerini şu şekilde sıralamak mümkündür: Manavgat 1852, Şırnak 1886, Alaçam 1890, Kınık 1907, Manyas 1910, Cide 1900, İpsala 1906, Çiçekdağ 1921 tarihlerinde kiralananmıştır. Diyarbakır 1863, Sinop 1885, Kırklareli 1886, Kütahya 1888, Bafra 1893, Ordu 1897, Uşak 1899, Bilecik 1906, Nevşehir 1849, Sürüş 1852, Vezirköprü 1870, Kozan 1875, Kars 1800, Kastamonu 1889, Erzurum 1900, Hınıs 1905, Üsküdar Paşakapısı 1916 ve Zara 1919 senelerinde inşa olunmuştur (Demirbaş, 2010).

Çıkarılan kanunlara, düzenlemelere, yurt dışından gelen uzmanların görüşlerine ve alınan kararlara rağmen Osmanlı döneminde cezaevlerinin, maddi olanaksızlıkların verdiği imkânsızlık içerisinde amaçlanan düzeyde gelişme gösteremediği görülmektedir. Osmanlı dönemindeki bu cezaevleri, bu halleriyle Cumhuriyet'e devrolmuş ve kullanılmaya devam edilmiştir (Eren, 2013).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasını takiben, 1 Temmuz 1926 tarihinde 765 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) yürürlüğe girinceye kadar, Osmanlı döneminden kalma mevzuat uygulanmaya devam edilmiştir. Türkiye tarihinde cezaevleri konusunda gerçekleştirilen en önemli değişimlerden biri, 1 Haziran 1929'da cezaevleri yönetiminin İçişleri Bakanlığı'ndan Adalet Bakanlığı'na devredilmesidir. Çalıştırmak, hükümlülerin ıslahı için başlıca araç olarak görüldüğü için Adalet Bakanlığı öncelikle bu konu üzerinde çalışmalara başlamıştır. TCK 13. maddede ikinci devreyi bitiren hükümlüler arasından seçilen kişilerden Bakanlık'ın yol, inşaat ve maden ekiplerinin oluşturulabileceğinin belirtilmesinin yanı sıra 14. maddede de hürriyeti bağlayıcı ceza alanların cezaevlerine bağlı tarım ve endüstri kurumlarında çalıştırılabilecekleri belirtilmiştir. Yapılan çalışmalara rağmen, bu dönemde adliye müfettişlerinin yazdıkları raporlara bakıldığında cezaevlerinin fiziksel koşullardan personel yapısına kadar kötü durumda olduğu görülmektedir (Demirbaş, 2010). Bu raporların ardından, 25 Haziran 1932 tarihinde, 2023 sayılı kanun ile TCK'ya bir fıkra eklenmiş ve donanımı olmayan hapishanelerde hükümlülerin geceyi hapishanede geçirmek koşulu ile kamu hizmetinde çalışabilmeleri düzenlenmiştir (Karakaş Doğan, 2009).

6 Haziran 1938 tarihinde 3408 sayılı Adliye Teşkilât Kadrosu Hakkında Kanun ile Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü kurulmuş ve 5 Temmuz 1938 tarihinde 3500 sayılı Ceza ve Tevkifevleri Umum Müdürlüğü'nün Vazife ve Teşkilatı Hakkında Kanun ile görevleri belirlenmiştir. Bu kanun ile iş esasına göre kurulu cezaevlerinin döner sermaye ile yapacakları işler nedeniyle tüzel kişiliği olduğu, çalışan hükümlülere gündelik verileceği, bunlardan iase masrafi çıkartılarak kalan kısmının hükümlü hesabına kaydedileceği düzenlenmiştir. 30 Haziran 1941 tarihinde 4077 sayılı Ceza ve Tevkif Evleri Umum Müdürlüğü'nün Vazife ve Teşkilatı Hakkındaki 3500 Numaralı Kanunun Tadiline Dair Kanun ile çalışan hükümlülerin kazancının hangi rejime tabi olacağı ve iş esası üzerine kurulan cezaevlerine ilişkin hükümlerin ıslah

evlerinde de uygulanması düzenlenmiştir. 13 Ocak 1943'te yürürlüğe giren 4358 sayılı Ceza ve Tevkifevleri Umum Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanun ile konuya ilişkin dağınık hükümler bir araya toplanmış, iş esası üzerine kurulan cezaevleri, iş yurtları ve ıslahevlerinin inşası, idaresi ve Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün teşkilat ve görevleri yeniden belirlenmiştir (Karakaş Doğan, 2009; Demirbaş, 2010). Cumhuriyet'in ilk yıllarında özellikle cezaevindeki hükümlülerin çalıştırılması ile ilgili çalışmalara yer verildiği ve yasal düzenlemeler üzerinde çalışıldığı görülmektedir. Bu durum, devletin cezaevleri ile ilgili algısını göstermektedir. Cezaevlerindeki emek gücünden yararlanılması ve ekonomiye katkı sağlanması amaçlandığı söylenebilir.

13 Temmuz 1965 tarihinde yürürlüğe giren 647 sayılı Ceza İnfaz Kanunu ile hapis cezasının infazında yeni bir dönem başlamıştır. Kanun, 765 sayılı TCK'nın hapis cezasına ve infazına ilişkin birçok maddesini dolaylı olarak yürürlükten kaldırmıştır (Karakaş Doğan, 2009). Kanunda kısa ve uzun süreli hapis cezaları ile hükümlülerin çalıştırılmalarına yönelik düzenlemelere yer verilmiştir. Kanundaki düzenlemeler çağdaş sistemin unsurlarını taşısa da uygulamada karşılaşılan güçlükler, sistemin amaçlandığı gibi işlemesine engel olmuştur. O dönemde de cezaevlerindeki fiziksel yetersizlikten dolayı kadınlar için cezaevlerinin çok az olduğu bilinmektedir. Kadınların cezalarını genellikle gardiyan olarak tayin edilen kadınların nezaretinde, iki ya da bir odalı evlerinde, sürekli zabıta gözetiminde mahkum evlerinde çektikleri bilinmektedir (Gürtuna, 2009).

1970'lerde cezaevi konusuyla ilgili mimaride, yasal düzenlemelerde ve söylemde ciddi farklılıklar görülmeye başlanır. Mimari olarak, koğuştan oda tipine doğru bir dönüşüm başlar. 1970'li yılların başında, kapasitelerinin fazlalığı nedeniyle ceza infazının büyük bir bölümünü üstlenen E tipi cezaevleri hayata geçirilmeye başlanmıştır. Öncelikle koğuş sisteminde inşa edilmiş E tipi cezaevleri 3-4-5-6 kişilik odalar sistemine dönüştürülür (Gürtuna, 2009). Koğuş sisteminden oda sistemine geçilen cezaevlerinde hükümlülere ve tutuklulara sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler anlamında daha fazla imkân sağlamak için kapalı, açık spor salonları, açık futbol sahaları, iş atölyeleri ve derslik gibi ortak kullanım alanları da inşa edilmiştir.

1980'lere gelindiğinde 12 Eylül darbesinin ardından cezaevlerinde yeni bir sürecin başladığı görülmektedir. Bu süreçte cezaevlerinde askeri birliklerde yapılan tek sıraya geçme, askeri yürüyüşle yürüme, düzenli saç-sakal tıraşı gibi askeri düzen uygulamalarının kullanıldığı görülmektedir. Bu uygulamaların baskı altında yaptırılması ölüm oruçlarının başlamasına ve 1981 ile 1996 yılları arasında cezaevlerinde ölümlerin yaşanmasını neden olmuştur.

1980 sonrasında, cezaevi mimarisi konusunda yasal düzenlemelerle ilgili olarak önemli adımlar atılmıştır. 2 Ağustos 1983 tarihinde Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkifevlerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük'te değişiklik yapılarak cezaevlerinde "anarşi ve terör suçlarından

hükümlü” nitelendirilmesi kullanılır ve bu kişilerin özel bir infaz rejimine tabi tutulması kararlaştırılır (Eren, 2013). Bu özel infaz rejimi kapsamında 1990’ların ikinci yarısından sonra hücre esasına göre inşa edilen F tipi cezaevlerinin yapımı başlamıştır. Bu sistemin tercih edilmesinin nedeni cezaevlerinde denetimi ve disiplini sağlayarak yönetimi düzenlemektir. Yüksek güvenli olan F tipi cezaevleri, genelleştirilmiş bir duysal ve sosyal tecrit öngörmektedir. Burada diğer insanlarla ve infaz ve koruma memurlarıyla iletişim sınırlandırılmaktadır. F tipi cezaevleri, geleneksel olarak daha önce koğuş sistemine dayanan cezaevlerinin tersi bir yapıya sahiptir. Bir arada olmayı engelleyen, bireysel bir düzen üzerine kurgulanmıştır.

Türkiye’de, cezaevleriyle ilgili değişim çalışmalarına 1997 yılında başlanmıştır. Bu kapsamda mevzuat değişiklikleri yapılarak cezaevlerinin fiziki yapısı iyileştirilmiş, personel eğitimi, mali kaynak tahsisi ve hükümlü ve tutuklular için rehabilitasyon çalışmaları gibi alanlarda değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmalar, “ceza infaz sistemi reformları” olarak nitelendirilmektedir. Ceza infaz reformu kapsamında pek çok cezaevinde hem yönetsel hem de çevresel koşullar bakımından iyileştirme çalışmaları yapılmıştır.

F tipi cezaevlerinin gündeme gelmesi ve inşasına başlanmasının ardından cezaevlerindeki değişimlere tepki olarak 20 Ekim 2000 tarihinde süresiz açlık grevi başlatılmıştır. Açlık grevleri, 19 Kasım 2000 tarihinden itibaren çeşitli cezaevlerinde ölüm orucuna dönüşmüştür. Bu süreçte devletin duruşu, gerek siyaset ve sanat çevresinden gerekse sivil toplum kuruluşlarından tepki almıştır. Devletin, koğuş sistemi nedeniyle cezaevlerinde otoritesini yitirdiği düşüncesiyle 19 Aralık 2000 tarihinde “Hayata Dönüş Operasyonu” adıyla ölüm orucunun devam ettiği 20 cezaevinde siyasi hükümlü ve tutukluların kaldığı bölümlere operasyon düzenlenmiştir. 22 Aralık 2000 tarihine kadar süren operasyon sonucunda 28 hükümlü ve tutuklu ile 2 asker hayatını kaybetmiş, 237 hükümlü ve tutuklu da yaralı olarak hastaneye kaldırılmıştır. Operasyonun en şiddetli geçtiği cezaevlerinden biri olan Bayrampaşa cezaevinde ölen 12 tutukludan 6’sı kadındır (Sevimli, 2010). Bu operasyon, insan hakları ihlali bakımından Türkiye’nin cezaevleri tarihinde çok önemli bir yere sahiptir. Operasyondan sonra da 1997 yılında başlayan “reform” çalışmaları devam etmiştir. Bu kapsamda özellikle cezaevlerinin mimarisinde büyük değişiklikler yapılmıştır.

1 Haziran 2005 tarihinde 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) ile 13 Aralık 2004 tarihinde 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un (CGTİK) yürürlüğe girmesinden sonra ceza ve infaz hukukunda, yeni bir döneme girilmiştir. Türkiye’deki yeni bir dönemin sonuçları olan bu yasalar, ceza infaz sistemi için uluslararası standartlara uygun yeni bir yasal çerçeveye ulaşmayı amaçlamaktadır.

Türkiye’de şu an uygulanan CGTİK’e göre infazda temel ilke hükümlülere ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, doğum, felsefî inanç, milli veya sosyal kökeni, siyasi düşünceleri, ekonomik güçleri ve diğer toplumsal konumları yönünden ayırım yapılmaması ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınmamasıdır. Ayrıca cezaların infazında insanlık dışı, aşağılayıcı ya da onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz (madde 2). İnfazın temel amacı, hükümlünün yeniden suç işlemesini engelleyen etkenleri güçlendirmek, hükümlünün yeniden sosyalleşmesini teşvik etmek, toplum tarafından onay gören (üretken ve kanunlara, nizamla ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk taşıyan) yaşam biçimine uyumunu kolaylaştırmak ve toplumu suça karşı korumaktır (madde 3).

Cezanın infazı konusunda “hükümlünün iyileştirilmesi” noktasından hareket edilen CGTİK’te hükümlülerin sınıflandırılması ve infazı konusunda düzenlemeler getirilmiştir. Hükümlülerin kişisel özellikleri, sağlık durumları, suç işlemekten önceki yaşamları, sosyal çevreleri ile ilişkileri, sanat ve meslek faaliyetleri, ahlâkî eğilimleri, suça bakış açıları, hükümlülük süreleri ve suç türleri belirlenir. Durumlarına uygun infaz kurumlarına ayrılmaları ve bunlara göre saptanacak infaz ve iyileştirme rejimi, gözlem ve sınıflandırma merkezlerinde veya kapalı ceza infaz kurumlarının bunun için ayrılan bölümlerinde yapılır (CGTİK madde 23). Uygulanmakta olan infaz sistemine göre hükümlülerin öncelikli olarak ilk barındırılacağı kurumun “gözlem ve sınıflandırma merkezleri” olması mecburiyeti bulunmaktadır. Bunun yanında işlerliği olmasa da mevzuatta kadınların gözlem ve sınıflandırması ile ilgili ayrı merkezlerin olması gerektiğinden bahsedilmektedir. Uygulamaya bakıldığında bunun için ayrı merkezlerin olmadığı, cezaevlerinin aynı zamanda gözlem ve sınıflandırma merkezi olarak hizmet vermesi gerektiği görülmektedir.

CGTİK’e bakıldığında hükümlülerin her bir cezaevinde aşağıdaki şekilde sınıflandırıldıkları görülmektedir (madde 24):

- İlk defa suç işleyenler, mükerrirler, itiyadî suçlular veya suç işlemeyi meslek edinenler
- Aklî ve bedensel durumları nedeniyle veya yaşları itibarıyla özel bir infaz rejimine tâbi tutulması gerekenler
- Tehlike hâli taşıyanlar
- Terör suçluları
- Suç örgütlerine veya çıkar amaçlı suç örgütlerine mensup olan suçlular

Bunların dışında hükümlüler ayrıca yaşları, hükümlülük süreleri ve suç türleri itibarıyla de gruplandırılırlar. Uygulamada bu gruplandırmaların cezaevlerindeki yerleşim planları özelinde mekân ayrımı olarak kullanılmaya çalışıldığı söylenebilir. Mevcut fiziki koşullar içinde bu gruplandırma ya da mekânsal ayrıştırmanın en görünür olarak “adli” ve “terör” olarak

tanımlanan suçlardan hüküm alanlar arasında yapıldığı görülmektedir. Diğer gruplandırmalar koşullar elverdiği ölçüde yapılmaya çalışılmaktadır.

İlgili yasal düzenlemelerle belirlenmiş olan ceza infaz sistemi gereğince hükümlülerin “iyileştirilmesi” amacıyla kurgulanan cezaevlerinde hapis cezasının, her hükümlünün ayırım gözetilmeksizin eşit infaz kurallarına tabi tutularak gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Cezaevlerinin “iyileştirme” işlevinin hükümlünün geçmişi, suçluluk nedenleri, suç sicili, fizik yeteneği ve ruhsal yapısı, kişisel doğası, tehlike hâlleri, hapis cezasının süresi, salıverildikten sonraki beklentisi dikkate alınarak ve bireysel ihtiyaçlarına uygun bir biçimde gerçekleştirilecek programlarla yerine getirilmesi gerektiği belirtilir (CGTİK madde 73). Pek çok işleve sahip olan ceza infaz kurumlarının, cezalandırmanın mekânsal olarak uygulandığı yerler olarak ceza adalet sisteminde önemli bir yeri vardır.

Türkiye’de cezaevlerini yönetmek ve denetlemek Adalet Bakanlığı’na bağlı olan Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü’nün sorumluluğundadır. Müdürlüğün görevleri aşağıdaki şekilde yayınlanmaktadır (CTGM, b.t. a):

Ceza infaz kurumları ve tutukevlerini yönetmek, denetlemek ve hesap işlerini izlemek, 4301 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumunun Kuruluş ve İdaresine İlişkin Kanunla verilen görevleri yerine getirmek,

Hükümlü ve tutukluların giydirilmesi, beslenmesi, yatırılması, eğitilmesi, çalıştırılması ve muhtaç durumda bulunanların tedavi giderlerinin karşılanması işleri ile 2548 sayılı Ceza Evleriyle Mahkeme Binaları İnşası Karşılığı Olarak Alınacak Harçlar ve Mahkumlara ödettirilecek Yiyecek Bedelleri Hakkında Kanunda gösterilen her türlü işlemleri yapmak.

Ceza infaz kurumları ve tutukevleri ile küçüklerin cezalarının yerine getireceği ıslah ve eğitim evlerinin, haklarında tedbir uygulanmış olan küçüklerin yerleştireceği kurumların, müşahede merkezlerinin, küçüklerin kısa sürelerde kabul edilecekleri kurumların ve küçüklere mahsus tutukevlerinin çağdaş ölçülere uygun tesis, yapım, onarım, satın alma ve kira işleri ile ilgili program ve projeleri hazırlamak, geliştirmek, uygulamak, bu kurumları sevk ve idare etmek ve buralara alınmış küçüklerin korunma, bakım ve eğitim işlerinin kontrolünü yapmak.

Ceza infaz kurumları ve tutukevleri, eğitim merkezleri, çocuk ıslah ve eğitim evleri ile müşahede merkezlerinde görevli personelden; atanmaları Bakanlığa ait olanların atanma, yükselme, yer değiştirme, kadro, izin, istifa, emeklilik, dava ve disiplin gibi her türlü özlük işlemlerini, atanmaları adli yargı adalet komisyonlarına ait olanların kadro ve özlük işlemleri ile bunlara ilişkin adli yargı adalet komisyonu kararlarının incelenmesi ve onaylanması işlemlerini yürütmek, bu kurumlardaki bütün personelin hizmet öncesi, adaylık, hizmet içi ve görevde yükselme eğitimlerini yaptırmak, gerektiğinde özlük işlemlerine ilişkin olarak Personel Genel Müdürlüğü, eğitim faaliyetleri yönünden Eğitim Dairesi Başkanlığı ile koordinasyonu sağlamak.

Çocuk suçluluğu konusunda Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğünden alınacak istatistiki bilgileri değerlendirmek, çocuk suçluluğunun sebepleri üzerinde incelemeler yaparak önlenmesi

çarelerini araştırmak ve bu hususta yerli, yabancı ve milletlerarası kurum ve kuruluşlarla ilişki kurmak,

Kendi görev alanına giren konularda velayet ve vesayetin nez'i ve küçüklere vasi tayinine dair işlemleri takip etmek,

Çocuk mahkemeleri ile olan ilişkilerinin düzenlenmesi konularında eğitimi güç küçüklerin yerleştirildiği kurumlarla küçüklerin zararlı yayınlarından korunması, filmlerin küçükler yönünden kontrolü, çeşitli iş yerlerinde çalışan küçükler bakımından çalışma şartları, küçüklerin yerleştirileceği tedavi kurumları ve sosyal servislerin tespiti hususunda ilgili bakanlık ve kamu kuruluşlarıyla işbirliği yapmak,

Cezaları infaz edilen hükümlülerin işe yerleştirilmeleri konusunda, infaz sonrası yardım müesseseleri ve diğer kurumlarla ilişkileri düzenlemek,

Hükümlülerin müşahedeye tabi tutulma işlerini yürütmek,

Hükümlü ve tutukluların sevk ve nakil işlerini yürütmek,

İlgili kanun, tüzük ve yönetmelik hükümlerine göre infaz ve ıslah işlerini düzenlemek,

Kurumlarda hükümlülerin ve tutukluların eğitim ve öğrenim işlerini düzenlemek,

Görev alanına giren konularda mevzuat yetersizliğine ve aksaklığına dair inceleme ve araştırmaları yaparak, Bakanlığa tekliflerde bulunmak, tüzük tasarıları ve yönetmeliklerini hazırlamak ve takip etmek, yargı yetkisinin kullanılma alanına girmeyen konularda görüş bildirmek ve genelge düzenlemek,

Görev alanına giren konularda uluslararası alanda araştırma ve inceleme yapmak, bilgi alışverişini ve işbirliğini düzenlemek.

Kanunlarda gösterilen ve Bakanlıkça verilecek benzeri görevleri yapmak.

Cezaevlerinin yönetimine ilişkin usul ve esaslar, 6 Nisan 2006 tarihli Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük'te (Tüzük) düzenlenmiştir. Tüzüğün 18. maddesine göre cezaevleri, yönetim bakımından müdürü bulunan ve bulunmayan olmak üzere ikiye ayrılır. Müdürü bulunmayan cezaevlerinin amiri, idare memurudur. Müdürü bulunan cezaevlerinde; bir müdür ve yeteri sayıda ikinci müdür ile hükümlü ve tutuklu sayısına ve kurumların önem ve niteliğine göre, imkanlar ölçüsünde yönetim servisinde; idare memuru, ambar memuru ve cezaevi katibi, güvenlik ve gözetim servisinde; infaz ve koruma başmemuru ile infaz ve koruma memuru, teknik serviste; mühendis, mimar, tekniker, teknisyen, teknisyen yardımcısı, psiko-sosyal yardım servisinde; psikolog ve sosyal çalışmacı, sağlık servisinde; cezaevi tabibi, dış tabibi, eczacı, veteriner, diyetisyen, sağlık memuru ve hayvan sağlık memuru, eğitim ve öğretim servisinde; öğretmen ve kütüphaneci, işyurdu servisinde; işyurdu müdürü, sayman, veznedar, tahsildar, işyurdu ambar memuru, satınalma memuru, bütçe, pazarlama ve benzeri işlerden sorumlu görevliler, işçi statüsünde çalışan personel ile

gerektiğinde bütçeden aylık alan kadrolu personel, yardımcı hizmetler servisinde, santral memuru, gemi adamı, şoför, kaloriferci, aşçı, hizmetli bulundurulabilir.

Cezaevinde en üst amiri olan müdür, aynı zamanda iş yurdunun da müdürüdür. Tüzüğün 19. maddesinde müdürün görevleri şu şekilde verilmiştir:

Kurum personeli üzerinde mevzuatın öngördüğü şekilde gözetim ve denetim hakkını kullanmak,

Kurum personeline verilen yazılı veya sözlü emirlerin yerine getirilip getirilmediğini izlemek ve denetlemek,

Mevzuat ve yetkili mercilerce verilen emirler çerçevesinde kurumun genel idare ve işyurduna ait hesap işlerinin yürütülmesini ve denetimini yapmak,

Hükümlülerin iyileştirilmesi, bilgilerinin artırılması, atölye çalışmaları, kişisel uğraşlarının düzenlenmesi ve geliştirilmesinin sağlanması bakımından mevzuat hükümlerini uygulamak ve sağlık durumlarıyla yakından ilgilenmek,

Kamu kurum ve kuruluşları ile bakanlıklar tarafından istenilen istatistiki bilgi ve belgelerin hazırlanmasını sağlamak ve Cumhuriyet başsavcılığına sunmak,

Haftada en az bir defa olmak üzere gündüzleri, on beş günde en az bir defa olmak üzere de geceleri kurumun bütün faaliyetlerini tetkik ederek, işlerin mevzuat ve emirler çerçevesinde yürüyüp yürümediğini denetlemek ve aldığı sonuçları ve gördüğü eksiklikleri denetleme defterine kaydetmek ve takip etmek,

Kurum hizmetleriyle ilgili genel ihtiyaçları, öncelikleri, bir sonraki yılda yapılacak işleri belirlemek ve bu konularla ilgili tahmini gider verilerini hazırlayarak Bakanlığa sunmak,

Asayiş, güvenlik, sağlık ve benzeri konularda ortaya çıkan sorunlarla ilgili gecikmeksizin önlem almak, önlemlerin yetersiz kalması halinde, durumu derhal Cumhuriyet başsavcılığı aracılığıyla Bakanlığa bildirmek.

Devletle, yasayla, toplumla hükümlü ve tutukluların temas noktası cezaevi personelidir. Personelin neyi nasıl uyguladığı, hangi inanç ve tutumlara sahip olduğu önem taşımaktadır. Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü'nün internet sitesinde yayınlanan Kasım 2013 verilerine göre Türkiye genelinde cezaevlerinde 46.007 kişi çalışmaktadır. Bunların % 80,6'sını (37.072) hükümlü ve tutuklularla en çok iletişim halinde olan infaz ve koruma memurları oluşturmaktadır. İnfaz ve koruma memurundan sonra % 2,5 oranla şoför (1.163) ve yine % 2,5 oranla kâtip (1.162) çalışan olduğu görülmektedir. Çalışanların % 2,2'si (1.028) teknisyen, % 2,2'si (1.023) cezaevi müdürü, % 1,5'i (695) öğretmen, %1'i (483) sosyolog, % 0,9'u (418) psikolog, % 0,7'si (312) idare memuru, % 0,5'i (242) sosyal çalışmacı kadrosunda yer almaktadır (Tablo V).

Tablo V. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Kadro Durumu (Kasım 2013)

Ünvan	Sayı	%
Ceza infaz kurumu müdürü	1.023	2,2
Denetimli serbestlik müdürü	89	0,2
Denetimli serbestlik müdür yardımcısı	39	0,1
İdare memuru	312	0,7
Şef	0	0,0
Sayman	197	0,4
Eğitim uzmanı	2	0,0
Öğretmen	695	1,5
Sosyal çalışmacı	242	0,5
Psikolog	418	0,9
Sosyolog	483	1,0
Tabip	12	0,0
Diş tabibi	4	0,0
Veteriner	6	0,0
Diyetisyen	2	0,0
Mühendis	46	0,1
Mimar	1	0,0
Memur	344	0,7
İnfaz koruma başmemuru	2.608	5,7
Ambar memuru	129	0,3
İnfaz ve koruma memuru	34.464	74,9
Santral memuru	2	0,0
Kâtip	1162	2,5
Şoför	1163	2,5
Sağlık memuru	486	1,1
Teknisyen	1028	2,2
Hizmetli	360	0,8
Aşçı	304	0,7
Kaloriferci	233	0,5
Tahsildar	6	0,0
Veznedar	18	0,0
Teknisyen yardımcısı	129	0,3
Toplam	46.007	100,0

Kaynak: <http://www.cte.adalet.gov.tr/>, erişim tarihi, 27.03.2014

İnfaz ve koruma memurları, cezaevinin güvenliği, düzeni ve disiplininden sorumlu olan güvenlik ve gözetim servisinde görev yaparlar. Hükümlülerin kurum içindeki hareketlerinin takip ve kontrolü ile gözetimi ve kurumun temiz tutulması ile hükümlülerin iç yönetmeliklere uygun surette hareket etmelerini sağlamakla görevlidirler. Kurum müdürü tarafından seçilen bir infaz ve koruma başmemuru “sorumlu infaz ve koruma başmemuru” olarak görev yapar. Sorumlu infaz ve koruma başmemuru, bu serviste görev yapmakta olan, infaz ve koruma başmemurları ile infaz ve koruma memurlarının sevk ve idaresi ile organizasyonundan

sorumludur. Güvenlik ve gözetim servisinin nöbet cetvellerini düzenler. İnfaz ve koruma başmemuru, kurumdaki güvenlik, düzen ve disiplinin sağlanması için infaz ve koruma memurlarının sevk ve idaresinden sorumlu olup, bu hizmetlerin yerine getirilmesi sırasında kurum müdürü, ikinci müdür veya bu amirlerin bulunmadığı kurumlarda idare memurunun vermiş olduğu emirlerin yerine getirilmesini ve uygulanmasını sağlar. Bu görevlerini yerine getirirken, sorumlu infaz ve koruma başmemurunun talimatına göre hareket ederler (Tüzük, madde 22).

Cezaevlerinin iç güvenliği, infaz ve koruma memurları tarafından sağlanır (Tüzük, madde 44). İç güvenlik görevlileri, gerektiğinde dış güvenlik görevlileri ile işbirliği yapar. Dış güvenlik ise İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak Jandarma tarafından sağlanmaktadır. Ayrıca kapalı kurumlara nakiller de dış güvenlik görevlilerince yerine getirilirken, açık kurumlar ile çocuk eğitim evleri arasındaki nakiller veya kapalı kurumlardan açık kurumlara ve çocuk eğitim evlerine nakiller, infaz ve koruma memuru nezaretinde yapılır (Tüzük, madde 169).

İnfaz ve koruma memurlarının düzenli olarak yerine getirdikleri sayım ve nöbet görevleri vardır. Sabah, akşam ve gece sayımları yaparak cezaevi mevcudunun tam olup olmadığını kontrol ederler. Yirmidört saat faaliyet gösteren bir kurum olan cezaevlerinde infaz ve koruma memurları nöbet usulüne göre çalışmaktadır. İnfaz ve koruma başmemurları ile infaz ve koruma memurları, vardiya hizmetleri sırasında ya da vardiya dışında görevlendirilmeleri durumunda, kendilerinin sorumluluğuna verilen nöbet yerlerinde görevlerini yerine getirirler. Belirlenen nöbet yerleri ve burada görev yapacak infaz ve koruma başmemurları ile infaz ve koruma memurlarının isimleri, hazırlanan vardiya çizelgeleri ve nöbet cetvellerinde gösterilir. İnfaz ve koruma memurlarının, zorunlu haller dışında, günde sekiz saat çalışıp ve haftada iki gün tatil yapma hakları vardır (Tüzük, madde 22).

İnfaz ve koruma memurları, mevzuatta “iyileştirme” çalışmaları olarak geçen rehabilitasyon çalışmalarında katkı sağlarlar. Bu kapsamdaki programlarda öğreticilik yapabilecek ya da bilgi, meslek ya da sanat nedeniyle o hizmete katkıda bulunabilecek olanlar vardiyada ya da vardiya dışında iyileştirme çalışmalarında ve kurslarda görevlendirilebilirler (Tüzük, madde 22).

İnfaz ve koruma başmemuru ile infaz ve koruma memuru, kurumun güvenliğini bozan firara teşebbüs, isyan, rehin alma, saldırı, yasaya veya düzenlemelere dayalı bir emre karşı aktif veya pasif fiziki direnme gibi olaylar ile 5237 sayılı Kanunun 25. maddesindeki meşru savunma ve zorunluluk hali ortaya çıktığında kurum en üst amirinin izni ile zor kullanabilir. Acil hallerde tehlikenin ortadan kaldırılması amacıyla izin alınmaksızın da zor kullanılabilir. Durumu derhal en üst amire iletir. Zor kullanan personel gerekenden fazla kuvvet kullanamaz (Tüzük, madde 22).

İnfaz ve koruma memurları, vardiya sistemiyle çalışan ve cezaevinde sürekli olarak bulunan personel oldukları için sayıları diğer personele göre çok daha fazladır. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nde infaz ve koruma memurlarından sonra en çok yönetim servisi, eğitim-öğretim servisi ve psiko-sosyal yardım servisi personeli istihdam edildiği görülmektedir (Tablo V).

Yönetim servisi, kurumun personel işlemleriyle hükümlü ve tutuklular hakkındaki her türlü idari ve mali hizmetlerin yürütüldüğü servistir. Yönetim servisinde, idare memuru, ambar memuru ve cezaevi katibi görev yapar. İdare memuru; müdürü bulunan kurumlarda kurum müdürü ve ikinci müdürlerden sonra gelen yönetici personeldir. İdare memuru, amirlerinin talimatı ile sayman ve ambar memurunun görevleri dışında kalan bütün idarî işleri ve yöneticilikte yetiştirilmek amacıyla farklı servislerde kendisine verilen diğer işleri yapar. Ambar memuru; ambara gelen malzemeyi teslim alır, giriş çıkış kayıtlarını tutar, muhafaza ve kontrolünü sağlar. Cezaevi katibi; kurumun yazı işlerini ve müdürün kendisine verdiği diğer işleri yapar (Tüzük, madde 21).

Öğretmen ve kütüphanecinin görev yaptığı eğitim ve öğretim servislerinde kurumdaki eğitim ve öğretim hizmetleri ile kültürel etkinlikler ve kütüphane çalışmaları yürütülür. Öğretmen; örgün ve yaygın eğitime devam eden hükümlülerin okul kayıtları, sınava giriş işlemleri, sevk hâlinde okul kayıtlarının nakledilmesi gibi eğitim ve öğretimleri için gerekli her türlü işlemleri yürütür ve konu hakkında bilgilendirme yapar. Kurumda eğitim ve öğretim faaliyetlerine devam edenlerin isimlerini, başladıkları tarihi, hangi sınıfa devam ettiklerini, başlangıçtaki öğrenim düzeylerini, eğitim ve öğretimde gösterdikleri ilerlemeyi, başarısını, devam sürelerini, sınıf yükselmelerini, davranış notlarını kaydeder. Kütüphaneci ise kütüphane ve kitaplığa gelen eserlerin kaydını yapar, bakım ve muhafazasını, dağıtılıp toplanmasını, kütüphane ve kitaplık olarak ayrılan yerin düzeni ile her türlü ihtiyaçlarını tespit eder (Tüzük, madde 26).

Psikolog, sosyal çalışmacı ve sosyolog, psiko-sosyal yardım servisinde görev yapmaktadır. Psiko-sosyal yardım servisi, personel ve hükümlülerin ruh ve beden sağlığı ve bütünlüğüne ilişkin koruyucu, geliştirici programları araştırır, uygular ve gerektiğinde tedavi sürecine katılarak psikolojik destek ve müdahalede bulunur (Tüzük, madde 24).

2002 yılında kabul edilen 4769 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Eğitim Merkezleri Kanunu ile cezaevlerinin ihtiyacı olan nitelikli personelin yetiştirilmesi ve mesleki eğitimlerinin sağlanması amacı ile personel eğitim merkezlerinin kurulması öngörülmüştür. İlgili kanunun 4. maddesine göre eğitim merkezlerinin görevleri şöyledir:

- Ceza infaz kurumları ve tutukevleri personelini mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve davranışları kazanmış, hukuk devletine ve insan haklarına saygılı, adalet, onur ve tarafsızlık duygularına sahip kişiler olarak yetiştirmek ve bu görevlere hazırlamak,

- Ceza infaz kurumları ve tutukevleri personelinden idare memurluğu öğrencileri ile infaz ve koruma memurluğu öğrencilerinin hizmet öncesi eğitimini, bu kurumlarda görev yapan personelin aday memurluk, hizmet içi ve görevde yükselme eğitimlerini yapmak,
- Eğitime tâbi tutulacaklara genel hukuk bilgisi, insan hakları, yönetim hukuku, ceza ve infaz hukuku, toplumsal ilişkiler, sosyal hizmetler ve bedensel ve toplu savunma sporları gibi alanlarda eğitim vermek,
- Konferans, seminer ve benzeri toplantılar düzenlemek,
- Personelin yetiştirilmesi için kanun, tüzük ve yönetmeliklerle verilecek diğer görevleri yerine getirmek.

Adalet Bakanlığı'na bağlı dört eğitim merkezi bulunmaktadır; Ankara Eğitim Merkezi, İstanbul'daki Ord. Prof. Sulhi Dönmezer Eğitim Merkezi, Erzurum'daki Hüseyin Turgut Eğitim Merkezi ve Kahramanmaraş Eğitim Merkezi. Eğitim merkezlerinde cezaevleri ile denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüklerinde görev yapan personele Aday Memurluk Eğitimi, Görevde Yükselme Eğitimi, Hizmet İçi Eğitim Kursu/Semineri, cezaevleri ve tutukevlerinde görev yapacak personelden idare memurluğu öğrencileri ile infaz ve koruma memurluğu öğrencilerine ise Hizmet Öncesi Eğitimi olmak üzere farklı başlıklarda eğitim verilmektedir. Eğitim merkezlerinde bunların dışında eğitici eğitimleri, konferanslar, sosyal ve kültürel faaliyetler gibi eğitim dışı çalışmalar da gerçekleştirilmektedir (CTGM, b.t. b). Hizmet İçi Eğitim Kursu ve Hizmet Öncesi Eğitimi, cezaevlerinde hükümlü ve tutuklularla birebir çalışan infaz ve koruma ile psiko-sosyal servis ve eğitim servisindeki çalışanları kapsadığı için özellikle önemli görülmektedir.

Hizmet İçi Eğitim Kursu/Semineri, 2004 yılında yürürlüğe giren Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Hizmet İçi Eğitim Yönetmeliği ile düzenlenmektedir. Bu kapsamda düzenlenen kurslar, personelin günün koşullarına uygun olarak yetişmesi, görevinin gerektirdiği bilgi, beceri, tutum ve davranışı kazanması ve üst göreve hazırlanması için gerekli teorik ve uygulamalı bilgileri içermektedir. Seminer, konferans ve toplantıları ile de personelin mesleğinin gerektirdiği temel bilgi ve becerileri kazanmalarının yanı sıra çeşitli konularda bilgilendirilmeleri (orantılı güç kullanım, uyuşturucu ve yasak maddelerin tanıtımı gibi), özel eğitim programları, kriz durumlarında nasıl davranacakları ile ilgili (öfke kontrolü ve stresle başa çıkma gibi) bilgi ve becerileri içermektedir². Hizmet içi eğitim kursları, sınavlar hariç, altmış saatten az olmamak kaydıyla, altı aydan uzun süreli düzenlenemez. Hizmet içi eğitimlerde genel hukuk bilgisi, cezaevi idaresi, cezaevi güvenliği, kriminoloji, psikoloji,

² Eğitim başlıkları, 15.02.2013 tarihli ve 301/18906 sayılı Bakan Olur'uyla onaylanan "Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Personelinin 2013 Yılı Eğitim Programı" içeriğinden alınmıştır.

bedensel ve toplu savunma sporları, insan hakları ve meslek etiği gibi konulardan oluşmaktadır (Yönetmelik, madde 15).

Hizmet Öncesi Eğitimi, 2004 yılında yürürlüğe giren Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Hizmet Öncesi Eğitim Yönetmeliği ile düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 5. maddesinde kurumlarda görev yapacak olan idare memurluğu öğrencileri ile infaz ve koruma memurluğu öğrencilerinin hizmet öncesi eğitiminin hedefleri; öğrencilerin kuruma uyumunu sağlamak, öğrencilere infaz sistemini bir bütünlük içinde kavrama ve yorumlamada ortak görüş kazandırarak uygulamada birlik sağlamak ve öğrencileri mesleğe hazırlamak şeklinde verilmiştir. Uyum eğitimi programı, hizmet öncesi eğitime alınan öğrencilere eğitim döneminin başında, eğitim merkezlerini tanımaları, bazı temel bilgiler ile kendi görev ve sorumluluklarını öğrenmeleri, diğer eğitim programlarına hazırlanmaları amacıyla iki haftadan az olmamak üzere hazırlanır (Yönetmelik, madde 7). Teorik eğitim programı, ders ve konuların amacını ve içeriğini, çeşitli eğitim ve öğretim yöntem ve teknikleri ile ölçme ve değerlendirme araçlarına yer vererek ilgili öğretim görevlisinin belirleyeceği mekânlarda uygulanacağını gösteren programdır (Yönetmelik, madde 8). Uygulamalı eğitim, teorik eğitimle birlikte veya sonunda, öğrencilere verilen ve uygulamaya yönelik eğitimin esas ve usullerini gösteren programdır (Yönetmelik, madde 9). Hizmet öncesi eğitimin süresi Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı orta öğretim kurumları için belirlenen en az bir, en çok iki öğretim yılıdır (Yönetmelik, madde 19). Hizmet öncesi teorik eğitimin haftalık süresi, yirmi beş ders saatinden az, otuz beş ders saatinden fazla olamaz. Günlük çalışma saati yedi ders saatinden fazla olamaz. Ders süresi kırk beş dakikadır. Haftanın bir gününün öğleden sonrası eğitim, sosyal ve kültürel etkinliklere ayrılır (Yönetmelik, madde 21). Eğitimde genel hukuk bilgisi, insan hakları, adalet teşkilatı, yönetim hukuku, kriminoloji, sosyal hizmetler, meslek etiği, bedensel ve toplu savunma sporları gibi konulara yer verilmektedir (Yönetmelik, madde 16).

Eğitim merkezleri teşkilat yapısı, Eğitim Merkezi Müdürlüğü, Öğretim Kurulu, Büro ve bağlı birimler ile öğretim görevlilerinden oluşmaktadır. Öğretim görevlileri; Adalet Bakanının istemi üzerine ilgili kurum, kuruluş veya kurulun yetkili organlarınca ek görevle görevlendirilmeleri uygun görülen yeteri kadar Yargıtay ve Danıştay üyeleri, yükseköğretim kurumları öğretim elemanları, meslekte fiilen on yılını tamamlamış hakim ve Cumhuriyet savcıları ile avukatlar, ceza infaz kurumları ve tutukevleri kontrolörleri, ceza infaz kurumları ve tutukevleri müdürleri, doktorları, psikologları, psikiyatristleri, pedagogları, sosyal çalışmacıları ve öğretmenleri ile diğer uzmanlardan oluşmaktadır.

Cezaevleri ile ilgili resmi verilerin kaynağı olan Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün internet sitesinde yayınlanan verilere göre Türkiye'de 28 Mart 2014 tarihi itibarıyla, 306 kapalı ceza infaz kurumu, 49 müstakil açık ceza infaz kurumu, 2 çocuk eğitimevi, 5 kadın kapalı, 2

kadın açık, 3 çocuk kapalı ceza infaz kurumu olmak üzere toplam 367 cezaevi bulunmaktadır. Bu kurumların toplam kapasitesi 157.063 kişidir.

Bakanlık tarafından cezaevlerinin işletim maliyetlerinin düşürülmesi amacıyla, uluslararası normlara uymayan, fiziki şartları ve kapasiteleri itibariyle eğitim ve iyileştirmenin kısıtlı yapıldığı ya da hiç yapılamadığı küçük ilçe ceza infaz kurumlarından 2006 yılında 20, 2007 yılında 51, 2008 yılında 16, 2009 yılında 22, 2010 yılında 6, 2011 yılında 3, 2012 yılında 8, 2013 yılında 21 adet olmak üzere toplam 147 ilçe ceza infaz kurumu kapatılmıştır.

Ayrıca Müdürlük tarafından 2006 Mayıs ayından bu yana yürütülen çalışmalar çerçevesinde “sağlıklı, güvenli, mekânîk, elektronik donanımlı ve rehabilitasyon işlemlerine elverişli yeni ceza infaz kurumu projeleri geliştirilerek metropol kentler öncelikli olmak üzere” 2006 yılında 7, 2007 yılında 8, 2008 yılında 13, 2009 yılında 7, 2010 yılında 7, 2011 yılında 2, 2012 yılında 14, 2013 yılında 10 adet olmak üzere toplam 59 adet yeni cezaevi, 2010 yılında 5, 2011 yılında 7, 2012 yılında 9, 2013 yılında 2, 2014 yılında 3 adet olmak üzere 30 cezaevine ek bina yapılarak toplam 75.453 kişi kapasiteli cezaevi ve ek bina açılmıştır.

Yine Müdürlüğün verilerine göre, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un 18. maddesi uyarınca akıl hastalığı dışında ruhsal rahatsızlıkları bulunan hükümlüler için Adana, Elazığ, Manisa ve Samsun E tipi ceza infaz kurumlarında oluşturulan üniteler faaliyete geçirilmiştir. İstanbul Metris T tipi bünyesinde 158 kişi kapasiteli sağlık ünitesi 2009 yılında hizmete alınarak faaliyete geçirilmiştir. Ayrıca personel için Ankara kampüsünde 300, Silivri’de 500, Maltepe’de 140, Kocaeli’de 200, İzmir’de 520 ve Tekirdağ’da 200 kişilik lojman inşaatı tamamlanmıştır.

2013 yılının Kasım ayında verilen bilgiye göre Adalet Bakanlığı 2014 yılında 64 yeni cezaevi açmayı planlamaktadır. Yeni cezaevleri için ödenek talebinde bulunan Bakanlığın bütçe tasarısında, “ceza infaz kurumlarında sağlanan asayiş ve güvenliğin devam ettirilmesi, ceza infaz kurumlarında yaşanan sorunların asgariye indirilmesi, bu arada terör ve çıkar amaçlı suç örgütü mensubu hükümlü ve tutukluların yeniden devlet egemenliğine gölge düşürecek ayrı bir güç oluşturmalarının önüne geçilebilmesi mevcut ceza infaz kurumları ihtiyaçları ile yapılacak ek bina ve inşaatlarının bir an önce tamamlanabilmesi için 2014 yılı bütçesi ile yeterli ödenek verilmesi gerekmektedir” ifadelerine yer verilmektedir³. Bu açıklama, Bauman’ın (2010) yeni cezaevleri inşa etmenin hükümetlerin popülerliğini artırdığı ve bu önlemlerin hükümetleri güçlü, verimli ve kararlı, yalnızca vatandaşlarının kişisel güvenliği için değil, emniyetin teminatı için de “bir şeyler yapıyor” gibi gösterdiği yorumlarını hatırlatmaktadır.

³ http://www.cte.adalet.gov.tr/menudekiler/basinda_biz/kasim/bugun_internet.pdf, erişim tarihi: 01.04.2013

Cezaevleri, CGTİK'in 8 ile 15'inci maddelerinde geçtiği haliyle genel olarak kapalı, yüksek güvenlikli kapalı, kadın kapalı, çocuk kapalı, gençlik kapalı, açık cezaevleri ve çocuk eğitimevleri olarak ayrılmaktadır. Kanunun 8. maddesinde *kapalı ceza infaz kurumları*, iç ve dış güvenlik görevlileri bulunan, firara karşı teknik, mekânîk, elektronik veya fiziki engellerle donatılmış, oda ve koridor kapıları kapalı tutulan, ancak mevzuatın belirttiği hallerde aynı oda dışındaki hükümlüler arasında ve dış çevre ile temasın olanaklı bulunduğu, yeterli düzeyde güvenlik sağlanmış olan tesisler olarak tanımlanmıştır. Bu kurumlarda hükümlünün gereksinimine göre bireysel, grup halinde veya toplu olarak iyileştirme yöntemlerinin uygulanabileceği belirtilmiştir.

Kanunun 9. maddesinde, *yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumları* tanımlanmış ve kapalı ceza infaz kurumlarından farklı olarak, sıkı güvenlik rejimine tabi hükümlülerin 1 veya 3 kişilik odalarda barındırıldıkları tesislerdir. Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkum olanlar ile süresine bakılmaksızın, suç işlemek amacıyla örgüt kurmak, yönetmek veya bu örgütün faaliyeti çerçevesinde, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda yer alan; insanlığa karşı suçlardan (madde 77, 78), kasten öldürme suçlarından (madde 81, 82), uyuşturucu ve uyarıcı madde imal ve ticareti suçundan (madde 188), devletin güvenliğine karşı suçlardan (madde 302, 303, 304, 307, 308), anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlardan (madde 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315) mahkum olanların cezalarının, bu kurumlarda infaz edileceği belirtilmiştir. Ayrıca, eylem ve tutumları nedeniyle tehlikeli halde bulunan özel gözetim ve denetim altında bulundurulmaları gerekli olduğu saptananlar ile bulundukları kurumlarda düzen ve disiplini bozan veya iyileştirme tedbir, araz ve usullerine ısrarla karşı koyan mahkumların bu kurumlara gönderileceği, bu kurumların ihtiyacı karşılama bakımından yetersiz olması halinde diğer kapalı ceza infaz kurumlarının yüksek güvenlikli bölümlerinin kullanılacağı ve toplam cezasının üçte birini bu kurumlarda geçirerek iyi hal gösteren hükümlülerin diğer cezaevlerine gönderileceği düzenlenmiştir.

Kadın kapalı ceza infaz kurumları, Kanunun 10. maddesinde tanımlanmıştır. Kadın hükümlülerin hapis cezalarının infaz edildiği, Kanunun 8. ve 9. maddelerine göre kurulmuş kurumlar olarak tanımlandığı ve iç güvenlik görevlilerinin kadınlardan oluşacağı belirtilmiştir.

Kanunun 11. maddesinde, *çocuk kapalı ceza infaz kurumları*, çocuk tutukluların ya da çocuk eğitimevlerinden disiplin veya diğer nedenlerle kapalı ceza infaz kurumlarına nakillerine karar verilen çocuk hükümlülerin barındırıldıkları firara karşı engelleri olan kurumlar olarak tanımlanmıştır.

Kanunun 12. maddesinde, *gençlik kapalı ceza infaz kurumları*, onsekiz yaşını bitirmiş ama yirmibir yaşını doldurmamış genç hükümlülerin cezalarını çektikleri, eğitim ve öğretim esasına

dayalı, firara karşı engelleri olan, iç ve dış güvenlik görevlileri bulunan kurumlar olarak tanımlanmıştır.

Açık ceza infaz kurumları, Kanunun 14. maddesinde hükümlülerin iyileştirilmelerinde, çalıştırılmaları ve meslek edindirilmelerine öncelik verilen, firara karşı engelleri ve dış güvenlik görevlisi bulunmayan, güvenlik bakımından kurum görevlilerinin gözetim ve denetimi ile yetinilen kurumlar olarak açıklanmıştır. Açık ceza infaz kurumlarının ihtiyaca göre kadın ve gençlik açık ceza infaz kurumları şeklinde de kurulabileceği belirtilmiştir. Ayrıca, yeni bir düzenleme olarak maddenin üçüncü fıkrasıyla, ilk kez suç işleyen ve iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına hükümlü bulunanların cezalarının doğrudan açık ceza infaz kurumlarında infaz edilebileceği hükme bağlanmıştır.

Kanunun 15. maddesinde, *çocuk eğitimevleri*, çocuk hükümlüler hakkında verilen cezaların, hükümlülerin eğitilmeleri, meslek edinmeleri ve yeniden toplumla bütünleştirilmeleri amacı güdülerek yerine getirildiği tesisler olarak tanımlanmış, firara karşı engel bulundurulamayacağı, kurum güvenliğinin ise iç güvenlik görevlilerinin gözetim ve sorumluluğunda sağlanacağı belirtilmiştir.

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, bu genel tanımlamaların içinde yer almakla birlikte, cezaevlerini özelliklerine göre daha detaylı bir şekilde ayırmıştır. Bu ayrıma bakıldığında yine mimari özellikler bakımından fakat daha detaylı olarak farklı tipler üzerinden tanımlama yapıldığı görülmektedir. Müdürlüğün yaptığı tanımlamalar ve verdiği detaylar doğrultusunda cezaevleri aşağıdaki şekilde ayrılmaktadır (CTGM, b.t. c) (Tablo VI):

Tablo VI. Tiplerine Göre Cezaevlerinin Özellikleri

Cezaevi Tipleri	Oda Durumu/Kapasite	Adet	Kullanım Alanları	Diğer Özellikleri
A tipi kapalı ceza infaz kurumu	4 koğuş 24-30 kişilik kapasite	8	Banyo, mutfak, kütüphane ve konferans salonu vardır.	İlçe tipi cezaevleridir. Çocuk ve kadınlar için ayrı bölümler vardır.
A1 tipi kapalı ceza infaz kurumu	4 koğuş, 2 disiplin hücresi 24-40 kişilik kapasite	3	Her koğuşun yanında gerektiğinde mutfak olarak kullanılabilecek alan, kütüphane ve konferans salonu vardır.	İlçe tipi cezaevleridir. Çocuk ve kadınlar için ayrı bölümler vardır.
A2 tipi kapalı ceza infaz kurumu	5 koğuş, 2 disiplin hücresi 40 kişilik kapasite	9	Kütüphane ve konferans salonu vardır.	İlçe tipi cezaevleridir. Çocuk ve kadınlar için ayrı bölümler vardır.
A3 tipi kapalı ceza infaz kurumu	6 koğuş 60 kişilik kapasite	26	Kütüphane ve konferans salonu vardır.	İlçe tipi cezaevleridir. Çocuk ve kadınlar için ayrı bölümler vardır.
K1 tipi kapalı ceza infaz kurumu	4 koğuş, 2 disiplin hücresi 42-60 kişilik kapasite	67	Kütüphane, konferans salonu, banyo ve mutfak vardır.	İlçe tipi cezaevleridir. Çocuk ve kadınlar için ayrı bölümler vardır. Her koğuşun bir havalandırma bahçesi vardır.
K2 tipi kapalı ceza infaz kurumu	6 koğuş, 2 disiplin hücresi 60-150 kişilik kapasite	20	Kütüphane, konferans salonu, her koğuşun bir havalandırma bahçesi, banyo ve mutfakı vardır.	İlçe tipi cezaevleridir. Çocuk ve kadınlar için ayrı bölümler vardır.
B tipi kapalı ceza infaz kurumu	7 koğuş, 2 disiplin hücresi	13	Her koğuşun yanında gerektiğinde mutfak olarak kullanılabilecek alan ve banyo vardır.	Çocuk ve kadınlar için ayrı bölümler vardır. Her koğuşun müstakil havalandırması vardır.
C tipi kapalı ceza infaz kurumu	8 koğuş, 4 disiplin hücresi 164-300 kişilik kapasite	7	Her koğuşun yanında gerektiğinde mutfak olarak kullanılabilecek alan, kütüphane, konferans salonu ve banyo vardır.	Çocuk ve kadınlar için ayrı bölümler vardır.
D tipi kapalı ceza infaz kurumu	1 ve 3 kişilik 230 oda, 11 blok	2	E blokta 1 adet çamaşırhane, 1 adet kütüphane, 1 adet dersane ve 16 adet çok amaçlı hobi salonu vardır. H ve L blok alt katları disiplin hücresidir. G blok zemin katta 10 ve 1. katta 10 olmak üzere 20 oda müşahede odası vardır. G blok idare katında 26 idari büro, konferans salonu, 2 adet her biri 10 yataklı revir, kamera sistem odası, zemin katında santral, berberhane, terzi, teknisyen odası, ses yayın odası, mutfak ve yemekhane vardır.	

Cezaevi Tipleri	Oda Durumu/Kapasite	Adet	Kullanım Alanları	Diğer Özellikleri
E tipi kapalı ceza infaz kurumu	2, 4, 6, 8 ve 10 kişilik odalar 600-1000 kişilik kapasite	45	80 kişilik müşahade bölümü, tam teşkilatlı mutfak, soğuk hava deposu, çamaşır ve çamaşırhane, berber, hamam, özel ziyaret yerleri, mescit, konferans salonu ve iş atölyeleri vardır.	Çocuk ve kadınlar için ayrı bölümler vardır. Her odanın havalandırması vardır.
M tipi kapalı ceza infaz kurumu	4, 6, 8, 10 kişilik oda, 6 disiplin hücresi	23	Tam teşkilatlı mutfak, soğuk hava deposu özel ziyaretçi yeri, mescit, konferans salonu, hamamı, berber, bulaşıkhanesi, çamaşırhane ve iş atölyeleri vardır.	Çocuk ve kadınlar için ayrı bölümler vardır. Her odanın havalandırması vardır.
F tipi yüksek güvenlikli ceza infaz kurumu	7 adet 1 ve 2 kişilik, 103 adet 3 kişilik oda 368 kişilik kapasite	14	Açık ve kapalı spor sahaları, ön görüşme odası, iş atölyeleri, kreş, kantin, anons ve müdahale ekip odası, merkez kontrol odası, kütüphane, yönetim ve hizmet servis büroları ile revir, gözetim odaları, kabul, sevk ve tahliye hizmet büroları, nöbetçi müdür ve baş memur odaları, idare çay ocağı, personel yemekhanesi, mutfak, soğuk hava depoları, jeneratör, çamaşırhane ve sığınak vardır.	Sadece tehlikeli hükümlü ve tutuklu statüsündeki kişiler barındırılabilir. Fizikî yapısı, elektrik ve elektronik güvenlik sistemleri ile yönetim plânı bakımından güvenliği tehdit eden unsurları en aza indirilmiştir. İçten ve dıştan koruma görevlileri ile firara karşı engelleri bulunur. Zemin tünel kazma girişimini engelleyici, yeterli miktarda hasır demirli betonla sağlamlaştırılmıştır. Kanalizasyon boruları firarı engelleyecek ebatlarda döşenmiştir.
H tipi kapalı ceza infaz kurumu	200 adet tek kişilik, 100 adet 3 kişilik bölme 500 kişilik kapasite	5	Mutfak, soğuk hava deposu, berber, bulaşıkhanesi, çamaşırhanesi, özel ziyaretçi yerleri mescit, konferans salonu ve hamam vardır.	
L tipi kapalı ceza infaz kurumu	7 kişilik 61 ünite, 3 kişilik 4 oda, 40 adet tek kişilik oda	19		Göz biyometrisi ile binaya tüm giriş-çıkışlarda elektronik arama amaçlı olarak kullanılan duyarlı kapı ve X-Ray cihazı bulunmaktadır.
T tipi kapalı ceza infaz kurumu	8 kişilik dubleks 72 oda, 3 kişilik dubleks 8 oda, 1 kişilik 16 oda 616 kişilik kapasite	24	494 m ² 'lik kapalı spor salonu, 251 m ² 'lik açık spor alanı, 226 m ² 'lik çok amaçlı gösteri salonu, 450 kişilik açık görüş alanı, 36 kişilik kapalı görüş alanı 32 kişilik avukat görüş mahalli, iş atölyeleri, dersane, kütüphaneler, revir ve sağlık üniteleri vardır.	Göz biyometrisi ile binaya tüm giriş-çıkışlarda elektronik arama amaçlı olarak kullanılan duyarlı kapı ve X-Ray cihazı bulunmaktadır. 3 kişilik ünitelerde 30 m ² havalandırma bahçeleri vardır.

Cezaevi Tipleri	Oda Durumu/Kapasite	Adet	Kullanım Alanları	Diğer Özellikleri
Kadın kapalı ceza infaz kurumu	İstanbul Bakırköy: 12 kişilik 38 ünite, 3 kişilik 2 ünite, 44 adet tek kişilik oda 506 kişilik kapasite Ankara Sincan: 12 kişilik 24 ünite, 3 kişilik 12 ünite, 28 adet tek kişilik oda 352 kişilik kapasite	5	Eğitim, spor, kültürel, iş atölyeleri, dershaneler ve her türlü iyileştirme alanı vardır.	
Kadın açık ceza infaz kurumu		1		İş esası üzerine kurulmuş olan açık ceza infaz kurumlarında amaç üretime yöneliktir
Açık ceza infaz kurumu	35-485 kişilik kapasite	49	Revir, sinema ve konferans salonu, yatakhane, yemekhane, mutfak, bulaşıkhanesi, soğuk hava deposu, çamaşırhane, berber, özel ziyaretçi yeri, hamam ve mescid vardır.	İş esası üzerine kurulmuş olan açık ceza infaz kurumlarında amaç üretime yöneliktir
Çocuk kapalı ceza infaz kurumu		3	Dershane, kütüphane, müstakil yemekhane, mutfak, çamaşırhane ve terapi salonları vardır.	
Bağlı açık ceza infaz kurumu		58		Ayrı bir müdürlükleri olup bulundukları kapalı ceza infaz kurumları müdürlüklerine bağlıdır.
Belirli bir tipi olmayan kapalı ceza infaz kurumu	Kapasiteleri farklıdır	23	Revir, müstakil mutfak, bulaşık ve çamaşırhane, soğuk hava deposu, mescit, berber, özel ziyaretçi mahalli, hamam ve iş atölyeleri vardır.	Çocuk ve kadınlar için ayrı bölümler vardır.

Kaynak: http://www.cte.adalet.gov.tr/bilgidata/cik_ozellikleri.asp, erişim tarihi, 27.03.2014

Görüldüğü gibi cezaevleri mimari yapılarındaki farklılıklar anlamında çeşitlere ayrılmaktadır. Cezaevleri günümüze kadar geçen süreçte mimari tasarım, infaz hukuku, kriminoloji, psikoloji, tarih, felsefe, tıp ve teknik bilimler başta olmak üzere, pek çok alanda yaşanan gelişmelerden etkilenmiştir. Cezaevlerinin mimari yapısı ve tasarımı; barınma ve sağlık gibi temel insani gereksinimleri karşılayarak insanların kişisel ve sosyal anlamda kendilerini geliştirebileceği fırsatlar yaratacak nitelikte olmalıdır. Spor, eğitim, kültür ve istihdam programlarının gerçekleştirilebileceği ortamların olması, dış dünya ile iletişim kurulması için gerekli olanakların yaratılması ve idari hizmetlerin rahatça yürütülmesi önemlidir.

2.5.1. Kadın Ceza İnfaz Kurumları

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 63. maddesine göre kadınların erkeklerle, hükümlülerin tutuklularla, çocukların yetişkinlerle, örgüt veya çıkar amaçlı örgüt suçluları ile terör suçlularının Kanunda sayılan haller dışında bir araya gelmelerine ve bağlantı kurmalarına izin verilmez. Kanun'nda "kapalı ceza infaz kurumu", "yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumu", "kadın kapalı ceza infaz kurumu", "çocuk kapalı ceza infaz kurumu", "gençlik kapalı ceza infaz kurumu", "açık ceza infaz kurumu" ve "çocuk eğitimevleri" olmak üzere cezaevi türleri tanımlanmıştır. Genel olarak ceza adalet sistemi içerisindeki tanımlamalarda olduğu gibi bu sınıflandırmada da kadın, çocuk ve genç olarak belirtilmeyen kurumların erkekler için olduğu varsayımının ön kabulüyle karşılaşılmaktadır.

Kanunun 10. maddesinde tanımlanan *kadın kapalı ceza infaz kurumları*, kadın hükümlülerin hapis cezalarının infaz edildiği kurumlardır. "İç ve dış güvenlik görevlileri bulunan, firara karşı teknik, mekanik, elektronik veya fizikî engellerle donatılmış, oda ve koridor kapıları kapalı tutulan, ancak mevzuatın belirttiği hâllerde aynı oda dışındaki hükümlüler arasında ve dış çevre ile temasın olanaklı bulunduğu, yeterli düzeyde güvenlik sağlanmış ve hükümlünün gereksinimine göre bireysel, grup hâlinde veya toplu olarak iyileştirme yöntemlerinin uygulanabileceği tesisler" olarak kapalı ceza infaz kurumlarını tanımlayan kanunun 8. maddesi ve yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumlarını tanımlayan 9. maddesine göre kurulmuş kurumlardır. İç güvenlik görevlilerinin kadınlardan oluşacağı belirtilmiştir. Bu kurumların ihtiyacı karşılama bakımından yetersiz olması halinde, kadın hükümlülerin hapis cezaları diğer kurumların, erkek hükümlülerin kaldığı bölümlerle bağlantısı olmayan bölümlerinde infaz edileceği belirtilmiştir.

Açık ceza infaz kurumları ise hükümlülerin iyileştirilmelerinde, çalıştırılmaları ve meslek edindirilmelerine öncelik verilen, firara karşı engelleri ve dış güvenlik görevlisi bulunmayan, güvenlik bakımından kurum görevlilerinin gözetim ve denetimi ile yetinilen kurumlardır. Açık ceza infaz kurumlarının ihtiyaca göre kadın ve gençlik açık ceza infaz kurumları şeklinde de

kurulabileceği belirtilmiştir. İlk kez suç işleyen ve iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına hükümlü bulunanların cezaları doğrudan açık ceza infaz kurumlarında infaz edilebilmektedir.

Kadın cezaevlerinde kız çocukları da kalabilmektedir. 12-18 yaş grubu çocuklar, cinsiyetleri ve fiziki gelişim durumları göz önüne alınarak çocuk kapalı ceza infaz kurumlarının ayrı bölümlerinde barındırılırlar. Bu kurumların bulunmadığı durumlarda kendilerine özgü kurumlara yerleştiremeyen kız çocukları, diğer kapalı ceza infaz kurumlarının kendilerine ayrılan bölümlerinde ve kadın kapalı ceza infaz kurumlarının bir bölümünde barındırılabilirler (CGTİK, madde 11).

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün Kanunda geçen sınıflandırmayı kullanmakla beraber cezaevlerini yine mimari özellikleri bakımından fakat daha detaylı olarak farklı tipler üzerinden de tanımladığı görülmektedir. Cezaevi tipleri, koğuş, oda, farklı amaçlardaki kullanım alanı (mutfak, çamaşırhane, kütüphane vb.) sayısı ve yapısı ile cezaevlerinin kapasitesine göre sınıflandırılmıştır. Kadın kapalı ve kadın açık ceza infaz kurumları kadınlar için kurgulanan cezaevi tipleridir. Diğer cezaevi tanımlamalarına bakıldığında D tipi yüksek güvenlikli kapalı, F tipi yüksek güvenlikli kapalı, H tipi kapalı, L tipi kapalı ve T tipi kapalı ceza infaz kurumları dışında diğer tip cezaevlerinde kadınlar için ayrı bölümlerin bulunduğu belirtilmektedir. Bu tip cezaevlerinde kadınlar kendilerine özel bölümlerde olmasa da erkeklerden ayrı alanlarda kalmaktadırlar.

Mart 2014 itibariyle Türkiye’de bulunan 367 ceza infaz kurumunun 5’i kadın kapalı, 2’si kadın açık ceza infaz kurumudur. Kadın kapalı ceza infaz kurumları İstanbul, Ankara, Adana, Kocaeli ve İzmir’de bulunmaktadır. 506 kişi kapasiteli İstanbul Bakırköy’de 12’şer kişilik 38 ünite, 3’er kişilik 2 ünite, 44 adet de tek kişilik odalar bulunmaktadır. Ankara Sincan’da ise 352 kişi kapasiteli ceza infaz kurumu yapımı tamamlanarak hizmete açılmıştır. Kurumda 12’şer kişilik 24 ünite, 3’er kişilik 12 ünite, 28 adet de tek kişilik odalar bulunmaktadır. Bunların dışında Adana Karataş, Kocaeli Gebze ve İzmir’de olmak üzere toplam 5 adet kadın kapalı cezaevi bulunmaktadır (Tablo VII).

İş esası üzerine kurulmuş bulunan kadın açık cezaevlerinde amaç üretime yöneliktir. Bu nedenle de bu kurumlarda iş atölyeleri bulunmakta ve hükümlüler bu atölyelerde çalıştırılmaktadır. Böylelikle hükümlüler üretime kanalize edilmekte ve meslek ya da sanat öğrenmeleri amaçlanmaktadır. Denizli’de ve Adana Ceyhan’da kadın açık cezaevi bulunmaktadır. Sadece kadınlar için olan kapalı ve açık cezaevlerinin dışında kadınların da kaldığı 94 adet erkek cezaevi vardır (Tablo VII).

Tablo VII. Türkiye’de Cezaevlerindeki Kadınların Sayısı (Mayıs 2013)

İl	Cezaevi	Tutuklu	Hükümlü	Toplam
Adana	Karataş Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	117	80	197
Adana	Kozan M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	2	22	24
Adana	Yumurtalık Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu	0	69	69
Adıyaman	Adıyaman E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	3	11	14
Afyon	Afyonkarahisar E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	7	18	25
Afyon	Bolvadin C Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	1	3	4
Ağrı	Ağrı M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	2	8	10
Aksaray	Aksaray Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	8	5	13
Amasya	Amasya E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	6	7	13
Ankara	Ankara 2 Nolu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	0	1	1
Ankara	Ankara Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	84	244	328
Antalya	Alanya L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	9	34	43
Antalya	Antalya L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	64	92	156
Ardahan	Ardahan B Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	0	1	1
Artvin	Artvin Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	2	2	4
Aydın	Aydın E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	12	30	42
Aydın	Nazilli E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	0	23	23
Balıkesir	Balıkesir L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	3	30	33
Balıkesir	Bandırma M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	2	15	17
Balıkesir	Burhaniye C Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	4	10	14
Bartın	Bartın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	7	28	35
Batman	Batman M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	18	4	22
Bayburt	Bayburt M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	0	14	14
Bilecik	Bilecik M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	1	7	8
Bitlis	Bitlis E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	7	4	11
Bolu	Bolu T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	7	10	17
Burdur	Burdur E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	4	12	16
Bursa	Bursa E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	36	35	71
Çanakkale	Çanakkale E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	1	7	8
Çankırı	Çankırı E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	0	11	11
Çorum	Çorum L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	5	23	28
Denizli	Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu	0	234	234
Denizli	Denizli D Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	20	82	102
Diyarbakır	Diyarbakır E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	55	10	65
Edirne	Edirne Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	18	13	31
Elazığ	Elazığ E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	2	20	22
Erzincan	Erzincan Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	1	2	3
Erzurum	Erzurum E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	16	44	60
Erzurum	Oltu T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	1	1	2
Eskişehir	Eskişehir H Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	11	46	57
Gaziantep	Gaziantep E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	27	31	58
Giresun	Giresun E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	2	11	13
Giresun	Şebinkarahisar K2 Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	1	0	1
Gümüşhane	Gümüşhane E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	1	0	1
Hakkari	Hakkari Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	1	3	4

İl	Cezaevi	Tutuklu	Hükümlü	Toplam
Hatay	Hatay E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	22	13	35
Iğdır	Iğdır B Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	2	3	5
Isparta	Isparta E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	10	12	22
İstanbul	Bakırköy Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	424	329	753
İstanbul	Silivri 8 Nolu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	26	0	26
İzmir	İzmir Çocuk Eğitimevi	0	1	1
İzmir	İzmir Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	102	275	377
İzmir	Ödemiş M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	3	16	19
Kahramanmaraş	Elbistan E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	12	14	26
Kahramanmaraş	Kahramanmaraş E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	4	22	26
Karabük	Karabük T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	1	3	4
Karaman	Karaman M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	4	8	12
Kars	Kars Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	2	6	8
Kastamonu	Kastamonu E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	0	12	12
Kayseri	Kayseri Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	11	18	29
Kırıkkale	Delice Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	3	13	16
Kırklareli	Kırklareli E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	4	11	15
Kırşehir	Kırşehir E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	2	8	10
Kocaeli	Gebze Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	27	208	235
Kocaeli	Kocaeli Açık Ceza İnfaz Kurumu	0	189	189
Konya	Akşehir C Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	3	10	13
Konya	Konya E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	36	10	46
Konya	Seydişehir B Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	1	2	3
Kütahya	Kütahya E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	0	12	12
Malatya	Malatya E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	18	23	41
Manisa	Alaşehir M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	6	15	21
Manisa	Manisa E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	4	16	20
Manisa	Salihli C Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	2	11	13
Mardin	Mardin E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	33	13	46
Mardin	Midyat M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	3	3	6
Mersin	Mersin Açık Ceza İnfaz Kurumu	0	1	1
Mersin	Silifke M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	8	26	34
Muğla	Muğla E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	12	19	31
Muş	Muş E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	16	3	19
Nevşehir	Nevşehir E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	2	22	24
Niğde	Niğde E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	2	13	15
Ordu	Ordu E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	3	8	11
Ordu	Ünye M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	6	12	18
Osmaniye	Osmaniye T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	5	26	31
Rize	Rize L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	1	0	1
Sakarya	Sakarya L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	22	26	48
Samsun	Bafra T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	2	6	8
Samsun	Samsun E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	11	14	25
Samsun	Vezirköprü M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	0	2	2
Siirt	Siirt E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	33	23	56
Sinop	Sinop E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	3	16	19

İl	Cezaevi	Tutuklu	Hükümlü	Toplam
Sivas	Sivas E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	4	29	33
Sivas	Sivas Kadın-Erkek Açık Ceza İnfaz Kurumu	0	80	80
Şanlıurfa	Şanlıurfa E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	11	3	14
Tekirdağ	Tekirdağ 1 Nolu T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	12	19	31
Tokat	Tokat T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	5	7	12
Tokat	Zile M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	3	5	8
Trabzon	Trabzon E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	1	8	9
Uşak	Uşak E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	5	13	18
Yozgat	Boğazlıyan A2 Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	1	2	3
Yozgat	Yozgat E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	6	8	14
Toplam		1507	3024	4531

Kaynak: Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğü tarafından 16 Mayıs 2013 tarihinde soru önergesi cevabı olarak hazırlanan resmi yazının ekinde sunulan, hizmete özel olarak hazırlanan tablodur. <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-12249sgc.pdf>, erişim tarihi 02.04.2014.

2.5.2. Ceza İnfaz Kurumu Sonrası ve Denetimli Serbestlik

Cezanın infazı bitip tahliye gerçekleştikten sonra yeni bir dönem başlamaktadır. Kapatılma cezasının ardından özgürlüğünü kazanan insanlar için mekânsal, sosyal ve psikolojik olarak yaşanacak olan değişim, pek çok açıdan zorlu bir süreci de beraberinde getirmektedir. Cezaevinden çıktıktan sonra eski sosyal ortamına dahil olma, iş bulma, eğitime devam etme, aile içindeki iletişimi tekrar sağlama, dışlanmışlık duygusuyla başa çıkma gibi pek çok konuyla baş etmek gerekebilmektedir. Tahliye sonrasında karşılaşılabilecek olan bu değişim süreci pek çok kişi için destek almadan atlatılamayacak bir durumdur. Bu nedenle cezaevinden çıkan insanların geçiş sürecini mümkün olduğunca daha rahat geçirmesi için birtakım destek mekanizmalarına ihtiyacı vardır. Bu mekanizmaların hazırlanması ve uygulanmasında Adalet Bakanlığı başta olmak üzere, ilgili sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerle işbirliği yapılarak hem içerik hem de uygulama anlamında her yaştan, kadın, erkek ve çocuğun gereksinimlerine yönelik programlar hazırlanmalıdır. Konunun çok boyutlu olduğu ve farklı uzmanlık alanlarından kişi ve kurumlar ile birlikte çalışılması gerektiği göz önüne alınmalıdır. Devletin vermesi gereken destek dışında sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerin kendi çalışmaları da önem taşımaktadır. Cezaevinden çıktıktan sonra farklı kurum ya da kuruluşlardan destek almak isteyen insanların yönlendirilebileceği merkezlerin olması önemlidir. Bu konuda çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler olmakla birlikte bunların çoğunun büyük şehirlerde ve az sayıda olduğu da unutulmamalıdır. Bu çalışmaların yararlı olacağı düşünülmekle birlikte tamamen gönüllü katılıma dayanması gerekmektedir. Aksi takdirde yarardan öte zarar getireceği çok açıktır.

Türkiye’deki ceza adaleti sisteminde cezaevinden çıktıktan sonraki süreçte yapılan çalışmalara bakıldığında “denetimli serbestlik” kavramıyla karşılaşılmaktadır. Tahliye sonrası destek

konusundaki çalışmalar, geniş bir çerçevesi olan denetimli serbestlik çalışmalarının bir bölümünü oluşturmaktadır. Denetimli serbestlik, kısaca “şüpheli, sanık veya hükümlünün toplum içinde denetim ve takibinin yapıldığı, iyileştirilmesi ve topluma kazandırılması için ihtiyaç duyulan her türlü hizmet, program ve kaynakların sağlandığı alternatif bir ceza ve infaz sistemi” olarak tanımlanmaktadır (Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği, madde 4). Adalet Bakanlığı Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı ise şöyle bir tanımlama yapmaktadır:

Mahkemece belirtilen koşullar ve süre içinde, denetim ve denetleme planı doğrultusunda şüpheli, sanık veya hükümlünün toplumla bütünleşmesi açısından ihtiyaç duyduğu her türlü hizmet, program ve kaynakların sağlandığı toplum temelli bir uygulamayı ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle denetimli serbestlik, hükümlülerin suç işlemesine neden olan davranışlarının düzeltilerek, tekrar suç işlemelerinin önlenmesi, ceza infaz kurumundan salıverilen hükümlülerin takip edilmesi, madde bağımlılarının rehabilitasyonu, mağdurların uğradıkları zararın giderilmesi ve bu yolla toplumun korunmasıdır (DSDB, b.t.).

Cezaevlerinin alternatifi olan denetimli serbestlik sisteminde şüpheli, sanık veya hükümlüler belli şart ve yükümlülüklere bağlı olarak serbest bırakılmakta ve kendilerine birtakım yükümlülükler getirilmektedir (Tavşanlı Adalet Sarayı, b.t.). Denetimli serbestlik, şüpheli, sanık ya da hükümlü olarak adlandırılan genel olarak suça karışan herkesi, suç mağdurlarını ve eski hükümlüleri içine alan psiko-sosyal, eğitim, rehberlik ve mesleki faaliyetleri kapsamaktadır.

2005 yılında, ceza adalet sisteminin temelini teşkil eden kanunlar olan 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK), 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un (CGTİK) yürürlüğe girmesi ile birlikte yeni bir döneme girilmiştir. 2005 yılına kadarki dönemde, denetimli serbestlik, bir teşkilatlanma biçimi olarak ortaya çıkmadığı ve kanunlarda yeterli düzeyde yer bulamadığından, öngörülen benzer düzenlemeler de istenildiği ölçüde uygulanamamıştır. Ancak cezaevlerinde yaşanan aşırı kalabalıklaşma, kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalara mahkum edilenlerin sayısındaki fazlalık ve son yıllarda hafif suçlar işlemiş olan suçluların cezaevi dışında cezalarının infaz edilmesinin tercih edilmesine yönelik anlayışın yaygınlaşması, hem suçlulara hem de suç mağdurlarına yardım anlayışının gelişmesi gibi nedenlerle denetimli serbestlik sisteminin kurulması bir zorunluluk haline gelmiştir.

Haziran 2005’te yürürlüğe giren TCK, CMK ve CGTİK’te düzenlenen adli kontrol, kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar, kamuya yararlı bir işte çalıştırma, cezanın koşullara bağlı ve denetimli olarak ertelenmesi, büyüklere, çocuklara, alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlılarına özgü güvenlik tedbirleri, koşullu salıverilme, koşullu salıverilenler ile mükerrerler ve özel tehlikeli hükümlüler hakkında denetimli serbestlik tedbiri, cezanın konutta infazına ilişkin düzenlemeler, hükmün açıklanmasının geri bırakılması ile birlikte öngörülen yükümlülükler nedeniyle, bunların etkin bir şekilde uygulanabilmesine ilişkin sistemin

kurulması amacıyla denetimli serbestlik hizmetlerinin yapılandırılmasına ilişkin mevzuat çalışmaları yapılmıştır. Bu doğrultuda hazırlanan tasarı kanunlaşarak 5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu adı altında Temmuz 2005'te yürürlüğe girmiştir. Nisan 2012'de kanunun adı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu (DSHK) olarak değiştirilmiştir. Sisteme ilişkin uygulama esaslarının belirlendiği Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliği ise Aralık 2005'te yayınlanarak yürürlüğe girmiş, ancak süreç içerisinde, kanunlarda yapılan değişiklikler nedeniyle yönetmelik yeniden düzenlenerek Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği (DSHY) olarak Nisan 2007'de yayımlanmış ve ilk yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır (Yavuz, 2012).

Denetimli serbestlik hizmetleri kapsamında, risk ve ihtiyaç değerlendirmesi sonucunda gerek duyulursa ya da mahkeme tarafından rehberlik çalışmalarına gereksinim olduğu kararı verilirse, sanık veya hükümlünün riskleri göz önünde bulundurularak, ihtiyaçlarına uygun iyileştirme çalışmaları yapılır (DSHY, madde 37). İyileştirme çalışmaları diğer kurumlarla ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içerisinde, bireysel görüşme ve grup çalışması, boş zamanların yapılandırılması, yükümlülerin meslek kursları ve eğitim programlarına katılmalarının sağlanması gibi faaliyetlerle gerçekleştirilir (DSHY, madde 37).

Denetimli serbestlik hizmetleri, soruşturma, kovuşturma, kovuşturma sonrası ve salıverme sonrası aşamalarda yerine getirilmek üzere mevzuatla belirlenmiştir. Bu kapsamda Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği'nde geçen şekliyle denetimli serbestlik kararlarının uygulaması aşağıdaki başlıklarda tanımlanmaktadır:

- Belirli bir yerleşim bölgesini terk etmeme, yurt dışına çıkamama, hakim tarafından belirlenen yerlere, belirtilen süreler içinde düzenli olarak başvurma gibi *adli kontrol tedbirleri*,
- Meslek ya da sanat edinmeyi sağlamak amacıyla bir eğitim programına devam etme, gözetim altında ücret karşılığında çalıştırılma, belirli yerlere gitmekten yasaklama veya belirli yerlere devam etme gibi *hükümün açıklanmasının geri bırakılması kararı kapsamında hükmedilen denetimli serbestlik tedbirleri*,
- Bir meslek veya sanat edinmek amacıyla, gerektiğinde barınma imkânı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etme, belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma, sürücü ve ruhsat belgelerinin geri alınması, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanma, ücretsiz olarak kamu hizmetinde çalışma gibi *kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar*,
- Meslek ya da sanat edinmeyi sağlamak amacıyla bir eğitim programına devam etme, gözetim altında ücret karşılığında çalıştırılma, bir meslek veya sanat edinmek amacıyla,

gerektiğinde barınma imkânı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etme, rehberlik çalışmalarına katılma gibi *hapis cezasının ertelenmesi halinde hükmedilen yükümlülüklerin yerine getirilmesi*,

- Uyuşturucu veya uyarıcı maddeleri kullanan kişinin *tedavisi* ve uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan ya da kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alan, kabul eden veya bulunduran kişinin, uyuşturucu kullanmasına neden olan açan etkenlerin değerlendirilerek, belirlenen ihtiyaçları doğrultusunda kendisine ve topluma yararlı bir birey olabilmesi amacıyla yürütülen rehberlik çalışmaları olarak *denetimli serbestlik tedbirleri*,
- Belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma, etkin pişmanlıktan yararlanan kişiler hakkında verilen denetimli serbestlik tedbirleri, hapis cezasının konutta infazı, denetim altına alınan çocukların iyileştirilmesi gibi *diğer denetimli serbestlik tedbirleri*.

Salıverme sonrası aşamada hükümlülerle ilgili çalışmalara bakıldığında *denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak infaz edilen cezalar* kapsamında koşullu salıverilmesine bir yıl ve daha az süre kalan iyi halli hükümlülerin dış dünyaya uyumlarını sağlamak, aileleriyle bağlarını sürdürmelerini ve güçlendirmelerini temin etmek amacıyla cezanın koşullu salıverilme tarihine kadar olan kısmının kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalıştırılma, bir konut veya bölgede denetim ve gözetim altında bulundurulma, belirlenen yer veya bölgelere gitmeme, belirlenen programlara katılma şeklinde tanımlandığı görülmektedir. *Koşullu salıverilme sonrası denetimde* ise bir başkasının gözetimi altında çalışmaya, eğitim kurumuna devam etmeye, rehberlik çalışmalarına katılmaya ilişkin yükümlülükler belirlenebilmektedir (DSHY).

Denetimli serbestlik uygulaması, alternatif bir ceza infaz sistemi olarak kurgulanmakla birlikte hükümlüler konusundaki temel anlayış “denetim”, “topluma kazandırma” ve “iyileştirme” kavramlarıyla denk düşmektedir. Yapılması öngörülen çalışmaların bireysel ihtiyaçlara duyarlı uzmanlar tarafından gerçekleştirilmesi önemlidir. Mahkemece belirtilen koşulların yerine getirilme zorunluluğu dışındaki hallerden biri olan tahliye sonrasındaki süreçte denetimli serbestlik hizmetlerinin gönüllü katılım yoluyla yürütülmesi gerekmektedir. Bu noktada cezaevinden çıkmadan önce denetimli serbestlik kapsamındaki çalışmalar hakkında bilgi verilmesi ve cezaevinden çıktıktan sonra yapılabileceklerle ilgili yönlendirme yapılması önemlidir.

Denetimli serbestlik kurumunun eski hükümlülere yönelik faaliyetlerini “Koruma Kurulları” üstlenmiştir. Bu çerçevede, bu kurullarının görevleri; cezaevinden çıkan hükümlülerin meslek veya sanat edinmelerinde, iş bulmalarında, bir meslek veya sanat sahibi olanlar ile tarım işletmeciliği yapmak veya işyeri açmak isteyenlere araç ve kredi sağlanmasında bu kişileri ilgili kurum ve kuruluşlara yönlendirmek, cezaevinden salıverilenlerin öğrenimlerine devam

etmelerini sağlamaya yönelik her türlü tedbiri almak ve aileleri ve sosyal çevreleriyle oluşabilecek psiko-sosyal sorunlarının çözümüne yardımcı olmaktır (DSHY, madde 115). Ayrıca cezaevinden çıktıktan sonra işyeri açmak isteyenlere yardım edilmesinde ve karşılaştıkları diğer güçlüklerin çözümünde yardımcı olmak da kurulun görevleri arasındadır (DSHK, madde 17).

Denetimli serbestlik çalışmaları ile ilgili yasal düzenlemelerin olmasına rağmen uygulamada gerekli çalışmaların yapılmadığı görülmektedir. Özellikle koruma kurullarının cezaevlerinden tahliye olan hükümlülerle ilgili çalışmaya başlamaması sistemin uygulamadaki sıkıntılarını göstermektedir. Konuyla ilgili ceza infaz sistemindeki pek çok kişinin yeterli bilgi sahibi olmadığı düşünülmektedir. Kadın cezaevlerinde yapılan bir çalışma sonucunda hükümlülerin denetimli serbestlik konusunda bilgilendirilmediği, bilgisi olanların ise yanlış şeyler bildiği ortaya çıkmıştır (Saruç, 2013). Kadın cezaevlerindeki 240 kadın ile yapılan anket ve tahliye olmuş 5 kadınla yapılan görüşmelerden oluşan çalışma kapsamında cezaevindeki hükümlülere Denetimli Serbestlik ve Koruma Kurulları hakkında bilgileri olup olmadığı sorulmuş ve hükümlülerin sadece % 24,6'sının Denetimli Serbestlik ve Koruma Kurulları hakkında bilgileri olduğu tespit edilmiştir. Tahliye olmuş olan ve Denetimli Serbestliklere başvurduğunu söyleyen eski hükümlü kadınlar, hiçbir yardım göremediklerini dile getirmişlerdir (Saruç, 2013).

Denetimli serbestlik kapsamındaki eski hükümlülerle ilgili çalışmaların genellikle istihdam alanındaki çalışmalarla sınırlı kaldığı görülmektedir. İş ve meslek kursları açma, iş yerlerine yönlendirme ve sermaye sağlama gibi istihdam desteklerinin yanı sıra sosyal ve psikolojik anlamda destekleyici çalışmaların da beraberinde yürütülmesi gerekmektedir. Böylelikle cezaevi sonrasındaki koşulların insanların hayatında yaratacağı bireysel ve sosyal değişim ile başa çıkmaları kolaylaşacaktır. Cezaevinden çıktıktan sonra insanların yaşayabilecekleri öngörülen sosyal dışlanma istihdam alanında da sorun yaşanmasına neden olabilecektir. Pek çok kişinin cezaevinden çıktıktan sonra eski işlerine geri dönmek ya da ilk kez işe girmek konusunda sıkıntı yaşadığı bilinmektedir. Bu noktada işverenlerin önyargıları konusunda da ayrıca çalışma yapılması gerekmektedir. İnsanların bu konuda bilgilendirilmeleri ve teşvik edilmeleri önemli görülmektedir.

22 Mayıs 2003 tarih ve 4857 sayılı İş Kanunu'nda, 26 Mayıs 2008 tarih ve 5763 sayılı İş Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile değişiklikler yapılmıştır. Getirilen yeni düzenlemeyle eski hükümlülerin zorunlu istihdamı, özel sektör işyerlerinde kaldırılarak sadece kamuda % 2 oranında eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu olarak kalmıştır. Buna göre işverenler, kamu işyerlerinde % 2 eski hükümlü işçiyi, meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdürler. Bu maddeye aykırılık hallerinde tahsil edilecek cezalar, özürhükümlülerin ve eski hükümlülerin mesleki eğitim ve mesleki rehabilitasyonu,

kendi işini kurmaları, özürünün iş bulmasını sağlayacak destek teknolojileri ve bu gibi projelerde kullanılır (İş Kanunu, madde 30).

Çalışma hayatına girmek isteyenlerin kendi işlerini kurmak konusunda desteklenmeleri de önem taşımaktadır. Bu konudaki en önemli sorunlardan biri sermaye problemidir. Sermaye konusunda devlet ya da özel sektörün desteğinin alınmasıyla yol alınabileceği ortadadır. Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) ya da Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) iş bulma ve mesleki eğitim konularında olduğu gibi verdikleri hibe/kredi destekleri ile de eski hükümlülerin kendi işlerini kurabilecek duruma gelmelerini amaçlamaktadır.

Denetimli serbestlik konusunda kurumsal olarak sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapılabileceği öngörülmektedir. Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu’nda, Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı’nın ve denetimli serbestlik müdürlüklerinin görevleri arasında “...kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kamu yararına çalışan vakıf ve dernekler ile uygun görülen gönüllü gerçek ve tüzel kişilerle işbirliği yapmak” yer almaktadır (madde 9, 15). Özellikle cezaevinden çıktıktan sonra insanların yeni sosyal hayatlarına alışabilmeleri için sivil toplum kuruluşlarının ve üniversitelerin ilgili birimlerinin yapacakları çalışmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu konuda çalışan sivil toplum kuruluşlarının sayısının çok az olması ve yalnızca büyük şehirlerde olmaları çok az kişiye ulaşılmasına neden olmaktadır. Farklı alanlarda çalışan pek çok kuruluş eski hükümlülere farklı konularda destek sağlayabilir. Kurum ve kuruluşların yapabileceği çalışmalarla ilgili olarak Adalet Bakanlığı’nın bilgilendirme yaparak işbirliği önerileri sunması yeni çalışmaların önünü açacaktır.

2.6. Rehabilitasyon/Güçlendirme/Sağaltım

Günümüzde cezalandırma aracı olarak kullanılan cezaevlerinin fiziksel özgürlüğü kısıtlayıcı işlevinin yanı sıra suçluyu “ıslah” etmek için kullandığı yöntem, rehabilitasyon⁴ programlarıdır. Tarihsel süreç içerisinde cezaevlerinin ıslah hedefine ulaşmadığına ve hatta ceza sisteminin suçlu yarattığına dair görüşler ortaya çıksa da 18. Yüzyıldan itibaren cezaevleri, toplumda cezalandırmanın en etkili aracı olmuştur (Foucault, 2006). Cezaların infazı konusunda devletlerin uyguladıkları politikalar, cezanın amacının ne olduğuyla birebir bağlantılıdır. Cezaevlerinin “eğitim”, “rehabilitasyon” ya da “infaz” kurumu olarak kurgulandığını anlamak için yasal düzenlemelerde geçen açıklamaların ötesinde, cezaevlerindeki uygulamaları incelemek gerekmektedir.

Cezaevinden çıkan bireylerin yeniden sosyalleşmeleri ve tekrar suç işlemesini engellemek için özgürlüğünün kısıtlanması yeterli olmamaktadır. Bu kişiler için ihtiyaç olan kaynakları sunmak

⁴ Rehabilitasyon kavramı, güçlendirme, sağaltım ya da yasal düzenlemelerde geçtiği haliyle iyileştirme yerine tüm kavramları kapsamaması amacıyla kullanılmıştır.

gerekmektedir (Malloch, 2008). Tüm bunları sağlamak için cezaevlerinde rehabilitasyon programları denilen özel programlar uygulanmaktadır. Bu programlar kişiyi bedensel, zihinsel, sosyal ve psikolojik konularda destekleme, bilgi edinmesini sağlama, koruma ve gerekli olduğu durumlarda iyileştirme çalışmalarını içermektedir.

Kadın suçluluğu ile ilgili en önemli konulardan biri kadınların “cezalarını çekmek” üzere kapatıldıkları cezaevleridir. Cezaevleri, kadınların ihtiyaçları ve gereksinimleri göz ardı edildiği sürece kadınlar için sorun yaratan mekânlar haline gelebilmektedir. Bu nedenle rehabilitasyon konusunda kadınlara yönelik özel çalışmalar yapılmalıdır. Rehabilitasyon çalışmalarından gerçek anlamda sonuç alınması bekleniyorsa erkek bakış açısıyla ve erkekler için hazırlanmış olan rehabilitasyon programlarından vazgeçerek kadınların ihtiyaçları ve deneyimleri doğrultusunda, kadınlar için hazırlanmış çalışmalar yapılması gerekmektedir. Rehabilitasyon anlayışının sadece cezaevinde uygulanan faaliyetlerde değil sürecin tüm aşamalarında hem sağlık hizmetleri, görüşlerin ayarlanması, tahliye için hazırlık, tahliye sonrası destek ve cezaevi çalışanlarının eğitimi gibi pratikteki uygulamalarda hem de başta cezaevi yönetimi olmak üzere ceza infaz sistemi içindeki tüm aktörlerin algısında ve anlayışında yer edinmesi gerekmektedir.

Kadınların cinsel istismar, mesleki eğitim, çocuk bakımı ve ebeveynlik, eşle ilişkiler gibi kadına özgü rehabilitasyon programlarına ihtiyacı vardır. Kadın cezaevlerinde uygulanan çeşitli rehabilitasyon programlarının detayları ve yaklaşımları farklılık göstermekle birlikte sahip olmaları gereken ortak noktaları, kadın mahkumların fiziksel, duygusal, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarının pek çok açıdan erkek mahkumlara göre farklılık gösterdiği, önermesini kabul etmiş olmalarıdır. Bu farklılıkları göz önünde bulundurarak tasarlanan rehabilitasyon programlarının uygulaması, kadın mahkumların ihtiyaçlarına etkili bir şekilde hitap edebilir ve kadınların cezaevinden çıktıktan sonra sosyal hayatta eskisi gibi varolmalarını engelleyebilecek olası faktörleri ortaya çıkarabilir (Pelissier ve diğer., 2003).

Kadınların tahliye sonrası için sağlıklı yaşam sürebilmeleri, sorunlarıyla nasıl başedebileceklerini öğrenmeleri ve bunun için çözüm üretebilmeleri açısından rehabilitasyon çalışmalarının önemli bir yeri vardır. Bu programlarda bütçe yapmak, banka işlerini takip etmek, konut edinmek, toplumsal kaynakların kullanımı, kadın sağlığı, doğum kontrolü, beslenme, kadın hakları, çalışma hakları, iş arama gibi konuların yer alması gerekmektedir (Savcı, 2004).

Cezaevlerindeki rehabilitasyon çalışmaları ile ilgili düşünürken bu çalışmaların kimi, nasıl rehabilite ettiği ile ilgili sorgulamak gerekir. Cezaevine girmiş olan herkesin “iyileştirilmesi gereken”, “tedaviye ihtiyacı olan”, “psikolojisi bozuk” kişiler olarak algılanması yanlış bir genellemedir. Cezaevlerinde çok farklı sosyo-ekonomik şartlara, gelir düzeyine, eğitime ve kültürel birikime sahip pek çok kadın vardır. Gerçekten tedaviye ihtiyacı olan kadınların var

olabileceği kabul edilmekle birlikte rehabilitasyon programlarının yalnızca bu kadınları değil cezaevlerindeki tüm kadınları kapsayacak çeşitlilik ve içerikte olması gerekmektedir.

Cezaevlerinde hükümlü ve tutuklulara yönelik rehabilitasyon çalışmaları, İngiltere ve ABD tarihine bakıldığında 1777'deki Hapishane Reformu ile başlar. Daha öncesinde cezaevleri uzun süre barınmak için uygun koşullara sahip değilken reform çalışmaları ile birlikte kişinin mutlak tecrit ve tek başına çile çekerek ibadet yoluyla bağışlanmayı beklemesi amaçlanan yerlere dönüşmüştür. 18. yüzyılda ceza, vücudun cezalandırılmasından ruhun disipline edilmesine doğru evrimleşmiştir (Foucault, 2006). İngiltere'de 1779'da yürürlüğe giren İslahevleri Yasası, rehabilitasyon çalışmaları ile ilgili adım atılması yönünde önemli bir noktadır. ABD'de ise kurumsal reformlar yolu ile 1900-1909 yılları arasında rehabilitasyon çalışmaları ile ilgili yasal düzenlemeler yapılmıştır (Yayak, 2009). 20. yüzyılın başında ekonomik nedenlerden dolayı ve mahkumlarda deliliğe neden olduğu gerekçesiyle tecrit usulü terk edilmiştir. Sonrasında cezanın amacının düzeltme, iyileştirme olduğu görüşü ile mahkumların çalışarak “topluma faydalı” yaşam tarzını benimsemesine dayanan modern rehabilitasyon yöntemlerine doğru bir gelişme başlamıştır (Oral ve Atamer, 2010). Sonraki dönemlerde 1970'lere kadar mesleki eğitim ve çalışma odaklı “uyumlu birey” olmaya yönelik rehabilitasyon çalışmalarının çok yoğun olarak uygulandığı görülmektedir (O'Donnell, 2001). Bu uygulamaların yaygınlığının başlıca nedenleri, mahkumları meşgul etmesi ve ucuz iş gücünden faydalanmayı sağlamasıdır.

Suçun tekrarının engellenmesinde mahkumları meşgul etmenin yeterli olmadığı anlaşıldığında 1970'lerden itibaren sert cezalandırma yöntemleri benimsenmeye başlanmıştır. Bunun sonucunda ABD'deki cezaevi popülasyonları artış göstermiştir. 1970'lerden 2002'ye gelindiğinde ABD'deki hükümlü sayısı 4 katına çıkmış ve her 142 ABD vatandaşı karşılık birinin cezaevinde olduğu tespit edilmiştir (Benson, 2003).

1990'lardan itibaren rehabilitasyon konusunda farklı yaklaşımlar denenmiştir. Mahkumu pasif olarak algılayıp, kendi davranışlarının sorumluluğunu almaktan aciz bireyler olarak gören anlayışa dayanan dini eğitim ile mahkumu sorumluluk alabilen birey olarak gören anlayışa dayanan, mahkumların sosyal bilimler ve edebiyat alanında yüksek öğrenim aldıkları eğitim, birbirine zıt görüşlere dayanan farklı yaklaşımlardır. Yüksek öğrenim kapsamındaki eğitimlerin suçun tekrarı konusunda anlamlı farklılıklar yarattığı ortaya konmuş olsa da en verimli ve ekonomik yöntem olmadığından tercih edilememiştir. Başka bir alternatif yaklaşım ise askeri eğitim yolu ile mahkumların ıslah edilmesidir. 1983'te ilk kez ABD'de uygulanan eğitimlerin, suçun tekrarı konusunda anlamlı bir farklılık yaratmadıkları görülmüştür. Askeri eğitimlerle ilgili olarak yapılan çalışmalarda mahkumların değer ve tutum algılarındaki değişimler incelenmiş ve askeri eğitimin ortaya çıkardığı psikolojik değişimin rehabilitasyondaki önemi ortaya çıkmıştır (Oral ve Atamer, 2010).

Rehabilitasyon programının niteliği, cezanın amacının ne olduğu ile doğrudan bağlantılıdır. Verilen cezanın tedavi, ıslah, bireysel destek, topluma kazandırma gibi amaçlardan hangisini karşıladığı önemlidir. Buna bağlı olarak psikolojinin rehabilitasyon programlarındaki yeri değişiklik göstermektedir. Son yirmi yıla kadar cezalandırmanın ıslah etme amacıyla yapıldığı düşünüldüğünde, psikolojinin rehabilitasyon programlarındaki yerinin çok uzun bir geçmişe sahip olmadığı görülmektedir. Son yirmi yıldan günümüze doğru geldikçe dünyada artan oranda psiko-sosyal çalışmalara yer verildiği ve daha sistemli programların uygulandığı görülse de Türkiye’de konuyla ilgili pratikte yapılması gereken çok fazla çalışmanın olduğu görülmektedir.

Dünyadaki hakim psikolojik rehabilitasyon yöntemleri, mahkumların bilişsel işlevselliklerine müdahalenin odak noktası olduğu programlardır. Suç işleyen kişilerin dürtüsellik, sadece somut mantık işletebilmek, problem çözmede yetersizlik gibi bilişsel eksiklikleri ve suçu önemsiz görmek, kendi mağduriyetine inanmak ve sorumluluğu inkar etmek gibi bilişsel çarpıtmaları olduğunu öngören bilişsel-davranışçı yaklaşıma dayanan rehabilitasyon programları, bilişsel eksikliklerin ve bilişsel çarpıtmaların giderilmesini ve düzeltilmesini hedeflemektedir. Örneğin, ABD’de 1988 yılında uygulamaya konulan Bilişsel Özdeğişim Programı (Cognitive Self-change Program) bir pilot program olarak mükerrer suçu önemli ölçüde önlemiştir. Program, bilişsel çarpıtmalarla yüzleşilmesi, suça zemin hazırlayan risk durumlarının belirlenmesi, bunlardan kaçınmaya yönelik alternatif davranışların geliştirilmesi ve sorumluluk alınması konularından oluşmaktadır. En az altı ay süren program, birarada yaşayan 25 mahkumun katılımı ile haftada 3-5 seans, 5-10 kişilik grup görüşmeleri şeklinde yürütülmektedir. Bu programa ek olarak halen İngiltere ve Avustralya’da yaygın olarak uygulanmakta olan rehabilitasyon programları şöyledir: Muhakeme ve Rehabilitasyon, Pekiştirilmiş Düşünme Becerileri, Problem Çözme, Öfke Kontrolü ve Yönetimini Öğrenme, Cinsel Suç Failleri Tedavi Programı. Mahkumların hangi rehabilitasyon programına katılacağına farklı alanlarda yapılan psikolojik değerlendirmeler ile karar verilmektedir. Bu alanlar arasında kişilik özellikleri, suça dair algı, değerlendirme tarzı, özdenetim, suç işlemeyi kolaylaştırıcılar veya önleyiciler bulunmaktadır (Oral ve Atamer, 2010).

Günümüzde dünyadaki uygulamalara bakıldığında rehabilitasyon çalışmalarının pek çok ülkede sıklıkla uygulandığı görülmektedir. Birleşik Krallık’ta uygulanan rehabilitasyon programları Avrupa Birliği ülkelerindeki programları kapsamaktadır. ABD’de ise uygulamalar bazı noktalarda farklılık göstermektedir. Birleşik Krallık’ta ve ABD’de öncelikle rehabilitasyon ihtiyaçlarının tespiti yapılmaktadır. Öncelikle cezaevine gelen herkes için risk ve ihtiyaç değerlendirmesi yapılmalıdır. Bu değerlendirme yapılır yapılmaz buna karşılık gerekli olan müdahale planlanıp uygulanmalıdır. Bu müdahalede kişinin şiddet mağduru olma, bağımlılık, akıl hastalığı gibi özel durumlarına uygun bir program hazırlanır. Özellikle risk altındaki

suçlularla rehabilitasyon sürecinde yapılan özel çalışmalardan son derece verimli sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Tüm bu sürece aileler de mümkün olduğunca dahil edilir (Giedon ve Sung, 2011). Cezaevlerinde uygulanan rehabilitasyon çalışmaları arasında eğitim, davranışsal-bilişsel yetenek programları, mesleki eğitim ve istihdam programları yer almaktadır. ABD’de buna ek olarak inanç ve toplum temelli meditasyon programları bulunmaktadır. Genel rehabilitasyon programlarına baktığımızda ABD ve Birleşik Krallık’ta genel suç, şiddet içeren suç, cinsel suç, madde bağımlılığı gibi suç türüne göre oluşturulan programların yanı sıra istismar programı ve terapi grupları da bulunmaktadır (Gideon, 2011; Yayak, 2009).

İngiltere’de bulunan 14 kadın cezaevinden 7’sinde kadınların çocukları ile kaliteli zaman geçirebilmeleri için ayrı bir anne-çocuk bölümü bulunmaktadır. Ayrıca bazı kuruluşlar da kadınlara cezaevinde kaldıkları süre içinde ve çıktıktan sonra eğitim, sağlık, yasal haklar, çalışma ve aile içi şiddet gibi konularda destek vermektedir. Gelişmiş ülkelerin dışında da iyi örneklerin görüldüğü ülkeler bulunmaktadır. Örneğin, Nijerya’da bölgede HIV/AIDS konusunda sağlık tehdidinin artmasından dolayı cezaevindeki kadınlar için bu konuda çalışmalar başlatılmıştır. Kadınlara HIV/AIDS konusunda eğitim ve danışmanlık verilmiştir. Tayland’da ise cezaevindeki kadınlar için uygulanan rehabilitasyon çalışmalarının geliştirilmesi için çalışan birçok sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır. Ülkede, konuyla ilgili 2007’de gerçekleştirilen bir projede kadınları cezaevinde kaldıkları süre boyunca ve sonrasında manevi destek ve temel sağlık bilgisi ile desteklemek amaçlanmıştır. Ülkenin önemli bir bölümünde uygulanan proje kapsamında gebe ve çocuğu olan kadınlar için de ayrı çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Ayrıca yapılan mesleki eğitim programları, davranışsal rehabilitasyon ve sosyal etkinliklerle de kadınların cezaevi sonrasında sosyal hayata adaptasyonlarının sağlanması amaçlanmıştır (Suriyawong, 2010).

Alman ve Hollanda’daki rehabilitasyon ve yeniden sosyalleşme, ıslah sistemlerinin öncelikli amaçlarındandır. Rehabilitasyon yaklaşımı, bireysel, kurumsal ve fiziksel bir temelde gerçekleştirilir. Bireysel düzeyde bakıldığında hapsedilme koşullarının cezalandırıcı olması beklenemez. Hapsetmenin temel hedefi, mahkumların tahliye sonrası toplumda daha bağımsız ve verimli bir yaşam sürmelerine destek olmaktır. Bunun sonucu olarak cezaevi yaşamı, mahkumların toplumsal hayatta ihtiyacı olan temel becerileri edinmesini amaçlar. Örneğin Almanya’da bir cezaevinde bulunan anne-çocuk biriminde 3 yaşına kadar olan çocuklar ve anneleri için sağlık hizmeti, ebeveynlik eğitimleri ve bebek bakımı hizmetleri verilmektedir. Programın amacı, çocuk gelişiminin kritik döneminde anne ve çocuk arasındaki bağın oluşmasına imkân sağlamaktır. Kurumsal düzeyde ise cezaevi yönetimi ve personel önem taşımaktadır. Cezaevi çalışanları geniş çaplı eğitimlerden geçen profesyonellerden oluşmaktadır. Almanya’da bu eğitimler psikoloji, sosyal eğitim, stres ve kriz yönetimi, ceza hukuku, eğitim teorisi ve mahkumlarla iletişim konularında bir sene teorik, bir sene pratik

olarak gerçekleştirilmektedir. Fiziksel olarak bakıldığında Almanya ve Hollanda'daki cezaevlerinin ortalama sıcaklık, mümkün olduğunca çok pencere/ışık ile geniş koridorlar gibi rehabilitasyon için uygun olanakları sağlayan özelliklerde tasarlandığı görülmektedir (Subramanian ve Shames, 2013). Almanya'da pek çok cezaevinde paten, tırmanma, tenis, koşu gibi sporlar için gerekli fiziksel imkanların sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Ayrıca boyacı, temizlik elemanı, tamirci, elektrikçi, aşçı, inşaat teknikeri, makine teknikeri ve marangoz gibi, bazılarının 2-3 yıl gibi uzun eğitim sürelerini kapsadığı bilinen mesleklerin eğitimleri verilmektedir (JVA, b.t.).

Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası kuruluşlar tarafından kabul edilip yayınlanan pek çok uluslararası belgede, başta eğitim olmak üzere cezaevindeki rehabilitasyon çalışmaları kapsamında ele aldığımız her türlü etkinlik ile ilgili hükümler yer almaktadır. Uluslararası alanda insan haklarına dair en önemli belge olan ve Türkiye'nin de 1949 yılında kabul ettiği İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 26. maddesine göre herkes eğitim hakkına sahiptir ve bu eğitim, insan kişiliğinin tam geliştirilmesine, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeye yönelik olmalıdır. Ayrıca herkes toplumun kültürel yaşamına özgürce katılma, sanattan yararlanma ve bilimsel gelişmeye katılarak onun yararlarını paylaşma hakkına sahiptir (madde 27).

Cezaevlerindeki tutuklu ve hükümlülerle ilgili özel düzenlemelerin arasında yer alan 1955 tarihli Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar'ın 77. maddesine göre bütün mahpuslara kendilerine yarar sağlayacak öğretim verilir. Okur-yazar olmayan mahpuslar ile genç mahpusların eğitimi zorunludur ve idare tarafından bu kişilerin eğitimine özel bir dikkat gösterilir. Mahpusların eğitimi, salıverildikleri zaman güçlüklerle karşılaşmadan eğitimlerini sürdürebilmeleri için, mümkün olduğu takdirde, ülkenin eğitim sistemi ile bütünleştirilir. Ayrıca 78. maddeye göre mahpusların ruhsal ve fiziksel sağlıkları için her kurumda eğlendirici ve kültürel faaliyetler düzenlenir.

1990 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler Mahpuslara Karşı Davranışlara Dair Temel Prensipler'in 6. maddesinde "Bütün mahpuslar, insan kişiliğinin tam olarak geliştirilmesi amacıyla yapılan eğitsel ve kültürel faaliyetlerde yer alma hakkına sahiptir" ifadesi yer almaktadır.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin "Avrupa Cezaevi Kuralları" başlıklı (87) 3 No'lu tavsiye kararının 66 ve 67. maddelerine göre mahkumlara karşı yapılacak davranışlar onların kendi kendilerine saygılı olmalarını teşvik edici ve sorumluluk duygularını geliştirici nitelikte olmalıdır. Ayrıca her mahkumun kişisel gereksinimlerine göre eğitim, yönlendirme, mesleki eğitim, kişisel sosyal yardım yöntemleri, grup etkinlikleri, iş konseyi, fizik geliştirme ve moral eğitim gibi önlemlere başvurulmalıdır. Mahkumun sosyal ve adli geçmişi, bedensel ve zihinsel

yeterlilik ve yeteneklerini, kişisel olanaklarını, mahkumiyet süresini ve gelecekte alabildiği toplumdaki olası yerini de göz önünde tutmak gerekir.

Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi tarafından hükümlü ve tutukluların rehabilitasyonu ile ilgili pek çok standart belirlenmiş ve bunların uygulanması üye devletlere tavsiye edilmiştir. Bunların yaptırım gücünün olduğu söylenemese de belirlenen ilkelerin evrensel nitelik taşıması nedeniyle devletler üzerinde bir baskı oluşturduğu söylenebilir. Tüm bu belgeler incelendiğinde, eğitimin temel bir hak olduğu, cezaevinde eğitsel, sosyal, kültürel faaliyetlerin gerekli olduğu ve kişiye özel olarak uygulanması gerektiği, etkinliklerin dış dünya ile uyumlu olması ve tahliye sonrası uyum konusunda hazırlamaya yönelik olması gerektiği kabul edilmektedir.

2.6.1. Kadın Hükümlü/Tutuklulara Yönelik Rehabilitasyon Faaliyetleri

Cezaevindeki kadınlar için düzenlenen rehabilitasyon programlarının, genellikle geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar doğrultusunda kurgulandığı görülmektedir. Kadınların eş ve annelik rolleri üzerinden kurgulanan rehabilitasyon programları, kadınların cezaevinden çıktıktan sonra kendi ayakları üzerinde durmalarını sağlayacak gücü ve beceriyi elde etmelerini güçleştirmektedir. Bu durum en somut haliyle mesleki eğitim programlarında görülmektedir. Erkekler için cezaevinden çıktıktan sonra iyi gelir sağlayacak işlerle ilgili programlar hazırlanırken kadınlar için dikiş-nakış, kuaförlük ve ev işleri gibi alanlarda programlar hazırlanmaktadır. Rehabilitasyonun cezaevinden sonraki süreci de kapsadığı dikkate alınarak hem cezaevinde hem de tahliye sonrası süreçte toplumsal cinsiyete duyarlı bir anlayışın var olması önem taşımaktadır.

Toplumsal cinsiyet kavramını dikkate alan bir çerçeve sunan feminist kuramlar, sosyal olguların analizine ilişkin alternatif ve eşitlikçi bir yaklaşım sağlar. Kadın deneyimini ve toplumsal cinsiyeti temel referans noktası alan feminist sosyal çalışma, cinsiyetçiliğe karşı alternatif bir uygulama olarak belirlemiştir (Buz, 2009). Feminist sosyal hizmet feminist sosyal hareketin dışında, kendi toplumlarındaki kadınların refahı için çalışan kadınlar tarafından ortaya çıkmıştır. Amaçları ise kadınların toplumsal yaşamdaki refahını geliştirmektir. Kadınların özel ihtiyaçlarını bütüncül bir biçimde karşılayarak, hayatlarının karmaşık yanlarıyla baş etmelerini sağlamak feminist sosyal çalışmanın bir parçasıdır. Kadınların, erkek, çocuk ve diğer kadınlarla etkileşimlerinde ihtiyaçlarına işaret eden sosyal ilişkilerin bağımsız doğasına odaklanılır (Dominelli, 2002).

Kadınların farklılıklarını tanımak, kadınların güçlerini değerli kılmak, kadınların kendi kararlarını verebilmede aktif olduğunu göz önünde tutmak, kadınlara, kendi ihtiyaç ve problemlerine buldukları çözümleri ifade edecekleri bir alan sağlamak Dominelli'nin (2002) feminist sosyal çalışma uygulamasının çerçevesini çizdiği ilkelerdendir. Feminist sosyal

çalışma, daha geniş bir feminist hareketin parçası olarak, kadın-merkezlilikten daha fazla şeyi ifade eder. Nihai amacı ise kamusal ve özel alandaki ataerkillik ile sosyal ilişkileri yapılandıran diğer baskıcı yapılardan kadınlara yönelen baskıyı sona erdirmektir (Dominelli, 2002).

Feminist sosyal çalışma uygulamasının temel vurgusu ataerkilliğe meydan okuyarak bireyleri güçlendirmedir. Uygulamalarda ırk, cinsiyet, yaş gibi sosyal faktörler göz önüne alınmalıdır. Önyargılı varsayımlara karşı dikkatli, farklılık ve çeşitliliğe karşı duyarlı olmak gerekir. Ayrımcı tutumlara göz yummamak ve onları güçlendirmemek önemlidir (Thompson 2005'ten aktaran Buz, 2009).

Feminist sosyal çalışmada “iyileştirme” kavramı yerine “güçlendirme” vardır. Bu anlayışta kadınların geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin ve eşitlikçi olmayan ilişkilerin sürdürülmesi engellenir. Güçlendirme çalışmalarında kadınların kendi gereksinimleri için uygun olasılıkları seçmesi ve kendi kararını vermesi önemlidir. Bu çalışmalarda kurulan ilişkilerin eşitlikçi olması, bireyselden çok sosyopolitik bağlamın göz önüne alınması, kadınların güçlerinin ön plana çıkarılması ve aktif olmaları sağlanmalıdır (Buz, 2009).

Feminist sosyal çalışmalarda hükümlülerin rehabilitasyonu sosyal hizmet uygulamasının etki alanının bir parçasıdır. Hükümlülerle çalışırken toplumsal cinsiyet eşitliği dikkate alınmalıdır. Çünkü ceza adalet sistemi öncelikle erkek suçluların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik odaklanmıştır. Kadın suçlular için çift taraflı risk söz konusudur. Çünkü hem kendi suçlarından hem de kadının suçlu olamayacağı ve başta çocukları olmak üzere çevresine suçlu davranışı ile kötü örnek oluşturmamaya yönelik yönündeki toplumsal tabulara karşı geldiklerinden dolayı mahkum edilirler. Ceza infaz sistemi ile ilgili konularda ve yapılan düzenlemelerde feminist kriminoloji çalışmalarının kullanılması önemlidir (Dominelli, 2002). Cezaevlerindeki kadınlara yönelik yapılan rehabilitasyon çalışmalarının feminist sosyal çalışma anlayışı kapsamında kurgulanması kadınların sorunlarının ve ihtiyaçlarının temelinden tespit edilerek uzun vadede karşılanması için önemlidir. Dominelli (2002) cezaevindeki eğitim ve mesleki rehabilitasyon çalışmalarının kadınlara cezaevi yöneticilerinin kadınlar için daha uygun olduğunu düşündüğü ev içi işler ve çocuk bakımı gibi konulardan farklı seçenekler sunması gerektiğinden bahseder. Kadınların ev işlerinin ve bakıma ihtiyacı olan aile bireylerinin sorumlusu, iyi bir anne olarak tanımlandığı geleneksel toplumsal cinsiyet rolüne yönlendirilmeleri kadınların da istekleri ile tam olarak denk düşmemektedir.

Cezaevindeki pek çok rehabilitasyon faaliyetinde uygulanabilecek olan feminist sosyal çalışma anlayışı, psiko-sosyal birimin çalışmalarında feminist terapi yöntemiyle hayata geçirilebilir. Feminist terapide amaç, “geleneksel terapilerde olduğu gibi danışanın sisteme uyum sağlamasına ve bu sayede sistemin devamlılığına hizmet etmek değil; danışanın hayatında gerçek ve kalıcı bir değişim sağlanmasına ve bu değişimin sosyal ve politik alana taşınmasına

yardımcı olmaktır” (McLellan, 1999’dan aktaran Şaşioğlu 2012). Feminist terapide danışan ve psikolojik danışman arasında açıklığa, işbirliğine, güçlendirmeye ve eşitliğe dayalı bir ilişki vardır. Feminist terapide bireyden hareketle toplumsal bir dönüşümün gerçekleşmesi hedefinin altı çizilmektedir. Feminist yaklaşım bu noktada sadece kadınlar için değil toplumdaki tüm dezavantajlı kesimler için birlik, beraberliği cesaretlendirmekte ve bireysel ve toplumsal dönüşümü bu anlamda birbirini besleyen süreçler olarak görmektedir (Şaşioğlu, 2012).

Cezaevindeki kadınlar için geliştirilen rehabilitasyon programları ile ilgili toplumsal cinsiyet eşitliğini dikkate alan bir yaklaşımla hazırlanan, Birleşmiş Milletler’in (BM) “United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders/The Bangkok Rules” (Birleşmiş Milletler Kadın Mahkumların Rehabilitasyonu İçin Kurallar ve Kadın Suçlular için Hapis Cezası Dışındaki Önlemler/Bangkok Kuralları) isimli yeni bir düzenlemesi bulunmaktadır. Kadın cezaevleri ve rehabilitasyon programları ile ilgili kapsamlı bir içeriğe sahip olan özel bir metin olması nedeniyle önemli görülen Bangkok Kuralları, BM Genel Kurulu’nun 21 Aralık 2010 tarihli oturumunda taslak karar olarak kabul edilmiştir. Henüz Türkçe’ye çevrilmeyen belgenin Türkiye için geçerliliği kanuni olarak bulunmamaktadır. Fakat BM Genel Kurul kararları üye ülkeler için tavsiye niteliğindedir. Bu kurallarda kadınların cezaevinde bulundukları süre içinde kişisel bakım, sağlık, disiplin yaptırımları, varsa çocuklarının bakımı gibi her türlü konuda ve cezaevi sonrası süreç ile ilgili konularda toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımlar geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen “Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar” ile “Hapis Dışı Tedbirlere İlişkin Minimum Standart Kurallar”ın ve ceza adaleti sistemindeki önemli bir eksiğin tamamlayıcısı olarak görmemiz gereken Bangkok Kuralları’nın ana başlıkları aşağıdaki şekildedir:

I. Genel Uygulama Kuralları (Rules of general application)

1. Temel Prensipte (Basic principle)
2. Teslim (Admission)
3. Kayıt (Register)
4. Yerleşim (Allocation)
5. Kişisel Bakım (Personal hygiene)
6. Sağlık Hizmeti (Health-care services)
 - (a) Girişte Sağlık Taraması (Medical screening on entry)
 - (b) Toplumsal Cinsiyete Özgü Sağlık Hizmeti (Gender-specific health care)
 - (c) Akıl Sağlığı (Mental health and care)
 - (d) HIV’den Korunma, Tedavi, Bakım ve Destek (HIV prevention, treatment, care and support)
 - (e) Madde Bağımlılığı Tedavi Programları (Substance abuse treatment programmes)
 - (f) İntihar ve Kendine Zarar Vermeyi Önleme (Suicide and self-harm prevention)

- (g) Koruyucu Sağlık Hizmetleri (Preventive health-care services)
- 7. Emniyet ve Güvenlik (Safety and security)
 - (a) Aramalar (Searches)
 - (b) Disiplin ve Ceza (Discipline and punishment)
 - (c) Sınırlama/Kısıtlama Araçları (Instruments of restraint)
 - (d) Mahkumlardan Bilgi ve Şikayetler, Denetimler (Information to and complaints by prisoners; inspections)
- 8. Dış Dünya ile İletişim (Contact with the outside World)
- 9. Kurumsal Personel ve Eğitim (Institutional personnel and training)
- 10. Kız Çocuğu Mahkumlar (Juvenile female prisoners)

II. Özel Durumlarda Uygulanabilir Kurallar (Rules applicable to special categories)

A. Hükümlüler (Prisoners under sentence)

- 1. Sınıflandırma ve Bireyselleştirme (Classification and individualization)
- 2. Cezaevi Yönetim Şekli (Prison regime)
- 3. Cezaevindeki Gebe Kadınlar, Emziren Anneler ve Çocuklu Anneler (Pregnant women, breastfeeding mothers and mothers with children in Prison)
- 4. Yabancı Uruklular (Foreign nationals)
- 5. Azınlıklar ve Yerel Halklar (Minorities and indigenous peoples)

B. Tutuklular ya da Duruşmayı Bekleyenler (Prisoners under arrest or awaiting trial)

III. Hapis Cezası Dışındaki Tedbirler (Non-custodial measures)

- 1. Tahliye Sonrası Önlemler / Şartlı Tahliye (Post-sentencing dispositions)
- 2. Gebe Kadınlar ve Bakım İhtiyacı Olan Çocuklu Kadınlar (Pregnant women and women with dependent children)
- 3. Kız Çocuğu Mahkumlar (Juvenile female offenders)
- 4. Yabancı Uruklular (Foreign nationals)

IV. Araştırma, Planlama, Değerlendirme ve Toplumun Farkındalığını Artırma (Research, planning, evaluation and public awareness-raising)

- 1. Araştırma, Planlama ve Değerlendirme (Research, planning and evaluation)
- 2. Toplumun Farkındalığını Artırma, Bilgi Paylaşma ve Eğitim (Raising public awareness, sharing information and training)

Bangkok Kuralları'nda temel prensip olarak kadınlara yönelik ayrımcılığa karşı durulması ve cezaevindeki kadınlara özgü ihtiyaçların dikkate alınması gerektiği savunulur. Kadınların cezaevine girişinden tahliye olana kadar sağlanması gereken her türlü hizmetin kadınlara özgü ihtiyaç ve gereksinimlerin dikkate alınarak yapılması gerektiği belirtilir. Bangkok Kuralları'nın diğer ilgili metinlerden en önemli farklılıklarından biri de cezaevindeki kadınların çocuklarına özel olarak dikkat çekmesidir. Her türlü uygulamada çocukların da göz önünde bulundurulması vurgulanır. Kadınların cezaevine girişlerinin yapılması, yerleştirilmeleri, kişisel bakımını yapabileceği ortam ve malzemelerin sağlanması, cezaevine girerken sağlık taraması yapılarak fiziksel ve psikolojik durumunun saptanarak şiddet mağduru ya da bağımlı olma gibi

durumlarda gerekli hukuki ve tedavi edici desteğin sağlanması, sağlık hizmetlerinin toplumdaki toplumsal cinsiyet algısına denk gelen, bireyselleştirilmiş, yargılamayan ve mümkün olduğunca kadınların tercihlerinin (örneğin doktorun cinsiyetini seçme) dikkate alınarak gerçekleştirilmesi gibi konularda olması gereken koşullar belirlenmiştir. Özellikle eğitim düzeyi düşük kadınların pek çok hizmete ulaşmak konusunda sıkıntı yaşadığı bilinmektedir. Cezaevine girdiklerinde yapılacak olan sağlık taramasının pek çok kadın için ilk tıbbi muayene olabileceği gerçeği, kadınların özel koşullarının dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.

Üzerinde durulan bir diğer konu güvenlidir. Üst aramalarının prosedürlere uygun ve insan onuruna yakışır şekilde yapılması, gebe, küçük çocuğu olan ve emziren annelere disiplin cezası verilmemesi gibi güvenlikle ilgili konular ele alınmıştır.

Kadınların dış dünya ile iletişim halinde olmasının önemi, Bangkok Kuralları'nda ele alınan konulardan biridir. Aile ile iletişim kurulması, hukuki danışmanlığa erişebilir olması, özel odada eş ziyaretlerinin yasal olduğu ülkelerde kadın mahkumların erkekler gibi bu haktan yararlanabilmesi, çocukların ziyaret sırasında anne ile rahat iletişim kurabileceği fiziksel ve sosyal ortamın sağlanması gibi konularda özen gösterilmesi gerekliliği belirtilmiştir.

Kuralların içinde yer alan önemli başlıklardan biri rehabilitasyon konusudur. Rehabilitasyonun cezaevi içindeki ve tahliye sonrasındaki süreçte gerekli ve önemli olduğu prensibinden hareketle cezaevi yöneticilerinin kadınların erken rehabilitasyonu, gerekli ise tedavisi ve toplumla bütünleşmesi yönünde uygun ve bireyselleştirilmiş plan ve uygulamaların sağlanması için toplumsal cinsiyete duyarlı ihtiyaçlar ve koşullar çerçevesinde sınıflandırma yöntemleri geliştirip uygulamaları gerektiği aktarılmaktadır (Kural 40). Toplumsal cinsiyete duyarlı risk değerlendirmesi ve sınıflandırmasında kadınların geçmişleriyle ilgili şiddet mağduriyeti, psikolojik rahatsızlık, madde bağımlılığı ve aile içi sorumluluklar gibi bilgiler dikkate alınmalıdır (Kural 41). Kadınların erkeklerden farklı ihtiyaçlara ve koşullara sahip olmaları erkeklerden farklı sınıflandırma araçlarının kullanılmasını gerekli kılmaktadır. Bireysel geçmiş, yetenekler, yeterlilikler, mağduriyet geçmişi gibi durumlar değerlendirildikten sonra uzmanlar tarafından uygun rehabilitasyon programı planlanmalıdır.

Rehabilitasyon çalışmaları kapsamında cezaevi yönetiminin önemi belirtilmektedir. Kadınların toplumsal cinsiyete uygun ihtiyaçları dikkate alan, kapsamlı ve çok amaçlı faaliyetlere erişimi sağlanmalıdır. Cezaevindeki yönetim şeklinin ve düzenlemelerin gebe olan, emziren ve çocuklu kadınların ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yeterli esnekliğe sahip olması gerekmektedir. Bu kadınlara ve özellikle istismara uğramış, psiko-sosyal desteğe ihtiyacı olan kadınlara uygun programların sağlanması için özel çaba gösterilmelidir (Kural 42).

Kapsamlı ve dengeli bir faaliyet programı sunmak, bütüncül bir cezaevi yönetimi yaklaşımının önemli bileşenlerinden birisidir. Cezaevindeki hayatın, dışarıdaki hayatın olumlu yönleriyle

mümkün olduğunca benzerlik göstermesi, normalleştirme ilkesinin gerekliliklerindendir. Kadınların çocuklarını bırakıp faaliyetlere katılmalarını sağlayacak çocuk bakım üniteleri gerekmektedir. Özellikle eğitim seviyesi düşük, gebe, emziren ya da küçük çocuğu olan kadınların gebelik ve ebeveynlikle ilgili eğitim programlarına katılmaları, böyle bir eğitimi dışarıda alma şanslarının çok az olduğu da düşünüldüğünde ayrı bir önem taşımaktadır (PRI, 2013).

Bangkok Kuralları'nda kadınların çoğunun aile içi şiddet ya da cinsel istismar mağduru olduğu gerçeğine dikkat çekilmiş ve bu mağduriyeti yaşayan kadınların rehabilitasyon çalışmaları içinde özel olarak psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duydukları belirtilmiştir. Yaşadıkları bu deneyim, uygun destek ve danışmanlık sağlanmadığı takdirde, kadınların toplumsal yaşama katılımlarını olumsuz yönde etkileyecektir (PRI, 2013).

Kadınların toplumsal cinsiyete özgü ihtiyaçlarına cevap veren programlar, bireysel ihtiyaçları karşılayan eğitim programlarını, mesleki eğitimleri, ücretli çalışma, spor faaliyetleri, ebeveyn becerileri, toplumsal cinsiyete özgü sağlık ve gebelik gibi konuları içermelidir (PRI, 2013).

Psiko-sosyal destek ve terapi programları, sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içinde gerçekleştirilmelidir. Sanat terapisi, dans terapisi ve diğer grup terapileri içeren programlar, kendine güven sorunu yaşayan kadınlar için güçlendirici ve iyileştirici etki yaratacaktır (PRI, 2013). Kadınların kendilerini özgürce ifade edebilecekleri faaliyetlere katılmaları hem cezaevinde olma halinin ruhsal durumlarına olan olumsuz etkileriyle başa çıkabilmelerini hem de dışarıdaki hayatlarında kendilerini ifade etme alanı bulamayan pek çok kadının kendine yeni bir alan açmasını sağlayacaktır. Birlikte çalışılacak olan sivil toplum kuruluşlarının özenle seçilmesi, toplumsal cinsiyete duyarlı, iletişime açık ve ön yargılardan uzak bir anlayışta olması önemlidir. Özellikle cezaevlerindeki psiko-sosyal servis ve eğitim servisi çalışanlarının bu kuruluşlarla birebir çalışmaları faydalı ve kolaylaştırıcı olacaktır.

Cezaevi yetkilileri, kadınlar için açık cezaevi, toplum yararına çalışma, rehabilite merkezleri gibi seçenekleri değerlendirmelidir (Kural 45). Bunun için denetimli serbestlik merkezleri ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içerisinde tahliye öncesi ve sonrası için toplumsal hayata katılımı kolaylaştıracak kapsamlı ve kadınlara özgü ihtiyaçları dikkate alan programlar uygulanmalıdır (Kural 46). Tahliye olan kadınlardan psikolojik, tıbbi ve hukuki yardım ihtiyacı olanlara, toplumsal hayata aktif katılımlarını sağlamak için tahliyeden sonraki ilave destek sağlanmalıdır (Kural 47). Cezaevinden çıktıktan sonra kadınların karşılaştıkları sorunların erkeklere göre farklılık gösterdiği unutulmamalıdır. Kadınlar aileleri tarafından reddedilme, dışlanma, ayrımcılığa uğrama gibi sorunlarla karşılaşabilmektedirler. Bu nedenle kadınların yeni bir hayat kurma, aileleri ile yeniden uzlaşma, iş bulma gibi konularda özel desteğe ihtiyaçları olabilmektedir (PRI, 2013). Türkiye'deki toplumsal koşullara bakıldığında

cezaevinin bazı kadınlar için “özgürleşme alanı” olduğu görülmektedir. Pek çok kadın şiddet görmemek, tecavüze uğramamak ve hatta namus cinayeti kurbanı olarak öldürülmekten korunmak için cezaevine girmeyi talep etmeye mecbur kalabilmektedir. Bu nedenle ceza adalet sistemi içinde yer alan herkesin kadın suçluluğunun arkasında yatan nedenleri ve kadınların hayatlarındaki böylesi sorunları fark edebilecek düzeyde bir bilince sahip olmaları önemli görülmektedir. Şiddet mağduru kadınların korunması ve yeniden mağduriyet yaşamamalarının sağlanması önemlidir. Bu nedenle kadınların hem cezaevindeyken hem de cezaevinden çıktıktan sonra hukuki anlamda destek almaları haklarını bilme, nereye, nasıl başvurabileceğini öğrenme ve kendi ayakları üzerinde durma noktasında çok önemlidir.

Cezaevinde kadınların tahliye için hazırlanmasına destek olacak bir birim kurulması dikkate alınması gereken bir uygulamadır. Kadınların ailesi, denetimli serbestlik merkezleri, kamusal ya da özel sosyal merkezler ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği halinde çalışacak bu birim, kadınların bireysel yeterliliklerini ve sosyal koşullarını göz önünde bulundurularak yönlendirme yapmalıdır. Yine bu kurumlarla işbirliği ile kadın mahkumların tahliye için hazırlanması ve tahliye sonrası destek konularında bir kılavuz geliştirilebilir. Bu kılavuzda yargı sürecinde karşılaşılan tipik durumlar, kadınların özel destek ya da danışmanlık ihtiyacı olan konular, bu süreçte sorumlu olan ya da çalışan kurum ya da kuruluşların bilgileri derlenerek seçeneklerin sunulduğu, anlaşılır ve yönlendirici bir içerik hazırlanmalıdır. Devletin cezaevleri, sosyal refah ve sağlık hizmetleri ile ilgili çalışmalara bütçe oluşturması ve hibe kaynakları ile bu konularda çalışmak isteyen kuruluşlara destek olması önemlidir. Özellikle yalnız yaşayacak olan kadınlara konaklama konusunda destek olunması, cezaevinde başlayan ve devam etmesi gereken tedavi, psiko-sosyal destek ve bakım hizmetleri gibi konuların dışarıda da ilgili kurumlar tarafından sürdürülmesi gerekmektedir. Cezaevinde bu süreci yürüten birimler kadınlara yönlendirme konusunda destek olmalıdır. Kadınların cezaevinde tutulan tıbbi dosyaları kendisine teslim edilerek tahliye sonrasında ilgili sağlık hizmetlerini alabileceği kurumlar hakkında bilgi verilmesi gerekir (PRI, 2013).

Cezaevindeki gebe, emziren ve çocuklu kadınların durumları ile ilgili tedbirler alınması ve düzenlemeler yapılması önemlidir. Kadınların sadece sağlık hizmeti alması ve beslenme ihtiyacının karşılanması değil aynı zamanda çocuklarının duygusal ve gelişimsel ihtiyaçlarının da karşılanması gerekmektedir. Bangkok Kuralları, cezaevinde anneleriyle kalan çocuklar ile ilgili uluslararası standartları belirleyen ilk girişimdir. Pek çok ülke konuyla ilgili politikalarla baş etmek için mücadele etmektedir (PRI, 2013).

Gebe ya da emziren kadınların sağlık durumları ve beslenmeleri ilgili tavsiye almaları ve takip edilmeleri gerekmektedir. İyi beslenme, sağlıklı çevre ve düzenli egzersiz ücretsiz olarak sağlanmalıdır. Yeni doğum yapmış fakat bebeği yanında olmayan kadınlar da bu programlara dahil edilmelidirler (Kural 49). Kadınların gebelik ve emzirme gibi özel dönemlerdeki gerek

fiziksel gerekse psikolojik gereksinimleri dikkate alınmalıdır. Özellikle ilk gebeliği olan ya da ilk kez doğum yapmış kadınların süreçle ilgili bilgilendirmeleri hem kendi sağlıkları hem de bebeğin sağlığı için önemlidir.

Çocukların cezaevinden ayrılmaları önemle üzerinde durulması gereken bir konudur. Çocuk eğer alternatif bakım hizmeti alabileceksen annesinden ayrılmalıdır. Ayrıldıktan sonra da annenin çocuk ile buluşması için mümkün olduğunca çok olanak verilmeli ve bununla ilgili birim hazırlanmalıdır (Kural 52). Dünyadaki pek çok ceza infaz sisteminde çocuklar ortalama 6 aydan 6 yaşına kadar anneleri ile cezaevinde kalabilmektedirler. Bu yaş aralığı, çocukların gelişimlerinin en önemli ve hassas dönemidir. Cezaevi çalışanlarının çocukların mahkum olmadıklarını unutmamaları ve ona göre davranmaları gerekmektedir. Cezaevindeki çocuk odaları ya da kreşler fiziksel ve eğitimsel olarak yeterli donanıma sahip olmalıdır. Çocukların cezaevindeki sağlık hizmetlerine sorunsuz bir şekilde erişmesi ve gelişimlerinin uzmanlar tarafından takip edilmesi önemlidir (PRI, 2013). Bangkok Kuralları'nın geneline bakıldığında kadınların çocuklarının da yanlarında olması durumunda kadınlara verilen tüm hizmetlerin, sağlanan uygulamaların ve uygulama sırasındaki hassasiyetlerin çocuklara da gösterilmesi ve çocukların mahkum değil mağdur olduklarının dikkate alınması gerektiği vurgulanmaktadır.

Kurallarda kadınlar için özel durumlar olarak nitelendirilebilecek gruplara da yer verilmektedir. Tutukluluk sürecinde olanlar, suça itilmiş kız çocukları, yabancı uyruklular, azınlıklıklar ve yerel halklar bu kategoriye girmektedir (PRI, 2013). Kadınların mahkeme öncesi tutukluluk sürecinde yaşadığı istismar ve sonuçları, ilgili otoriteler tarafından fark edilmelidir. Ayrıca konuyla ilgili uygun tedbirlerin politikalarda ve uygulamada yer alması ve bu süreçte kadınların güvenliğinin sağlanması gerekmektedir (Kural 56). Bu süreçte kadınların suçları kanıtlanmamış olduğundan dolayı mahkum olmadıkları unutulmamalıdır.

Suçta itilmiş kız çocukları, yabancı uyruklular, azınlıklar ve yerel halklar, kendilerine özgü ihtiyaçları olan, çok farklı şekillerde ayrımcılığa ve istismara açık gruplardır. Bu nedenle yaş, eğitim, iletişim becerisi ve şiddet mağduriyeti gibi özel durumlarının dikkate alınarak toplumsal cinsiyete özgü programlara katılımlarının sağlanması gerekmektedir. Ayrıca sağlık hizmetlerine ve sağlık bilgisine erişimleri önem taşımaktadır. Tahliye öncesi hazırlık ve tahliye sonrası destek mekanizmalarında bu grupların farklı ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle tahliye sonrasında uzmanlarla yakın temas halinde bakım ve desteğin devam ettirilmesi son derece önemlidir.

Kanunla ihtilafa düşen çocukların cezaevine gönderilmesinden mümkün olduğunca kaçınılmalıdır. Suça itilmiş kız çocuklarının toplumsal cinsiyete dayalı korunmasızlıkları karar verme aşamasında dikkate alınmalıdır (Kural 65). Çocukların eğitim, danışmanlık ve tedavi

alabileceği kurumlara ve denetimli serbestlik gibi hizmetlere erişimi sağlanarak takibi yapılmalıdır.

“Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına İlişkin Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Sözleşme” birçok yabancı uyruklu kadının ikincil mağduriyetini önlemek amacıyla insan ticareti mağdurlarına koruma sağlayan hükümlerin uygulanmasını onaylamak için çaba gösterilmelidir (Kural 66).

Cezaevinde çalışan personel, rehabilitasyon sürecinin önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Bu konuda olması gereken standartlara da Bangkok Kuralları’nda yer verilmiştir. Kadın cezaevlerinde çalışan personel için yapılacak olan kapasite geliştirme çalışmaları, kadın mahkumların toplumsal hayata katılım gereksinimlerini karşılama ve güvenli ve iyileştirici tesisleri yönetme olanağı sağlaması gerekmektedir (Kural 29). Cezaevi yönetimleri kadın personele karşı cinsiyete dayalı ayrımcılığı önlemek ve gidermek için açık ve sürdürülebilir bir kararlılığa sahip olmalıdır (Kural 30). Tüm personel toplumsal cinsiyet duyarlılığı, kadın mahkumların cinsiyete özgü ihtiyaçları, ayrımcılık, cinsel taciz ve kadın mahkumların insan hakları ile ilgili eğitim almalıdır. Ayrıca temel düzeyde ilk yardım, temel tıbbi bilgiler ve kadın sağlığı ile ilgili eğitimlere katılımı sağlanmalıdır (Kural 32, 33).

Bangkok Kuralları’nın son bölümünde kadın suçluluğu alanındaki araştırma ve ölçümlemelerin önemi ve toplumun konuyla ilgili farkındalığının artırılması üzerinde durulmaktadır. İşlevsel planlama, politika geliştirme ve program üretmeye katkı sağlamak amacıyla kadın suçluluğu ve cezaevindeki çocukları hakkında kapsamlı ve sonuç odaklı araştırmalar düzenlemek ve bu konudaki çalışmaları teşvik etmek gerekmektedir (Kural 67, 68). Bütün araştırmalar, uluslararası kabul görmüş etik ilkelerle uyum içinde yapılmalıdır. Araştırma sonuçları kadınların kimliklerini gizleyerek korunmalıdır. Araştırma ve veri toplamadan elde edilen bilgi, mevcut politikaları ve programları düzenlemek ve iyileştirmek ya da yenisini geliştirmek için kullanılırsa değerlidir (PRI, 2013). Bu araştırmaların özellikle konuyla ilgili üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları tarafından yapılması tarafsızlığı ve bilimselliği açısından önemli sonuçlar doğuracaktır.

Medyanın ve toplumun kadınların ceza adalet sistemi içinde kalmasına yol açan nedenler hakkında bilgilendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca ilgili ceza adalet yetkililerine yönelik Bangkok Kuralları ve araştırma sonuçları hakkında eğitim programları geliştirilmeli ve uygulanmalıdır. Böylece yetkililerin farkındalıklarının artırılması ve kuralların gerektirdiği şartlarla ilgili duyarlı hale gelmeleri sağlanabilir (Kural 70). Toplumun anlayışı ve işbirliği hem hapis cezası dışındaki tedbirlerin ve yaptırımların etkin bir şekilde uygulanması hem de suç işleyen kadınların karşılaştıkları damgalamanın azalması için önemli bir anahtardır (PRI, 2013).

Bangkok Kuralları'nda ele alınan bir başka konu hapis cezası dışındaki tedbirlerdir. Kadınlara özgü tedbirlerin geliştirilmesinin ve uygulanmasının önemi vurgulanmaktadır. Bunu yaparken de mağduriyet geçmişleri ve bakmakla yükümlü oldukları kişilerle ilgili sorumlulukları dikkate alınmalıdır (Kural 57). Mümkün olan her yerde taktik önlemler, tutukluluğa ve mahkumiyete alternatif tedbirler uygulanmalıdır (Kural 58).

Genellikle korumanın hapis dışı tedbir olarak uygulaması (örneğin bağımsız kadın sığınakları), ihtiyacı olan kadının korunması için kullanılmaktadır. Kadını korumak için hapse gönderilmesini içeren geçici tedbirlere, sadece gerekli olduğunda ve kadın tarafından istendiğinde başvurulması gerekmektedir. Bu durumda her türlü olayda yasal ve diğer yetkili otoriteler tarafından gözetim yapılması gerekir (Kural 59).

Kadın suçlular için uygun alternatifler sunmak üzere hapis cezası dışındaki tedbirlerle ceza adalet sistemi içinde kadınların karşılaştıkları en yaygın problemleri irdeleyen uygulamaları bir araya getirmek için uygun kaynaklar hazır olmalıdır. Bunlar iyileştirici kurslar, aile içi şiddet ve cinsel taciz mağdurları için danışmanlık, bunlar arasından zihinsel engelli olanlar için uygun tedavi, eğitim programları ve iş olanağı yaratacak meslek eğitimleriyle gerçekleştirilmelidir (Kural 60).

Hapis cezası dışındaki tedbirlerin gebe ya da küçük çocuğu olan kadınlar için eğer işlenen suçun nedeni ve türü de uygunsa özellikle tercih edilmesi gerekmektedir (Kural 64). Cezaevlerinin gebe ya da çocuğu olan kadınlar ve çocukları için uygun olmadığı tartışılmaz bir gerçektir. Bu durumun hüküm verilirken dikkate alınması gerekir.

Dikkate alınması gereken bir diğer konu da hafifletici sebeplerdir. Kadınların ailenin ya da kişilerin bakımı ile ilgili sorumlulukları ve kendilerine özgü geçmişleri göz önünde bulundurularak, daha önce suça karışmamış olma, şiddetle ilişkili olmama ve suça yatkın olmama halleri mahkeme tarafından hafifletici sebepler olarak dikkate alınabilir (Kural 61). Yine aynı nedenler ve kadınların toplumsal katılımı ile ilgili özel ihtiyaçları hesaba katılarak şartlı tahliyeyle ilişkin olumlu yönde karar verilebilir (Kural 63).

Cezaevlerindeki kadınların durumu ile ilgili her koşulun kadınların gereksinimleri ve ihtiyaçları doğrultusunda özel olarak değerlendirilmesi gerektiği kabul görmüş bir anlayıştır. Rehabilitasyon programları, sağlık ihtiyaçları, güvenlik, cezaevlerinin mimarisi, aile ile ilişkiler, gebelik, çocuk sahibi olma, tahliye sonrası yeniden uyum süreci gibi düzenlemelerin kadınların önceliklerini göz önünde bulundurarak ve toplumsal cinsiyet temelinde yapılandırılması gerekmektedir.

2.6.2. Türkiye’de Rehabilitasyon Programları

Cezaevlerindeki rehabilitasyon programlarıyla ilgili Türkiye’deki uygulamalara baktığımızda konuyla ilgili yasal mevzuatta temelde “eğitim” ve “iyileştirme” kavramlarıyla tanımlanan bir rehabilitasyon anlayışı olduğu görülmektedir. Bu kapsamda cezaevindeki kadınlarla çalışmalar gerçekleştiren servisler, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un (CGTİK) 73. maddesinde, rehabilitasyon programlarının hazırlanması ve uygulanması amacıyla cezaevlerinde oluşturulması gereken servisler olarak belirtilen psiko-sosyal servis ve eğitim servsidir. Bu iki birim çoğu zaman çalışmalarını birlikte yürütmektedir.

Cezaevindeki hükümlü ve tutuklular, özgürlüklerinden mahrum olmanın sonucunda kaybettikleri hakları dışında diğer tüm haklarına sahip olmaya devam ederler. Devlet, kişinin bu haklarını korumak durumundadır. Bu noktada ulusal ve uluslararası yasal düzenlemeler önem taşımaktadır. Anayasa’nın 42. maddesindeki “kimse, eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir” ifadesi, cezaevindeki hükümlü ve tutuklular da dahil olmak üzere herkes için geçerlidir. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun (CGTİK) ve 2007 tarihli Genç ve Yetişkin Hükümlü ve Tutukluların Eğitim ve İyileştirilme İşlemleri ve Diğer Hükümler Hakkında Genelge (46/1 nolu genelge) gibi yasal metinlerde cezaevlerindeki “eğitim” ve “iyileştirme” faaliyetleri olarak tanımlanan tüm faaliyetler, bu anayasal hakkın ve uluslararası düzlemde insan haklarının gerekliliğidir.

Türkiye’de kabul edilen ulusal yasal düzenlemelerde rehabilitasyon programları yerine kullanılan “eğitim” ve “iyileştirme” kavramlarına baktığımızda eğitim kavramının, genellikle merkezi eğitim basamakları da dahil olmak üzere öğretime ilişkin faaliyetler, sosyal ve kültürel çalışmalar ile mesleki eğitim ve etkinlikleri kapsarken; iyileştirme kavramının, daha çok psikoloji ağırlıklı, bir programa dayalı, psikolog ya da sosyal çalışmacı gibi uzmanlar tarafından gerçekleştirilen etkinlikleri kapsadığı görülmektedir (Saldırım, 2011). Konuyla ilgili farklı metinlerde “treatment” ve “rehabilitasyon” gibi kavramlar da kullanılmaktadır. Çalışmamızda “rehabilitasyon” faaliyetleri olarak kullanılan tanımlama, eğitim ve psiko-sosyal servislerinin gerçekleştirdiği tüm “eğitim” ve “iyileştirme” çalışmalarını kapsamaktadır.

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’da rehabilitasyon faaliyetleri ile ilgili detaylı bilgi yer almaktadır. Kanunun Birinci Kitap Dördüncü Kısım olarak ayrılan ilgili bölümü, “İyileştirme” ana başlığı altında “Bireyselleştirme”, “Eğitim”, “Sağlığın Korunması ve Tıbbi Müdahaleler”, “Dışarıyla İlişkiler”, “Beden Eğitimi ve Boş Zaman Etkinlikleri”, “Salıverilme İçin Hazırlama”, “İzinler” ve “İnfazla İlgili Kararlar” alt başlıklarından oluşmaktadır.

CGTİK 3. maddede infazın temel amacının “hükümlünün yeniden suç işlemesini engelleyici etkenleri güçlendirmek, toplumu suça karşı korumak, hükümlünün; yeniden sosyalleşmesini teşvik etmek, üretken ve kanunlara, nizamla ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk taşıyan bir yaşam biçimine uyumunu kolaylaştırmak” olduğu belirtilmektedir.

Kanun’da “iyileştirme” bölümünün alt başlığı olan “bireyselleştirme” altında rehabilitasyon programlarının hükümlünün geçmişi, suçluluk nedenleri, suç sicili, fizik yeteneği, ruhsal yapısı, kişisel doğası, arz edebileceği tehlike hâlleri, hapis cezasının süresi, salıverildikten sonraki beklentisi gibi bireysel özelliklerine göre hazırlanıp uygulanması gerektiği belirtilmiştir (CGTİK, madde 73). Rehabilitasyon çalışmalarının bireysel özellikler dikkate alınarak planlanması önem taşımaktadır. Bu plan, hükümlünün cezasının kesinleşmesinden, salıverilmesine kadar geçen süreci ve tahliye sonrasındaki denetimli serbestlik çalışmalarını da kapsayacak şekilde hazırlanmalıdır. Plan hazırlanırken hükümlü ile birlikte karar verilmesi önemlidir. Katılmak istemediği bir programa uymak zorunda kalmak hükümlü için rehabilite etmek yerine tahrip edici sonuçlar doğurabilir. Söz konusu plan, süreç içinde güncellemelere açık olmalıdır.

Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, konuyla ilgili yasal metinlerden bir başkasıdır. Tüzüğün 101. maddesinde belirtildiği üzere, “İyileştirme; hükümlülerin, kuruma girişinden salıverilmesine kadar geçen süre içerisinde, bedensel ve zihinsel sağlıklarını sürdürmeleri veya bunlara yeniden kavuşmaları için gerekli önlemlerin alınması, suçluluk duygusundan arınması, kişisel ve toplumsal gelişiminin sağlanması amacıyla uygulanacak, eğitim-öğretim, sağlık, psiko-sosyal hizmetler ile meslek edindirme, bireyselleştirilme, toplum yaşamıyla uyumlaşmasını ve geliştirilmesini sağlayacak programların tümüdür. Bu programlar; hükümlüde, kanunlara saygılı olarak yaşama düşünce ve duygusunun yerleşmesi, ailesine ve topluma karşı sorumluluk duygusunun gelişmesi, toplum yaşamına uyması, geçimini sağlayabilmesi konularında uygulanacak rejim, önlem ve yöntemleri kapsar”.

Hükümlü ve tutuklu eğitiminin hapis cezalarının infazında gözetilecek temel ilkelerden biri olarak gösterildiği Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’da, hapis cezasının infazında hükümlünün iyileştirilmesi konusunda mümkün olan araç ve olanakların kullanılması gerektiği belirtilmiştir (madde 6). Kanun’da geçen “araçlar ve olanaklar” ifadesini sadece eğitim materyalleri, ödenek, etkinlik alanları, iş yurtları, personel gibi kurum içi araç ve olanaklar olarak açıklamak eksik olacaktır. Üniversiteler gibi kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarını da bu kapsamda değerlendirmek gerekir. Kanunun 77. maddesinde de “hükümlülerin iyileştirilme çabalarında başarıya ulaşılması için dernekler, vakıflar ve gönüllü kişi ve kuruluşlar ile işbirliği yapılabilir. Kamu kurum ve kuruluşları bu maksatla olanakları ölçüsünde, gerekli yardımları yapmakla yükümlüdürler” ifadesinde yer aldığı gibi sivil toplum

kuruluşları ve üniversiteler cezaevlerinde çalışmalar yapabilirler. Özellikle kadın hakları, sanat, spor gibi farklı çalışma alanlarında uzman olan sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerin ilgili bölümleri, cezaevi ile dış dünya arasındaki ilişkiyi ayakta tutmaları ve hükümlü ve tutukluların yeni bilgi edinip beceri geliştirmeleri için destek sağlayacak özelliktedirler. Bu kuruluşların cezaevlerindeki çalışmaları aynı zamanda şeffaflaşmayı da sağlar. Cezaevindeki insanların, insan haklarının korunması açısından bu kuruluşların çalışmalar yapmaları ve kamuoyu ile paylaşımları önem taşımaktadır.

Kanun'da "iyileştirme programları" olarak geçen rehabilitasyon çalışmalarının, eğitim çalışmaları ve onun altındaki bir başlık olarak psiko-sosyal hizmet şeklinde ele alındığı görülmektedir. Konuyla ilgili yasal belgelerin tümüne bakıldığında rehabilitasyon çalışmalarının eğitim ve psiko-sosyal çalışmalar olmak üzere ikiye ayrıldığı söylenebilir.

2.6.2.1. Eğitim Çalışmaları

Rehabilitasyon etkinlikleri kapsamındaki eğitimler, kurslar, seminerler, kültürel, sosyal ve sportif etkinliklerin hepsi eğitim servisi tarafından organize edilmektedir. Eğitim servisinde çalışan öğretmenler, cezaevine yeni gelen kadınla görüşme yaparak eğitim durumu, okula devamı ve katıldığı kurslar hakkında bilgi alıp cezaevindeki etkinliklerle ilgili bilgi vermektedir. Ayrıca kadınların açık öğretim ve örgün öğretim kayıtları, sınavları, kayıt yenileme gibi durumları da eğitim servisi tarafından takip edilmektedir.

CGTİK'in "Eğitim" başlığı altındaki 75 ve 76. maddelerinde, eğitimin amacı, mahpusun kişiliğini geliştirmek, eğitimi güçlendirmek, yeni beceriler elde etmesini sağlamak, suç işleme eğilimini yok etmeyi sağlamak ve salıverilme sonrasına hazırlamak olarak sıralanmaktadır. Bu amaçlarla düzenlenecek eğitim programları ise temel eğitim, orta öğretim, yüksek öğretim, meslek eğitimi, din eğitimi, beden eğitimi, kütüphane ve psiko-sosyal hizmet başlıkları altında ele alınmaktadır. Eğitim servislerinin organize ettiği etkinlikler, belli bir süre devam eden etkinlikler ve sadece bir kerelik yapılan etkinlikler olarak ayrılabilir. Konferans, film gösterimi, konser, bilgi yarışması gibi etkinlikler, belli zamanlarda bir kerelik gerçekleştirilen ve farklı kişilerle/konularla belli zamanlarda tekrar eden etkinliklerdir. Bu etkinliklere yaşlı ya da hasta olmasından dolayı koğuştan çıkamayacak durumda olanlar ile "terör suçlusu" olarak nitelendirilenlerin dışında tüm kadınların katılması zorunludur. Bazı etkinlikler ise Milli Eğitim Bakanlığı'na (MEB) bağlı, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü'nün yaygın eğitim programları doğrultusunda, belirli müfredatları olan, Halk Eğitim'den gelen görevli öğretmenler tarafından uygulanan ya da başka bir kurumun belirli bir süre uyguladığı eğitim etkinlikleridir. Kadınlar, en az 10 kişi bir araya gelerek dilekçe ile Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü'nün düzenlediği kurslardan talep edebilmektedirler.

“Eğitim” başlığı altındaki çalışmalar genel olarak eğitim-öğretim, meslek-iş ve sosyo-kültürel faaliyet başlıkları altında toplanmıştır. Eğitim-öğretim etkinlikleri kapsamındaki başlıca etkinlik, temel eğitim faaliyetlerinin sürdürülmesidir. Bu etkinliklerin amacı, herkesin öncelikle okuma yazma öğrenmesi, temel eğitimini tamamlaması ve üniversiteye kadar devam eden eğitim sürecinde istekli olanlara destek verilmesidir. Cezaevinde eğitim seviyeleri birbirinden farklı insanlar bulunmaktadır. Bu bakımdan herkesin ihtiyacına göre eğitim etkinliklerine katılması gerekmektedir.

46/1 nolu Genelge’ye göre eğitim ve öğretim çalışmaları şu başlıklar altında ele alınmaktadır:

- Yetişkin 1 ve 2. Kademe Eğitimi Başarı Kursları
- Açık İlköğretim Okulu, Açık Öğretim Lisesi, Açık Öğretim Fakültesi (AÖF)
- Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi ve Milli Eğitim Bakanlığı Tarafından Yapılan Sınavlar
- Yüksek Öğretim Çalışmaları
- Hazırlık Kursları
- Din Hizmetleri ve Ahlaki Gelişim
- Kütüphane Faaliyetleri

Yetişkin 1. Kademe Eğitim Kursu, okuma yazma bilmeyenler için düzenlenmektedir. Bu kurs, diğer kurslardan farklı olarak katılımcı sayısına bakılmaksızın bir kişinin talep etmesiyle dahi açılmak zorundadır. Bir sonraki aşamada Yetişkin 2. Kademe Eğitim Kursu gelmektedir. 2. kademe kurs da 5 katılımcının isteği ile açılabilir. Bu kursta başarılı olanlar Açık İlköğretim Okuluna kayıt yaptırmaya hak kazanırlar. İlkokulu bitiren, ortaokul 1, 2, 3 veya ilköğretim 6, 7, 8. sınıflardan ayrılan, ortaokulu dışarıdan bitirme sınavlarına kayıtlıyken terk eden kişiler de Açık İlköğretim Okuluna kayıt yaptırabilmektedirler. Ortaokul veya ilköğretim mezunu ya da lise 1, 2 veya 3. sınıflardan ayrılan mahpuslar ise Açık Öğretim Lisesine başvurabilmektedirler. Cezaevinde Açık Öğretim Fakültesini (AÖF) kazanan veya AÖF’ye devam ederken tutuklanan kişiler ise cezaevinden AÖF’ye devam etme hakkına sahiptirler.

46/1 nolu genelgede 1. ve 2. kademe yetişkin kursları kitaplarının MEB Teknolojileri Genel Müdürlüğünden sağlanacağı, Açık İlköğretim Okulunda her türlü hizmetin ücretsiz olarak verileceği, Açık Öğretim Lisesinde ise sadece diploma gideri alınacağı belirtilmiştir. Hükümlü ve tutuklular Açık Öğretim Fakültesi kayıt ve sınav harçlarını kendileri karşılamak zorundadırlar. Ancak Genelge’de bu konuda “Kayıt ve sınav harçlarını, yol masraflarını ödeyemeyecek durumdaki hükümlü ve tutukluların, bu tür masraflarının karşılanması için, il veya ilçe sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfından, gönüllü kurum ve kuruluşlardan yardım

isteneceği, gerekirse yol masrafları eğitim kurulu kararıyla emanet para faizi hesabından veya kurum olanaklarıyla karşılanacağı, hükümlü ve tutuklu öğrencilerin maddî nedenlerle mağdur edilmeyeceği” belirtilerek bir açık kapı bırakılmıştır. Yüksek öğretim kurumlarında okuma hakkı kazananlar da kayıt, sınav ve benzeri giderler için Açık Öğretim Fakültesi konusundaki koşullara sahiptirler.

Genelgenin öncesinde de Açık İlköğretim ve Açık Liseye devam edenlerin kayıt harcı, sınav ücreti, öğrenimin devamı için gerekli materyallerin bedeli MEB tarafından karşılanmaktaydı. Adalet Bakanlığı ile MEB arasında Şubat 2000 tarihinde Adalet Bakanlığı İle Milli Eğitim Bakanlığı İşbirliğinde Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevlerindeki Hükümlü ve Tutuklulara Yönelik Çeşitli Eğitim Faaliyetlerinin Düzenlemesine Dair İşbirliği Protokolü imzalanmıştı. Bu protokolün 16. maddesinde “ceza infaz kurumu ve tutukevindeki hükümlü ve tutuklulardan, açık ilköğretim veya açık liseye devam edeceklerden kayıt harcı, sınav ücreti, kitap-yayın vb. giderler talep edilmez. Bu giderler Milli Eğitim Bakanlığı tarafından karşılanır” ifadesi yer almaktaydı. Ocak 2002 tarihinde 4736 sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Ürettikleri Mal ve Hizmet Tarifeleri İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’un çıkmasının ardından MEB, Kanun’un 1. maddesindeki “... işletmecilik gereği yapılması gereken ticari indirimler hariç herhangi bir kişi veya kuruma ücretsiz veya indirimli tarife uygulanamaz” hükmünü gerekçe göstererek bu giderleri karşılamayı bırakmıştır (Saldırım, 2011).

MEB’in giderleri karşılamayı bırakması ve genelgenin yayınlanmasının ardından öğrenim giderlerine ilişkin genelgenin hükümleri belirleyici hale gelmiştir. Buna rağmen bütçenin sınırlı oluşu gerekçe gösterilerek öğrenim giderleri karşılanmadığından sivil toplum kuruluşlarının da girişimleriyle Nisan 2011 tarihinde Adalet Bakanlığı ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü’nün bağlı bulunduğu Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı arasında “cezaevlerinde eğitim gören ve maddi durumu yeterli olmayan hükümlü ve tutukluların kayıt, harç ve sınav ücretlerinin Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğüne” karşılanması için protokol imzalanmıştır. Yapılan açıklamaya göre bu protokol kapsamında “maddi durumu yeterli olmayan” Açık İlköğretim Okuluna devam eden 2.051, Açık Öğretim Lisesine devam eden 3.689, Açık Öğretim Fakültesine devam eden 704 tutuklu ve hükümlünün kayıt, harç ve sınav giderleri karşılanmaya başlanmıştır. 3 yıl süresi olan bu protokol, Açık Öğretim Fakültesi öğrencisi olan mahpusları da kapsadığından 46/1 nolu Genelge’yi aşan bir düzenlemedir. Buna rağmen aynı dönemde öğrenci olan yüksek örgün eğitim programlarındaki 107 mahpus bu protokolün dışında bırakılmıştır. Protokolün süresi olan 3 yıl dolduğunda 46/1 nolu Genelge hükümleri geçerli hale gelecektir (Eren, b.t.).

Tüm yasal düzenlemelere ve yapılan protokollere rağmen bütçe yetersizliği ya da başka nedenlerle genelgeler uygulanamamakta, imzalanan protokollere rağmen hükümlü ve tutukluların talepleri karşılıksız kalabilmektedir. Yapılan pek çok araştırmada suç ile eğitim

arasındaki bağlantıda ortaya çıkan sonuca göre eğitim ve öğretim faaliyetleri içinde yer alan hükümlü ve tutuklularda suç tekrarı, bu faaliyetler içinde yer almayanlara göre çok daha düşüktür (Eren, b.t.). Bu bakımdan cezaevindeki hükümlü ve tutukluların eğitim faaliyetleri içinde yer almalarının teşvik edilmesi ve bu konuda engellerin ortadan kaldırılarak teşvik edici desteklerin oluşturulması gerekmektedir. Kadın hükümlü ve tutuklular açısından değerlendirildiğinde eğitim-öğretim faaliyetleri daha da önem kazanmaktadır. Çünkü cezaevlerindeki kadınların önemli bir bölümü okuma yazma bilmeyen ya da ilköğretimi yarıda bırakan kadınlardır. Bu bakımdan kadınların tahliye sonrası karşılaşacakları sorunları azaltmak için eğitim seviyelerini yükseltmeleri önem kazanmaktadır. Tüm bunların ötesinde asıl önemli nokta, öğrenimin bir hak olduğudur. Hiçbir gerekçeye bakılmadan, her türlü eğitim seviyesindeki kadının eğitim ve öğretim faaliyetlerine katılım hakkı bulunmaktadır. Çünkü hapsedme koşulları, özgürlükten yoksun bırakmanın dışında ek bir cezalandırma şekli olarak kullanılamaz.

Hükümlü ve tutuklular ÖSYM ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen ÖSS, YDS, KPSS, ALES, ÜDS ve benzeri sınavlara cezaevlerinden katılma hakkına sahiptirler. 46/1 nolu Genelge’de belirtildiği üzere, “herhangi bir yüksek öğretim kurumuna devam ederken tutuklanan veya hüküm giyen öğrencilerin ya da ceza infaz kurumundayken üniversite sınavını kazanan hükümlü ve tutukluların kapalı ceza infaz kurumlarından, okullarının kabul etmesi durumunda, dış güvenlik görevlisi muhafazasında, açık ceza infaz kurumlarından iç güvenlik görevlisi nezaretinde ara, yıl sonu, bütünleme ve mazeret sınavlarına katılmaları sağlanacaktır. Talebi olması hâlinde okullarının kabul etmesi koşuluyla kayıt dondurma işlemi yapılması için girişimlerde de bulunulacaktır.” Genelge’ye göre açık cezaevlerinde bulunanlar da aynı büyükşehir belediyesi veya belediye sınırları içinde olan herhangi bir yüksek öğretim kurumunda okuma hakkı kazandıklarında, okullarının kabul etmesi halinde okullarına devam etmeleri ve örgün eğitimden yararlanmaları sağlanır. Genelgede hükümlü veya tutukluların AİÖ, AÖL, ÖSS, AÖF gibi sınavlara hazırlanmalarını sağlamak için hazırlık kursları açılması gerektiği de belirtilmiştir.

Din hizmetleri ile ilgili düzenlemelere bakıldığında hükümlü ve tutukluların, cezaevinde, mensup bulunduğu dinin ibadetlerini, düzeni bozmayacak ve çalışmayı engellemeyecek biçimde serbestçe yerine getirebilme ve ibadette kullanılan eşyayı, dinî yaşamı bakımından zorunlu olan kitap ve eserleri temin ve bulunduğu yerlerde muhafaza edebilme hakkı olduğu görülmektedir (46/1 nolu Genelge). Cezaevlerinde din ve ahlak bilgisi dersinin verilmesi zorunlu olmakla birlikte, hükümlü ve tutukluların bu programlara katılması isteğe bağlıdır. 30 Mart 2001 tarihinde imzalanan Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında Tutuklu ve Hükümlülerin Dinî ve Ahlâkî Gelişmelerini Sağlamaya Yönelik İşbirliği Protokolü ile fakülte

ya da yüksekokul mezunu müftülük personeli bir vaizin görevlendirildiği ders, haftada en az 2 saat verilmektedir (Saldırım, 2011).

Hükümlü ve tutuklular cezaevindeki kütüphane ya da kitaplıklardan yararlanma hakkına sahiptirler. 46/1 nolu Genelge'ye göre hükümlü ve tutuklular haftada en az bir kez, iyi düzenlenmiş bir kütüphaneye gidebilmelidir. Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Kütüphane ve Kitaplık Yönergesi'ne göre ağır ceza merkezlerindeki ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde bir kütüphane, diğer ceza ve tutukevlerinde ise birer kitaplık kurulur (madde 5). CGTİK 61. maddesine göre de cezaevlerinde, kurumun büyüklüğüne göre, kütüphane veya kitaplık oluşturulur. 62. maddeye göre ise "resmî kurumlar, üniversiteler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile mahkemelerce yasaklanmamış olması koşuluyla Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınan vakıflar ve kamu yararına çalışan dernekler tarafından çıkartılan gazete, kitap ve basılı yayınlar, hükümlülere ücretsiz olarak ve serbestçe verilir. Eğitim ve öğretimine devam eden hükümlülerin ders kitapları denetime tâbi tutulamaz. Kurum güvenliğini tehlikeye düşüren veya müstehcen haber, yazı, fotoğraf ve yorumları kapsayan hiçbir yayın hükümlüye verilmez". Kütüphane kullanımı, açık ve kapalı cezaevlerinde farklılık göstermektedir. Cezaevlerine dışarıdan kitap gönderilebilmektedir. Gönderilen kitapların yasak yayınlar listesinde olup olmadığı eğitim servisi tarafından kontrol edilmektedir.

Eğitim çalışmaları kapsamındaki meslek- iş etkinliklerinin amacı, meslek edindirmek ve tahliye sonrası için iş bulma konusunda sıkıntı yaşanmasının engellenmesidir. Genç ve Yetişkin Hükümlü ve Tutukluların Eğitim ve İyileştirilme İşlemleri ve Diğer Hükümler Hakkında Genelge'de meslek ve iş eğitimlerinin amacı, "hükümlü ve tutukluların verimli, üretken bireyler olarak toplum yaşamına uyumlarını sağlamak ve salıverilmelerinden sonra gelir getirecek bir meslek edinmelerine yardımcı olmak" şeklinde belirtilmiştir. Hükümlü ve tutukluların iş ve meslek edinmeleri için kurslar açılması, CGTİK'te de yer almaktadır. 88. maddeye göre hükümlü, çalışma saatleri dışında ve belirlenecek düzene göre idarece tertiplenen kurslara katılabilir. Bu kurslar, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü'nün yaygın eğitim programları doğrultusunda halk eğitim merkezlerinden gelen görevli öğretmenler tarafından gerçekleştirilmektedir. Eğitimlerin, halk eğitim merkezleri dışında, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, belediyeler, ticaret ve sanayi odaları ve meslek odaları ile iş birliği halinde açılmasının önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır. Her kursun sabit bir eğitim programı bulunmaktadır. Kursu tamamlayan katılımcılara sertifika verilmektedir. Bu sertifikaların üzerinde, cezaevinde gerçekleştirilen kurslar sonunda verildiğine dair herhangi bir ibare bulunmamaktadır. Kursu bitirmeden tahliye olanlar, o zamana kadar katıldıkları eğitim modüllerini gösteren bir belge alarak, dışarıda halk eğitim merkezlerinde gerçekleştirilen bu eğitimlere kaldıkları modülden devam edebilmektedirler.

Bu kursları bitirenlerin tahliye sonrası iş bulabilmeleri konusunda herhangi bir garantinin olmaması katılımcı sayılarının düşük kalmasındaki en önemli etkenlerden biridir. Mesleki eğitimleri, boş zamanlarını değerlendirmek için bir araç olarak görmeyen insanlar, bu kurslara katılmayı tercih etmeyebilmektedirler. Bu noktada özel kuruluşların veya kişilerin desteği ile açılacak mesleki kurslar, tahliye sonrası istihdam sağlama garantisi verebildiği ölçüde işlevsel olacaktır. Özellikle cezaevi öncesinde gelir getirici herhangi bir işte çalışmamış olan kadınların meslek edinmeleri ve tahliye sonrasında gelir getiren bir işte çalışmalarının, yaşayabilecekleri olası sorunları bir ölçüde azaltarak kendi ayakları üzerinde durmalarını kolaylaştıracağı söylenebilir.

Mesleki eğitimlerin bir sonraki aşaması olan cezaevinde çalışma, rehabilitasyon çalışmaları arasında yer alan bir başka alandır. Yasal düzenlemelerde cezaevinde çalıştırmanın amacı, hükümlülerin salıverilmelerinden sonra yaşamlarını sürdürecek meslek ve sanatları öğrenmelerini sağlamak, çalışma ve üretme isteklerini geliştirmek veya güçlendirmek olarak belirtilmektedir (CGTİK, madde 29). Cezaevlerinde “iş yurdu” denen atölyelerde, kurum hekimi tarafından ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı olduğu belirlenen meslek sahibi olmayan hükümlüler ile meslek sahibi olan istekliler, kurum imkânları ölçüsünde belirlenen ücret karşılığında çalıştırılabilirler (CGTİK, madde 29). Bu atölyelerin, kapasite, süreklilik ve ücret bakımından mahkumlar için tam anlamıyla gelir getirici bir iş olduğu söylenemez. Mekânların küçük olması nedeniyle cezaevindeki herkes çalışmamaktadır. Bazı cezaevleri dışında, cezaevlerindeki atölyelerin çoğu iş geldiği zaman çalışmakta, iş olmadığı zaman da atölyede çalışanlara herhangi bir ödeme yapılamamaktadır.

Atölyelerin çalışmaları cezaevi iş yurdu servisine bağlı olarak yürütülmektedir. İş yurdu servisi, kurumun iş yurdu çalışmalarını düzenleyerek, bunların etkinlik ve verimlilik ilkeleriyle gerçekleşmesini, hükümlülere meslek edindirilmesini, piyasa şartlarına uygun üretim yapılmasını ve iş yurduna ilişkin işlemlerin yürütülmesini sağlamaktadır (CGTİK, madde 27).

Atölyeler dışında cezaevindeki çay ocağı, kantin gibi yerlerde de hükümlüler çalışabilmektedir. Kanun’un 31. maddesine göre iyi halli hükümlüler, idare ve gözlem kurulu kararı ile kurum yönetimi tarafından durumlarına uygun kurum içi hizmetlerde çalıştırılabilir. Kurum dışında çalışma konusunda da yasal düzenlemeler mevcuttur. Açık cezaevlerinde bulunanlar ile kapalı cezaevlerinde bulunup da açık cezaevlerine ayrılmaya hak kazanmış hükümlüler, kurum dışındaki iş alanlarında çalıştırılabilirler. Açık cezaevlerinde bulunanlar cezaevi görevlileri gözetiminde, kapalı cezaevinde bulunanlar ise iç ve dış güvenlik görevlilerince alınacak tedbirler altında çalıştırılırlar (CGTİK, madde 30). Kurum dışında çalıştırılma işveren ile iş yurdu bulunan kurumlarda iş yurdu müdürü, iş yurdu bulunmayan kurumlarda ise mahalli Cumhuriyet başsavcısının imzaları ile düzenlenen protokol çerçevesinde gerçekleştirilir. Protokolde ücret, çalışma saatleri, ulaşım, iaa, güvenlik gibi konular düzenlenir. Ödenecek

ücret, onaltı yaştan büyükler için uygulanan asgari ücretten daha az olamaz. İş kazalarının ve meslek hastalıklarının yasal yükümlülüğünden işveren sorumludur (Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, madde 98).

Cezaevindeki iş yurtlarında ve cezaevi dışında çalışanlara ürettiklerinden elde edilen gelirden, çalışmaları karşılığı ücret ödenir ve bu çalışanlar sosyal haklardan yararlandırılırlar. Sosyal güvenlik kurumlarına bağlı olanlar ile bunların hak sahiplerine yapılan her türlü yardım ve giderler, kendi mevzuatları çerçevesinde ilgili sosyal güvenlik kurumunca karşılanır (Tüzük, madde 100). 6 Ağustos 1997 tarih ve 4301 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumunun Kuruluş ve İdaresine İlişkin Kanun’a göre her ayın sonunda iş yurtlarında çalıştırılan hükümlü ve tutukluların gündelikleri verilir. İş yurtlarında çalışma saatleri dışında veya tatil günlerinde fazla çalışma yaptırılabilir. Fazla çalışma yapan personel ve işçilere fazla çalışma ücreti ödenir. “İş yurtlarında görevli personel, işçi ve hükümlülere iş yurtlarının yıllık bilançolarında tahakkuk edecek her türlü faaliyet dışı gelirleri ve faizler hariç olmak üzere karlarının % 25’ini aşmamak ve ilgilinin yıllık net ücretinin % 50’sini geçmemek üzere memur maaş katsayısının (10.000) gösterge rakamı ile çarpımı sonucu bulunacak miktara kadar ve çalıştıkları süre ile yaptıkları işin özellik ve güçlüğüne göre İşyurtları Yüksek Kurulu Kararı ile kar payı ödenebilir. Ödemeler, çalışmayı takip eden bütçe yılında ve bir defada yapılır” (madde 8).

Eğitim çalışmaları kapsamındaki bir diğer başlık olan sosyo-kültürel etkinlikler, cezaevlerindeki diğer eğitim etkinliklerine göre psiko-sosyal çalışmalara daha yakın etkinliklerdir. Katılımcıların öğrenme eylemi içinde olmalarının yanı sıra dinleyici ya da izleyici olarak katılarak kendilerini psikolojik olarak daha iyi hissedebilecekleri bu etkinlikler, 46/1 nolu Genelge’ye bakıldığında konferans-seminer, voleybol, basketbol, masa tenisi gibi spor çalışmaları ve “diğer sosyal ve kültürel çalışmalar” başlığı altındaki tiyatro, yarışma, konser, film gösterimi, müzik, halk oyunları, el sanatları ve önemli gün ve haftaların kutlanması şeklinde aktarılmaktadır.

Sosyo-kültürel çalışmalar, konferans, seminer, konser gibi bir kerelik gerçekleşen ve dışarıdan destek alınarak yapılan etkinlikleri ve aynı zamanda belli bir süre devam eden Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü’nün yaygın eğitim programları doğrultusunda Halk Eğitim Merkezlerinden gelen görevli öğretmenler tarafından gerçekleştirilen enstrüman kursuları ve el sanatları kursları gibi etkinlikleri de kapsamaktadır.

Genelge’de en çok sportif faaliyetler konusunda detay verildiği görülmektedir. Buna göre 11 Aralık 2001 tarihinde imzalanan Gençlik ve Spordan Sorumlu Devlet Bakanlığı ile Adalet Bakanlığı Arasında Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevlerinde Spor ve Diğer Serbest Zaman Etkinliklerine Yönelik İşbirliği Protokol’ü gereğince, Gençlik ve Spor İl Müdürlükleriyle iş

birliği yapılarak kurumlara antrenör, hakem, uzman, spor malzemesi, spor programları temin edilecektir. Bu şekilde çözüm üretilemediği takdirde, il veya ilçe milli eğitim müdürlükleriyle temasa geçilerek ek ders ücreti karşılığında beden eğitimi öğretmenleri veya kurum personelinin görevlendirilmesi sağlanacaktır. Bunun da mümkün olmaması halinde emekli beden eğitimi öğretmenleri, beden eğitimi öğretmenleri yetiştiren okullardan mezun olmuş öğretmen adayları veya bu niteliklere sahip kişiler aracılığıyla hükümlü ve tutuklulara spor yaptırılacak ve kurum içi turnuvalar düzenlenecektir. Kurumların ihtiyaç duyduğu malzemelerin listesi, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü aracılığıyla temin edilmekteydi. Federasyonların özzerkleşmesi nedeniyle Gençlik ve Spordan Sorumlu Devlet Bakanlığı bu federasyonlara ayrı bütçe tahsis etmiş olduğundan işbirliği federasyonlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir (Saldırım, 2011). Bu durum, malzeme temini konusunda kesin bir bütçenin olmamasından dolayı sıkıntı yaratabilmektedir. Sportif faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde ilgili federasyonlar ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapılacağı da Genelge’de belirtilmiştir.

Konferans ve seminerlerin “hükümlü ve tutukluların, kişisel, sosyal, kültürel, meslekî, ahlâkî ve sağlık yönünden gelişmelerini sağlayacak, insan haklarına saygıyı, yurt ve ulus sevgisini geliştirecek, aile bağlarını güçlendirecek nitelikte” olması gerektiğinin belirtildiği Genelge’de sanat faaliyetlerine sadece bir maddede değinildiği ve konuyla ilgili gerekli bütçe ve malzeme desteğinin öngörülmediği görülmektedir. Oysaki sanat etkinliklerinde pek çok farklı malzemeye ihtiyaç duyulmaktadır.

Sosyo-kültürel çalışmalar kapsamında CGTİK’te hükümlülerin ifade yeteneklerini geliştirmelerini ve bilgilerini artırmalarını sağlamak amacıyla kültür ve sanatın çeşitli dallarını temsil eden programların hazırlanması ve hükümlülerin bunlara katılması gerektiği belirtilmiştir (madde 60). Kanun’un 87. maddesinde ise hükümlünün toplumsal, ruhsal ve bedensel gelişmelerini sağlamak amacıyla fizik ve ruhsal sağlık durumlarının elverdiği ölçüde spor, beden eğitimi ve eğlendirici etkinliklere katılmasına izin verilmesi ve araç sağlanması öngörülmüştür. Açık havada çalışmayan veya kapalı cezaevlerinde bulunan hükümlüye, hava koşulları elverdiği ölçüde, bireysel spor da yapabilecekleri günde en az bir saat açık havada gezinme olanağı verilmektedir. Kanun’da ayrıca kurum dışındaki etkinliklere sadece açık cezaevleri ile çocuk eğitim evlerinde bulunan hükümlülerin katılabileceğı belirtilmiştir.

2.6.2.2. Psiko-sosyal Çalışmalar

Hükümlülere sadece eğitim vererek ve çalıştırarak meşgul etme yaklaşımının yeterli olmadığı ve suçun tekrarını engellemeye yetmediğinin anlaşılması üzerine rehabilitasyon çalışmalarında psiko-sosyal çalışmaların gerekliliği ortaya çıkmıştır. Psiko-sosyal çalışmaların geliştirilmesi, ceza infaz sistemindeki hakim görüşün cezalandırma-ıslah etme olarak dönüşmesi sonucunda başlamıştır. Türkiye’de rehabilitasyon çalışmalarına psikolojinin dahil edilmesiyle ilgili çalışmaların 1980’lerde başladığını söyleyebiliriz. Adalet Bakanlığı, 1981 yılında Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü’ne bağlı Eğitim Birimi’ni kurmuştur. Bu birim zaman içinde Yetişkin Eğitim Öğretim Şube Müdürlüğü, Çocuk Gözetim Eğitim ve İyileştirme İşleri Şube Müdürlüğü, Tahliye Sonrası Koruma Şube Müdürlüğü ve Yetişkin İyileştirme Şube Müdürlüğü şeklinde şubelere dönüşmüştür. 1996’da kurulan Tahliye Sonrası Koruma Şube Müdürlüğü, 2005’te Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri İle Koruma Kurulları Daire Başkanlığı ile bu başkanlığın bünyesinde Denetimli Serbestlik Şube Müdürlüğü’ne dönüştürülmüştür. Ayrıca 2005’te hükümlülere yönelik psiko-sosyal yardım çalışmalarından sorumlu Hükümlü/Yetişkin İyileştirme Şubesi kurulmuştur. Şubenin amacı, cezaevlerinde bu alanda yapılan çalışmaları planlamak, programlamak, yürütülmesini, geliştirilmesini ve denetlenmesini sağlamaktır.

Psiko-sosyal çalışmaların cezaevlerinde gerçekleştirildiği birim, psiko-sosyal servislerdir. Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük’te “psiko-sosyal yardım servisi, personel ve hükümlülerin ruh ve beden sağlığı ve bütünlüğüne ilişkin koruyucu, geliştirici programları araştıran, uygulayan ve gerektiğinde tedavi sürecine katılarak psikolojik destek ve müdahalede bulunan, ayrıca hükümlülerin bireysel özelliklerini, yaşam koşullarını ve suç işleme nedenlerini belirleyerek bireysel gelişmelerine yardımcı olan, kurum yaşamına uyumlarını ve toplumsal yaşamla uyumlaşmalarını sağlayan ve bireyin yeniden suç işlemesini engelleyecek önlemleri alan ve bu amaçla gerektiğinde kurum en üst amirinin bilgisi dahilinde, aileler ve sosyal çevreyle görüşme yapan servis” olarak açıklanmaktadır (madde 24).

Psikolog ve sosyal hizmet uzmanlarından oluşan psiko-sosyal servis, mahkum geldikten sonra 3 gün içinde görüşme yapmaktadır. Kurum ve psiko-sosyal servis hakkında bilgi verip aileyi arayarak haber vermektedir. Görüş günü, kurslar, etkinlikler ve tüm gerekli bilgiler aktarılmaktadır. Görüşmede hükümlü ya da tutukludan genel bilgiler ile varsa daha önce yaşadığı psikolojik rahatsızlıkları ve gördüğü tedaviler, herhangi bir madde bağımlılığı olup olmadığı gibi bilgiler alınır. Görüşmek isteyen ailelerle psiko-sosyal servis görüşme yapabilmektedir. Ayrıca psiko-sosyal servis çalışanları, cezaevinde kurulan disiplin kurulu, idare gözlem kurulu ve yayın seçici kurul gibi kurullarda da yer alabilmektedir.

Psiko-sosyal çalışmalar kapsamında en çok bilinen uygulama, birebir görüşmelerdir. Psiko-sosyal servisin yaptığı birebir görüşmeler, kadınlar için yapılan önemli çalışmalar arasında yer almaktadır. Birebir görüşmeler için kadınlar dilekçe yazarak talep edebilmektedir. Bunun dışında uzmanların gerekli gördükleri durumlarda yapılan görüşmeler de vardır. Görüşmeler, hükümlü ve tutukluların talebiyle ya da uzmanların gerekli gördükleri durumlarda yapılabilmektedir. Birebir görüşmelerin dışında Adalet Bakanlığı tarafından farklı programlar da hazırlanmıştır. 2006 yılı içerisinde içeriği, süresi ve uygulama şekli özel olarak hazırlanan 7 farklı program oluşturulmuştur; Öfke Kontrolü, Cinsel Suç İşleyen Kişilere Yönelik Tedavi, Salıverilme Öncesi ve Mahkum Gelişimi, Madde Bağımlılığı, 0-6 yaş arası çocuk sahibi annelere yönelik Benim Ailem ve infaz ve koruma memurlarına yönelik olarak hazırlanan Müebbet ve Uzun Süreli Hapis ve İntihar ve Kendine Zarar Vermeyi Önleme (Saldırım, 2011). Psikologlar, sosyal hizmet uzmanları ve bazı durumlarda eğitim almış infaz ve koruma memurları tarafından uygulanan bu programlar, hükümlü ve tutuklularla grup çalışmaları şeklinde gerçekleştirilmektedir.

Cezaevinde uygulanan çalışmalar arasında salıverme öncesi hazırlık çalışmaları da önem taşımaktadır. Psiko-sosyal servis çalışanlarının salıverme öncesinde hükümlülere iş ve meslek danışmanlığı konusunda yardımcı olması, iş arama izni konusunda hükümlülerin bilgilendirilmesi, ilgili kurumlara yönlendirilmesi ve denetim serbestlik müdürlükleriyle iletişime geçmesi gerekmektedir (Saldırım, 2011). Bu çalışmaların yalnızca istihdam desteği olarak kalmaması, eğitim, sosyal ilişkiler ve sağlık gibi pek çok alanda öngörülen desteğin tahliye sonrasında sağlanabilmesi için gerekli çalışmaların yapılması önemlidir.

Hükümlü ve tutuklulara yönelik çalışmaların dışında ailelere yönelik çalışmaların yapılması da psiko-sosyal çalışmaları tamamlayıcı niteliktedir. Bu kapsamda ailenin telefonla aranması, ziyaret günlerinde aile ile görüşme yapılması, yoksul ailelerin ilgili kurum ve kuruluşlara yönlendirilmesi gibi çalışmaların yapılması gerekmektedir (Saldırım, 2011). Özellikle cezaevine girdikten sonra aileleri ile ilişkileri bozulan kadınların aileleri ile yapılacak olan çalışmalar, hem cezaevinde kaldıkları süreçte kadınların moral bulması hem de cezaevinden çıktıktan daha rahat adapte olmaları için ailelerin gerekli desteği vermesini sağlayacaktır.

Çocukları olan kadınların çocukları ile olan ilişkileri ve çocukların durumu da psiko-sosyal servis tarafından takip edilmektedir. 6 yaşına kadar cezaevinde kalabilen çocuklar, 3 yaş sonrasında koruma kararı ile çocuk yuvalarına veya yetiştirme yurtlarına yerleştirilebilirler. Bu çocukların belirlenecek bir program ve yöntemle göre zaman zaman anneleriyle iletişim kurmaları sağlanır (CGTİK, madde 65).

Psiko-sosyal çalışmalar, yalnızca psikolojik rahatsızlıkları olan kişiler için değil cezaevindeki herkes için yarar sağlayabilecek çalışmalardır. Cezaevi gibi kapalı bir mekânda belli

kısıtlamalarla yaşamak, herkesin üzerinde belirli derecede baskı yaratmaktadır. Hükümlü ve tutukluların cezaevinde yaşayacakları uyumsuzluk, stres, ümitsizlik gibi sorunları en aza indirerek cezaevindeki tüm rehabilitasyon programlarından yeterli ölçüde yararlanmalarını sağlamak önemlidir.

Çalışmaların uygun bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için hazırlanmış bir program ve eğitimli uzmanların yanı sıra fiziki şartların da uygun olması gerekmektedir. Cezaevlerinde uzmanların kullanabileceği bir görüşme odası ve grup çalışmalarının yapılabileceği bir etkinlik odası sağlanmalıdır.

Psiko-sosyal servis çalışanları hükümlü ve tutuklular ile yaptıkları bireysel ve grup görüşmeleri sonrasında hükümlü ve tutukluların sorunlarına çözüm bulabilmek amacıyla kişiyi farklı kurumlara yönlendirebilmektedir. Bu kurumlar devlet ve üniversite hastanelerinin psikiyatri servisleri gibi kamu kuruluşları olabileceği gibi, sivil toplum kuruluşları da olabilir. Bu kurumlardan cezaevi içindeki psiko-sosyal çalışmaların yürütülmesi aşamasında da destek alınabilmektedir.

2.6.2.3. Rehabilitasyon Çalışmaları Kapsamında Gerçekleştirilen Kurumsal İşbirlikleri

Cezaevlerindeki süregiden rehabilitasyon çalışmalarının dışında Adalet Bakanlığı, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları tarafından geliştirilen farklı çalışmalar da proje olarak cezaevlerinde uygulanmaktadır. Bu projelerden bazılarına bu bölümde yer verilerek bu tarz çalışmaların gerekliliği gösterilmek istenmektedir.

Adalet Bakanlığı'nın detaylara ulaşamamakla birlikte Avrupa Birliği tarafından desteklenen, cezaevindeki kadınlar ve rehabilitasyon programları ile ilgili pek çok proje gerçekleştirdiği görülmektedir⁵. 2005-2007 yılları arasında "Türkiye'de Yargının Modernizasyonu ve Ceza Reformu Projesi" gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında hazırlanan psiko-sosyal yardım programları faaliyete geçirilmiştir. Programların grup çalışmaları şeklinde gerçekleştirilmesi kurgulanmıştır. Öfke kontrolü programı, intihar ve kendine zarar vermeyi önleme konusunda personelde farkındalık yaratma programı, salıverilme öncesi mahkum gelişimi programı, müebbet hapis programı, alkol ve madde bağımlılığı programı, cinsel suç işleyen kişilere yönelik tedavi programı, özel gözetim ve denetim programı ve ARDIÇ programı gibi gerek hükümlü ve tutuklular için gerekse cezaevi çalışanları için hazırlanan programlar, uygulanan belli başlı programlardır (Yayak, 2009).

⁵ Detaylı bilgi için: <http://www.abgm.adalet.gov.tr/projeler.html>

Başka bir çalışma ise 2009-2012 yıllarında gerçekleşen “Türkiye’de Model Cezaevi Uygulamasının Yaygınlaştırılması ve Cezaevi Reformunun Geliştirilmesi Projesi”dir. Proje kapsamında cezaevleri reformunun geliştirilmesi ve model cezaevi uygulamalarının yaygınlaştırılması yoluyla profesyonel, verimli ve etkili bir cezaevi hizmetinin kurulması amaçlanmıştır. Proje, personelin yeni yasalar, mevzuat ve Avrupa Cezaevi Kuralları konusunda eğitimi, 90 cezaevi için eğitim tesislerinin, mesleki eğitim atölyelerinin kurulması, eğitim, malzeme ve araçlarının hazırlanması, cezaevlerinin harici denetiminin ve izlenmesinin güçlendirilmesi, cezaevi sisteminin geliştirilmesinde sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapılması ve cezaevi sistemindeki gelişmeleri ve sistemin işlevleri konusunda kamusal bilincin artırılması gibi faaliyetleri içermektedir.

2009-2010 yıllarında “Ceza İnfaz Sisteminde Çalışma ve Eğitim Projesi” isimli bir proje daha gerçekleştirilmiştir. Projenin amacı, Türkiye ve Hollanda cezaevleri arasında iş yurtları sisteminin karşılaştırılması ve kadın ve çocukların bulunduğu dört cezaevinde çeşitli atölyeler kurulması, cezaevi personeline kadın ve çocuk hakları ile insan hakları, ideal cezaevi yönetimi konularında eğitimler verilmesidir.

Adalet Bakanlığı dışında Türkiye’deki cezaevlerinde sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerin desteğiyle kadınlarla gerçekleştirilen çeşitli projeler bulunmaktadır. 2007’de başlayan “Hukuk Kliniği Projesi” Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği ve İstanbul Bilgi Üniversitesi iş birliğinde gerçekleştirilmiştir. Cezaevindeki kadınlara anayasa ve temel haklar ile diğer konularda hukuki bilgiler vermek amacıyla kurgulanan projede Bakırköy Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu’nda Hukuk, Adalet, Anayasa ve Temel Haklar, Eşitlik, Suç ve Ceza, Sosyal Devlet gibi temel kavramlar ile Aile Hukuku, Tüketici Hukuku, Kira Hukuku, Nüfus-Veraset, Yeşil kart, Engellilik, Sosyal Güvenlik ve İş Hukuku ile ilgili dersler verilmiştir.

Aralık 2010’da Doğu Üniversitesi, Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı ve Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği işbirliğinde Hollanda Başkonsolosluğu’nun desteği ile “Masum Mahkumlar Projesi” gerçekleştirilmiştir. Bakırköy Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu’nda anneleriyle birlikte kalan 0-6 yaş arası 60 çocuk ve annesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Anneleri ebeveynlik becerileri konusunda bilinçlendirmeye ve güçlendirmeye yönelik “Etkin Annelik Becerileri Eğitimi” başlıklı grup çalışmaları yürütülmüştür. Kısıtlı fiziksel ortamda büyüyen çocukların anneleriyle birlikte oyun oynayarak kaliteli vakit geçirmelerini sağlamak için “Oyun Atölyeleri” düzenlenerek 12-18 yaş arası genç kızlara psiko-sosyal destek verilmiştir.

Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı tarafından Doğu Üniversitesi ile Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği’nin ortaklığıyla yürütülen “Küçük Adımlarla Büyük Oyunlar Projesi” Nisan 2011-Nisan 2012 tarihleri arasında Türkiye’deki 5 kadın cezaevinde

gerçekleştirilmiştir. Projede kadın odaklı bir cezaevi modeli oluşturulması ve yaygınlaştırılması amacıyla, genç, yetişkin ve anne olarak cezaevinde kalan kadınların yanı sıra, kurum personeline yönelik çalışmalar yürütülmüştür. Proje kapsamında genç kızlara psiko-sosyal uyum eğitimleri, annelere etkin annelik becerileri, anne-çocuk etkileşim atölye ve eğitimleri, yetişkin kadınlara depresyon, annelik ve kadın hakları konularında seminerler, infaz ve koruma memurlarına kadın cezaevlerinde kadın ve çocuklarla çalışmanın önemi, toplumsal cinsiyet, sivil toplum ve kadın hakları konusunda bilinç kazandırma seminerleri, psiko-sosyal servis çalışanlarına annelik ve kadınlar hakkında eğitici eğitimleri verilmiştir.

Projelerin dışında Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği'nin eğitim desteği kapsamında cezaevlerinde olan ve üniversiteye kabul edilmiş ancak üniversite masraflarını karşılayacak durumda olmayanlara yönelik burs desteği çalışmaları da yapılmıştır.

Özel sektör, kamu ve sivil toplum kuruluşlarının biraraya geldiği bir başka proje ise Türk Telekom, Türkiye İsrافی Önleme Vakfı, İzmir Sanayici İşadamları Derneği (İZSİAD), Gediz Üniversitesi, İzmir Valiliği ve İzmir Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu yönetimiyle kadınlara yönelik pilot bir mikro kredi uygulaması olan “Cezaevindeki Kadınların Meslek Edinme ve Mikrokredi Sistemine Entegrasyonu Projesi”dir. İlk aşamada cezasının bitmesine en fazla bir yıl kalmış 50 kadının yararlanacağı ve Ocak 2013'te başlatılan projede kadınların, girişimcilik ve mesleki eğitim aldıktan sonra mikro krediyle üretime başlayıp iş kurmaları hedeflenmektedir. Aralık 2013'te kadınlara eğitim sertifikaları ve kredileri teslim edilmiştir.

Ankara Açık Ceza İnfaz Kurumu Matbaası tarafından 2011 yılında basılan, Ceza İnfaz Kurumu Yönetimi El Kitabı'nda “sivil topluma” ilişkin birçok ifade yer almaktadır. Cezaevi yönetimlerinin “profesyonel dernekler ve sivil toplum kuruluşları ile ceza infaz kurumlarındaki yaşam koşullarının iyileştirilmesi amacıyla işbirliği” yapması iyi uygulama örneği olarak ele alınmaktadır. “Ceza infaz kurumlarındaki eğitim, sosyal ve kültürel faaliyetlere mümkün olduğunca sivil toplum kuruluşlarından da katılım olmalıdır” ibaresi, “Eğitim ve Kültür Faaliyetleri”nin temel ilkelerinden biri olarak aktarılmaktadır. Hatta “sivil toplumdaki diğer kurumların yardımı olmadan, hükümlülerin salıverilme için hazırlanması imkansızdır. Eski hükümlülerle çalışan organizasyonların ve sivil toplum örgütlerinin hükümlülerle ilişki kurmak üzere teşvik edilmeleri gerekmektedir” ifadesi yer almaktadır. Cezaevi yönetimi, elinden geldiği kadar cezaevi yaşamını normalleştirmek ve hükümlü ve tutukluların rehabilitasyonunu sağlamak için, sivil toplum kuruluşları ile ilişki kurmalı ve bu tür ilişkileri teşvik etmelidir. Cezaevi ile dış dünya arasındaki iletişimin sürdürülmesinde en yararlı yollardan biri, cezaevindeki gündelik etkinliklere mümkün olduğunca toplumsal katılımın sağlanmasıdır (Eren, 2011).

Sivil toplum kuruluşları, üniversite, meslek odaları ve benzeri kuruluşlar ile işbirliğinin, ulusal ve uluslararası yasal düzenlemelerde gerekli görülmesinin yanında, hayata geçirilen pek çok projenin sonuçları da bu işbirliğinin gerekliliğini göstermektedir. Cezaevlerinde gerçekleştirilen projeler, kaynak yetersizliğinden dolayı belirli bir süre devam edebildiği için sürekliliğinin sağlanması zor olmaktadır. Bu nedenle bu projelerin devlet tarafından finanse edilmesi ve hazırlık ile uygulamanın sivil toplum kuruluşları ile akademisyenlere bırakılması hem cezaevlerinde şeffaflığı hem de uygulamaların sürekliliğini sağlayacaktır.

2.7. Cezalandırma ve İnsan Hakları

Ceza adalet sistemi birbiri ile bağlantılı unsurlardan meydana gelmiş olan bir bütündür. Sistemin unsurları insan haklarına dayanan evrensel hukuk kurallarından başlayarak iç hukukta Anayasal ilkeler ve insan onuru ile bütünleşir (Dönmezer ve Yenisey, 2004). Ceza adalet sistemi içinde yargılama sonucunda hüküm giyenlerin cezaevlerinde insan onuruna yakışır biçimde cezalarını çekmelerini sağlamak önemlidir. Bu nedenle devletin dışarıdaki yurttaşına sağlamak ve korumakla yükümlü olduğu sağlık, eğitim ve güvenlik haklarını cezaevinde de yerine getirmesi beklenmektedir.

Cezaevleri ve infaz sistemi ile ilgili yapılan düzenleme ve iyileştirme çalışmaları sürekli güncelliğini korumaktadır. Bu alandaki sorunların, “insan hakları sorunu” olarak ele alınması gerekliliğinden ötürü, alandaki iyileştirmelerin tüm dünyada, başta yasal yaptırımlarla düzenlenerek, ceza infaz sistemi anlayışına yerleşmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Ceza infaz sisteminin, yalnızca yönetsel ve mekânsal bir düzenlemeden ibaret olmadığı, insan hakları bağlamında çok temel koşullardan başlayarak pek çok konuyu içinde barındıran, toplumsal yapının bir parçası olarak ele alınması gerektiği göz ardı edilmemelidir. İnsan hakları konusundaki gelişmeler, cezaevinde insan hakları konusunu da farklı boyutlara taşıyacaktır.

Kendini uluslararası adalet ve güvenliği, ekonomik kalkınma ve sosyal eşitliği tüm ülkelere sağlamayı amaç edinmiş küresel bir kuruluş olarak tanımlayan Birleşmiş Milletler (BM) tarafından 1955’te Cenevre’de düzenlenen “Suçların Önlenmesi ve Hükümlülere Muamele” başlıklı kongrede alınan “Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar” ve “İnfaz Kurumu Açma” tavsiyeleri ceza infaz sistemindeki önemli çalışmalardandır. “Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar” Temmuz 1957’de BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi tarafından onaylanmış, Ocak 1973’te de Avrupa Konseyi tarafından kabul edilmiştir.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından söz konusu esaslar üzerinde yeniden çalışılmış ve daha da geliştirilerek Şubat 1987’de kabul edilen tavsiyeler ve yeni kabul edilenlerle birlikte “Avrupa Cezaevi Kuralları” adıyla (87) 3 No’lu Tavsiye Kararı yayınlanmıştır (Demirbaş, 2010; Saldırım, 2011). 14 Aralık 1990 tarihinde ise BM tarafından yine cezaevleri ile ilgili

olarak “Mahpuslara Karşı Davranışlara Dair Temel Prensipler” adlı metin kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 2 Nisan 1991 Tarihli Tavsiye Kararı ile kabul edilen “Hapis Dışı Tedbirlere İlişkin Minimum Standart Kurallar” (Tokyo Kuralları) da ceza adalet sistemi ile ilgili önemli belgelerden biridir.

Avrupa Cezaevi Kuralları’nın ilk maddesinde “özgürlükten yoksun bırakma insan onuruna saygılı olmanın gerektirdiği maddi ve manevi koşullara uygun olarak yapılmalıdır” ifadesi yer alır. Birleşmiş Milletler’in “Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar” ve “Mahpuslara Karşı Davranışlara Dair Temel Prensipler” adlı belgelerinde de benzer ifadeler vardır. Örneğin; Asgari Standart Kurallar’ın 60. maddesinin ilk fıkrasında cezaevlerinde uygulanan rejimin, mahpusların sorumluluğunu azaltmadan veya insan onuruna gösterilen saygıyı düşürmeden, cezaevi yaşamı ile özgür yaşam arasındaki farkı en aza indirmeye çalışması gerektiğinden bahsedilir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 5/1 fıkrası ve Anayasa’nın 19. maddesinde belirtildiği üzere özgürlüğün kısıtlanması ancak yetkili bir mahkemenin kararı ile olabilir. Özgürlüğün kısıtlanması ile kişinin diğer haklarını kullanmasına da doğal sınırlama gelmektedir. Ancak bazı haklar açısından asla sınırlama kabul edilemez. Örneğin Sözleşme’nin 2. maddesindeki “yaşama hakkı”, 3. maddesindeki “işkence ve fena muamele yasağı” ve 6. maddesindeki “adil yargılanma hakkı” gibi temel haklar, cezaevinde olanlar için de geçerlidir. Ayrıca vücut bütünlüğü devletin gözetiminde ve denetimde olan hükümlü ve tutuklular için bu haklar birinci derece öneme sahiptir (Ermiş, 2008). Uluslararası standartlardaki temel anlayışa göre, kendi doğasından kaynaklanan sınırlamalar dışında alıkonulmanın herhangi bir sınırlamayı içermemesi için gerekli düzenlemelerin yapılarak gerekli önlemlerin alınması önemlidir.

Türkiye’de cezaevlerine ilişkin öncelikli kanun olarak 2005’ten beri yürürlükte olan 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un (CGTİK) 2. maddesinde ise “ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazında zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı ve onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz” ifadeleri yer alır. Hapis cezalarının uygulanmasında gözetilecek ilkeler de aynı kanunda belirtilmiştir. Buna göre; cezaevlerinde hükümlülerin düzenli bir yaşam sürmelerinin sağlanmasıyla birlikte hapis cezasının zorunlu kıldığı hürriyetten yoksunluk, insan onuruna saygının korunmasını sağlayan maddi ve manevi koşullar içinde olmalıdır. Hükümlülerin, Anayasa’da yer alan diğer hakları, infazın temel amaçları saklı kalmak üzere, bu Kanunda öngörülen kurallar uyarınca kısıtlanabilmektedir. Hükümlünün yasal düzenlemelerle tanınmış haklarının dokunulmazlığını sağlamak üzere cezanın infazında ve iyileştirme çabalarında “kanunilik” ve “hukuka uygunluk” ilkeleri esas alınır. Cezaevlerinde hükümlülerin yaşam hakları ile beden ve ruh bütünlüklerini korumak üzere her türlü koruyucu tedbirin alınması zorunludur (CGTİK, madde 6). Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü’nün yayınladığı Ceza İnfaz Kurumu Yönetimi El Kitabı’nda ise “hapis cezası sadece özgürlükten

yoksun bırakmayı içerir, hapsedme koşulları asla ek bir cezalandırma olarak kullanılmamalıdır”, “özgürlüklerinden mahrum edilen bütün insanlara, her zaman, insanlık onuruna uygun bir şekilde ve insan olmalarından kaynaklanan onura saygı gösterilerek davranılmalıdır” ifadelerine yer verilmektedir (UNODC, 2013). Görüldüğü gibi hem uluslararası hem de ulusal mevzuatta hapsedilme konusu aynı zamanda bir “insan hakları” konusu olarak ele alınmakta ve kapatılmanın haricinde ek bir cezalandırmaya dönüştürülemeyeceğini ifade edilmektedir.

CGTİK’te geçtiği üzere hükümlülerin Anayasa’da yer alan diğer hakları, Kanunda öngörülen şekilde kısıtlanabilir. Bu nedenle hükümlüler Anayasa’da geçen eğitim-öğretim, sosyal güvenlik, ailenin korunması gibi sosyal hakların, çalışma ve sözleşme özgürlüğü, adil ücret ve dinlenme hakkı, tüketici hakkı gibi ekonomik hakların ve seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı, kamu hizmetine girme hakkı ve bilgi edinme hakkı gibi siyasal hakların kısıtlanması ile karşılaşmaktadırlar. Bu noktada CGTİK’te öngörülen kurallara bakmak gerekir. Kanuna bakıldığında, Anayasal hakları kısıtlayıcı kurallar “Ceza İnfaz Kurumunda Hükümlünün Hakları, Güvenceleri ve Kısıtlamalar” isimli 3. kısımda belirtilmektedir. Bu kısımda “avukat ve noterle görüşme hakkı”, “kültür ve sanat etkinliklerine katılma, ifade özgürlüğü”, “kütüphaneden yararlanma”, “sürelili ve süresiz yayınlardan yararlanma hakkı”, “hükümlünün barındırılması ve yatırılması”, “hükümlünün giydirilmesi”, “hükümlünün bakıma muhtaç çocuklarının barındırılması”, “hükümlünün telefon ile haberleşme hakkı”, “hükümlünün radyo, televizyon yayınları ile internet olanaklarından yararlanma hakkı”, “hükümlünün mektup, faks ve telgrafları alma ve gönderme hakkı”, “hükümlüye dışarıdan gönderilen hediye kabul etme hakkı”, “din ve vicdan özgürlüğü”, “hükümlünün muayene ve tedavi istekleri” ve “hükümlünün beslenmesi” başlıklarındaki maddelerde, her birinde belirli sınırlamalarla birlikte hükümlü hakları açıklanmaktadır. Bu sınırlamalar hakkın içeriği, süresi, kapsamı gibi konularda yapılmaktadır.

Haklarla ilgili CGTİK’te geçen başka hükümler de vardır. Hapis cezasının infazının hastalık nedeniyle ertelenmesi başlığı altında cezanın infazının, akıl hastalığı olanlar, gebe olan veya doğurduğu tarihten itibaren altı ay geçmemiş bulunan kadınlar ve ağır bir hastalık ya da engellilik nedeniyle cezaevi koşullarında hayatını yalnız idame ettiremeyenler hakkında geri bırakılabildiği belirtilir. Ayrıca 17. maddeye göre kasten işlenen suçlarda üç yıl, taksirle işlenen suçlarda ise beş yıl veya daha az süreli hapis cezalarının infazı, çağrı üzerine gelen hükümlünün istemi üzerine, Cumhuriyet Başsavcılığınca ertelenebilir. “Hükümlünün yükseköğrenimini bitirebilmesi, anne, baba, eş veya çocuklarının ölümü veya bu kişilerin sürekli hastalık veya malullükleri nedeniyle ailenin ticari faaliyetlerinin yürütülebilmesinin veya tarım topraklarının işlenebilmesinin imkansız hale gelmesi veya hükümlünün hastalığının sürekli bir tedaviyi gerektirmesi gibi zorunlu ve çok ivedi hallerde, Cumhuriyet Başsavcılığınca altı ayı geçmeyen sürelerle hapis cezasının infazına ara verilebilir” (madde 17). Fakat bu maddedeki hükümlerin,

“terör suçları”, “örgüt faaliyetleri çerçevesinde işlenen suçlar” ve “cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar”dan mahkum olanlar, mükerrirlere özgü infaz rejimi uygulanmasına karar verilenler ve disiplin veya tazyik⁶ hapsine mahkum olanlar hakkında uygulanamayacağı belirtilmektedir.

Yukarıda bahsedilen düzenlemelerin dışında Anayasa ve Türk Ceza Kanunu’nda (TCK) bazı hükümlü haklarından bahsedildiği görülmektedir. Anayasa’nın 67. maddesinde belirtildiği üzere “...taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler oy kullanamazlar”. TCK’nın 53. maddesinde de kasten işlemiş olunan suçtan dolayı hapis cezası alanların cezanın infazı tamamlanıncaya kadar seçme ve seçilme ehliyetinden ve diğer siyasi hakları kullanmaktan yoksun bırakıldığı belirtilmiştir. Cezaevlerindeki tutuklular ve taksirli suçlardan hükümlü bulunanların seçme hakkına sahip olduğu görülmektedir.

TCK’da ayrıca kullanmaktan yoksun bırakılan bazı haklar belirtilmiştir. Kasten işlemiş olunan suçtan dolayı hapis cezası alanlar cezanın infazı tamamlanıncaya kadar “sürekli, süreli veya geçici bir kamu görevinin üstlenilmesinden; bu kapsamda, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğinden veya Devlet, il, belediye, köy veya bunların denetim ve gözetimi altında bulunan kurum ve kuruluşlarca verilen, atamaya veya seçime tâbi bütün memuriyet ve hizmetlerde istihdam edilmekten”, “velayet hakkından; vesayet veya kayyımlığa ait bir hizmette bulunmaktan”, “vakıf, dernek, sendika, şirket, kooperatif ve siyasi parti tüzel kişiliklerinin yöneticisi veya denetçisi olmaktan”, “bir kamu kurumunun veya kamu_kurumu niteliğindeki meslek kuruluşunun iznine tâbi bir meslek veya sanatı, kendi sorumluluğu altında serbest meslek erbabı veya tacir olarak icra etmekten” yoksun bırakılırlar (madde 53).

Anayasa’da hükümlülerle ilgili bir ifade daha yer almaktadır. 18. maddede hiç kimsenin zorla çalıştırılmayacağı ve angaryanın yasak olduğu fakat, şekil ve şartları kanunla düzenlenmek üzere hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmaların zorla çalıştırma sayılmayacağı belirtilmiştir.

Cezaevinde insan hakları konusuyla ilgili olarak suç türüne göre farklı infaz uygulamalarının var olduğu görülmektedir. 3713 sayılı Terörle Mücadele Yasası’nın (TMY) 16. 17. ve 18. maddeleri ile 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Yasası’nın 13. maddesinde TMY kapsamına giren suçlardan mahkum olanların cezalarının tek kişilik veya üç kişilik oda sistemine göre inşa edilen özel infaz kurumlarında infaz edileceği, bu kurumlarda açık görüş yaptırılmayacağı, hükümlülerin birbirleri ile irtibatına ve diğer hükümlülerle haberleşmesine engel olunacağı öngörülmüştür. TMY, infaz rejimine ilişkin eşitlik bozucu hükümler getirmiştir. Bu rejimle “ıslah edici”, “onarıcı”, “caydırıcı” ve “önleyici” amaçların dışında suça göre farklı

⁶ İcra ve İflas Kanunu, madde 76: Mal beyanında bulunmayan borçlu, alacaklının talebi üzerine beyanda bulununcaya kadar icra mahkemesi hâkimi tarafından bir defaya mahsus olmak üzere hapisle tazyik olunur. Ancak bu hapis üç ayı geçemez.

bir infaz uygulaması yapılmış olmaktadır (Çakır, 2013). Koğuş sisteminin alternatifi olarak tutuklu ve hükümlülerin sosyalleşmelerini engelleyen ve tecrit hücrelerinden oluşan F tipi cezaevleri ortaya konmuştur. Ortak yaşam alanlarının olduğu, gündelik hayatın gerekliliklerinin sağlandığı cezaevleri, hem cezaevinde kalınan süre boyunca hem de cezaevinden çıktıktan sonra pek çok açıdan daha çok yarar sağlayacaktır.

Görüldüğü gibi Anayasa’da ve yasal düzenlemelerde yer alan her türlü hak, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile cezaevlerindeki fiziksel, sosyal ve benzeri koşullar çerçevesinde ve belirli sınırlar içinde şekillendirilmektedir. Sonuç olarak asıl meselenin “insan hakları” olduğu unutulmamalıdır. Cezaevlerinin yalnızca özgürlükten yoksun bırakma işlevini sağlaması ve bunun da insan onuruna yakışır koşullar altında gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Hapis cezası ile en dar anlamıyla kişinin hareket özgürlüğü sınırlanmaktadır. Hapis halinin getirdiği koşulların, var olan hakların kullanılmasını engelleyerek kapatılmanın dışında bir cezalandırma şekline dönüştürülmemesi gerekir.

Bahsedilen yasal düzenlemeler, önlemler ve tavsiyeler cezaevinde istisnasız herkes için geçerli olan temel “insan hakları” çerçevesinde değerlendirilmelidir. İnsan hakları temelinde gerekenlerin yapılmasına paralel olarak konuyu “kadının insan hakları” açısından da değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü cezaevleri ve cezaevi rejimleri çoğunluğu teşkil eden erkek nüfus düşünülerek tasarlandığı için cezaevindeki kadınlar ayrımcılığa uğrayabilmektedir. Kadınların insanca yaşama, özgürlük ve güvenlik haklarının ihlaline karşı cezaevinde de kadının insan hakları bağlamında düşünmek gerekmektedir. Cezaevindeki kadınların erkeklere göre farklı olan ihtiyaçlarını karşılamak üzere önlemler almak ayrımcılık olarak düşünülmemelidir.

Kadınların insan haklarının uluslararası düzeyde korunmasına ilişkin belgeler arasında, kadınlara karşı ayrımcılık sorununu özgül biçimde ele alan temel sözleşme, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’dir (CEDAW). Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1979 yılında kabul edilen CEDAW, 1 Mart 1980 tarihinde BM üyesi ülkelerin imzasına açılmıştır. Sözleşme, 1981 yılında 20 ülkenin onayını takiben yürürlüğe girmiştir. Türkiye sözleşmeyi 1985 yılında imzalamış ve CEDAW 19 Ocak 1986’da yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, kadınlara karşı ayrımcılığı önlemek için var olan tek yasal ve bağlayıcı belgedir. Kadınların insan haklarının dünyanın her yerinde, her toplumda ve her kadın için aynı olduğunun ve toplumsal konum, medeni hal gibi değişkenlerden bağımsız olarak her kadın için aynı şekilde tanınması gereğinin özellikle altı çizilmektedir.

Cezanın çağdaş ve insan onuruna yakışan yöntemlerle infazı, adil yargılama sonunda suçlunun cezalandırılması kadar önemlidir. Suç işlemiş kişiler, insan olmanın getirdiği vazgeçilmez temel haklara sahiptir. Bu haklar, hukuk düzeni içinde dengelenerek cezanın infazı sağlanmalıdır.

Özgürlüğünden yoksun bırakılan kadınların haklarının kullanımının güvence altına alınarak kadınların ihtiyaçları doğrultusunda cezaevlerinde gerekli önlem ve tedbirlerin alınması önemlidir. Cezaevindeki erkeklerin sahip olduğu tüm hak ve ayrıcalıkların kadınlar için de geçerli olduğu göz önüne alınarak konuyla ilgili ceza infaz sistemindeki gerekli düzenlemeler ve uygulamalar hayata geçirilmelidir.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Kadın suçluluğu alanında yapılan çalışmalarda feminist araştırma yöntemleri önem taşımaktadır. Baskıcı erkek ideolojisine dayanan bir bilim söylemi ile kadın sorunlarının önemini ve kadınların gerçek deneyimlerini yansıtabilmenin mümkün olmadığı düşünülmektedir (Kümbetoğlu, 2008). Kriminolojide, sosyal bilimlerde kullanılan araştırma yöntemlerinin yanı sıra; istatistik, olay öyküleri, yaşam öyküleri ve suç faaliyetlerine karışarak gözlem gibi araştırma yöntemleri de kullanılmaktadır. Kriminolojideki araştırma yöntemlerinin, feminist kriminologlar tarafından, kadın deneyimlerini esas alarak ve feminist yöntemlerle uyumlu hale getirilerek kullanılması, kadın suçluluğu araştırmaları için işlevsel olacaktır (Ağaoğlu Canay, 2004). Feminist yöntemin en önemli özelliklerinden biri, hiyerarşik, otoriter ve yönlendirici olmayan bir üslupla anlama çabasını sürdürmektir. Kadınların deneyimlerinden ve yaşam anlatılarından derlenen bilginin önemine dikkat çeken feminist yöntem, insanların yaşamlarının kalitesini yükseltmek ve ihtiyaç duyulan alanlarda dönüştürücü bir işlev üstlenmek gibi aktif bir rol üstlenir (Kümbetoğlu, 2008). Kadınların sürece dahil olarak deneyimlerini ve mağduriyetlerini paylaşması ama mağduriyetin yeniden üretilmemesi ve pekiştirilmemesi gerekir. Hiyerarşik olmayan, duygusal boyutu reddetmeyen ve rolleri yeniden tanımlayan bir araştırma süreci kurgulamak önemlidir (Hattatoğlu ve Ertuğrul, 2009).

Çalışma, nitel araştırma tasarımı ile kurgulanmıştır. Araştırmacının verilerle karşılaştıktan sonra anlamı yakaladığı, genellikle tek bir ortama özgü özel ölçütlerin oluşturulduğu ve tümevarımcı kurama sahip olan niteliksel araştırmalar, tüm bu yönleriyle niceliksel araştırmalardan farklıdır (Neuman, 2010). Analiz ve veri toplama yöntemleri de farklı olmakla birlikte, verinin çeşitli işlemler için hazırlanması temelde benzer bir yolla yapılmaktadır. Verinin belirli bölümler içine yerleştirilerek hazırlanmasında izlenen yol, niceliksel ve niteliksel araştırmalarda temelde benzerlik gösterir. Farklılık, nicel veride kodların sayılara karşılık gelmesi, niteliksel veride ise kavram, konu veya temalara karşılık gelmesidir (Kümbetoğlu, 2008).

Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ve Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu'nda gerçekleştirilen çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden görüşme ve gözlem kullanılmıştır. Ayrıca kadınların ve çalışanların gündelik hayatları da gözlemlenerek cezaevinde bulunan süre boyunca veri toplama süreci devam ettirilmiştir. Bunun yanı sıra literatür ve belge incelemesi yapılarak konuyla ilgili düzenlenmiş olan ulusal ve uluslararası çalışmalara, raporlara yer verilmiştir. Çalışmayı gerçekleştirmek için Adalet Bakanlığı'na yapılan ilk başvuruda odak grup görüşmesi yöntemi önerilmiştir. Fakat uygun bulunmadığı için yöntem değiştirilerek bireysel görüşme olarak yeniden düzenlenmiştir. Cezaevi gibi kapalı, herkesin giremediği, dışarıya bilgi verilmeyen bir ortamda araştırma yaparken edinilen her türlü bilginin dışarıya aktarılmasında bir sakınca olup olmadığı konusunda çekinceler ortaya çıkmaktadır. Güvenlik gerekçeleri ile kayıt cihazına izin verilmediğinden araştırmayı gerçekleştirirken

yalnızca kağıt ve kalem kullanıldığı için veri toplama konusunda zorlu bir süreç yaşandığını belirtmek gerekir.

Görüşme

Görüşme, sosyal bilimlerde ve özellikle de sosyolojide en sık kullanılan araştırma yöntemlerinden biridir. Önceden belirlenmiş, açık ve ciddi bir amaç için yapılan, soru sorma ve yanıtlama tarzına dayanan, sosyal bilimlerde etkili bir veri toplama yöntemidir. Görüşme yönteminin sosyal bilimler alanında yaygın olarak kullanılmasının nedeni, insanların deneyimlerine, tutumlarına, inançlarına ve duygularına ilişkin bilgi elde etmede oldukça etkili bir yöntem olmasından kaynaklanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2003). Yapılandırılmamış, derinlemesine, etnografik gibi farklı çeşitleri bulunan görüşme; sorular sorma, dinleme, ilgi gösterme ve söylenenleri kaydetmeyi gerektirir (Neuman, 2010).

Görüşmelerin uygulamasına bakıldığında, derinlemesine görüşmelerdeki gibi açık uçlu ya da kapalı uçlu sorulardan oluşan görüşme formlarının kullanıldığı uygulamaların yanı sıra yapılandırılmamış olan etnografik görüşmelerdeki gibi herhangi bir soru formu kullanılmadan, görüşmenin doğal akışı içinde, kendiliğinden oluşan sorulara dayanan uygulamaların da olduğu görülmektedir (Kümbetoğlu, 2008). Çalışmada açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formları kullanılmıştır. Sorulara bağlı kalınmakla birlikte görüşme yapılan kişilerin aktarmak istedikleri her şey kaydedilmiştir.

Derinlemesine görüşme tekniği, araştırmacının, çalışma konusunu ayrıntılı ve derinlemesine bir biçimde kavramasına imkan sağlamaktadır. İnsanların kendi anlatı ve ifadeleriyle, dünyalarını nasıl oluşturdukları, dış dünyaya ilişkin algıları ile sosyal çevrelerini nasıl değerlendirdiklerini anlamak amacıyla kullanılmaktadır. İnsanların belirli bir konudaki düşüncelerini, duygularını ve deneyimlerini anlatırken hangi boyutları, temaları, kelimeleri veya sembolleri seçip kullandıklarını anlamaya çalışmak derinlemesine görüşmelerle mümkün olmaktadır (Kümbetoğlu, 2008). Yapılan çalışmada mümkün olduğunca sade ve yorum içermeyen ifadelerle görüşme yapılmasına özellikle dikkat edilmiştir. Böylelikle görüşme yapılan kişilerin kullanmak istedikleri kelimelerin, yorumların ve ifadelerin kendilerinden gelmesini sağlamak amaçlanmıştır.

Kadın hükümlülerle görüşmeler:

Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ve Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu'nda 32'şer kişi olmak üzere toplamda 64 kadınla görüşme yapılmıştır. Kadın hükümlülerle yapılan derinlemesine görüşmelerle cezaevindeki ilişkiler ve sosyal hayatla ilgili bilgi alınmıştır. Görüşmeler, hazırlanmış olan görüşme formu üzerinden, kadınlarla birebir olarak gerçekleştirilmiştir⁷. Kullanılan görüşme formu ile sosyal profile ilişkin bilgiler alınarak

⁷ Görüşme formu için bkz. Ek 1

cezaevinde birlikte yaşama deneyimleri, cezaevindeki fiziksel ve sosyal koşullar, rehabilitasyon faaliyetleri, cezaevindeki ilişkiler, kadınların cezaevi öncesinde, cezaevinde ve sonrasında kendilerini nasıl konumlandıkları, yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri üzerinde konuşulmuştur.

Örneklem seçiminde cezaevlerindeki suç tiplerinin temsiliyeti üzerinden gidilmiştir. Her suç tipinin cezaevindeki temsil oranına denk olarak 32 kişilik örneklem grubundaki suç tipi temsiliyeti hesaplanmıştır. Suç tipine bağlı olarak hesaplanan sayıya göre cezaevindeki her suç tipinden en az bir kadınla görüşme yapılmıştır. Görüşme yapılan kadınların seçimi, cezaevinde çalışma yapmanın getirdiği sınırlandırmalardan ötürü cezaevlerinin psiko-sosyal biriminde çalışan uzmanlar tarafından yapılmıştır.

Cezaevi çalışanlarıyla görüşmeler:

Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda 2 kadın sosyal hizmet uzmanı, 1 erkek öğretmen ve 2 kadın, 1 erkek infaz ve koruma memuruyla, Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu'nda ise 1 kadın psikolog ve 1 kadın öğretmen ve 3 kadın infaz ve koruma memuruyla görüşme yapılmıştır. Görüşmeler, hazırlanmış olan görüşme formu üzerinden, çalışanlarla birebir olarak gerçekleştirilmiştir⁸. Cezaevi koşullarının çalışanlar tarafından nasıl değerlendirildiğini anlamak amacıyla yapılan görüşmelerde cezaevinde çalışma deneyimleri, çalışma koşullarının çalışanlar üzerindeki etkileri, kadın tutuklu ve hükümlüler için cezaevi koşulları, yaşanan sorunlar ve olası çözüm önerileri hakkında konuşulmuştur. Çalışmanın yapıldığı dönemde cezaevlerindeki psiko-sosyal birim ve eğitim biriminde görevli olup çalışmaya katılmayı kabul eden tüm çalışanlarla görüşme yapılmıştır. İnfaz ve koruma memurları ile yapılan görüşmelerde ise görüşme yapılan kişilerin seçimi cezaevi yönetimi tarafından yapılmıştır.

Cezaevi yöneticileriyle görüşmeler:

Her iki cezaevinde kadın II. müdürler ile görüşme yapılmıştır. Cezaevinde çalışma deneyimleri, çalışma koşullarının çalışanlar üzerindeki etkileri ve rehabilitasyon programları hakkında konuşulmuştur. Görüşmeler, hazırlanmış olan görüşme formu üzerinden, birebir olarak gerçekleştirilmiştir⁹.

Gözlem

Sosyolojik ve antropolojik araştırmalarda sıklıkla kullanılan gözlem, sosyal olguları, davranışları, süreçleri anlama amacıyla yapılır (Kümbetoğlu, 2008). Gözlem yöntemiyle araştırmacı, doğal ortamda gerçekleşen davranışı doğrudan gözleme şansına sahip olur. Gözlem, hem dinleme hem de izlemeyi içerir (Punch, 2005). Araştırmacı gözlem sırasında dışarıda kalmayı ya da katılımcı olmayı tercih edebilir.

⁸ Görüşme formu için bkz. Ek 2

⁹ Görüşme formu için bkz. Ek 3

Çalışma kapsamında cezaevlerinde uygulanan farklı rehabilitasyon faaliyetlerine, eğitim etkinliklerine, sosyal etkinliklere ve mesleki atölye çalışmalarına gözlemci olarak katılım sağlanmıştır. Kadınların sosyalleşme biçimleri hakkında fikir edinebilmek için bu etkinliklerde gözlem yapılmış olması önemli veriler sağlamıştır. Etkinliklerde yer alarak, kadınların etkinliklere katılımı, birbirleriyle nasıl ilişki kurdukları ve birbirlerine nasıl davrandıkları gibi konularda, katılımcı olmadan, sadece izleyerek gözlem yapılmıştır. Söz konusu etkinliklere katılım, cezaevlerinde çalışan uzmanların ve öğretmenlerin yönlendirmesi ile gerçekleştirilmiştir. Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda 6, Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu'nda 7 farklı etkinlikte gözlem yapılmıştır.

Görüşme ve gözlem yöntemlerinin dışında cezaevi yönetiminden ve çalışanlarından cezaevine ilişkin fiziksel koşullar ve kadınların demografik bilgileri konusunda koşullar el verdiği ve paylaşılabildiği ölçüde bilgi alınmıştır. Ayrıca Türkiye İstatistik Kurumu Adalet İstatistikleri, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü istatistiklerine yer verilmiş ve konuyla ilgili pek çok ulusal ve uluslararası belge incelenmiştir.

Nitel araştırma, matematik ve istatistik kaynaklı geniş bir formel bilgi temeline dayanmaz. Veriler görece kesinlikten uzak, dağınık ve bağlama dayalıdır. Ayrıca veriler birden fazla anlam içerebilir (Neuman, 2010). Niteliksel analizde ölçüm ve standardizasyondan söz etmek zordur. Niteliksel analiz, verilerin ayıklanması, verilerin düzenlenmesi ve yorumu içeren, birbirini izleyen ve devam eden işlemlerden oluşur. Analiz ve veri oluşturma süreci iç içe geçebilir. Bir araya getirilen saha notları yeni kavram, tanımlama ve yaklaşımların geliştirilmesine, bazılarının yeniden tanımlanmasına, bazılarının değiştirilmesine neden olabilir (Kümbetoğlu, 2008). Çalışmanın analiz aşamasına gelindiğinde görüşme notları, gözlem notları ve izlenim notları olmak üzere tüm saha notları biraraya getirilmiştir. Analiz sürecinde saha notları birkaç kez okunarak düzenlenmiştir. Her okumada belli başlıklar altında konu kategorizasyonu yapılmıştır. Önceden belirlenen kategoriler üzerinden yeni düzenlemeler yapılarak uygun veriler kategorilere göre ayrılmıştır. Analiz yapılırken özellikle kullanılan kelimelere, kelimelerin altındaki anlamlara ve kavramlara dikkat edilmiştir.

Elle yazılan saha notları her günün sonunda temize geçirildiği ve günlük izlenim-gözlem notları da eklendiği için analiz aşamasında etnografik anlamda oldukça fazla veri elde edilmiştir. Alanda olmak, deneyimlemek ve gözlemlemek etnografik çalışmaların en temel eylemlerindendir. Yapılan çalışma bu yönüyle etnografik çalışmalara yakın durmaktadır.

Etnografik çalışmalarda nihai amaç, gözlenen ve kayıt altına alınan sosyal yaşamın bazı görüşlerine dair tutarlı ve odaklanmış analizler yapmaktır. Bu analizlerin söz konusu sosyal yaşama doğrudan alışık olmayan okuyucular için anlaşılabilir olması gerekir (Emerson ve diğer., 2008). Çalışmada özellikle saha notlarının anlaşılır bir şekilde aktarılması için tekrar

okumalar yapılmış ve detaylara yer verilmiştir. Uygulanan tüm yöntemler cezaevi koşullarının elverdiği ölçüde kurgulanmıştır.

Literatür ve Belge Araştırması

Konuyla ilgili pek çok ulusal ve uluslararası belge bulunmaktadır. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük gibi ulusal hukuk çerçevesindeki kanun, tüzük, yönetmelik, genelge gibi belgelerin yanı sıra Birleşmiş Milletler'in konuyla ilgili Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar, Mahpusların Islahı İçin Temel Prensipler, Herhangi Bir Biçimde Tutulan ya da Hapsedilen Tüm Kişilerin Korunması İçin Prensipler Bütünü gibi belgeleri ve Avrupa Cezaevi Kuralları gibi uluslararası geçerliliği olan belgeler incelenmiştir. Bunun yanında sivil toplum kuruluşlarının konuyla ilgili raporları da belge araştırmasında elde edilen önemli veriler arasında yer almaktadır.

4. BULGULAR

Çalışmanın saha aşaması Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ve Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu'nda gerçekleştirilmiştir. Ankara'da 19 Aralık 2011 - 6 Ocak 2012, Denizli'de ise 8 Şubat 2012 - 8 Mart 2012 tarihleri arasında saha çalışması yapılmıştır. Elde edilen tüm bulgular, cezaevlerinin söz konusu tarihler arasındaki koşullarına ve yapılan paylaşımlara bağlı olarak aktarılmıştır.

4.1. Demografik Bilgiler

Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda Ocak 2012 itibariyle 332 hükümlü-tutuklu kadın kalmaktadır. Suç tipine bakıldığında ilk sırada % 26,5 (88) oranla öldürme gelmektedir. Kadınların % 16,6'sı (55) hırsızlık, % 14,5'i (48) ise terör nedeniyle cezaevinde bulunmaktadır (Tablo VIII).

Tablo VIII. Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'ndaki Kadınların Suç Tipleri

Suç Tipleri	Sayı	%
Öldürme	88	26,5
Uyuşturucu	41	12,3
Gasp	1	0,3
Fuhuş	9	2,7
Hırsızlık	55	16,6
Dolandırıcılık	27	8,1
Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma	0	0,0
Yağma	42	12,7
Yaralama	7	2,1
Zimmet	0	0,0
Çek	0	0,0
Parada sahtecilik	0	0,0
Cinsel istismar	2	0,6
Terör	48	14,5
Diğer (yalan beyan, hakaret vb.)	12	3,6
Toplam	332	100,0

Eğitim durumlarına bakıldığında kadınların % 20,8'inin (69) ilkokul, % 18,1'inin (60) lise, % 15,1'inin (50) ise ortaokul mezunu olduğu görülmektedir (Tablo IX).

Tablo IX. Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'ndaki Kadınların Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Sayı	%
Okuma yazma yok	21	6,3
Okuryazar	12	3,6
İlkokul terk	0	0,0
İlkokul mezunu	69	20,8
İlköğretim/ortaokul mezunu	50	15,1
Lise terk	0	0,0
Lise mezunu	60	18,1
Açık ilköğretim öğrenci	26	7,8
Açık lise öğrenci	39	11,7
Açık öğretim fakültesi öğrenci	0	0,0
Üniversite terk	0	0,0
Üniversite öğrencisi	26	7,8
Üniversite mezunu	29	8,7
Toplam	332	100,0

Kadınların % 69'unun (229) yaşlarının 19-40 arasında olduğu görülmektedir (Tablo X).

Tablo X. Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'ndaki Kadınların Yaş Aralığı

Yaş aralığı	Sayı	%
19-30	107	32,2
31-40	122	36,7
41-50	54	16,3
51-60	30	9,0
61-70	4	1,2
71-73	2	0,6
Kayıt yok	13	3,9
Toplam	332	100,0

Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'ndaki çalışan kadrosunda 1 müdür, 2 II. müdür, 3 idari memur, 1 psikolog, 3 sosyal çalışmacı, 3 öğretmen, 4 cezaevi katibi, 1 sağlık memuru, 1 doktor, 6 infaz ve koruma baş memuru, 97 infaz ve koruma memuru, 5 teknisyen ve 1 şoför çalışmaktadır.

İnfaz ve koruma baş memurunun verdiği bilgilere göre, günlük 70-80 infaz koruma memuru cezaevinde bulunmaktadır. Hafta sonu ve akşam bloklarda görevli 2 vardiya yapılmaktadır. 12 saat çalışan infaz ve koruma memuru 24 saat dinlenmektedir. Sonra tekrar 12 saat çalışıp 48 saat dinlenmektedir. Vardiya sabah 8.00 akşam 20.00 arası yapılmaktadır. Her vardiyada bir infaz ve koruma baş memuru yer almaktadır. Baş memur, vardiya kontrolü, sayımlar, genel-

kısmi aramalar, koğuş değişimleri, ilk gelenlerin yerleştirilmesi, atölyelerde çalışanlar dışındaki (onlardan iş yurtları sorumlu) kadınların çalıştırılması (temizlik, çay ocağı, mutfakta çalışanlar) ve günlük iaşeler gibi işlerle ilgilenmektedir.

Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu'nda Mart 2012 itibariyle 267 hükümlü kadın kalmaktadır. Ankara'da olduğu gibi Denizli'de de ilk sırada yer alan suç tipi öldürmedir (% 45,7, 122 kişi). ldrme suçunu sırasıyla % 13,1 (35) oranla uyuşturucu ve % 10,1 (27) oranla hırsızlık takip etmektedir (Tablo XI).

Tablo XI. Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu'ndaki Kadınların Suç Tipleri

Suç Tipleri	Sayı	%
ldrme	122	45,7
Uyuşturucu	35	13,1
Gasp	3	1,1
Fuhuş	9	3,4
Hırsızlık	27	10,1
Dolandırıcılık	18	6,7
Kişiye hürriyetinden yoksun kılma	4	1,5
Yağma	13	4,9
Yaralama	11	4,1
Zimmet	6	2,2
ek	2	0,7
Parada sahtecilik	7	2,6
Cinsel istismar	4	1,5
Diğer	6	2,2
Toplam	267	100,0

Hırsızlık suçunda verilen cezanın diğer suçların cezalarına göre daha az olması nedeniyle açık cezaevine gelenlerin yüksek oranda bu suç nedeniyle cezaevinde olmaları beklenmektedir. Fakat hırsızlık suçunun sıklıkla tekrar eden suç olması ve kişinin suç tekrarı yapması durumunda da açık cezaevine gelme hakkının kalmamasından dolayı beklenenden daha az oranda oldukları görülmektedir. Ayrıca kapalı cezaevinde, iki yıldan fazla hapis cezası bulunan hükümlülerin belli koşullar altında açık cezaevine ayrılma hakları bulunmaktadır. Hükümlülerin Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılmaları Hakkında Yönetmelik'in 6. maddesine göre toplam cezalarının beşte birini kapalı cezaevinde iyi halli olarak geçiren ve koşullu salıverilme tarihine en fazla beş yıl kalmış hükümlüler ile ilgili kanun gereğince cezaları yüksek güvenlikli kapalı cezaevleri ile kapalı cezaevlerinin yüksek güvenlikli bölümlerinde infaz edilen hükümlülerden toplam cezalarının üçte birini bu kurumlarda iyi halli olarak geçiren ve koşullu salıverilme tarihlerine en fazla üç yıl kalanlar, açık ceza infaz kurumlarına ayrılabilirler. Bu koşulları sağlayan ve öldürme suçundan hükümlü olan pek çok kadının açık cezaevine ayrılma hakkını kullandığı görülmektedir.

Kadınların eğitim durumlarına bakıldığında % 32,6'sının (87) ilkokul, % 12,7'sinin (34) lise mezunu olduğu, % 12'sinin (32) ise halen açık lisede öğrenci olduğu görülmektedir (Tablo XII).

Tablo XII. Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu'ndaki Kadınların Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Sayı	%
Okuma yazma yok	25	9,4
Okuryazar	18	6,7
İlkokul terk	0	0,0
İlkokul mezunu	87	32,6
İlköğretim mezunu	16	6,0
Lise terk	0	0,0
Lise mezunu	34	12,7
Açık ilköğretim öğrenci	27	10,1
Açık lise öğrenci	32	12,0
Açık öğretim fakültesi öğrenci	8	3,0
Üniversite terk	0	0,0
Üniversite öğrencisi	0	0,0
Üniversite mezunu	20	7,5
Toplam	267	100,0

Kadınların % 62'sinin (166) yaşlarının 21 ile 40 arasında olduğu görülmektedir. 50 yaşın üstünde olan kadınların oranı sadece % 13'tür (33) (Tablo XIII).

Tablo XIII. Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu'ndaki Kadınların Yaş Aralığı

Yaş aralığı	Sayı	%
21-30	77	29,0
31-40	89	33,0
41-50	68	25,0
51-60	31	12,0
61-64	2	1,0
Toplam	267	100,0

Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu'nda toplam 69 personel çalışmakta olup, 1 müdür, 2 İl. müdür, 1 öğretmen, haftada 2 gün çalışan 1 psikolog, haftada 2 gün çalışan 1 doktor, 1 sağlık memuru, 37 kadın ve 14 erkek infaz ve koruma memuru bulunmaktadır.

4.2. Cezaevlerindeki Fiziksel ve Sosyal Koşullarla İlgili Gözlem Notları

Cezaevlerinin fiziksel koşullarına bakıldığında, açık ve kapalı cezaevlerinin fiziksel olarak pek çok farklılıkları olduğu görülmektedir. Bunun en baştaki nedeni kapalı cezaevlerinde güvenlik önlemlerinin açık cezaevine göre fazla olmasıdır. Kapalı cezaevlerindeki, yüksek duvarlar, dikenli teller gibi fiziki koşullar ve jandarma tarafından sağlanan dış güvenlik yapısı, açık cezaevlerinde bulunmamaktadır.

Kapalı cezaevleri, iç ve dış güvenlik görevlileri bulunan, firara karşı teknik, mekanik, elektronik veya fiziki engellerle donatılmış, oda ve koridor kapıları kapalı tutulan yapılardır. Ancak mevzuatın belirttiği durumlarda aynı oda dışındaki hükümlüler arasında ve dış çevre ile temasın olanaklı bulunduğu, yeterli düzeyde güvenlik sağlanmış ve hükümlünün gereksinimine göre bireysel, grup halinde veya toplu olarak iyileştirme yöntemleri uygulanabilir (CGTİK, madde 8).

Açık cezaevleri ise, hükümlülerin iyileştirilmelerinde, çalıştırılmaları ve meslek edindirilmelerine öncelik verilen, firara karşı engelleri ve dış güvenlik görevlisi bulunmayan, güvenlik bakımından kurum görevlilerinin gözetim ve denetimi ile yetinilen kurumlardır. Açık cezaevleri ihtiyaca göre kadın açık ceza infaz kurumları ve gençlik açık ceza infaz kurumları şeklinde kurulabilir. İlk kez suç işleyen ve iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına hükümlü bulunanların cezaları doğrudan açık cezaevlerinde yerine getirilebilir. Açık cezaevinde bulunan hükümlülerden kınamadan başka bir disiplin cezası alanlar ve hükümlü oldukları suçtan başka bir fiilden dolayı haklarında tutuklama kararı veya soruşturma konusu olan suçun kanunda öngörülen cezasının üst sınırı yedi yıldan az olmayan bir başka suçtan soruşturması veya böyle bir suçtan tutuksuz yargılaması devam etmekte olanlar ile yaş, sağlık durumu, bedensel veya zihinsel yetenekleri bakımından çalışma koşullarına uyum sağlayamayacakları saptananlar, kurum yönetim kurulunun kararı ile kapalı cezaevlerine geri gönderilirler (CGTİK, madde 14).

Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, Sincan'daki 7 farklı cezaevinin de içinde bulunduğu büyük bir kampüste yer alıyor. Kampüsün girişinde “nizamiye” denilen bir kontrol noktası bulunuyor. Nizamiyeyi geçtikten sonra tek katlı bir kontrol noktasında cep telefonu gibi cezaevine sokulamayacak eşyalar teslim ediliyor. Sonra x-ray cihazından geçilerek buradan çıkılıyor. Kapının önünde bekleyen otobüslerle kampüs içindeki cezaevlerine ulaşım sağlanıyor.

Cezaevinin ihata duvarı denilen duvarlarla çevrili binasının önünde giriş için kayıt yapılan, 3 infaz ve koruma memurunun görev yaptığı tek katlı bir bina bulunuyor. Cezaevinde retina taraması düzeyinde güvenlik koruması olduğu için bu binada retina taraması yapılarak kişisel bilgilerle birlikte retina kaydı da yapılıyor. Retina kaydı, küçük bir ekrandaki noktaya birkaç saniye sabit bakılarak yapılıyor. Ziyaretçilerin kayıtları gün sonunda siliniyor. Çalışanların kayıtları ise her gün aynı kayıt işleminin yapılmaması için sabit kalıyor. Bu kayıt, cezaevinin

içindeki turnikeli geçiş noktalarına aktarılıyor. Cezaevinin içinde belli yerlerde bulunan turnikelerde küçük bir ekrana göz okutuluyor, turnikenin kilitleri açılıyor ve geçiş yapılıyor.

İhata duvarlarının arkasında tel örgüler var. Tel örgülerin üzerinde jilet ve elektrik olduğu söyleniyor. İhata duvarı, büyük bir demir kapı ile aşılarak avluya giriliyor. Demir kapının üzerinde kampüsteki diğer tüm cezaevlerinde olduğu gibi büyük bir resim yer alıyor. Demir kapıdan avluya girdikten sonra binanın girişinde yeni bir kontrol noktası yer alıyor. Ayakkabılar ve x-ray cihazında ötebilecek tüm eşyalar çıkarılıyor. X-ray cihazından geçer geçmez cinsiyete göre infaz ve koruma memuru soyunma odasında elle arama yapıyor. Son olarak, öncelikle idari bölüm olmak üzere, cezaevine giriş için göz taraması ile turnikeden geçiliyor.

352 kişilik kapasiteye sahip olan Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, koğuş düzenine sahip olan kapalı cezaevlerinden farklı olan fiziki yapısı ile pilot olarak tasarlanmış bir cezaevidir. Cezaevinde 12 kişilik 24 adet, 3 kişilik yüksek güvenlikli 12 adet, tek kişilik yüksek güvenlikli 28 adet koğuş bulunuyor. 2 kattan oluşan koğuşlarda, her katta 6 oda olmak üzere toplam 12 oda bulunuyor.

Koğuşların olduğu bölüm ve idari bölüm aynı binada bulunuyor. Koğuşların olduğu bölüme giderken ardı ardına birkaç demir kapıdan geçiliyor. Tüm koğuşların girişleri aynı koridora açılıyor. Bu koridor, parmaklıklı şebeke kapısı ile kapalı oluyor. Koğuşların şebeke kapılarının yan yana olduğu uzun koridorun karşı tarafında kantin bulunuyor. Kantinin devamındaki başka bir demir kapıdan geçildiğinde üst katta psiko-sosyal servis için görüşme odaları ve dershaneler, alt katta ise sadece dershanelerin olduğu bölüme gidiliyor. Alt katta tekstil, trikotaj ve muhasebe kurslarının yapıldığı odalar yer alıyor. Üst katta ise okuma yazma, sinema ve görüşme odası bulunuyor. Aynı katta koridorun diğer ucunda kütüphane ve aletli jimnastik salonu bulunuyor.

Birbirine bağlı ve iç içe kapıların olduğu bu koridorları hatırlamak ve yol bulmak çok zor. Koridorların ve merdivenlerin hepsi birbirine benziyor. Binada birkaç yerde bulunan sigaranın zararları ile ilgili afişlerin dışında bir görsel ya da ayırt edici herhangi bir şey bulunmuyor.

Cezaevinde her kadın kendi odasında kalıyor. Odanın içinde tuvalet ve duşu bulunuyor. Birer adet yatak, dolap, raf ünitesi, masa ve sandalye bulunan odalara istenirse kantinden televizyon, buzdolabı, su ısıtıcısı, radyo alınabiliyor. Cezaevinden ayrılan bazı kadınların bıraktıkları eşyalar da ihtiyacı olanlar tespit edilerek ücretsiz veriliyor. İki katlı olan koğuşun alt katında bulunan 6 oda, ortada masa ve sandalyelerin olduğu ortak oturma alanına açılıyor. Alt katta ayrıca mutfak lavabosu ve tezgah bulunuyor. Havalandırma saatlerinde bahçe denilen, duvarlarla çevrili küçük avlunun kapısı açık oluyor. Odaların kapısı hiç kilitlenmiyor. Sadece koğuşların kapısı kilitleniyor.

Koğuşlardaki televizyon yayınında idari gözlem kurulu kararı ile belirlenen 25 kanal yer alıyor. Kanallardan birinde merkezi olarak film yayını yapılıyor. Ayrıca açık öğretimin eğitim kanalları da yayınlanıyor.

Kadınlar koğuş dışına mahkemeler, hastaneye gidişler, görüşler ve cezaevinde yapılan etkinliklere katılım dışında çıkamıyorlar. Cezaevi dışına çıkış, her tarafı kapalı olan, jandarmanın güvenliğindeki ring aracı ile yapılıyor.

Her sabah infaz ve koruma memurları tarafından koğuşlarda sayım yapılıyor. Sayımlarda kadınların etkinliklere katılmak ya da sorunlarını ve taleplerini aktarmak için yazdıkları dilekçeler toplanıyor ve nöbetçi müdürlüğe iletiliyor. Nöbetçi müdürlük dilekçeleri ilgili birimlere gönderiyor. Kadınların açılacak olan etkinliklere katılmak ya da açılmasını istedikleri etkinlikleri talep etmek için dilekçe vermeleri gerekiyor. Etkinlikler dışında herkesin haftada 1 saat kütüphaneye gitme ve 1 saat spor yapma hakkı bulunuyor. Bu haklarını, her koğuş için belirlenen gün ve saatte kullanabiliyorlar.

Çocuklarıyla gelen kadınların çocukları için kreş bulunuyor. Fakat öğretmen olmadığı dönemlerde kullanılmıyor. Bazen kadınların çocukları ile birlikte kreşte vakit geçirmeleri sağlanıyor. Bir odadan ibaret olan kreşin mekânsal olarak yeterli donanımına sahip olduğu ve gerekli malzemelerin varolduğu görülüyor.

Haftada 10 dakika telefonla görüşme hakkı bulunuyor. Telefon görüşmesi sadece aile veya vasi ile yapılabilir. Ayrıca haftada 1 saat olmak üzere, aile ve akrabaları ile açık görüş yapabilir. Aile ve akrabalarından kimse yoksa açık kimlik ve adreslerini bildirdiği 3 kişiyle açık görüş yapma hakları bulunuyor. Açık görüşler, görüş salonunda masalarda oturarak yapılıyor. Salonda çocukların oyalanması için bir köşede ufak bir oyun alanı bulunuyor. Açık görüş sırasında jandarma ile infaz ve koruma memurları salonda dolaşıyor.

Kampüs içinde bulunan sağlık ünitesinde haftanın belirli günleri her uzmanlıktan doktor çalışıyor. Acil durumlar için 24 saat doktor bulunuyor. Cezaevindeki revirden bu üniteye ya da kampüs dışındaki bir hastaneye sevk verilebiliyor.

Kadınlar çamaşırlarını kendilerine verilen leğen ve kovada yıkayabiliyor. Görüşe gelen yakınlarına da kirli çamaşırlarını verip temizlerini alabiliyorlar. Sadece battaniyeler topluca kampüs içindeki erkek açık cezaevine gönderilip yıkatılıyor. Bina büyük olduğu için tesisatla ilgili sıcak su ulaşımında sıkıntı yaşandığından sadece haftada 2 gün 1 saat sıcak su veriliyor.

Tüm cezaevlerinde Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik'e uygun olarak belirli türde ve belirli sayıda kıyafet bulundurulabiliyor.

Yemekler kampüs içindeki erkek açık cezaevinde yapıp kampüsteki tüm cezaevlerine dağıtılıyor. Cezaevinde de yemekler koğuşlara dağıtılıyor. Cezaevinde yalnızca atölyelerde

alışan kadınlar yemek saatine denk geldiğinde yemekhanede cezaevleri çalışanları ile birlikte yemek yiyebiliyorlar.

Cezaevi içinde para kullanılmıyor. Kadınların cezaevindeki hesaplarına para yatırılıyor. Kantin alışverişinde bu hesaptan düşölüyor. Dışarıdakiler bu hesaplara para yatırabiliyor. Cezaevi içinde su ısıtıcısı, televizyon gibi eşyaların alımı hariç haftalık en fazla 200 TL harcama yapılabilir. Harcamalara kısıtlama koyulmasının nedeni, para üzerinden bir güç dengesi yaratılmasını ve ağılık sistemini engellemek olarak açıklanıyor. Cezaevleri kantinlerindeki malzemelerin fiyatları, İşyurtları Kurumu ve İşyurtlarında Kullanılan Maliyet Hesapları ile Tutulacak Defter ve Belgelerin Düzenlenmesine Dair Yönerge’nin 47/2’nci maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, katma değ er vergisi hariç maliyet fiyatı üzerine kâr miktarı eklendikten ve bunun üzerinden katma değ er vergisi hesaplandıktan sonra satış fiyatı belirlenir. Satış fiyatları işyurdu müdürü, muhasebe yetkilisi ve satış yeri memuru tarafından birlikte tespit edilir. Satış fiyatlarının piyasadaki satış fiyatlarından fazla olmamasına ve para üstünün alınıp verilmesine imkan verecek şekilde belirlenmesine dikkat edilir. Satış yerinde bol ve zengin çeş it bulundurulur.

Yüksek güvenli kli koğış larda “ağı r müebbet” ya da “terör” nedeniyle gelenler kalıyor. Diğ er kadınlarla aynı yerde bulunamıyorlar. Etkinliklere beraber katılamıyorlar. Konser, söyleş i gibi topluca katılım olan etkinliklere dahil olamıyorlar. Sadece kendi suç tipinden olanlarla ayrı olarak bazen ayda bir film izliyorlar.

Açık cezaevlerinin kapalı cezaevlerine göre en büyük farkı farklı fiziksel koğıllara sahip olmasıdır. Güvenlik önlemlerinin daha az olduğı açık cezaevleri, kapalı cezaevlerinde olduğı gibi jandarma tarafından sağılanan dış güvenlik koruması altında değıldir. Açık cezaevi, mimarisi, yönetimi, iç kurgusu ve kendine ait dinamikleri ile farklı bir yapıya sahiptir.

Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu’ndaki mekân algısı Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu’ndakinden çok farklı. Bahçe düzeninden ortak mekânların kullanımına, toprağı değ mekten bahçe duvarının üzerinden dışarıyı görmeğı kadar cezaevinin kavramsal sınırları içinde yer almayan pek çok olgu açık cezaevinin yapısal özellikleri arasında yer alıyor.

Cezaevinin içinde antam yanımda olduğı için kendimi cezaevindeymiş gibi hissetmedim. Bahçede kadınların olması da önemli bir etken tabi. Sanki sığınma evinde gibiydim. Gerçekten bir anda algım değışt i. İnsanın bir süre sonra cezaevinde olduğı unutabileceğini ve sınırlarını kestiremeyeceğini düş ündüm. Ama yanımda üniformalı bir infaz koruma memuru ile yürüdüğ ümü hatırladığım anda kendime geldim, cezaevindeydim. (Saha notlarından alıntı)

Saha çalışmasının yapıldığı sırada Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu, Türkiye'nin tek kadın açık cezaeviydi. Ayrıca erkeklerin de bulunduğu ve 2012 yazından itibaren sadece kadınların kaldığı Sivas Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu'nda da kadınlar kalmaktaydı.

Cezaevi, yurt olarak tasarlanmış bir alan içinde bulunuyor. 350 kişi kapasitesi olan cezaevinde Mart 2012 itibarıyla 267 kadın hükümlü kalmaktadır. Yatakhane, idari ve atölyeler olmak üzere üç binadan oluşan kurum, alçak duvarlarla çevrili bahçe içinde yer alıyor. Bahçede ağaçlar, bir miktar yeşil alan, banklar, üstü kapalı çardak gibi bir bölüm, çocuklar için salıncak ve binaların arkasında voleybol sahası bulunuyor. Dışarının görülebileceği yükseklikte, araç girişine de uygun olan tekerlekli demir bahçe kapısında zil bulunuyor. Bahçe kapısından içeri girince solda "Müracaat" yazan, herkesin "Nizamiye" dediği küçük tek katlı bir bölüm bulunuyor. Buradan düğmeye basılarak bahçenin sürgülü kapısı açılıyor. Nizamiye içindeki ayrı bir odada kadınların ve ziyaretçilerin aramaları yapılıyor ve giren herkesin bilgileri kaydediliyor. Ziyaretçiler emanet dolabına cep telefonu, metal eşya gibi cezaevine sokulması yasak olan eşyaları koyup anahtarı kilitleyip alabiliyor.

Yatakhane binası zemin kat, giriş katı, 1, 2 ve 3. katlardan oluşuyor. Zemin katta sigara içilen televizyon odası yer alıyor. Çok geniş bir alana yayılan bu odada herkesin kendine ait, küçük demir kilitli dolabı bulunuyor. Burada sigara içildiği için çok yoğun bir duman var. Bu salonun karşısındaki spor salonunda step tahtaları, kullanılmayan yürüyüş bandı ve bisiklet bulunuyor.

Giriş katta kreş olarak kullanılan bir oda bulunuyor. Kreşte 3-6 yaş arası çocuklar, bir okul öncesi öğretmeni ve bir kadın ile zaman geçiriyorlar. Nisan 2012 itibarıyla kreşte 7 çocuk eğitim alıyor. Öğretmen 8.00-15.30 saatleri arasında kreşte oluyor. Yanında duran kadın, öğretmen gittikten sonra da 16.45'e kadar ve akşam yemeğinden sonra da 21.30'a kadar çocuklarla kreşte ilgileniyor. Bir odadan ibaret olan kreşin mekânsal olarak yeterli donanımına sahip olduğu ve gerekli malzemelerin var olduğu görülüyor. Kreşin malzeme donanımı, Pamukkale Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından yaptırılmış.

Giriş katta soldaki koridorda 35 kadının kaldığı, 10 adet 4 kişilik oda var. Tekli yatakların bulunduğu bu katta merdiven sorunu olmasın diye çocuklu kadınlarla hasta kadınlar kalıyor. Odalarda yatak ve demir yatakhane dolapları bulunuyor. İsteyen kantinden alabileceği çekmeceli plastik dolap ve radyoyu da odada bulundurabiliyor. Bunların dışında odada başka bir eşya bulundurulamıyor. Çocuğu olan kadınların çocukları için küçük yataklar da koyulabiliyor.

Girişte sağ koridorda memur odası, resim atölyesi, kuaför, bilgisayar odası, revir, müşahade odası ve 3 yaşından küçük çocukları olan kadınların gün içinde emzirme, alt değiştirme, uyutma gibi işlemleri yapmaları için küçük çocuk yataklarının olduğu bir oda bulunuyor. Bir kadının çalıştığı kuaför, 10.00-22.00 saatleri arasında açık oluyor.

Birinci kata çıkıldığında hemen karşıda kütüphane bulunuyor. Kütüphanede bir kadın gönüllü olarak çalışıyor. Kütüphane hafta içi 9.00'da, hafta sonu 11.00'de açılıyor. Yemek saatleri dışında açık oluyor. Aynı katta sağ ve sol koridorlarda ise odalar yer alıyor. Bir koridorda 55 kadının kaldığı 6 kişilik 10 oda, diğer koridorda 46 kadının kaldığı 6 kişilik 8 oda var. Bu odalarda ranza bulunuyor. 1. katta atölyede ve diğer işlerde çalışan kadınlar kalıyor. Yatış-kalkış saatleri aynı olduğu için aynı katta kalmaları sağlanıyor. Tüm katlarda odaların bulundukları koridorların kilitlenebilir kapıları var. Koridorların başında ayakkabı odası var. Koridora ve odalara ayakkabı ile girilemiyor. Her koridorda banyo bulunuyor. Banyoda 3 tuvalet, ayakta yıkanmak için 3 duş yeri ve lavabolar var. Her katta en az 2 tane ankesörlü telefon yer alıyor.

2. katta “okuma odası” isminde sigara içilmeyen televizyon odası bulunuyor. Masa ve sandalyelerin olduğu odada kadınlar örgü örme, el işi yapma ve gazete okuma gibi işler yapıyorlar. Sağ ve sol koridorda odalar yer alıyor. 2. kattaki bir koridorda 55 kadının kaldığı 6 kişilik 10 oda, diğer koridorda 44 kadının kaldığı 6 kişilik 8 oda var.

3. katta yerleri yeşil halıfleksle kaplı mescit dedikleri bir oda bulunuyor. Sağ koridorda odalar, sol koridorda çamaşırhane var. Bu katta 32 kadının kaldığı 6 kişilik 8 oda bulunuyor.

İdari bina olarak adlandırılan bir diğer binanın giriş katında, kadınların ve tüm çalışanların beraber kullandıkları yemekhane ve kadınların ihtiyaçlarını karşılamak için satış yapılan kantin yer alıyor.

Yemekhanede uzun masalarda kadınlar tabldot metal tepsilerde yemek yiyorlar. Uzun 2 masa çalışanlar için ayrılmış. Ayrıca yöneticiler için ayrılmış 4 kişilik bir masa bulunuyor. Çalışanlar tepsiye yerleştirilmiş tabaklarda yemek alıyorlar. Mutfakta memur olarak çalışan bir aşçı bulunuyor. Ayrıca Nisan 2012 itibarıyla 13 kadın ücretli olarak yemek yapımı ve servis işlerinde mutfakta çalışıyor.

Kantinde bir infaz ve koruma memuru ile bir kadın çalışıyor. Aynı katta cezaevinde idari işlerde çalışan infaz ve koruma memurlarının bir odası da bulunuyor. İdari binanın üst katında ise müdürün, II. müdürün, idare memurunun ve infaz ve koruma memurlarının odası yer alıyor. Ayrıca cezaevinin konferans salonu da bu katta bulunuyor. Kadınların konferans salonundaki etkinliklere katılım dışında bu kata çıkmaları yasak. Sadece yanlarında bir infaz ve koruma memuru ile idareden biriyle konuşmak zorunda olduklarında bu kata çıkabiliyorlar.

Yatakhane binası ve idari binanın dışında cezaevi bahçesi içerisinde yer alan son bina atölyeler binası. Atölyeler binasının zemin katında dikiş makinelerinin bulunduğu, karşılıklı 2 oda bir holden oluşan tekstil atölyesi yer alıyor. Tüm üretim aşaması bu katta gerçekleştiriliyor. Büyük odada üretim yapılırken, küçük odada makine, dikiş-nakış gibi eğitim etkinlikleri

gerçekleştiriliyor. Binanın giriş katında ise ürünlerin depolandığı odalar ve atölyeden sorumlu infaz ve koruma memurlarının odaları bulunuyor.

Binanın 1. katında II. müdür, psikolog, öğretmen, personel kalemi ve ambar memuru odası yer alıyor. Ayrıca küçük bir oda da etkinlik odası olarak kullanılıyor. Özellikle psikoloğun odası büyüklük ve kullanım açısından uygun olarak düzenlenmiş. Cezaevinde bir psikolog olmasından dolayı odayı tek başına kullandığı için görüşmeler için rahat bir ortam yaratılmış. Aynı katta tel kırma yapan kadınlar için ayrılmış bir oda bulunuyor. Odadaki çekyatlar ve yerde kaplanmış halıfleks, odanın bir evin oturma odası görünümü kazanmasını sağlıyor. Dışarıdan alınan destek ile düzenlenmiş oda ve binadaki diğer uygun odalar kurslara katılan kadınların kullanımına açılıyor. Binanın 2. katında resim atölyesi yer alıyor. Binada boş kalan tüm odalar depo olarak kullanılıyor.

Cezaevinin içinde yer aldığı bahçenin ve binaların belirli kullanım saatleri bulunuyor. Sabah 8.00'den akşam gün batımına kadar bahçeye çıkılabiliyor. Kahvaltı öncesi sabah 8.00'de, öğle yemeği sonrası 12.45'te, akşam yemek öncesi 17.00'de ve yemek sonrası 18.15'te sayım yapılıyor. Ayrıca gece kadınlar uyurken 00.00'da infaz ve koruma memurları sayım yapıyor. Sabah yapılan sayımda dilekçeler toplanıyor. İlgili birimlere dağıtılıyor. Sayım için anons yapılıyor ve kadınlar yatakhane binasının önünde toplanıyor. Bir infaz ve koruma memuru listedeki isimleri okuyarak yoklama yapıyor. Adı okunan kadın "burada" dedikten sonra oradan ayrılıyor. Odaların bulunduğu koridorların kapıları sabah sayımında kilitleniyor. 8.00-16.30 arası kilitli kalıyor. Gündüz odalara girilemiyor. Bahçede ve ortak mekânlarda vakit geçiriliyor. Koridor kapıları akşam yemeği öncesi 17.00 civarında sayımdan önce açılıyor ve sayım sonrası tekrar kilitleniyor. Sayımdan sonra gün batımına göre koridor kapıları açılıyor. Yatakhane binasının kapısı ise gün battıktan sonra kilitleniyor. Koridor kapıları bina kapısı kilitlendikten sonra 00.00'ye kadar açık kalıyor. Geceleri koridor kapıları kilitleniyor, sabah açılıyor.

Bahçenin arka tarafındaki bir miktar yeşil alan kadınların ekim yapabilmesi için ayrılmış. Parasını vererek tohum aldırabiliyorlar. Toprak işinden anlayan bir kadın bakımını yapıyor. İsteyen kendi mahsulünü yetiştirip yiyebiliyor. Ayrıca bahçenin arka tarafındaki voleybol sahasını kadınlar öğleden sonra kullanabiliyorlar.

Açık cezaevinin en önemli özelliklerinden biri hükümlülerin izin kullanabilmesi ve istediği kadar telefon görüşmesi yapabilmesidir. Açık cezaevlerinde bulunanlarla kapalı cezaevinde olup da açık cezaevine ayrılmaya hak kazananlara, aileleriyle bağlarını sürdürmelerini veya güçlendirmelerini ve dış dünyaya uyumlarını sağlamak amacıyla kurum en üst amirinin önerisi ve Cumhuriyet Başsavcılığının onayı ile yılda en çok üç kez olmak üzere her defasında yol hariç üç güne kadar izin veriliyor. (CGTİK, madde 95). Bu durum uygulamada gidilecek mesafe 500 km ve üstündeyse 7 gün, 500 km altındaysa 5 gün izin olarak gerçekleştiriliyor.

Kadınlar izne çıkmadan önce II. müdürün ya da müdürün yanına gidiyorlar. Kendilerine sözel olarak uymaları gereken kurallar söyleniyor. Dönüş zamanları, savcıya kağıdı imzalatmaları gerektiği, zorunlu geç kalma durumunda yapılması gerekenler ve gerekli olan belgeler aktarılıyor. Kendilerine verilen izin kağıdının arkasında da kurallar yazıyor. İzne çıkacak olan kadınların yanlarında götürdükleri eşyalar memur odasında infaz ve koruma memurları tarafından kontrol ediliyor. Bavullarındaki ve üzerlerindeki tüm eşyalar tutanağa yazılıyor. Yeni gelen, izinden gelen ya da izne çıkan her kadının bavulları aranıyor.

Kadınlar kapalı cezaevindeki uygulamadan farklı olarak, açık cezaevinde koridorlarda bulunan ankesörlü telefonlardan satın aldıkları kartlarla istedikleri zaman telefon görüşmesi yapabiliyorlar. Açık görüş uygulaması ise kapalı cezaevinde olduğu gibi haftada 1 gün 1 saat konferans salonunda yapılıyor. Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu, Türkiye'deki tek kadın açık cezaevi olduğu için pek çok ilden buraya gelmiş kadın bulunuyor. Kadınların çoğunun ailesi ve tanıdıkları başka illerde yaşadığı için her hafta şehirlerarası yol gelmek, ziyaretçiler için maddi ve manevi olarak çok zahmetli olduğundan, pek çok kadının açık görüşten yararlanamadığı görülüyor.

Açık cezaevinde geniş bir alanda herkese ulaşabilmek için anons yöntemi kullanılıyor. Cezaevinde anonsları dikkatle dinlemek önem taşıyor. İdareden ya da cezaevindeki diğer birimlerden kadınların çağırılması ya da yapılacak olan bir etkinliğin duyurusu anonslar ile yapılıyor. Cezaevi yaşamının bir parçası olan anonslar, müracaat odasından yapılıyor. Anons yaptırmak isteyen cezaevi çalışanları burayı arayarak anonslarını iletiyorlar.

Cezaevinin her türlü temizliği kadınlar tarafından yapılıyor. 2 günde bir sırayla 100 kadın 4 gruba ayrılarak 2 bloğun, çevrenin ve idari binanın temizliğini yapıyor. Temizlik işinin organize edilmesinden infaz ve koruma memurları sorumlu oluyor.

Cezaevi doktoru pazartesi ve çarşamba günleri kurumda bulunuyor. Salı ve perşembe günleri, kadınlar dışarıdaki hastanelere sevk edilmişlerse oralara götürülüyorlar. Hastaneye giderken kapalı cezaevlerindeki gibi her tarafı kapalı olan, jandarmanın güvenliğindeki ring aracı ile değil kurumun binek aracı ile götürülüyorlar. Yanlarında infaz ve koruma memuru ile birlikte gidiyorlar.

Cezaevinde bir adet yıkama, bir adet kurutma makinesi olan çamaşırhane bulunuyor. Her kadın haftada 2 gün çamaşır yıkama günleri oluyor. Her gün 20.30-22.30 arasında sıcak su verildiği için her gün bu saatlerde banyo yapılıyor.

Yemekler cezaevindeki mutfakta yapılıyor. Yemeğin hazırlanmasından servisine kadar bir aşçı memur idaresinde mutfakta çalışan kadınlar görev alıyor.

Kadınlar haftalık 300 TL harcama yapabiliyorlar. Dışarıdan postane ile para gönderilebiliyor. Emanet para bölümü postaneden parayı çekiyor ve kadına istedikçe veriyor.

İnfaz ve koruma memurlarının odasında duvardaki rafli bölümde ilaç kullanan kadınların ilaçları tutuluyor. Kadınlar buraya gelip memurdan ilacını alarak içiyor.

Ayda 1 kez savcı ile birlikte genel arama yapılıyor. Aramalar, yöneticilerden birinin sorumluluğunda infaz ve koruma memurları ile birlikte gerçekleştiriliyor. Kısmi aramalar, haftada 2 kez belirlenen bazı koşullara yapılıyor. Genel aramada kadınların hepsi çay ocağında toplanıp aranırken bir grup infaz ve koruma memuru da odaları arıyor.

4.2.1. Rehabilitasyon Faaliyetleri

Cezaevlerinde kadınlara sağlanan sosyal koşulların başında rehabilitasyon programları gelmektedir. Bu kapsamda gerçekleştirilen çalışmalar, psiko-sosyal ve eğitim birimleri tarafından organize edilip yürütülmektedir. Bu iki birim çoğu zaman çalışmalarını birlikte sürdürmektedir. Bu birimlerin dışında Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda emanet para, saymanlık, emanet eşya, ambar, baş memurluk, infaz, 2. müdürlük, sekreteryä, nöbetçi müdürlük, müdahale ve mektup okuma gibi birimler bulunurken, Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu'nda ise güvenlik-gözetim, iş yurdu, teknik, sağlık ve yardımcı hizmetler birimleri bulunmaktadır. Cezaevindeki diğer birimler de gerekli olduğu takdirde rehabilitasyon etkinlikleri için destek vermektedir.

Her iki cezaevinin eğitim servislerindeki uzman sayılarına baktığımızda dengesiz bir durum olduğu görülmektedir. 332 kişinin kaldığı Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu eğitim servisinde 1 kadın, 2 erkek öğretmen çalışırken, 267 kişinin kaldığı Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu'nda sadece 1 kadın öğretmen görev yapmaktadır.

Cezaevlerinde gerçekleştirilen etkinliklerin duyurusu, kapalı cezaevinde odalara asılan ilanlar ve anons ile yapılıyor. Açık cezaevinde ise anonslarla ve kadınlarla ortak mekânlarda yapılan birebir görüşmelerle etkinlikler duyuruluyor. Duyurulardan sonra eğitim ya da psiko-sosyal birim başvuranların kayıtlarını almaya başlıyor.

Eğitim birimi, cezaevinde yürütülen etkinliklerin dışında, kadınların eğitimlerine devam etmeleri için de gerekli desteği sağlamaktadır. Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu öğretmenin verdiği bilgiye göre, ÖSYM sınav takvimi takip edilip kadınlara haber veriliyor. Sınavlar cezaevinde yapılıyor. Üniversiteden sınav görevlileri geliyor. Örgün eğitime devam edenler cezaevine girdiklerinde okullarına bilgi veriliyor. Okulun sınav takvimi alınıyor. Adalet Bakanlığı'na bildiriliyor. Öğrencinin sınavlara girip giremeyeceğine üniversite karar veriyor. Eğer öğrencinin sınavlara girmesi kabul edilirse jandarma gözetiminde sınavlara girebiliyor.

Eğitim biriminin işlerinden bir diğeri, kütüphanenin koordinasyonunun sağlanmasıdır. Kütüphane kullanımı, açık ve kapalı cezaevlerinde farklılık göstermektedir. Ocak 2012

itibariyle kütüphanesinde 2706 adet kitabın bulunduğu Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda her koğuşun haftada 1 saat kütüphane saati oluyor. Bu saatte kadınlar kütüphanede oturup kitap okuyabiliyor. Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu'nda ise gün boyu açık olan bir kütüphane bulunuyor. Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda eğitim kurulu kararına göre mahkemece yasaklanmamış kitapları kadınlar odalarında saklayabiliyorlar. Fazla kitabı olanların kitapları kütüphanede saklanıyor. Koğuşlarda bulunan kütüphane kitap listesinden seçip dilekçe ile kitap isteyebiliyorlar. Eğitim servisi, kadınların kitap okuma alışkanlıkları kazanmaları için en fazla kitap okuyan kadına cezaevine konuk sanatçı geldiğinde bu sanatçının elinden hediye verilmesi gibi yöntemler de kullanıyor.

İki cezaevindeki psiko-sosyal serviste çalışan uzmanların sayıları, eğitim servisinde olduğu gibi farklılık göstermektedir. 332 kadının kaldığı Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda 1 erkek psikolog ve 3 kadın sosyal hizmet uzmanı görev yaparken, 267 kadının kaldığı Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu'nda 1 kadın psikolog görev yapmaktadır.

Psiko-sosyal birimin yaptığı birebir görüşmeler, rehabilitasyon etkinlikleri kapsamında kadınlar için yapılan önemli çalışmalar arasında yer almaktadır. Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda görüşmeler, etkinlik odalarının olduğu kattaki görüşme odasında yapılıyor. Bir infaz ve koruma memuruna o gün görüşme yapılacak olan kadınların listesi veriliyor. Memur kadınları koğuşlarından alıp getiriyor ve görüşme odasının önünde topluyor. Koridorda bekleyen kadınlar uzmanların görüşmesi bittikçe sırayla içeri alınıyorlar. Birebir görüşmeler sonucunda uzmanlar kadınları psikiyatri ya da uyuşturucu madde kliniklerine yönlendirebiliyorlar. Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu'ndaki görüşmeler ise psikoloğun odasında yapılıyor. Görüşme yapılacak olan kadın anons edilerek odaya çağırılıyor.

Cezaevlerinde uygulanan etkinliklere bakıldığında kadınlardan gelen talebe ve uzmanların belirledikleri ihtiyaca göre farklılık gösterebildiği görülmektedir. Okuma-yazma eğitimi gibi çok temel etkinlikler genellikle her zaman yürütülmekte olsa da gitar kursu gibi etkinlikler talebe göre açılan ve her zaman olmayan etkinliklerdir. Çalışmanın yapıldığı tarihlerde Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'ndaki etkinliklere bakıldığında farklı başlıklardaki etkinliklerin gerçekleştirildiği görülmektedir. Eğitim-öğretim etkinlikleri kapsamında okuma-yazma kursu, kütüphane saati; mesleki eğitimlerden trikotaj, mefruşat, ön muhasebe ve saç yapımı-bakımı kursları verilirken sosyo-kültürel etkinlikler kapsamında tiyatro çalışması, vaiz görüşmeleri ve konser, film gösterimi gibi etkinlikler gerçekleştirilmiştir.

Etkinliklerin içeriğine bakıldığında çoğunlukla Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan programların uygulandığı görülmektedir. Belirli bir uygulama programı ve süresi olan bu etkinlikler, Halk Eğitim Merkezi ya da başka bir

kurumdan görevlendirilen öğretmenler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Yalnızca, kütüphane saati, tiyatro çalışması, vaiz görüşmeleri ve konser, film gösterimi gibi kısa süreli sosyal etkinlikler bu kursların dışında kalmaktadır. Kütüphane saati, kadınların belirlenen gün ve saatlerde kütüphanede zaman geçirmelerinin sağlanmasından ibarettir. Aktif katılımlı bir etkinlik değildir.

Tiyatro çalışması, kurum öğretmenin girişimi ile açılmıştır. Tiyatro eğitimi almış bir infaz ve koruma memurunun eğitmen olduğu çalışma, kadınların kendilerini ifade ettikleri ve aktif olarak katılım sağladıkları önemli bir etkinliktir. Çalışmanın, katılan kadınlar ile eğitim veren infaz ve koruma memuru arasında farklı bir ilişki biçimi kurulmasını sağladığı gözlenmiştir. Özellikle cezaevinde dar alanlarda yaşamak zorunda olan ve beden hareketleri kısıtlı olan kadınların tiyatro çalışması ile bedenlerini istedikleri gibi kullanabilmelerinin, onları rahatlattığı görülmektedir. Çalışmanın sonunda bir oyun sahnelenmesi, çalışmanın verimini göstermektedir.

Vaiz görüşmeleri, eğitim biriminin süresiz olarak devam ettirdiği etkinliklerden biridir. Müftülükten haftanın 3 günü gelen bir kadın vaiz organize edilmiştir. Vaiz, tüm koğuşları sırayla gezerek haftada 2 gün koğuşlarda kadınlarla görüşme yapıp, 1 gün ise Kuran okuma çalışması yapmaktadır. Ayrıca kandiller, kutlu doğum haftası gibi dini günlerde konferanslar yapılmaktadır.

Çalışma döneminde rutin bireysel görüşmelerin dışında psiko-sosyal çalışmalar kapsamında bir etkinlik yapılmamıştır. Bu kapsamda daha önceden psiko-sosyal birim uzmanları tarafından öfke kontrolü, alkol-uyuşturucu madde, intihar-kendine zarar vermeyi önleme, anne-çocuk eğitimleri, salıverilme öncesi gibi başlıklarda grup çalışmalarının yapılmış olduğu öğrenilmiştir.

Belli süreli etkinliklere katılacak kişilerin seçimi ile ilgili olarak cezaevi eğitim servisi, kadınların istekli olup olmadıklarını gözlemlediğini belirtmiştir. Kadınları etkinliklere yönlendirdikleri gibi onların taleplerini de değerlendirmektedirler.

Etkinliklere katılan kadınlar etkinlik saati geldiğinde bir infaz ve koruma memuru eşliğinde koğuşlarından çıkartılmaktadırlar. Etkinlik odasında girmeden kadınların üst araması yapılmaktadır. Etkinlik bittikten sonra öğretmen ile birlikte odadaki malzemelerin sayımı yapılarak eksik malzeme olup olmadığı tespit edilmektedir. Odadan çıkarken tekrar üst araması yapıldıktan sonra kadınlar infaz ve koruma memuru eşliğinde koğuşlarına götürülmektedir.

Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu'nda yapılan çalışma süresince, eğitim-öğretim etkinlikleri kapsamında okuma yazma ve bilgisayar kursu, iş-meslek eğitimlerinden kurdele-nakış ve cam boyama, sosyo-kültürel etkinlikler kapsamında ise bağlama kursu, aerobik çalışmaları ve konser gerçekleştirilmiştir. Bunlarında dışında din kursu olarak adlandırılan, müftülükten görevlendirilen bir Kuran kursu öğreticisinin gelip Kuran okumayı öğrettiği bir etkinlik de yapılmaktadır.

Etkinliklerin çoğu, Ankara’da olduğu gibi Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan programlardır. Konser, konferans gibi kısa süreli sosyal etkinlikler bu kursların dışında kalmaktadır.

Çalışma döneminde psiko-sosyal çalışmalar kapsamında rutin bireysel görüşmelerin devam ettirildiği görülmüştür. Kendi isteklerine göre etkinliklere katılabilen ve gerekli görüldüğünde eğitim servisi tarafından yönlendirilen kadınlar, etkinlik saatinde etkinliğin gerçekleşeceği odada toplanmaktadırlar. Gerekli olursa anons yapılarak kadınlara hatırlatma yapılmaktadır.

Her iki cezaevinde rehabilitasyon çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen standart etkinliklerin uygulanması dışında, kurumsal olarak işbirliği yapılan üniversiteler bulunmaktadır. Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu’nda, Ocak 2010 – Temmuz 2011 tarihleri arasında geçerli olan protokol ile Ankara Üniversitesi’nden akademisyen ve öğrencilerin sunum yaptıkları konferanslar düzenlenmiştir. Konferansların stres yönetimi, uyku bozukluğu gibi psikolojik destek; konser, film gösterimi gibi sosyal etkinlik; hipertansiyon, gebelik, madde kullanımı gibi sağlık konularında ve kadın hakları konularında düzenlendiği görülmektedir. Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu ise Pamukkale Üniversitesi ile imzaladıkları, Mayıs 2010 – Haziran 2011 tarihleri arasında geçerli olan protokol kapsamında Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi’nden akademisyenlerin konferansları ve Eğitim Fakültesi’nden öğrencilerin çocuklarla yaptıkları etkinlikler ile destek almışlardır. Ayrıca drama eğitmeni bir akademisyen bir grup kadınla drama çalışması gerçekleştirmiştir. Konferanslar, iletişim, sağlık, çalışma hakları, toplumsal roller, kadın yoksulluğu ve kadın sorunları gibi konularda verilmiştir.

Cezaevleri üniversiteler dışında bazı sivil toplum kuruluşlarından da zaman zaman destek almaktadır. Bazı kadınların eğitim masraflarının karşılanması, etkinlik odası tefrişi, etkinlik malzemelerinin temini gibi konularda işbirliği yapanların yanı sıra, kadınların kişisel gelişimlerini destekleyen eğitim, konferans gibi çalışmaların gerçekleştirildiği projeler uygulayan sivil toplum kuruluşları da bulunmaktadır.

Cezaevlerinde uygulanan rehabilitasyon programları arasında sayılabilecek etkinliklerden bir diğeri, İş Yurdu Müdürlüğü’ne bağlı meslek atölyelerdir. Çalışmanın yapıldığı dönemde Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu’nda tekstil atölyesi bulunurken, Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu’nda hem tekstil hem mantı atölyesi bulunmaktaydı. Bu atölyelerin dışında cezaevinin içinde farklı bölümlerde çalışan kadınlar da bulunmaktadır. Cezaevinde çalışan kadınlar, işi bilmenin dışında iyi halli olmalarına bakılarak da seçilmektedirler. Her iki cezaevinde de iş atölyelerinde çalışanların herhangi bir rotasyonu söz konusu olmayıp kadınlar istediği sürece ve herhangi bir sorun yaşanmadığı müddetçe çalışmaya devam etmektedirler.

Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda Ocak 2012 itibariyle mantı atölyesinde 44 kadın çalışırken, tekstilde 28 kadın çalışmaktadır. Ayrıca mutfakta çalışan 6, çay ocağında çalışan 2, temizlik işlerinde çalışan 6 ve çöp toplamada çalışan 2 kadın bulunmaktadır. Beğendik firmasının kendi ustasının çalıştığı mantı atölyesinde kadınlara işi usta öğretip deneme süresinden sonra beğenirse çalıştırmak üzere seçmektedir. Atölyelerde çalışanların sigortası bulunmaktadır.

Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu'nda Nisan 2012 itibariyle tekstil atölyesinde çalışıyor olarak görülen 81 kadın bulunmaktadır. Ayrıca mutfakta 13, çay ocağında 4, kuaförde 1, revirde 1 kadın çalışmaktadır. Açık cezaevleri "iş yurdu" olarak geçtiği için çoğu hükümlü çalışmak amacıyla açık cezaevine geçmeyi tercih etmektedir. Çalışmak, hem maddi anlamda destek sağlarken hem de dışarıya çıkmadan önce daha kolay alışmak için bir geçiş süreci olmaktadır. Maksimum kapasite ile çalışıldığında tekstil atölyesinde aynı anda 80 kadar kadına iş sağlanabildiği söylenmektedir. Tekstil atölyesinde çalışan 81, kuaförde çalışan 1 ve çay ocağında çalışan 4 kadının sigortası bulunmaktadır.

Atölyelerde ya da başka bir yerde çalışana ihtiyaç duyulduğunda II. müdür eğitim birimi ve psiko-sosyal birimdeki uzmanlara ve kadınları iyi tanıyıp atölyedeki çalışmalarla ilgili bilgi sahibi olan infaz ve koruma memurlarına danışarak bilgi almaktadır. Karar verme sürecinde kadınların iyi halleri ve yetenekleri göz önüne alınır. Tekstil atölyesinde tekstille ilgili sorumlu infaz ve Koruma memurları ilgileniyor. Onlar gelenlerin becerilerine bakıyorlar. Gelmek isteyenleri sorumlu infaz ve koruma memurları belirliyorlar. Birkaç günlük deneme sürecinden sonra uygun görülürlerse çalışabiliyorlar.

4.3. Kadınlarla Yapılan Görüşmeler

Kadınlarla yapılan görüşmelerde, cezaevinde kayıt cihazı kullanılması için izin alınamamasından dolayı not tutulmuştur. Hazırlanmış olan görüşme formu üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerde kadınların deneyimlerine, tutumlarına, inançlarına ve duygularına ilişkin bilgi almak amaçlanmıştır. Bu kapsamda cezaevi ile ilgili düşünceleri, cezaevindeki ilişkiler, cezaevinde kadın olmak, rehabilitasyon faaliyetleri ve cezaevi sonrasındaki planları hakkında görüşülmüştür. Her iki cezaevinde de suç tipi oranına paralel olarak sayıları belirlenen farklı suç tiplerinden 32 kadın ile görüşme yapılmıştır¹⁰.

¹⁰ Alıntılarda kullanılan isimler takma isimdir. Görüşme yapılan hiçbir kadının ismi kullanılmamıştır. Kadınların görüşme yapılan tarihteki yaşları yazılmıştır. Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu kısaltması olarak "Ankara kapalı", Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu kısaltması olarak "Denizli açık" kullanılmıştır.

Görüşme yapılan kadınların suç tiplerine baktığımızda Ankara’da da Denizli’de de ilk sırada öldürme suçunun olduğu görülmektedir. Sonrasında uyuşturucu ve hırsızlık gelmektedir (Tablo XIV).

Tablo XIV. Görüşme Yapılan Kadınların Suç Tipleri

Suç Tipi	Ankara		Denizli	
	Sayı	%	Sayı	%
Öldürme	6	19,0	10	31,0
Uyuşturucu	4	13,0	4	13,0
Gasp	4	13,0	1	3,0
Fuhuş	4	13,0	1	3,0
Hırsızlık	3	9,0	4	13,0
Dolandırıcılık	3	9,0	3	9,0
Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma	0	0,0	2	6,0
Yağma	3	9,0	2	6,0
Yaralama	1	3,0	2	6,0
Zimmet	2	6,0	1	3,0
Çek	2	6,0	1	3,0
Parada sahtecilik	0	0,0	1	3,0
Toplam	32	100,0	32	100,0

Ankara’da görüşme yapılan kadınların arasında üniversite mezunu olanların sayısı en fazladır. Denizli’de ise daha çok ilkokul mezunu kadınla görüşme yapılmıştır (Tablo XV).

Tablo XV. Görüşme Yapılan Kadınların Eğitim Durumları

Eğitim Durumu	Ankara		Denizli	
	Sayı	%	Sayı	%
Okuma yazma yok	1	3,0	0	0,0
Okuryazar	1	3,0	0	0,0
İlkokul terk	1	3,0	2	6,0
İlkokul mezunu	6	19,0	8	25,0
İlköğretim mezunu	1	3,0	3	9,0
Lise terk	2	6,0	0	0,0
Lise mezunu	4	13,0	5	16,0
Açık ilköğretim öğrenci	2	6,0	3	9,0
Açık lise öğrenci	6	19,0	3	9,0
Üniversite terk	0	0,0	2	6,0
Üniversite öğrencisi	1	3,0	0	0,0
Üniversite mezunu	7	22,0	6	19,0
Toplam	32	100,0	32	100,0

Her iki cezaevinde de 19-40 yaş arasındaki kadınların sayısı fazladır. Görüşme yapılan kadınlar arasında yaşı 40'ın üstünde olan az sayıda kadın bulunmaktadır (Tablo XVI).

Tablo XVI. Görüşme Yapılan Kadınların Yaş Aralığı

Yaş Aralığı	Ankara		Denizli	
	Sayı	%	Sayı	%
19-30	11	34,0	12	38,0
31-40	12	38,0	10	31,0
41-50	6	19,0	7	22,0
51-60	2	6,0	3	9,0
61-73	1	3,0	0	0,0
Toplam	32	100,0	32	100,0

Kadınların medeni durumlarına bakıldığında Ankara'da görüşülen kadınların daha çok "boşanmış", Denizli'deki kadınların ise "evli" olduklarını belirttikleri görülmektedir (Tablo XVII).

Tablo XVII. Görüşme Yapılan Kadınların Medeni Durumları

Medeni Durum	Ankara		Denizli	
	Sayı	%	Sayı	%
Evli	8	25,0	17	53,0
Bekar	10	31,0	9	28,0
Boşanmış	11	34,0	6	19,0
Ayrı yaşıyor	2	6,0	0	0,0
İmam nikahlı	1	3,0	0	0,0
Toplam	32	100,0	32	100,0

Görüşme yapılan kadınların pek çoğunun çocuğu olduğu belirlenmiştir. Ankara'da 8, Denizli'de 7 kadın dışında hepsinin çocukları vardır. Her iki cezaevinde de en fazla 1 veya 2 çocuk sahibi kadınların olduğu görülmektedir (Tablo XV). Görüşme yapılan kadınların seçimi, suç tipi temsiliyetine göre psiko-sosyal birimde çalışan uzmanlar tarafından yapıldığı için çocuklarıyla birlikte cezaevinde olan kadınlardan yalnızca bir kişi ile görüşülebilmektedir.

Tablo XVIII. Görüşme Yapılan Kadınların Çocuk Sayıları

Çocuk Sayısı	Ankara		Denizli	
	Sayı	%	Sayı	%
1	12	38,0	7	22,0
2	7	22,0	8	25,0
3	2	6,0	4	13,0
4	3	9,0	1	3,0
5	0	0,0	3	9,0
6	0	0,0	2	6,0
0	8	25,0	7	22,0
Toplam	32	100,0	32	100,0

Kadınların çalışma durumları/meslekleri ile ilgili verdikleri cevaplar çeşitlilik göstermektedir. Bu cevaplar kendi hesabına çalışan, özel sektörde işçi ve devlet memuru olarak kategorilere ayrıldığında, emlakçı, kuaför, esnaf, terzi, temizlikçi, proje danışmanı, müzikhol işletmecisi gibi meslekler “kendi hesabına çalışan”, tekstil işçisi, garson, fabrika işçisi, masör, sekreter, pazarlamacı gibi meslekler “özel sektörde işçi” kategorileri içinde değerlendirilmiştir (Tablo XIX). Her iki cezaevinde de kadınların büyük çoğunluğunun çalıştığı görülmektedir.

Tablo XIX. Görüşme Yapılan Kadınların Meslek Grupları

Meslek	Ankara		Denizli	
	Sayı	%	Sayı	%
Kendi hesabına çalışan	9	28,0	18	56,0
Özel sektörde işçi	14	44,0	10	31,0
Devlet memuru	1	3,0	2	6,0
Çalışmamış	8	25,0	2	6,0
Toplam	32	100,0	32	100,0

4.3.1. Fiziksel ve Sosyal Koşullar

Cezaevinde Mekân Algısı

Kadınlardan cezaevi mekânını anlatmaları, tarif etmeleri istenerek Ankara kapalı cezaevi ile Denizli açık cezaevindeki kadınların mekânsal algılarındaki farklar ortaya çıkarılmak istenmiştir. Kadınların kapalı cezaevinde mekân ile ilgili algılarına bakıldığında özellikle daha önce koğuş sistemindeki cezaevlerinde kalmış olanların oda sistemi ile ilgili yorum yaptıkları görülmektedir. Kadınların büyük bir çoğunluğu kapalı cezaevinin oda sisteminden ve düzeninden memnun olduklarını belirtmişlerdir. Tek kişilik odalardan memnun olanların pek çoğu istedikleri zaman kendilerine ait bir özel alan yaratabildiklerini belirtmişlerdir. Koğuş sistemindeki zorunlu ilişkiler ve birlikte bir şeyler yapma mecburiyeti kadınların cezaevinde

tercih etmedikleri durumlar olduğundan dolayı kapalı cezaevinde oda sistemindeki seçme şansı, mekânsal olarak dar olsa da tercih edilebilmektedir.

Tek kişilik odalarımız var. Odada tuvalet, banyo var. Balkon var. Ev gibi perde yaptık camlara. Zevkimize göre döşüyoruz. (Sevim, 40, Ankara kapalı)

Kendi odam var. Çalışabiliyorum. (Hayriye, 31, Ankara kapalı)

Buranın sistem olarak en güzeli oda sistemi. İyisi-kötüsü oluyor insanların. Memurların da bazıları iyi, bazıları çok agresif. Mahkum olduğunu hissettiriyor bazıları. Normal insan muamelesi görüyoruz bazen. (Feriha, 42, Ankara kapalı)

Odalar mükemmel. Diğerlerine göre lüks, duyduğuma göre. Hoşlanmadığım şeyler olursa dinlemiyorum, odama girip çekiliyorum. (Sıla, 45, Ankara kapalı)

Tek kişilik kabin. Banyo ve tuvalet var. Fiziki anlamda bizim için tek oda olması çok iyi. Balkonumun olması çok iyi. Yazın geceleri yıldızların altında olabiliyorum. (Yelda, 34, Ankara kapalı)

Dört duvar arasında yaşarken güzel. Kendine ait odan var. Muhatap olmak istemiyorsan odana girersin. Çok ferah odalar, dershaneler, temiz. (Gonca, 54, Ankara kapalı)

Diğer cezaevlerine göre çok güzel, kafanı dinliyorsun. Burada ister odada ister yaşam alanında yiyorsun. (Gözde, 21, Ankara kapalı)

Antep cezaevinde çok zor şartlar vardı. Beslenme, uyku sorunu, tüm gün uyurdum. Özel yaşam yoktu. Başkalarının hayatını yaşamak zorundaydım. Burada özel alanım var. Ne zaman istersem girebiliyorum. Özeli var. (Yeter, 27, Ankara kapalı)

Çok disiplinli, sıkı bir yer burası. Aramalar beni rahatsız ediyor. Koğuştan çıkınca, girerken, her adım attığımızda aranıyoruz. Daha düzgün arama yapılabilir, rahatsızım. (Sıla, 45, Ankara kapalı)

Birkaç kadın ise oda sistemini koğuş sistemi ile karşılaştırdıklarında tek kişilik odalardan memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Tek kişilik odaların yalnızlık duygusunu artırdığını, paylaşımı azalttığını ve insanların daha çok kendilerine dönerek sorunlarıyla tek başına kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu kadınların dışında cezaevi mekânı ile ilgili olarak olumsuz bir yorum yapan olmamıştır.

Her tarafı ayrı bir baskı. Hasretlik var. Dört duvar üzerine geliyor. Odalar ayrı ayrı, tek başına kafayı yiyorsun. Çocuğumu göremiyorum. (Derya, 22, Ankara kapalı)

Ben sevmedim, ısınamadım. Burada tek kalıyorsun. Orada sohbet şansın var (Alaşehir, koğuş sistemi). İnsanları rahatsız etmek istemiyorsun. İnsanlarla paylaşamıyorsun. (Şirin, 39, Ankara kapalı)

Hani yazın gittiniz apartlar olur yan yana, onlara benziyor. Herkesin kendine ait yaşamı var. İş yurdu gibi. Parmaklıklar olmasaydı cezaevi gibi olmazdı. İlk dönemde yaşadığım sıkıntıyı

yaşıyorum yine. İletişim koğuş sistemine göre zor. Orada arkadaşça vakit daha fazla, burada bireysel herkes. (Açelya, 27, Ankara kapalı)

Daha çok cezaevinin mimari yapısı ile ilgili yorum yapan kadınların cezaevinin düzeni ve temizliği konusunda sıkıntı yaşamadıkları görülmektedir.

Yaşamak için uygun bir yer. Birçok olanağım var. Sorunum olursa psikologlarla görüşüyorum. Acil konularda hemen doktor olanağı oluyor. (Sanem, 34, Ankara kapalı)

Denizli açık cezaevinde görüşme yapılan kadınların hepsi daha önce kapalı cezaevinde bulundukları için açık cezaevi ile karşılaştırma yapmaktadırlar. Kadınlardan cezaevini mekân olarak anlatmaları istendiğinde bazılarının cezaevinin onlar için ne anlama geldiğini aktardıkları görülmektedir.

Açık cezaevinin mekânsal genişliği kadınların hareket özgürlüğünü sağlamaktadır. Belirli kurallar dahilinde bahçede ve binalarda gezinebilen kadınların bazıları bu kuralların kapalı cezaevine göre baskı yarattığını söylemektedirler. Bu durum kadınların dar alanlarda yaşadıkları kapalı cezaevinde kural gereksinimi olmamasının kuralsızlık olarak algılandığını göstermektedir. Oysaki hareket alanının geniş olduğu açık cezaevi, bu genişliğin verdiği özgürlüğü kurallar ile sınırlandırmakta ve baskı yarattığı hissini verebilmektedir.

Burası bana cezaevi gibi geldi. Çünkü kapalıda rahatsın. Her istediğini yapabiliyorsun. 300 kişi herkesle televizyon izleyemiyorsun. Haber izleyemiyorum burada. Kapalıda 2 kişilik odamız vardı. Televizyon var. Vaktini geçirebiliyorsun. (Aylin, 34, Denizli açık)

Disiplin fazla ama beni rahatsız etmiyor. (Yaprak, 26, Denizli açık)

Alanlar dar. Kısıtlamalar var her yerde. (Doğuş, 42, Denizli açık)

Kapalıdan sonra cezaevinin olduğunu burada anladım. Neden diyen. İnsanın özgürlüğüne ramak kalmış. Bir parmağını uzatsan fırarsın, geri çeksen mahkumsun. (Deniz, 35, Denizli açık)

Açık cezaevini kapalı cezaevine tercih etmeyen kadın bulunmamaktadır. Kapalı cezaevine göre bazı koşullar daha kötü olsa da açık cezaevinde izne çıkıp ailelerini ve özellikle çocuklarını görebiliyor olmaları ve telefonla istedikleri kadar görüşme yapabilmeleri tüm olumsuz koşulları bertaraf etmektedir.

En azından kapalıdaki gibi değil. İnsanları görüyorsun. Kendin bir şeyler ekiyorsun. Onu yiyebiliyorsun. Mahkumların kendi alanı oluyor bahçede. Yazın ekilip biçerler. Her şey taze olur. (Aliye, 27, Denizli açık)

Kapalı cehennem, burası araf, dışarı cennet olsun. Temiz hava almak bile çok önemli. (Sıdika, 51, Denizli açık)

Açık alan olması çok önemli. Kaldığım yerin duvarları çok yüksekti. Geleni geçeni görüyorsun. Özellikle ben genç olduğum için izne gidince neler olduğunu takip edebiliyorum. Müzik, moda,

dışarıda neler oluyor takip edebiliyorum. İlk geldiğimde ayak uydurabilir miyim diye çekinmişim. (Selcan, 21, Denizli açık)

Açık cezaevinin dış mekân kullanımı ve binalar arası geçiş gibi hareket alanını geniş tutan yapısı, kadınların dışarıdaki alışkanlıklarını gerçekleştirmelerine olanak sağlamaktadır. Örneğin kadınların çoğunun eşofman ve terlikle değil de pantolon ve ayakkabı ile dolaşmaları, çanta taşımaları kendilerini dışarıda gibi hissetmelerine neden olmakta ya da dışarıda gibi hissettikleri için böyle giyinmektedirler. Ayrıca cezaevini yurt, üniversite ve benzeri kurumlara benzetmelerinin kadınlar için cezaevinde olmayı daha kolay hale getiren, daha iyi hissettiren durumlar olduğu düşünülmektedir.

Burası bir eğitim, yurt gibi. Yurtta yaşıyorum. Kapalı bir yere çıkamıyorsun. Özgürlüğünden uzak. (Bahar, 37)

Kapalıya göre çok güzel. Kendimi cezaevinde değil de yurda gidersin hani, sığınma evi gibi, evden işe gider gibi. Kendimi mahkum gibi görmedim. Saygı, sevgi olduktan sonra her şey güzel. Düşmüşüz bir kere yapacak bir şey yok. (Aslı, 39, Denizli açık)

Psikoloğa dullar kampı demiştim. Gülmüşlerdi. Bütün rahibeler burada. Dışarıda ne kadar istesiniz bu kadar farklı insanı göremezsiniz. Burası hayat okulu. Önemli olan burada okumak. (Sevda, 37, Denizli açık)

Üniversite hayatı yaşadığım için sanki kendimi kampüste gibi hissediyorum. O zaman kendimi motive ediyorum. Odalar yurt, diğer yerleri çalışma alanı olarak görüyorum. Makine üzerine okuduğum için orasını atölye olarak görüyorum. İdari binayı da konferans, ders alanı gibi. Cezaevi olarak görsem yaşamak kolay değil. (Nurten, 36)

Dışarıda da çalıştığım için kısmen de olsa çalışmamın devamı gibi görüyorum. (Nermin, 47, Denizli açık)

Açık cezaevinin “dışarıya hazırlama” amacını yerine getirdiğini düşünen kadınlar da vardır.

Dışarıya hazırlamak için uygun bir ortam. Kapalıda statik oluyor her şey. Dışarıya hazır hissetmiyorsun. 10 metre karelik bir alandasın. Bakış açısı değişmiyor. Burada geleceğimle ilgili düşünüyorum. (Asya, 35, Denizli açık)

Burası dışarıda çalışan insan için dışarıya hazırlamak için çok güzel. Geldiğine pişman olanlar çalışmaya alışkın olmayanlar. Kapalıda kötü durumdaydım. Buradan aileme ulaşıyorum. 8 ay nasıl geçti anlamadım. İzni beklerken zamanı da anlamıyorsun. Çalışmayı, disiplini seven insan için yaşanabilecek bir yer. (Afife, 35, Denizli açık)

Kadınların çoğu dışarıyı, çevreyi, gökyüzünü, ağaçları görmekten çok memnun olduklarını dile getirmişlerdir. Cezaevinde dışarıda olduğundan daha özgür olduğunu ve kendine güven kazandığını belirten kadınlar da vardır. Kadın cezaevindeki böyle bir örneğin, erkek cezaevine göre en büyük farklarından biri olduğu söylenebilir.

Buraya geldiğime hiç pişman değilim. Öğrendiklerimle çeyiz dükkânı açmayı düşünüyorum. Kapalıda 12 kişilik odada 20 kişi kalıyorduk. Burayı cezaevi olarak görmüyorum. Şuradan bile bakınca evler görüyorum. Ben köyde hiç tek başıma dışarı çıkmadım. Burada kendime güvenim geldi. İlk izne çıktığımda çok korktum. Kaybolucam diye. Sanki herkes bana bakıyor sandım. Cezaevinden çıktığımı anlıyorlar gibi geldi. (Aksu, 25, Denizli açık)

Ortak Mekân Kullanımı

Ankara kapalı cezaevinde kadınların cezaevinde ortak kullandıkları mekân olarak tanımladıkları alan, koğuşun ortasında bulunan, lavabo, tezgâh, masa ve sandalyelerin olduğu “ortak yaşam alanı” diye adlandırdıkları alandır. Kadınların çoğunun ortak yaşam alanını diğerleri ile birlikte sohbet etmek, bulaşık yıkamak ve yemek yemek için kullandıkları görülmektedir.

İsteyen ortak yaşam alanında biraraya geliyor. Çay, sohbet, müzik dinliyoruz. (Yelda, 34, Ankara kapalı)

Dışarıda avlu, salon gibi bir yer var. Sohbet ettiğimiz, oyun oynadığımız bir yer. Kral TV, radyo açıp oynuyoruz. Şarkı söylüyoruz. (Nesibe, 34, Ankara kapalı)

Herkes kendi odalarında oturuyor. Ortak yaşam alanında sohbet, konuşma yapıyoruz. Havalandırmada yürüyoruz. (Sinem, 27, Ankara kapalı)

Sadece sayımda ve yemek için kullanıyorum ortak alanı. Ben bir arkadaşım ile yemek yiyorum. (Alev, 39, Ankara kapalı)

Bulaşık yıkamak için bir yer var. 2 katta da oturma yerleri var. Çay içiyoruz, sohbet ediyoruz burada. (Hayriye, 31, Ankara kapalı)

Bulaşık yıkadığımız yer alt katta. Yemek arkadaşlarımla üstte yemek yiyoruz. İki yemek arkadaşım var. (Açelya, 27, Ankara kapalı)

Görüşmelerde ve yaptığımız sohbetlerde anlatılan su ısıtıcısında yemek yapma deneyimleri, kadınların cezaevini dönüştürme sürecindeki en dikkat çekici örneklerdendir. Yeni gelen kadınların hayretle izleyip öğrendikleri bu yöntem, cezaevindeki yemekleri beğenmedikleri ya da farklı şeyler denemek istedikleri için kadınlar tarafından geliştirilmiştir. Dağıtılan yemekleri yıkayıp, ayırıp, rendeleyip işlemiden geçirip su ısıtıcısını da kullanarak nohut yemeğinden humus, fasulye yemeğinden piyaz, köfteden pide, bulgur pilavından bulgur köftesi, pilavdan sütlaç yapan kadınların bu yeniden üretim sürecinden çok zevk aldıkları görülmektedir. Ayrıca sabah kahvaltıda tost yemek için kışın geceleri iki dilim ekmek arasına kaşar koyduktan sonra kalorifer peteğinin arasına yerleştirmek de kadınların ürettiği fikirler arasındadır. Bir etkinlikteki öğretmenin dediği gibi “ne güzel ev hanımları için, yeni şeyler üretiyorlar” yorumlarını alarak “ev hanımı” vasıflarını kaybetmediklerini düşünen bazı kadınların kendilerini iyi hissettikleri görülmektedir. Tüm bu faaliyetler, kadınların evlerinin mutfağındaki üretim sürecini cezaevinde de sürdürmelerini sağlamaktadır.

Kadınlar temizlik, spor yapma, yılbaşı, doğum günü gibi kutlamalar ve sayım için de ortak alanı kullandıklarını belirtmişlerdir.

Ortak alanı yıkıyoruz. Herkes yapıyor. Hafta sonu Pazar 2-3 gibi yapıyoruz temizliği. Hafta içi sırayla mazgal, ortak alanda kullanılan malzemeler, masa temizleniyor. (Yeşim, 33, Ankara kapalı)

Nöbetçi oluyor. Haftada 1 umumi temizlik, diğer günler nöbetçi çöp dökme, ortalık toparlama, lavabo temizleme gibi işler yapıyor. Her gün nöbetçi değişiyor. (Cevriye, 73, Ankara kapalı)

Özel günlerde, doğum günü, yılbaşı, bayramlar, tahliyeler bir de 3 roman var bizim koğuştaki onları izlemek için kullanıyoruz ortak mekânı. Sosyal şeyler için yani. Bir de hiç kimse yoksa volta atmak için kullanıyorum ben. (Yaprak, 31, Ankara kapalı)

Tüm bu etkinliklere bakıldığında kadınların volta atma dışında diğer tüm etkinlikleri isteyerek ya da istemeyerek diğer kadınlarla birlikte yaptıkları görülmektedir. Kadınların odaları dışındaki herhangi bir alanı tek başına kullanmadıkları ya da kullanamadıkları görülmektedir.

Ortak mekâna sayım ve temizlik gibi zorunlu haller dışında hiç çıkmadığını belirten 3 kadın bulunmaktadır. Kadınlar tekstil, çay ocağı ve kantinde çalıştıkları için hafta içi bütün gün çalışarak, hafta sonu da kişisel bakım ve temizlik gibi işler için odalarında olduklarını söylemektedirler.

Denizli açık cezaevinde tüm cezaevi ortak kullanılan bir mekân olduğu için kadınların özel olarak tanımladıkları bir “ortak mekân” bulunmamaktadır. Kadınlar banyo, tuvaletler, yemekhane, odalar, temizlik, kütüphane, okuma salonu, konferans salonu ve televizyon odasından ortak mekân olarak bahsetmektedirler.

İstersen gidersin istersen gitmezsin. Konferans salonunda ayda 1 sinema olayı oluyor. Hep birlikte gidip izliyoruz. (Sakine, 36, Denizli açık)

Televizyon odası ortak, çay ocağı, yatak bölümü var kısım kısım. Her katta 48-50 kişi var. Her odada 6 kişi kalıyor. (Nazmiye, 35, Denizli açık)

Toplu kullanıyoruz. Ayda 1 sıra geliyor koridor ve oda temizliği için. Çalışmayanlar gün aşırı temizlik yapıyor. Genel temizliği ayda 1 yapıyoruz. (Yaprak, 26, Denizli açık)

Banyo zaten sırayla. Çoğu zaman film izlendiği için banyolar boş oluyor. Yemekhanede ortak arkadaşlarla yiyip kalkıyorum. (Özden, 25, Denizli açık)

Kadınlar ortak mekânlardaki sorunları da dile getirmişlerdir. Pek çoğunun birarada yaşama halinden kaynaklanan temizlik sorunundan dertli olduğu görülmektedir. Özellikle tuvalet ve banyodaki hijyen sorunu kadınların dile getirdikleri en önemli sorunlardandır. Kalabalık olmaktan dolayı banyo, yemek gibi pek çok konuda sırada bekleme ve gürültü de ortak yaşam içinde karşılaşılan güçlükler olarak belirtilmiştir.

Banyoda sıkıntı yaşıyorum. Bazen günlük banyo yapamıyorum. 45 dakikada çıkıyorum. Odamdaki insanlarla uyumluyum. (Gülden, 29, Denizli açık)

Tuvaletler hijyenik değil. Dikkat etmek zorundasın. 48 kişi yaşıyorsun. 270 kişi 8 tuvalet kullanmak zorunda. Kadının vücudundan çıkardığı üre ve büyük abdestten hastalık kapmak yüksek. Sabun kullanılmıyor çok fazla. Yemekhanedeki düzen iyi değil. Sağlık anlamında dikkat edilmiyor. Sağlık sıfıra yakın. (Doğuş, 42, Denizli açık)

Televizyon kumandası bir kişide oluyor. O ne izlerse onu izliyoruz. Sahiplenme var. Diktatörlük duyguları var. Başını belaya sokmamak için aynı kanalı izlemek zorunda kalıyorum. Poyraz'a televizyon izlettiriyorum. Kalabalık yere gitmek istemiyorum. Bir zamandan sonra kaldıramıyorum. (Özden, 25, Denizli açık)

Çok pis. Memurlar ne kadar şey yaparsa yapsın insanlar pis. Sifonu çekmiyor insanlar. Her şeyimiz ortak burada. Yatmadan yatmaya odaya geçiyoruz. Ankara'da tek kişilik odalardı. Ankara'ya göre daha kötü burası. Ben burada iltihap kaptım. Burada da telefonla görüşme, izne gitme iyi tarafı. Memurlar, idare iyi. Sen onlara saygını gösterince onlar sana sevgisini veriyor. Burada memurlarla iç içeyiz. Çok güzel değil. Devamlı Hata yapıcım diye tedirginim. Korkuyla yaşıyorum. Tutanak almak istemiyorum. (Derya, 43, Denizli açık)

Çoğu zaman problem oluyor ama artık kafama takmıyorum. Genelde sorunlu oluyor çünkü herkes bulduğu gibi bırakmıyor. Yatağımın üzerine bir şey koyulmasından hiç hoşlanmıyorum mesela. Kalkıyor bir şey koyuyor biri. Ufak şeylerden problem yaratıyoruz. (Cangül, 29, Denizli açık)

Çok felaket ya. İlk geldiğimde bir hafta tost yedim. İnsanlar tuvaletten çıkıp ellerini yıkamadan çıkıyor. Her yeri peçete ile tutuyorum. Salonlarda gürültü çok fazla oluyor. Okuma salonunda. Aşağıda da sigara dumanı çok fazla oluyor. Ben de sigara içiyorum ama. (Gülstan, 23, Denizli açık)

İş Paylaşımı

Ankara kapalı cezaevinde kadınlara birlikte yaşarken sorumluluk ve iş paylaşımı konusunda ne tür deneyimleri oldukları sorulduğunda en çok koğuş temizliği konusunda birlikte hareket ettiklerini söylemişlerdir. Koğuş temizliği, belirli günlerde, herkesin katılımıyla, yardımlaşarak, iş paylaşarak ve ortak kararlar alınarak yapılmaktadır.

Cumartesi günü 12 kişi koğuş yıkıyoruz. Biri çıkıyor ben yapmam diyor. Anlamaya çalışıyoruz. Bir bekliyoruz, iki bekliyoruz. Sonra konuşuyoruz. Ahkâm kesen yok. Kimse kimseye karışmıyor. (Derya, 22, Ankara kapalı)

Hafta sonu koğuş temizliği yapıyoruz 1 gün. 6 kişi dönüşümlü olarak temizliyoruz. Herkes karar veriyor. Öyle olmazsa diktatörlük olur çünkü. (Sanem, 34, Ankara kapalı)

Temizlik için oluyor. Üst kat kendi katını, alt kattakiler kendi katını temizliyor. Cumartesi genelde temizlik yapılıyor. Herkes kendi odasının önünü temizliyor, sonra da ortak alanı temizliyoruz. Sorun olmuyor zaten. (Açelya, 27, Ankara kapalı)

Genelde temizliği paylaşıyoruz. Herkes kendi işini biliyor. Koğuş kuralımız cumartesi saat 2’de temizlik başlıyor. Herkes ortak alanda toplanıyor. İş paylaşımı kendiliğinden oluyor. Zaten herkesin ne yaptığı belli. Kaç zamandır öyle gidiyor, yeni bir şey değil. Eğer başka bir şey yapmak istersen konuşuyorsun diğeriyle. (Yaprak, 31, Ankara kapalı)

Haftada 1 temizlik günü. Hep birlikte yapıyoruz cumartesi günü. Üst kattakiler üst katı, alt kattakiler alt katı temizliyor. Havalandırmayı hep birlikte temizliyoruz. Herkes görevini biliyor. Herkes temizlemek zorunda. (Esin, 25, Ankara kapalı)

Ortak karar alınarak, hep birlikte hareket edilmesinin iş paylaşımı konusunda kadınların en önem verdikleri durum olduğu görülmektedir.

Birisi “ben çay yaptım sen de bulaşıkları yıka” diyor. Yardımlaşıyoruz. Bilmediklerimizi gösteriyoruz. Kimse kimseye emir vermiyor. Ricayla. (Atiye, 42, Ankara kapalı)

Herkes bir iş yapıyor. Kimse emir veremez. Hangi iş boşdaysa herkes onu yapıyor. (Gizem, 28, Ankara kapalı)

Hep yardımlaşıyoruz. Çerçeveler yapmaya başladık. 4 kişi, 3 kişi yemek yiyoruz. Ketilda yemeği iyi yapan yapıyor. Ortaklaşa yapıyoruz. Herkes yapması gerekeni biliyor. (Seher, 38, Ankara kapalı)

Yalnız 2 kadın ise kendi koğuşlarında iş paylaşımının yaşı büyük olan ya da seçilen bir kişi tarafından yapıldığını, diğerlerinin bu paylaşımı kabul ettiğini belirtmiştir.

Haftada 1 gün temizlik yapıyoruz. Alttakiler alttan, üsttekiler üstten başlıyor, ortada buluşuyoruz. Aramızdaki yaşça büyük olan kişi, iş paylaşımını yapıyor. Onların sözünden çıkılmıyor tabi. Herkes her işi yapıyor zaten. Kimse iş seçmiyor. (Sevim, 40, Ankara kapalı)

En çok ortam sağlayan kişiye görev veriliyor. Olabildiğince adaletli olan kişi seçiliyor. Beni seçtiler. İaşe, yemek dağıtımını yapıyorum. Herkes kendi katını temizliyor. Kimse kimseye iş vermiyor. Kendiliğinden oluyor. (Alev, 39, Ankara kapalı)

Denizli açık cezaevindeki kadınlar da birlikte yaşarken sorumluluk ve iş paylaşımı ile ilgili olarak temizlik konusunda birlikte hareket ettiklerini söylemişlerdir. Temizlik, odalarda ve tüm cezaevinde kadınlar tarafından, infaz ve koruma memurlarının hazırladığı programa göre yapılmaktadır. Temizlik dışında “iş paylaşımı” konusuyla ilgili herhangi bir örnek gelmemiştir.

Grup halinde temizlik oluyor her gün. 2 grup var. A blok, B blok, çay ocağı. Kendi kullandığımız yerleri temizliyoruz. İş bölümünü memurlar belirliyor. (Aylin, 34, Denizli açık)

Haftada bir oda temizliği oluyor sırayla. Koridor temizliğini her gün bir mahkum yapıyor. Harf şeyine göre ayrılmış çevre, bina temizliği için. Kullandığımız, yaşadığımız yerleri temizliyoruz. (Sakine, 36, Denizli açık)

100 kişi gün aşırı temizlik oluyor. 4 gruba ayrılıyor. A blok, B blok, çevre ve idari bina. Bazıları kaçıyor. Eski mahkumlar göze batıyor. Diğerleri batmıyor. Biz hemen fark ediyoruz. (Doğuş, 42, Denizli açık)

Oda mesela. Her hafta 1 kişi yıkıyor dönüşümlü. Yeni gelen sıranın sonuna geçiyor. İçerde bir ayarlama yok. Dizilerdeki gibi hanımağa yok. Gün aşırı temizlik. Bazen iş arkadaşları huysuz oluyor. Gergin oluyor. Cezaevinde herkese alışyorsun. Muhatap oluyorsun. Hayatın kötü yönlerini de öğretiyor cezaevi insana. (Reyhan, 29, Denizli açık)

Odayı herkes bir hafta çekip siliyor. Koridor her gün bir arkadaş siliyor odaya göre. Kendimiz yapıyoruz. Ankara'da sorumluluk yoktu. İnsanlar yaptığı harekette daha dikkatli, burada daha düzenli. Kimsenin hakkı yenmiyor. (Derya, 43, Denizli açık)

Günlük temizlik planı yapılıyor. Çoğu insan işten kaçmaya çalışıyor. Bugün 150 kişi, yarın 150 kişi baş memurluk yapıyor. Herkes düzenli yapsa sorun olmaz. (Afife, 35, Denizli açık)

Her hafta 1 kişi büyük temizlik yapıyor. Öğleden sonra oda boşaltılıyor. Özel eşyalar toplanıyor. Koridor temizliği her gün yapılır. Çamaşır suyu kullanılıyor. Hepimiz kadınız. Temiz olması lazım. Soğuk açısından da önemli. Burada sevmek zorunda değilsin. Saygı gösterince olay çözülüyor. (Zeliha, 42, Denizli açık)

Odalarımızın temizliği, hangi saat, hangi zaman biz belirliyoruz. Bizim odamızda haftada bir istediğin saatte yapmak zorundasın. Koridorda her gün bir kişi temizlik yapıyor. Yatak sırasına göre devam ediyor. Memurlar sadece temizlik yapılıp yapılmadığını takip ediyor. Biz kendimiz halletmiyoruz, memur müdahale ediyor sorun olunca. (Selcan, 21, Denizli açık)

İlk Geldiklerinde

Kadınların cezaevindeki arkadaşlık ilişkilerini nasıl gördükleri ve kendi arkadaşları ile ilgili görüşleri alınmıştır. Ankara kapalı cezaevinde cezaevine ilk geldiklerinde zorlandıklarını ve zorlanmadıklarını belirten kadınların oranı aynıdır. Zorlandığını söyleyen kadınlar, cezaevindeki iletişim biçimleri, fiziksel koşullar, kendini farklı görme ve cezaevine yakıştıramama gibi nedenlerden dolayı zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Cezaevinin kendine has olan gerek fiziksel gerekse sosyal yapısı, her insan için zorlayıcı özelliklere sahiptir. Bu durum, özellikle kamusal alanda çok fazla yer alamayan, sosyal hayatı ev içi ve yakın çevre ile sınırlı olan kadınlar için daha zorlayıcı bir hal almaktadır.

İnsan boşluğa düşmüş gibi oluyor. Tanımıyorsun, ne olacağını bilmiyorsun. Televizyonda cezaevi çok farklı anlatılıyor. Ben Parmaklıklar Ardında dizisi gibi zannediyordum. Biri gelecek, bir şey yapacak sanıyordum. İlk geldiğimde geçici odada kaldım, kapıyı kapatmadan yattım, biri gelecek bir şey yapacak diye. İnsanları tanıyarak aştım. (Nesibe, 34, Ankara kapalı)

İlkinde insan zorlanıyor tabi. Huzursuz oluyorsun. Bilmiyorsun. İnsan şokta kalıyor. Ben girişkenim ama arkadaşlığı çok seviyorum. Biri insan olduğu zaman canımı veririm. O yüzden hep kaybediyorum. (Sevim, 40, Ankara kapalı)

Buraya ilk geldiğimde alışamadım, sonra alıştım. Herkes kendi derdinde, ya sataşıyorlar, ya oturuyorlar. Ben de alıştım. Alışınca da zaten temizlik işinde çalışmaya başladım. (Akgül, 19, Ankara kapalı)

Çok zorlandım. Anlamaya çalıştım. Kadından da arkadaş oluyor dedim sonra. Benim arkadaşlarımın hepsi erkekti. Dışarıda bayan arkadaşım yoktu. Kadınlara güvenim yoktu. Sohbet ettim öyle çözdüm. (Yeşim, 33, Ankara kapalı)

Zorlandım. Görmediğim bir ortam, insanlar, dedikodu, laf, hiç sevmediğim durumlarla karşılaştım. İbadet ederek alışmaya çalıştım. Hep sustum. (Feriha, 42, Ankara kapalı)

Kadınların ilişki kurmak konusunda yaşadıkları zorluklarla ilgili çözüm yolu olarak genellikle iletişim kurma yolunu seçtikleri görülmektedir. Sohbet ederek, anlamaya çalışarak, tanıyarak, alttan alarak, konuşa konuşa alıştıklarını belirten kadınların ilk geldiklerinde arkadaşlık kurmak için çaba sarf ettikleri görülmektedir. Bunun için de temkinli davranarak ve gözleyerek ilişki kurduklarını belirtmişlerdir.

Daha önce hiç gelmediğimiz için filmlerdeki gibi zannedyordum. İlk birkaç gün odama kapattım kendimi. Gözlemledim onları, yaşam tarzlarına baktım. Kendime uygun olanları seçtim. Ötekilerle arama mesafe koydum. Saygı çerçevesinde ilişki kuruyorum. (Gonca, 54, Ankara kapalı)

Biraz çekindim, kaçındım. Sonra kendimi yakın hissettiğim, anne gibi gördüğüm insanla konuşa konuşa alıştım. (Sinem, 27, Ankara kapalı)

Bazı kadınlar ise ilişki kurmak için çaba sarf etmek yerine ya da yeteri kadar çaba sarf ettiklerini düşündükleri için ibadet ederek, susarak ve okuyarak ortama alıştıklarını söylemişlerdir. Ayrıca bazı kadınlar çalışmaya başladıktan sonra alıştıklarını belirtmişlerdir.

Kadınların arkadaşlık ilişkileri kurmada yaşadıkları zorlukların fiziksel koşullardan da kaynaklanabildiği görülmektedir. Özellikle koğu sisteminin olduğu cezaevlerinden gelen kadınların birlikte yaşam anlayışına alışkın olmaları, oda sisteminin olduğu Ankara Sincan'da zorluk çekmelerine neden olmaktadır.

Eski cezaevim toplu yaşanan yerdi. Buraya gelince çok şaşırdım. Otel gibi zannettim. Kendimi dış dünyada gibi hissettim. Burası bana mucize gibi geldi. Kadınlarla iletişim kurarken korkuyordum. Bu cezayı haksız yere aldım. Üstüme kaldı. İnsanlara güvenmiyorum. İnsanlardan kaçıyordum. (Atiye, 42, Ankara kapalı)

Zorlandım. Toplu yaşanan bir yerden geldim. Geldikten kısa bir süre sonra çalışmaya başladım. Kendiliğinden arkadaşlıklar kurdum sonra. (Açelya, 27, Ankara kapalı)

Bazı kadınların cezaevinde olmayı kendilerine yakıştırmadıklarından dolayı kendilerini diğerlerinden farklı tanımlamaya çalıştıkları görülmektedir. Eğitim durumu, yaş, suç türü, gelir

durumu gibi faktörler kadınların kendilerini diğerlerinden ayırt etmek için kullandıkları özellikleridir.

Ben farklı geldim onlara. Olumsuzluklar yaşadım. Fazla kültürlü kaldım onlara üniversite mezunu olduğum için. Beni tanıdıktan sonra insanlarla konuşmaya başlayınca onlar da ben de alıştım. Ama herkes tetikte herkes suçlu. (Alev, 39, Ankara kapalı)

Çok zaman aldı ama alıştım. Onları anlamaya çalıştım. Uzun zaman yatanlar vardı. Akli dengesi kaymış insanlar vardı. Kendi kendine konuşanlar vardı. İlk geldiğimde bunlardan çok korkmuştum. Özellikle cinayetten yatanlar ulu orta yaptıklarını anlattıklarında çok ürkmüştüm. (Yelda, 34, Ankara kapalı)

Cezaevine ilk geldiklerinde zorlanmadıklarını belirten kadınların büyük bir kısmı bu durumla ilgili bir açıklama yapma gereği duymamıştır. Bazıları ilişki kurmamayı bir tercih olarak belirttikleri için zorlanmadıklarını söylemişlerdir.

Fazla zorlanmadım. Fazla diyalog kurmak istemiyorum kimseyle. (Duru, 38, Ankara kapalı)

İlişki kurmakta zorlanmadım. İlişki kurmak istemiyorum çünkü. (Semra, 19, Ankara kapalı)

Çevresindeki insanlarla hemen ilişki kurabilen kadınlar ise pek çok kadına göre şanslı bir azınlık olarak görülmektedir. Genel olarak cezaevi ortamına alışkın olan, daha önce cezaevi deneyimi olan kadınların zor bir alışma süreci yaşamadan, kendilerinden emin bir şekilde cezaevinde kaldıkları görülmektedir. Ayrıca mesleki deneyim ve tecrübelerinden ötürü cezaevindeki ilişki biçimlerine uyum sağlayabilen ve herhangi bir zorluk yaşamadığını belirten kadınlar da bulunmaktadır.

Hayır, zorlanmadım. Bizim koğuştakiler anlayışlı. 3-4 senedir burada olan, kişilik olarak ağır insanlar. Kucak açtıklar bana. Elektrik alamadığım insanla anlaşılamam. (Sanem, 34, Ankara kapalı)

Çocukluğumdan beri girip çıkıyorum. Benle konuşmak isteyenle konuşurum. Sorun yok. (Derya, 22, Ankara kapalı)

Bankacı olduğum için çok zor olmadı. Her türden insanla iletişim kurmaya alıştım. Empati kurmaya çalıştım biraz. Biraz taviz veriyorsunuz tabi, herkesi olduğu gibi kabul etmeniz gerekiyor. (Pınar, 43, Ankara kapalı)

Zorlanmak değil de kendimi fanusun içine çekmek istedim. Herkes çok iyiydi. Acaba maske mi var dedim yüzlerinde. Güzel arkadaşlıklar başladı. (Yeter, 27, Ankara kapalı)

Denizli açık cezaevindeki kadınların cezaevine ilk geldiklerinde diğer kadınlarla ilişki kurma deneyimlerine bakıldığında Ankara kapalı cezaevinden farklı bir durum görülmektedir. Kadınların büyük çoğunluğu açık cezaevine ilk geldiğinde diğer kadınlarla ilişki kurmakta zorlanmadığını belirtmiştir. Bunun nedeni olarak kadınların hepsinin daha önce kapalı cezaevinde kalmış olmaları ve bu nedenle cezaevindeki ilişkilerle ilgili olarak deneyim sahibi

olmaları söylenebilir. Ayrıca bazı kadınların daha önceki cezaevlerinden tanıdıkları insanlarla açık cezaevinde karşılaşmış olmaları da önemli bir nedendir. İlk geldiğinde zorlandığını belirten 7 kadının çoğu açık cezaevinin kalabalıklığı ve sürekli bir arada olma halinden dolayı sıkıntı yaşadıklarını aktarmışlardır.

Genel olarak bakıldığında Denizli açık cezaevindeki kadınların ilk geldiklerinde zorluk çekip çekmediklerine bakmaksızın çoğunun cezaevindeki ilişkilerde güven konusunda temkinli davrandığı görülmektedir.

İlk birkaç gün zorlandım. Aynı gün geldiğim bayanlarla oturup kalkıyorum. Kişilik meselesi. Bazen çekinerek gidiyorsun. İftira diye bir şey var cezaevinde. (Güliden, 29, Denizli açık)

Pek fazla problem yaşamadım ama insanları tanıdıkça çok geri atıyorum. Biraz güven problemi yaşıyorum. (Gülistan, 23, Denizli açık)

Yeni geldiğimde yabancılık çekiyorum. Cezaevinde insanlara güven az olduğu için zor oluyor. Fazla sohbeti sevmiyordum. Kızım vardı. Atölyede çalışıyordum. Belli bir zaman sonra alışmak zorundasın. Yaşayacağın alan burası. (Halime, 25, Denizli açık)

Arkadaşlık İlişkileri

Denizli açık cezaevindeki kadınların arkadaşlık ilişkileri ile ilgili görüşlerine bakıldığında çoğunun sadece birkaç arkadaşı olduğunu, cezaevinde arkadaşlığın olmadığı ve herkesle çok fazla iletişim kurmadıklarını söyledikleri görülmektedir. Bunun nedenlerini de güvensizlik, menfaat, samimiyetsizlik, kıskançlık ve çekememezlik olarak aktarmaktadırlar.

Fazla arkadaş grubuna katılmadım. Oda sisteminde arkadaşlıktan uzaklaşıyorsun. İster arkadaşla ister tek takılırsın. Ben genelde 1-2 arkadaş ediniyorum. Çok arkadaş da çok sıkıntı demektir. (Sakine, 36, Denizli açık)

Samimiyet yok burada. Arkadaşlık yok. "Yalnızlık fakiriyim" diyorum. Çok şeyden yoksunuz. Hiç arkadaşım yok desem? (Doğuş, 42, Denizli açık)

İyidir. Çok arkadaşım var ama sayılı dostum var. Çıkar ilişkileri çok fazladır. Samimiyetsiz buluyorum bazen. Her şey ortada da olsa bazı farklılıklar aksettiriliyor. Bir güvensizlik var. Başına gelen olaylardan dolayı güven sorunu var zaten. Yalanlar oluyor, kimisi pembe yalan diyor. (Asya, 35, Denizli açık)

Çıkar ilişkisi çok fazla. Birisi çıkınca arıycam diyorsa % 100 yalan. Cana yakın dost bulmak çok zor. İnsanlar bugün iyi ikinci gün kötü oluyor. İftira olabiliyor. Yalan söyleniyor. Özeli konuşmamak en mantıklısı. Gruplaşma çok fazla değil de oturup kalktığın belli kişiler oluyor. (Afife, 35, Denizli açık)

Ankara kapalı cezaevinde de arkadaşlık ilişkileri ile ilgili benzer yorumlar yapılmıştır. Kadınların görüşlerine bakıldığında çoğunun olumsuz yorumlar yaptığı görülmektedir. Gerçek

arkadaşlık ilişkilerinin olmadığından, çıkar, menfaat üzerine kurulu ilişkilerin olduğundan bahsetmektedirler.

Arkadaşını kaybetme korkusu oluyor. Çıkarıcılık var. Ya umuyorlar ya korkuyorlar. “hiçbir çıkarım olamaz” ortak sözcük. Yalnız olunca samimi oluyorlar, herkesin yanında düşman oluyorlar. Hiçbir şey gizli kalmıyor. Çabuk yaşanılıyor her şey. Hızlı ve boş tüketiliyor zaman. (Saadet, 39, Ankara kapalı)

Çıkar, menfaat, durumun iyiye yanındalar. Hep verirsin bir anda kesersin düşmanın olur hemen. Kıyafet, yiyecek verdim hep ihtiyacı olanlara. Sonra artık paran geliyor deyip kesince düşman oldular. İnsanları burada tanıdım. Dışarıda hiçbir bayanı görmek istemiyorum. Kızım ve kardeşim hariç. Gruplaşma olunca yaşam zorlaşıyor. Cezaevi arkadaşla çekilir, arkadaşla yatılır. Faaliyetler bile önemli değil. Arkadaş önemli. Gruplaşma içinde olmasan da ismini geçiriyorlar. (Sıla, 45, Ankara kapalı)

İlişkiler insana göre değişiyor. Değişik ilişkiler. Dostluğa güvenmiyorum burada. Çok zor dışarıya taşıyacak arkadaşlık bulmak. (Duru, 38, Ankara kapalı)

Burada arkadaş diye bir şey olduğuna inanmıyorum. Sen bir adım atarsan o da sana bir adım atar. Buradan çıkınca herkes birbirini unuttur. (Semra, 19, Ankara kapalı)

Kadınların arkadaşlık ilişkileri ile ilgili gözlemlerinden biri, değişken davranış biçimleri ile ilgilidir. Cezaevi psikolojisinin yarattığı bu değişkenlik, kadınların arkadaşlık ilişkilerindeki güven konusunda sorun yaşamalarına neden olmaktadır.

Cezaevinde dost, arkadaş yok. Herkesin psikolojisi değişiyor. Mahkum sabah başka, öğle başka, akşam başka oluyor. Psikolojisine bağlı. (Feriha, 42, Ankara kapalı)

Ben dostlukların sağlam olduğuna inanmıyorum. Bir anda her şey tersine dönebiliyor. Psikolojik değişkenlik olduğu için çok sağlam değil arkadaşlık. (Pınar, 43, Ankara kapalı)

Yalan dostluklar olduğuna inanıyorum. Bugün başka, yarın başka. Güvenemiyorum çok. Burada sevdiğim insanlar da var tabi. Hayatımda duymadığım küfürleri duydum. Bazen ağzım açık bakıyorum. (Seher, 38, Ankara kapalı)

Kimse kimseye güvenmiyor. Dengeler çok çabuk değişiyor. Öğrendiğim en önemli şey açık vermemek. Herkesin psikolojisi bozuk. Herkes kendini masum karşısındakini suçlu görüyor. Sözüünü dinlettirmek istiyor herkes. Güç gösterisi yapıyorlar ezilmemek için. Otomatik olarak gelişiyor her şey. (Alev, 39, Ankara kapalı)

Arkadaşlık ilişkilerinde rastlanan bir diğer durum ise kıskançlık ve birbirini çekememe halidir. Bazı kadınların kendi aralarındaki arkadaşlık ilişkilerini kıskandıkları, birbirlerini diğeriyle paylaşamadıkları görülmektedir.

Çok garip. Birisiyle yakın olmak istiyorsun, dertleşmek, çay içmek istiyorsun. Herkesle iletişim kurmayı seviyorum. Biri benle yakınlık kurunca diğeri çekemiyor. Birisi çok iyi giyinince kıskanıyorlar. Konuşmuyorlar. İyi bir dostluk yok. Örgütlenme çok fazla. Dışarı çıkınca ne

yapabiliriz diyorlar. Tekrar suç işleme planları yapıyorlar. Verilen sırlar küçücük kavgada ortaya çıkıyor. (Yelda, 34, Ankara kapalı)

Biri düzgün oluyor, biri çok kötü oluyor. Adam gibi biri çıkacak onunla devam edeceksin. Bir tane vardı arkadaşım ayırdılar, başka koğuşa gitti. Diyelim ben senle iyi görüşüyorum. Hemen aralarında konuşuyorlar, konsey kuruluyor. Fesatlık çok oluyor. Her şeyin iyisi kendilerinde olsun istiyorlar. (Derya, 22, Ankara kapalı)

Cezaevinde arkadaşlık kurmak konusunda çok sorun yaşamadıklarını belirten kadınlar, bunun çok kolay olmadığını da belirtmektedirler. Bunun için uyum sağlamak, görmezden gelmek, duymamak gibi çözüm yolları ya da korunma yöntemleri geliştirmişlerdir.

Her çeşit insanı görüyorsunuz. Özgürken çevremi kendim seçiyordum. Burada uyum sağlamak zorundasınız herkese. Çok fazla samimiyet zorluk çıkartabiliyor. Gözlemlemek gerekiyor. İnsanlar burada değişiyor. Karakterlerinin dışına çıkıyorlar. Dışarıdaki gibi davranmıyorlar. Ben de değiştim tabi. (Açelya, 27, Ankara kapalı)

Tabi burada dışarısı gibi değil. Seçme, eleme şansın yok. Nefret de etsen yüzünü görmek zorundasın. Biraz çıkara dayalı arkadaşlıklar. Görmezden geliyorum bazı şeyleri. Yoksa tartışma çıkıyor. (Yaprak, 31, Ankara kapalı)

Cezaevinin fiziksel yapısının arkadaşlık ilişkileri üzerinde etkisi olduğunu düşünen kadınlar da bulunmaktadır. Ankara kapalı cezaevindeki oda sistemi, kadınların daha çok bireysel olarak zaman geçirmelerine neden olabilmektedir.

E tipinde daha farklıydı. İlişkiler daha iç içe. Burada daha seviyeli, ilişkiler yıpranmıyor, daha iyi. Kendimize ve arkadaşlarımıza zaman ayırabiliyoruz. Gruplaşma değil de, kafam seninle daha iyi sarıyor, seninle takılıyorum. Bazılarını daha çok bazılarını daha az seviyorum. (Yeşim, 33, Ankara kapalı)

E tipindeyken her ranza bir dünya. Burada her oda bir dünya. Kapılarını açarlarsa o dünyaya girebiliyorum. Bir gece bir arkadaş korkmuş. Yanıma gelir misin dedi. Gittim ağlamaya başladı. Yüksek sestten korkarmış. (Yeter, 27, Ankara kapalı)

Kadınların bazıları ise zamanlarının çoğunu çalışarak geçirdikleri için arkadaşlık ilişkileri kurmaya ve sürdürmeye çok fazla zamanları olmadığını belirtmişlerdir.

Çoğu kadın çalışıyor. Akşam da yorgun geliyoruz. Sayım zamanı biraraya geliyoruz. (Sevim, 40, Ankara kapalı)

Koğuştta olmuyorum ben, çalışıyorum. Yorgun oluyorum akşamları. (Gizem, 28, Ankara kapalı)

Gruplaşmalarla ilgili olarak az sayıda kadın bu yönde gözlemleri olduğunu belirtmiştir.

Gruplar oluyor. Birilerini koğuştan attırmak için gruplaşma oluyor. (Akgül, 19, Ankara kapalı)

Diğer koğuştakilere bakınca belirli yerlerde gruplaşma olabiliyor. Bizim koğuştta olmuyor. Kendini kabadayı olarak görenler oluyor. (Sanem, 34, Ankara kapalı)

Bazılarını dışlıyorlar. Dedikodu oluyor. Birbirlerini arkalarını kolluyorlar. Birbirlerini ezmek için kullanıyorlar. Sevmedikleri insanı dışlıyorlar. Anlamadan, tipini beğenmedikleri için, hoşuna gitmiyor diye. (Gonca, 54, Ankara kapalı)

Yeni gelen insanın o ortama müdahil olması sıkıntı yaratıyor. (Saadet, 39, Ankara kapalı)

Arkadaşlık ilişkilerinde herhangi bir sorun yaşamadığını belirten 7 kadın bulunmaktadır. Kadınların cezaevinde yakın ilişkiler kurmaktan memnun oldukları görülmektedir.

Çok bambaşka. Yakınlaşmak çok güzel. İnsanların psikolojisine bağlı durumları ama genelde iyiler. (Atiye, 42, Ankara kapalı)

Hepsiyle iyiyim. Herkes anlaşıyor birbiriyle. 2-3 gündür kantin gelmiyor, sıkıntım o. İlla küçük sorunlar oluyor. (Şirin, 39, Ankara kapalı)

Önceleri çok çıkarcılar yeni biri gelince. Herkesin farklı bir ruh hali var. Çok sıkı arkadaşlıklar olabilir belki. Ailenden daha fazla görüyorsun onları. Bir şeyler paylaşıyorsun. Anlaştığım insanlar var, daha yakınız. (Esin, 25, Ankara kapalı)

Birlikte Yaşam Sorunları

Ankara kapalı cezaevindeki kadınların büyük çoğunluğunun birlikte yaşamının getirdiği sorunlarla karşılaştıklarını belirttikleri görülmektedir. Bu sorunların nedeni sorulduğundaysa en çok toplu yaşamdan kaynaklanan dedikodu, çekememezlik ve sonrasında cezaevi ortamından dolayı herkesin psikolojisinin bozuk olmasının öne sürüldüğü belirlenmiştir. Kadınların kıskançlık, dedikodu gibi konuların kadınların olduğu ortamlarda doğal olduğunu belirttikleri görülmektedir.

Oluyor. 2 kişi arkadaş oldu mu çekemiyorlar. Birileri biraraya gelince aralarında bir şey mi var diye düşünüyorlar. Grup olup daha güçlü olacaklarını düşünüyorlar. (Akgül, 19, Ankara kapalı)

Bazen oluyor. Temizlik sorunu oluyor. Laf, dedikodu oluyor. Çekememezlik oluyor. Arkadaşları paylaşamıyorlar. (Duru, 38, Ankara kapalı)

Dedikodu oluyor. Kadının olduğu her yerde oluyor. Duyduğumuz, uyardığımız şeyler oluyor. Yorum yapıyorsun, bir şey diyorsun, sonra sorun oluyor. 2 arkadaş yemek arkadaşı diyelim. Yeni biri gelip birisi onun yanına gidince neden gidiyorsun oluyor. Arkadaşını paylaşamama var. Biz yemek arkadaşım ile gitmiyoruz kimseye. Sınır koyuyoruz. İkimiz de genelde odadan çıkmıyoruz. Zamanı nasıl değerlendiririz diye bakıyoruz. (Nazlı, 24, Ankara kapalı)

Kadınlar psikolojilerinin bozuk olduğunu, cezaevi ortamının da psikolojilerini olumsuz etkilediğini ve bu durumun ilişkilerine yansıdığını belirtmişlerdir. Aslında çok da sorun olarak görmedikleri konuların cezaevi ortamında büyütülebildiğini ve sorun haline gelebildiğini gözlemlediklerini aktarmışlardır.

Herkesin psikolojisi bozuk. Kavgı edip küsüyorlar sonra barışıyorlar. (Semra, 19, Ankara kapalı)

Dedikodu, çekememezlik. Allah cezamızı vermiş zaten. Ama suçlu ama suçsuz yatıyoruz. Yeni biri geliyor. Birbirlerine laf sokuyorlar. Dedikodu, kadınların en çok yaptıkları şey. (Feriha, 42, Ankara kapalı)

24 saat birliktesiniz. Problemlili insanlar, ortam aynı, yapacak bir şey yok. Batıyor insanlar. Normal şeyleri bile abartıyorum. (Alev, 39, Ankara kapalı)

2 arkadaş olunca oluyor tabi. 12 bayanız. İnsanlar kendilerini koğuşa kapatınca kafalarında kuruyorlar. O kurdukları şeyleri de gerçek sanıyorlar sonra. Dedikodu çok oluyor. (Yaprak, 31, Ankara kapalı)

Önemli şeyler değil aslında. Gürültü oluyor, sigarası bitiyor, sorun oluyor bunlar. (Pınar, 43, Ankara kapalı)

Kadınların bir bölümü de genel kurallara ya da kendi aralarında oluşturdukları kurallara uyulmamasından dolayı sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Kurallara uymayanların toplu yaşama alışkanlıkları olmadığı için bencillik yaptıkları düşünülmektedir.

Yemek alma esnasında, sıra olayında, temizlik ayırımında oluyor. Masaya oturma, gürültü, müzik sesi. 8-12 arası gürültü olmaması gerekiyor. Sabaha kadar gürültü oluyor bazen. Odalarda yankı oluyor en ufak sestten. Yankıdan rahatsız oluyorum. Bilerek gürültü yapanlar da var. Burada insanlar çok farklı, yapısı, huyu çok farklı. Espriden hoşlanmayanlar var. Suç ayırımından gelen sorunlar da var. Kimseyle anlaşmak zorunda değiliz. (Sıla, 45, Ankara kapalı)

Çalışanları düşünmeyip gürültü yapan, saygı göstermeyenler olabiliyor. Bencillikten kaynaklanıyor. Dedikodu çok fazla. Arkadan konuşma oluyor. (Nesibe, 34, Ankara kapalı)

Denizli açık cezaevindeki kadınların çoğu cezaevinde birlikte yaşarken sorunlar olduğundan bahsetmiştir. Kendileri yaşamasa da çevrelerinde gördükleri sorunlar olmaktadır. Çoğu kadın bunun nedenini farklı kültürlerden ve çevrelerden insanların bir arada yaşamak zorunda olmasına bağlamaktadır. Kadınlar genel olarak toplu yaşamdan kaynaklı temizlik, gürültü, sıra bekleme, çekememezlik, dedikodu gibi konular, farklı kültürel ve sosyal çevreden kaynaklı görüş farklılığı, maddi sıkıntılar gibi konular ve kişisel özelliklerden gelen psikolojik sorunlar, cehalet, yalnızlık, aile sorunları gibi konular nedeniyle sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir.

72,5 militle birlikte yaşıyoruz. Herkesin huyu farklı. Temizlik konusunda sorun oluyor. Görüş farklılığı oluyor. 6 kişinin aynı odada yatması kolay değil. Huylar farklı. (Sakine, 36, Denizli açık)

Kültürler farklı olduğu için yakıştırmalar yapılıyor. Görüntü konusunda, suçla ilgili olabilir. Birbirlerini şikayet edebiliyorlar. Bütün insanlar farklı yerlerden geliyor. Bazı arkadaşlarla bazı şeyleri doğal görüyoruz. Bazıları doğal görmüyor. Biz erkek arkadaşı doğal görüyoruz. Onlara öyle gelmiyor. Yakıştırmalar yapıyorlar. Kıyafette, makyajda laf ediliyor. (Yaprak, 26, Denizli açık)

İnsanlar o anki ruh hallerine göre değişebiliyor. O anda çok normal bir şey söylesen de ters gelebiliyor. Buradaki insanlarla muhabbet ettiğin zaman gerçekten insanlar çok farklı düşünüyor. Çoğunda kişilik bozukluğu fark ettim. Burada gördüm mesela lezbiyenlik oluyor. Dışarıda da erkeklerle beraber olan kadınlar burada lezbiyen olabiliyor. Tuhaf tuhaf şeyler. İnsanlar bilincinde değil. Nedeni psikolojik bozukluklar. Biriyle konuşuyorsun gülüyor. Olmadık şeyden surat asıyor. (Gülistan, 23, Denizli açık)

Açık cezaevindeki sorunların kapalı cezaevinden bir farkı, izne gidip geldikten sonra kadınların ruh hallerinin değişebilmesidir. Ailede yaşanan bir sorun ya da sadece izinden dönmenin verdiği moral bozukluğu bile kadınların ufak şeyleri sorun haline getirebilmelerine neden olabilmektedir.

Fazla uzun yatmaktan oluyor. Sudan sebeplerden. İzin vakti yaklaşınca, izin dönüşlerinde oluyor. Ailevi sorunlardan. (Sevda, 37, Denizli açık)

Ufak tefek şeylerden. Yemek sırası, temizlik yaparken, bir sürü insan tartışıyor. Ben katılmadım. Normalde pozitif bakan bir insanım. Tartışmam. İnsanlar gergin oluyor. Ben mesela iyi döndüm izinden. Bazen mutsuz dönebiliyorsun. Kapalıda kötü bir haber duyduğunda kötü oluyordun. İzine gidince de bazı şeyleri öğrenince kötü oluyor. (Reyhan, 29, Denizli açık)

Cezaevi psikolojisi, aile sorunu olunca ufak sorun büyüyor. Patlıyor insanlar. Bana da oluyor çünkü. (Özden, 25, Denizli açık)

Çalışanlarla İlişkiler

Kadınların sürekli iletişim halinde oldukları kişiler, başta infaz ve koruma memurları olmak üzere tüm cezaevi çalışanlarıdır. Günün her saatinde kimi zaman zorunlu kimi zaman da isteyerek iletişim kurmak durumundadırlar. Kadınlara cezaevinde çalışan müdürler, infaz ve koruma memurları, psikologlar, sosyal çalışmacılar, öğretmenler ve diğer çalışanlarla ilişkilerinin nasıl olduğu sorulmuştur. Ankara kapalı cezaevindeki kadınların sorun yaşadıklarını belirttikleri cezaevi çalışanları sadece infaz ve koruma memurlarıdır. 5 kadın, infaz ve koruma memurlarının kendilerine karşı davranışlarından memnun olmadıklarını belirtmişlerdir.

Hiçbiri uzman değil. Ben mahkumum cezamı çekiyorum. İnfaz koruma memurları kötü, psikologlar çok iyiler. Yöneticiler de iyi. (Derya, 22, Ankara kapalı)

Burada bir sürü kadın müdür ya da psikologlara her rahatsızlığımı ifade ediyor, dinliyorlar. Bazı gardiyanlar çok iyiler. Bazıları çok sert, hayvana yapılmayacak muameleler oluyor. (Sıla, 45, Ankara kapalı)

Eğitim, psikososyal, müdürlerle aramız iyi. İnfaz koruma memurlarının bir kısmıyla anlaşabiliyoruz. Keyfi davranışta bulunan, bağırان, azarlayan, kaşının üstünde gözün var diyen oluyor. (Yelda, 34, Ankara kapalı)

Diğer kadınların hepsi çalışanlarla iyi ilişkileri olduğunu belirtirken ilişki tanımlarını “sorun çözme” ve “derdini anlatabilme” üzerinden yaptıkları görülmektedir.

İlişkilerimiz iyi. Dilekçe yazınca geliyorlar. Sorunlarımız olunca psikologlara geliyoruz. (Akgül, 19, Ankara kapalı)

Çok iyi. İlk geldim işe girmek istiyorum dedim. Hemen işe aldılar. Kim olduğumu bilmeden işe almazlar aslında dışarıda. (Atiye, 42, Ankara kapalı)

Çok iyi, hiçbir sorun yok. İmkanlar doğrultusunda ilgileniyorlar. (Nesibe, 34, Ankara kapalı)

Hepsiyle çok iyi. “Sen iyi olursan herkes iyi olur” doğru bir şey. Burada ilk işe başladığımda yapamayacağımı düşünmüştüm. (Gözde, 21, Ankara kapalı)

Memurların hepsi genç. Anlaşmak kolay oluyor, iletişim kurmak rahat. (Açelya, 27, Ankara kapalı)

Çalışanlarla ilişkilerinde bir sorun olmadığını söyleyen bazı kadınların ilişkilerini, zorunlu olarak kurulan, yüzeysel ilişkiler olarak tanımladıkları görülmektedir. Bu kadınların gerekli olmadığı sürece çalışanlarla iletişim kurmayı tercih etmedikleri ve sorunlarını çözme noktasında iletişimi tercih ettikleri görülmektedir.

Nasıl yaklaşırsam aynı şekilde karşılık veriyorlar. Uyumluysam, mantık çerçevesinde davranıyorsam sorun olmuyor. Herkesin bir gün suçlu olabileceğini düşünüyorum. (Alev, 39, Ankara kapalı)

Büyük problem yaşamıyorum. Kendimi ifade etmekte zorlanıyorum. Çok vakit ayıramıyorlar herkese. Tek problem zaman. Hem çok çabuk geçiyor, hem hiç geçmiyor. (Saadet, 39, Ankara kapalı)

Problem olduğunda dilekçe yazıyorsun, aynı gün dönüyorlar. İşlerimizi hallediyor. Emanet eşyada takas yapıyorum eşyalarımı. Çözüm buluyorum. Aileden haber alamazsak psiko-sosyal servis aracı oluyor. (Yeter, 27, Ankara kapalı)

Denizli açık cezaevinde sadece 3 kadın çalışanlarla sorun yaşadığını belirtmiştir. Biri psikolog, ikisi de infaz ve koruma memuru ile ilgili sorunlarından bahsetmiştir.

1-2 memur dışında iyi hepsi. Bazıları çok genç. Ben 50 yaşında “memurum” diye önünde şey yapmak zorundayım. Yeri geliyor bana bağırabiliyor. (Sıdika, 51, Denizli açık)

Atölyede çalışırken 2 memur var. Bir gün benim makinem çalışmıyordu. Baş memuru bekledim. Gelince ona anlatıyordum tam diğer memur sanki bir kabahatim varmış gibi çıktı. Otur otur diye uyardı beni. O gün bütün gün makinenin başında ağladım. Memurların davranışlarında da tutarsızlık var. 5 dakika 5 dakikayı tutmuyor. Diğerleriyle sorun yok. (Gülistan, 23, Denizli açık)

Diğer kadınların hepsi çalışanlarla ilişkilerinin iyi olduğunu belirtmiştir.

Aile gibi olduk. Sıkıntı olduğu zaman memurla, onu aşıyorsa müdürle hepsiyle görüşebiliyoruz. Çözümkar bir yer burası. İdare mükemmel bence. (Sakine, 36, Denizli açık)

Hepsi insan gözüyle bakıyorlar en azından. Hiçbirinden laf işitmedim 1 yıldır. İşiten de oluyor. Onların sabrını taşıranlar da oluyor. Her zaman olumlu bakıyorlar bize. İkinci sınıf insan

gözüyle bakmıyorlar. Ya da ben pozitif bir insan olduğum için öyle görüyorum. (Reyhan, 29, Denizli açık)

Rukiye hanım en sevdiğim öğretmen. Okuma yazma öğretti bana. Bazen odasında gösterdi. İşin olmayınca gel gösteririm dedi. O iyiliğini hiç unutmam. Müdürlere çıkmadım daha. Hiç sorunum yoktur. (Aksu, 25, Denizli açık)

Psikologla görüşmedim. İdari yönetim, birimler, hepsi insanlara hitap etme şekilleri ve anlama kabiliyetleri mükemmel. En alt kademeye hitap edebiliyorlar. Anladıkları dilden konuşuyorlar insanlarla. Kapalıdaki memurlarla hala görüşüyorum. Burada benim derdim olmadı. Kapalıdaki rahatsızlığım yok burada. Gelen bütün mahkumun özelliklerini, adlarını bilmeleri önemli. 290 kişinin adını ve uç noktada olanların karakterlerini biliyorlar. Gözlerinden karakterlerini anlıyorlar. (Sevgül, 47, Denizli açık)

Şu an için iyi. Bir sıkıntım yok. Bazen memurlara sıkıntı oluyor. Bazen çok bağıyor, bağırınca insanın bir anlık şeyi belli olmuyor. Onlar beni görmez, ben de onları görmem, sorun yok. (Halime, 25, Denizli açık)

Çalışanlarla ilişkilerinde bir sorun olmadığını söyleyen bazı kadınlar bu durumunun nedeni olarak karşılıklı etkileşimin önemini vurgulamışlardır. Özellikle infaz ve koruma memurlarından gelen tepkilerin kendi davranışlarıyla birebir ilişkili olduğunu düşünmektedirler. Açık cezaevinde infaz ve koruma memurlarıyla uzun süreli ve yüz yüze iletişim kurmak durumunda olan kadınlar, kendi davranışlarını infaz ve koruma memurlarının beklentileri doğrultusunda kontrol ederek onlardan bekledikleri karşılığı görmektedirler.

Psikologla görüşmüyorum. İhtiyacım yok çünkü. Siz iyi olduğunuz zaman onlar da saygılı, seviyeliler. Onların işi de zor çünkü. (Yaprak, 26, Denizli açık)

İyi. Karşındakine nasıl davranırsan aynı şekilde karşılık bulursun. İlk başta memurlar sert oluyor. Zamanla tanıdıkça daha yumuşak davranıyorlar. (Afife, 35, Denizli açık)

Çok güzel. Ama neden güzel saygılı olduğum için. (Derya, 43, Denizli açık)

Kendi açımdan iyiyim. Onların da benimle sorunu yoktur. Memurlar beni hiç azarlamadı. Talebimi düzgün iletiyorum onlar da cevap veriyorlar. Müdüre memurun halledemeyeceği bir şey olunca çıkıyoruz. Psikolog, öğretmen ile aramız güzel. Çok şey paylaşmıştık öfke kontrol kursunda. (Selcan, 21, Denizli açık)

Hiçbir sorunum olmadı 3,5 yıldır. Hepsini iyi görüyorum. Kurallara uyduktan sonra sonuçta insanlar ama bazen sorun çıkaranlar oluyor. Yasaklara uymayanlar kınama, ceza alabiliyorlar. Kınama ya da kapalıya gitme olabiliyor. Genelde memurlar, amirler anlayışlı davranıyorlar. (Bahriye, 54, Denizli açık)

Açık cezaevinde kadınların cezaevi çalışanlarıyla ve özellikle infaz ve koruma memurlarıyla birarada olması kapalı cezaevinden farklı bir durum teşkil etmektedir. Kapalı cezaevindeki mekânsal ayırım çok nettir. Açık cezaevinde mahkum kadınlarla içiçe yaşayan infaz ve koruma

memurları, kapalı cezaevindeki gibi demir kapılar ve parmaklıklarla fiziksel mekân olarak ayrılmadıkları için açık cezaevinde kendilerince sınır çizmeye çalışmaktadırlar.

Cezaevindeki Koşullar

Kadınlara cezaevindeki koşullarla ilgili sıkıntıları olup olmadığı ve dile getirdikleri sorunlarla ilgili varsa çözüm önerileri sorulmuştur. Ankara kapalı cezaevinde odaların ve ortak alanların kullanımı gibi fiziksel koşullara dair sorunlar sorulduğunda 3 kadın hariç herkes herhangi bir sorunu olmadığını belirtmiştir. Sorun olmadığını belirten 15 kadın ayrıca cezaevindeki oda sistemi ile ilgili memnuniyetlerini dile getirmişlerdir. Özellikle tuvalet ve banyonun odanın içinde olmasının memnuniyetlerinin ilk sırasında yer aldığı görülmektedir.

Yok, şu anki iyi. Kendi odanın olması güzel. Özgürsün. Özgürlük insanın beyninde. Rahatsız. Lavabonu kendin kullanabiliyorsun. Tek oda sistemi rahat. (Sanem, 34, Ankara kapalı)

Ayrı odalar, banyo. Tuvalet ayrı çok iyi, rahat. Hastalık, dert yok. (Derya, 22, Ankara kapalı)

Konya'dan sonra burası cennet gibi geldi. Bizi dinleyen birileri oluyor. Tek oda olması mükemmel. Televizyon var. İstedğini izliyorsun. Odamızı kendimize göre düzenliyoruz. Lavabo, tuvalet bize ait. (Yeşim, 33, Ankara kapalı)

En güzel mimariye sahip cezaevi. Kendinize ait yaşam alanı, tuvalet banyo. Diğer kaldığım cezaevi de yeniydi ama buradaki odadan üç tanesini düşünün, öyle bir odada 15 kişi kaldık. Yalnız kalmak için tuvalette otırıyordum bazen. Hareket alanı var burada. Havalandırma var, 2 kat var. (Açelya, 27, Ankara kapalı)

Çok güzel, rahat. Pansiyon gibi. Teknik sorun olsun, hemen yaz, gelirler. Buranın sistemini beğeniyorum. Sen suçlusun memur da senden bir kademe üstün. İkiniz de kanuna uymak zorundasınız. Uyarsan dayanışma çıkıyor. (Feriha, 42, Ankara kapalı)

Herkesin odası var ayrı. Aynı ortamı paylaşmak zorunda değilsin. Çek kapını otur. (Nazlı, 24, Ankara kapalı)

Denizli açık cezaevinde fiziksel koşullarla ilgili yorumlar, Ankara kapalı cezaevindekinden farklılık göstermektedir. Sadece 16 kadın herhangi bir sorun olmadığını belirtirken içlerinden fiziksel koşullarla ilgili memnuniyetini dile getirenler de çıkmıştır.

İyi. Yurt olarak yapılmış zaten burası. Genel baktığımızda güzel. Her taraf açık, görebiliyorsun. Sadece kare halinde gökyüzünü görmüyorsun. Kuşları bile kısıyor insan uçuyorlar diye. (Sakine, 36, Denizli açık)

Diğer cezaevlerine göre çok güzel. Burası beden eğitimi kampüsüymüş. Ortam güzel, geniş bir alan var. (Sevda, 37, Denizli açık)

Sıkıntım yok. Sıcak su iyi. Yemekler zaten devletin verdiği koşullarda, güzel. En azından bayanlar yapıyor, gönül rahatlığıyla yiyorsun. (Afife, 35, Denizli açık)

Ankara'da tek kişilik odadan geldiğim için biraz daha zor burası. 5 yıldızlı otel gibi, ceza orada yatılır diyebilirim. Koşuş sistemine göre daha iyi ama. Üst üste yattığım zamanları biliyorum. (Naciye, 22, Denizli açık)

Denizli açık cezaevinde fiziksel koşullarla ilgili sorunları dile getiren kadınlar, ilk sırada temizlik konusundaki sıkıntılardan bahsetmektedirler. Özellikle tuvaletlerin çok kişi tarafından kullanılmasından ve kadınların kullanım şekillerinden dolayı kirli olduğunu belirtmişlerdir. Temizlik dışında, pek çok yerde sıra olması, odaların gündüz kapalı olması ve odada masa, sandalye olmaması sorunları iletilmiştir.

Odamız güzel, düzgün. Temizliğimi yapıyorum. Kadınlar biraz pis. Yeni boya oldu her yer, batırdılar. İşin kötü tarafı gene kendimiz temizliyoruz. Memura gidip söyleyince de ispiyoncu oluyorsun. (Aylin, 34, Denizli açık)

Çocuklu katında kaldığım için tuvaletleri beraber kullanıyoruz. Çok pis oluyor. Evinde nasıl kullanıyorlarsa bilmiyorum. Burada çok kötü kullanıyorlar. Hastalık kapabilir insan. Altını bağılıyorum Poyraz'ın tuvalete gitmesin diye. Tuvalete götürmüyorum. Normalde artık söylüyor ama oraya sokmak istemiyorum. (Özden, 25, Denizli açık)

Koridorda 1 lavabo var. Bir tuvalete 30 kişi gidiyorsun. 60 kişinin aynı banyolarda olduğunu düşünün. Sayı olarak çok fazla. Ortak alanı birçok kişiyle birlikte kullanırsan ister istemez zihinsel, bedensel yorgunluk yapıyor. Kültürel eksiklik var burada. Tuvaletteki çöp kovasını kullanmayı bilmiyor. Sonra namustan bahsediyor. Pedin öyle kullanılması daha çok namussuzluk bir erkeğin altına yatmasından. Benim moralimi bozuyor bunlar. İbadetini yapıcın ama benimkini bozuyorsun. Kapını kapat banyoda. Üç tane kapı var. Kullanım alanı dar olunca böyle şeyler oluyor. 45 kişi 3 banyo, 1 tuvalet kullanıyorsun. Hiç sağlıklı değil. Öfke kontrolünüzü bastırdığınız için en ufak şeyde patlayabiliyorsunuz. (Deniz 35, Denizli açık)

Tabi ki var. Temizlik. Her gün temizleniyor ama yine de. Ben 38 yaşında bayanım adetten kesildim. Ben olsam bezimi gazeteyle sarar atardım. Biz de memurlar da uyarıyor ama olmuyor. Tuvalete girince elini sabunlamayan çok insan var. Her şey var. Çokluk yaşanıyor çünkü. (Şadiye, 45, Denizli açık)

Kalabalık olduğu için sıra beklemek zorluyor. Sıraya girmek zorundayız. Kantin, emanet para, yemekhane sıra oluyor. Genelde saygı göstermiyorlar. Önünüze geçebiliyorlar. (Yaprak, 26, Denizli açık)

Odalar açık olsa iyi olur. Kilitliken yorgunluk oluyor. Yaşlılar, çocuklar zor. Gençler dinç olabiliyor. Çocuk girse yatsa daha güzel olur ama idareye de hak veriyorum. Hırsızlık oluyor. Kabulleniyoruz. Her şeyi kabulleniyoruz zaten. Uzun cezası olanlar için çok zor. Buranın kışı çok zor geçiyor. (Reyhan, 29, Denizli açık)

Odada bir şeyler yazmak için sandalye, masa yok. Ranzada oturmak zorundasın. Tuvaletler hijyenik değil. Dikkat etmek zorundasın. 48 kişi yaşıyorsun. 270 kişi 8 tuvalet kullanmak zorunda. Kadının vücudundan çıkardığı üre ve büyük abdestten hastalık kapmak yüksek. Sabun

kullanılmıyor çok fazla. Yemekhanedeki düzen iyi değil. Sağlık anlamında dikkat edilmiyor. Sağlık sıfıra yakın. (Doğuş, 42, Denizli açık)

Açık ve kapalı cezaevlerindeki en önemli farklılıklardan biri olan fiziksel koşulların değerlendirilmesinde kadınlar için öncelikli konunun temizlik ve hijyen olduğu görülmektedir. Tuvalet ve banyoların ortak kullanıldığı açık cezaevinde temizlik konusunda sıkıntılar dile getirilirken bahçe olması, açık alanda yürünebilmesi ve mekânsal sınırlamanın kapalı cezaevine göre çok az olması açık cezaevinin en beğenilen özellikleri arasındadır. Kapalı cezaeviyle ilgili olumlu yorumların hemen hepsinde odanın içinde banyo ve tuvalet bulunmasının memnuniyetle dile getirilmesi kadınların temizlik konusundaki ortak algılarını göstermektedir.

Kadınların çalışanlarla ilişkiler, görüş koşulları, sosyalleşme mekânlarının kullanımı gibi sosyal koşullarla ilgili görüşlerine bakıldığında her iki cezaevinde de pek çok kadının herhangi bir sorun belirtmediği görülmektedir. Ankara kapalı cezaevinde sosyal koşullarla ilgili belirtilen sorunların başında görüş süresinin kısa olması gelmektedir. Sırasıyla sıcak suyun kısıtlı olması, yemeklerin kötü olması, cezaevine sokulan kıyafetlerin kısıtlı olması, görüşçü isimlerinin sabit kalması, telefon görüşmesinin yeterli olmaması gibi sorunlar belirtilmiştir.

Görüş saati çok az. Çabuk geçiyor. (Duru, 38, Ankara kapalı)

Ayda 1 açık görüş çok az geliyor. Ne konuştuğumu bilmiyorum. (Feriha, 42, Ankara kapalı)

Aramalardan dolayı 1 saatlik görüş süremiz yeniyor. Tam olarak görüş yapamadığımız oluyor. Yılbaşı görüşürü mesela 1 gün önceden haber verildi. Aileye haber verecek zaman kalmadı. (Nesibe, 34, Ankara kapalı)

Her gün sıcak su olması gerekir. Haftada 2 gün birer saat sıcak su var. Odayı mı temizleyeceksin, çamaşır mı yıkayacaksın, kendini mi temizleyeceksin. Biz kadınız. Belirli zamanlarımız var. O gün bekliyoruz su yoksa. Ketilde su ısıtıyoruz. Diyet yemekten memnun değilim. Yiyemiyorum her zaman. Parasını ödüyorum ama yiyemiyorum. Çorba, haşlama, sebze yemeği yemem lazım. (Gonca, 54, Ankara kapalı)

En büyük rahatsızlığım kısıtlı sıcak su. Yemek dağıtımı zamanına denk geliyor bazen. Yemekte çok israf oluyor. Koğuşta yapılacak spor faaliyeti yok. Havalandırmaya alet konabilir. (Saadet, 39, Ankara kapalı)

Denizli açık cezaevinde ise sosyal koşullarla ilgili en önemli sorun olarak cezaevinin görüşçülerin gelecekleri yerlere uzak olmasıdır. Cezaevinin Türkiye'deki tek kadın açık cezaevi olması her ilden kadının sadece buraya gelmesini zorunlu kılmaktadır. Bu durum, kadınların açık görüş yapma hakkını kullanamamalarına neden olabilmektedir. Yalnızca 1 saat görüş için zaman ayırıp para harcayarak gelmeyi bazen görüşçüler bazen de kadınlar tercih etmemektedir.

Açık görüş saati çok az. Memnun değilim. Kapalıda memleketinde yatıyorsun. 15 saatlik yol gelip 1 saat görüşüyorsun. Hasretin çoğalıyor. En azından 2 saat olsa. Sarılır öpersin.

Uzaklığına göre çok kısa. Başka yerde açık cezaevi yok. Çok kötü. Sivas yarı açılmış. Burası daha iyi en azından etrafı görüyoruz. Yoldan geçenleri görüyoruz. (Reyhan, 29, Denizli açık)

Evet var. Birçok erkek açık cezaevinde sabahdan akşama kadar kalıyorsun görüşte. Burası açık cezaevi, bir saat çok az. Buranın tek alternatifi, bir, çalışabiliyorsun, iki, izin var. Edirne'de açık erkek cezaevinde bir arkadaşım yatıyordu. Ona gitmiştim. Akşama kadar oturmuştum. Yemek götürmüştüm. Çay, kahve içiyorsun. Artık en son sıkılmışım oturmaktan da öyle çıkmışım. Birazcık özgürlüğün bize yansıtılması için buradayız. İzne gidemeyenler, parası olup kart alamayanlar var. Bir gelmesi buraya 200-300 lira oluyor. Bir saat için o kadar yok tepiliyor. Elini tutunca kocanın memur bırak diye bakışlarıyla baskı yapıyor. Ziyaretçiden kesinlikle bir şey almayın diyorlar. Girerken ve çıkarken arama yapılıyor bize. Görüşçünün üstündeki her şeyi alıyorlar zaten girerken. Ne vereceksin, nasıl alacaksın. Çok saçma bunlar. (Cangül, 29, Denizli açık)

Bunun dışında kadınlar üst aramaların sorunlu olması, kantinden alışverişin kısıtlı olması ve cezaevindeki telefon sayısının yetersiz olması gibi sorunları dile getirmişlerdir.

İzne gittim. Zorlukları var. Gelince aranmak en zoruma giden. Çırılçıplak karşısında duruyorsun. Pedine, çorabına kadar. Bir külotla kalıyorsunuz. Memelerinin uçlarını kapatıyorsun elinle. Her gidip geldiğinde bunu yaşıyorsun. Bunlar hoş olmuyor. Bayan uyuşturucu suçundan olanlar kadın bölgesine onu yerleştirebiliyor. Birtakım kuralların konulmasına etmen içerdeki davranış biçimleri. Memurlara yansıyor bunlar da. Onlar da ister istemez bizim gibi nezih insanları zor durumda bırakıyorlar. 17 ayda vücuduma değmedik el kalmadı. Cinsellik yaşayanlarda tensel dokunmada açlık oluyor. Başka insanları gözleyerek hemcinsine karşı ilgi göstermeye başlayanlar oluyor. Kapalıda müdüre söyledim. Bir aramada 3 kişinin eli değişiyor. Ben bile temas ettiğinde ürperiyorum. Zaman içinde bu dokunmalar yer değiştiriyor. Ben cinselliği yaşamadığım için kendimi uzaklaştırıyorum. Diğerleri çok rahat soyunabiliyor. Ben utanırken o beğenilme duygusunu tatmin ediyor. İzinden gelirken fantezi çamaşırlar alıp giyenler oluyor. Beğenilecekler diye. Memur beni soyuyor "aa çatlakların var, çok mu kilo alıp verdin?" diye soruyor. İç çamaşırının markasını soran memur var. Bunlar karakteri oturmamış insanlar için meşgale şekli. (Deniz 35, Denizli açık)

... Sabun kullanıyordum ben, alerji yapıyor diğerleri. Revir aracılığıyla dışarıdan alabiliyorduk önceden. Şampuan, diş macunu gibi kozmetiğe yakın ürünler artık alınmıyor. Herkes her pedi kullanamıyor çünkü. Yan etkisi olabilir. Bu konuda sıkıntı var. Kantinde de yok zaten. Kantinde çok çeşitlilik yok. Her bütçeye göre ürün olmalı. İsteyen lüksünü alır isteyen ucuzunu alır. (Asya, 35, Denizli açık)

Sağlık desteğine ve kişisel ihtiyaç malzemelerine erişim, hijyenik koşulların sağlanması gibi sağlık koşulları konusunda ise Denizli açık cezaevindeki kadınların çoğunun herhangi bir sorun yaşamadığı görülmektedir. Yalnızca 5 kadın, doktorun ilgisizliği, yetersizliği, sürekli doktor olmaması ve hastanelere sevk konusunda sıkıntı yaşadığını belirtmiştir.

Doktora pek güvenmiyorum. Muayene etmeden ilaç yazıyor. Mesela ben kuru öksürüğüm var boğazım kanıyor diyorum. Bir şey yok, kendini sıkımsın dedi bana. Bir muayene etmedi. Sağlık memuru çok iyi ama Ali Osman abi. Doktordan daha ilgili. (Aliye, 27, Denizli açık)

Aslında revire istediğimiz zaman çıkamıyoruz. Ama sağlıkçımız iyi. Doktor çok ilgilenmiyor. Benim romatizmam var zaten. Eklem romatizması da var büyük ihtimalle. Doktora gittim. Kan testi yaptırıldı. Ama değerlerde bir şey yok. Dış hastaneye sevk etmedi beni mesela. Çok bilgili olduğunu düşünmüyorum. (Selcan, 21, Denizli açık)

Diş konusunda sıkıntı yaşadım. Sağlam dişim kalmadı. Sevk etmediler. İhalesini mi bağlamamışlar ne olmuş. Sevk ettiler ama kabul etmemiş diş hastanesi. Dişlerimi fırçalamaya korkuyorum. (Nurten, 36, Denizli açık)

Ankara kapalı cezaevinde ise 11 kadın dışında hiç kimse sağlık koşulları konusunda sorun olduğunu belirtmemiştir. Burada dikkat çeken nokta kadınların tek sorun olarak cezaevinde sürekli doktor olmamasından şikayet etmeleridir.

Çok kişi öldü ihmalden. Butona basıyor, doktor yok diyor, yarım saat sonra ölüyor. Hazırda doktor yok. Televizyondaki konuşmalara bakma. 1 ay önce 1 kadın öldü. Ben salıdan salıya revire gidiyorum, ağrı kesici alıyorum. (Derya, 22, Ankara kapalı)

Sağlığımız kötü. Hafta sonu sağlıkçı olması gerekiyor. Ölüm de oldu burada. (Duru, 38, Ankara kapalı)

Yeterli değil. Akşam saatlerinde özellikle. 1 doktor, 1 sağlık memuru akşam 8'e kadar, 5 gün oluyor. Akşam kimse kalmıyor. Kampüsteki doktorların da lakayt olduğunu söylüyorlar. Sağlık açısından buradakiler yeterli değil. Günde 100 kişiyi görüyor doktor. Gece ve hafta sonu acil durumlar için sağlık personeli olmalı. (Alev, 39, Ankara kapalı)

İlaçlar alınıyor. Ama 24 saat ambulans ve doktor olması gerekiyor. Çok ağır olanlar oluyor. Memurlar çok güzel ilgileniyorlar ama imkanları kısıtlı. (Nesibe, 34, Ankara kapalı)

Çok yeterli olmadığını düşünüyorum. Binada yeterli müdahale olamayacağını düşünüyorum. İlk geldiğimde yüzeysel bir muayene yapıldı. Bir doktor az. Doktor kim, sağlık görevlisi kim anlamadım. (Saadet, 39, Ankara kapalı)

Para ile alıyoruz pedi. Yerde gökte Allah, cezaevinde paran olacak. Memurlar bile yüzüne bakmıyor, sanki anlıyorlar paranın olup olmadığını. (Feriha, 42, Ankara kapalı)

Fiziksel, sosyal ve sağlık koşulları ile ilgili bahsedilen sorunların çözümü noktasında kadınların önerilerine bakıldığında Ankara kapalı cezaevinde 21, Denizli açık cezaevinde ise 20 kadının herhangi bir öneri belirtmediği görülmektedir. Ankara kapalı cezaevinde yukarıda da belirtildiği gibi dikkat çeken nokta sürekli doktor olmamasından şikayet edilmesidir. Bu cezaevinde kadınların önerileri arasında ilk sırada doktorun sürekli olarak cezaevinde bulunması gelmektedir. Genel çözüm yolu olarak dilekçe yazma ve ilgili kişilerle görüşme önerilerinin dışında uygulamalara yönelik öneriler arasında hastaneye giderken kelepçe takılmaması, görüş

süresinin uzatılması, görüşçü listesinin değiştirilebilmesi, özel görüş günlerinin önceden haber verilmesi, koğuşların suça göre ayrılması ve havalandırmaya spor aletleri konması gibi konular yer almaktadır.

Sağlık Bakanlığı'ndan çözülmesi lazım. Hafta sonu, 24 saat doktorun olması lazım. (Duru, 38, Ankara kapalı)

Vardiyalarda doktor olması gerekiyor. (Yaprak, 31, Ankara kapalı)

Hastane için 24 saat boyunca biri olabilir. Cezaevinde yaşı ilerlemiş, tansiyon hastası, kalp hastası insanlar var. Ambulans ve doktor olanağı olmalı. (Nesibe, 34, Ankara kapalı)

Personel sayısı artırılabilir. Çok acil olmadığı müddetçe 1 gün sonra çözüm bulabiliyorsunuz. Günlük çözümler olmalı, kontrollü olmalı. Kişiye özel çözümler olmalı. İnsanlar hak ve hürriyetlerini rahat yaşayabilmeliler. Kurumdan başka bir yere giderken ki halimiz rahatsız ediyor. Kelepçe takılıyor, oradan oraya götürülüyoruz. Sorun bina içinde çözülebilir. (Saadet, 39, Ankara kapalı)

Denizli açık cezaevindeki kadınların önerilerine baktığımızda sorunların çözümüne yönelik ilgili kişilerle görüşme, ilişkileri sevgi ve saygı çerçevesinde tutma ve görüş süresinin uzatılması önerilerini görmekteyiz. Bunların dışında genel çözüm yolu olarak idarecilerle toplantı yapılması önerisinin dışında uygulamalara yönelik öneriler arasında cezaevine çay otomatlarının konulması, sürekli doktor bulunması, kantindeki ürünlerin çeşitlendirilmesi, odalara banyo konması, telefon sayısının artırılması, odaların gündüz açık olması ve her gün temizliğin zorunlu olması önerileri gelmiştir.

Yüksek bir makama iletilebilir. Madem okumuş, o seviyeye gelmiş. İnsanın gözüne bakarak nasıl ilaç yazabilirsin. Adam yüzünüze bakmıyor, hemen sevk etmeye bakıyor. (Aliye, 27, Denizli açık)

İnsanlar birbirine saygı ve sevgi göstermeli. Karşındakini düşüneceksin. Yoksa idare anlayışlı, tüm imkanları sunmuşlar. Memurla konuştuğum gibi insanlarla konuşamıyorum. Şikayet etmek zorunda kalıyorsun. Ama saygı-sevgi olsa olacak. Her şeyden önce saygı-sevgi. Çok farklı insanlar bir arada. (Derya, 43, Denizli açık)

Benim için sorun yok ama yaşlı, çocuklu insanlar için zor. Mesela bir tane yürüyemeyen bayan var. O sıra bekleyemiyor. Ona öncelik tanınması gerekiyor. Ama insanlar o kadar gaddar ki hiç sıra veren olmuyor. (Gülistan, 23, Denizli açık)

En önemlisi cezaevinde doktordur. Gece hasta olan, tansiyonu çıkan. En güzeli 24 saat doktor olması. Yaşlılarımız var. Her an her şey olabiliyor. Burası ana baba ocağı değil. Evde başımız ağrısa doktora gidiyorduk acaba bir şey mi var diye. Burası öyle değil. (Bahar, 37, Denizli açık)

Valla bana kalsa her gün temizlik yaparım. Ama insanlar arkasından aynı şeyleri yapıyor. Önüne geçilmiyor. Çokluktan mı bilmiyorum. (Şadiye, 45, Denizli açık)

4.3.2. Cezaevinde Kadın Olmak

Kadınların “kadın olmak” ile ilgili olarak ne düşündükleri, özellikle cezaevinde ve dışarıda kadın olmak konusundaki görüşleri sorulmuştur. Her iki cezaevinde de genel olarak kadınların çoğunun cezaevinde kadın olmanın daha zor olduğunu düşündükleri gözlenirse de hepsinin böyle düşünmemesi de önemli bir durumdur. Kadınlar annelik ve eş sorumluluklarını yerine getirememesi, bedenini istediği gibi kullanarak kadınlığını yaşayamama ve maddi kazanç sağlayamama konularından dolayı cezaevinde kadın olmanın zorluklarını yaşadıklarını belirtmişlerdir. Kadınların cezaevinde kadın olmak konusunda kendilerini anne, eş ve evin bakımından sorumlu kişi olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Kendilerini ev içinde tanımlayan kadınlar evde huzurlu ve rahat hissettiklerini belirtmektedir. Kadın olmak konusunda geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini savunan kadınların sayısı oldukça fazladır.

Dışarıda kadın olmak özgürlük. Kendi başına. Ev hanımı da olsan başka oluyor. Benimsediğin bir özgürlüğün oluyor. İçeride kadın olmak bayağı zor. Doğu’da kadın olmak gibi cezaevinde kadın olmak. Özgür değilsin, hep bir şeyler söyleniyor. (Atiye, 42, Ankara kapalı)

Kadın her yerde kadın bence. Cezaevinde ya da aile ortamında. Aileyle yaşamak, annelik görevi farklı. Burada tek mücadele ediyorsun. Evde olmak daha iyi. Sabah evde uyanacaksın, kendin bir şeyler hazırlayacaksın. Burada hazırcılığa alıştık. Çocuklarına hasret oluyorsun. Yaşamak için her yerde mücadele veriyorsun. Evde olmak çok güzeldi izne gittiğimde. 7 gün geçmesin istiyorsun. (Sakine, 36, Denizli açık)

Cezaevinde daha zor. Ailemizden, çocuklarımızdan, sevdiklerimizden uzağız. Onlara anne olamıyorum. Dışarıda çocuklara anne sevgisi verebiliyorum. Onlarla ilgilenabiliyorum, işe yarıyorum. (Şirin, 39, Ankara kapalı)

Dışarıdaki kadın özgür, çocuğu yuvası yanında. Kuaşöre, arkadaşına gidiyor. Sosyalleşiyor. Cezaevinde özlem var. Cezaevinde şahsi bir şey yapamıyorsun. Dışarıda kadın olmak daha kolay. (Nesibe, 34, Ankara kapalı)

Her şeyden önce anneyim kadın olarak. Burada kadın olmanın tek farkı odur. Kadın her yerde kadındır. Nerde olursa olsun. Hayatımızın belli bir kısmını erteliyoruz burada. (Nermin, 47, Denizli açık)

Kadın olarak, kadın evinde ya da işi varsa işinde olmalı. Çoluk çocuğunun başında olman gerekiyor. Çocuklarından uzaksın, hasret var, özgür değilsin. Yaşanacak bir yer değil bana göre. Olmamam gereken bir yer. Ama artık kader diyelim. Öfkemizin hakimi olamıyoruz. Bir anlık öfkeyle mahkum oluyoruz. (Bahriye, 54, Denizli açık)

Ben burada kendimi kadın gibi görmüyorum. Evimde durunca kendimi kadın gibi hissediyorum. Eşimle, oğlumla, işimle ilgili sorumlulukları yerine getirmek bana kadın gibi hissettiriyor. Bir kadına yakışmıyor burası. Hak etmiyor kadınlar. Bu şekilde ödemememiz lazım. Kadınların toplu alanda yaşadığı bir yer bundan daha iyi olamaz. Kadınları cezaevine atmak yerine kelepçe

yasası olabilir. Devlete çalışma olabilir. Kadınların sorumluluğu erkeğe nazaran daha çok evde. (Cangül, 29, Denizli açık)

Cezaevinde kadın olmak daha zor. Çekememezlik, destek olmama, dışarıda daha ılımlı, daha komşuluk var. Burada herkesle yan yanasın. Her gün istemesen de bir sürü insanı görmek zorundasın. Aynı yerde, sorun yaşadığın insanlarla birlikte yaşamak zor. İsyan ediyorsun. Dedğim gibi arkadaşla yatılıyor cezaevi. (Sıla, 45, Ankara kapalı)

Cezaevinde zor. Dışarıda komşuluk, arkadaşlık kalıcı. İstemediğine selam vermezsin. Birbirine tehdit savurup 1 saat sonra beraber yemek yiyecek oluyor. Kadın olmak dışarıda aileniz yoksa maddi gücünüz, eğitiminiz yoksa zor. Burada kültürlü olsan da farketmiyor yapacağın işler. Bana dışarıda yol gösteren olsaydı o işleri yapmazdım. Hiç girmezdim. Dul kadına dışarıda iyi gözle bakılmıyor. Yaşam çok zor. (Seher, 38, Ankara kapalı)

Kadın demek ağır olmalı her yerde. Ben kadınlardan fazla elektrik alamam. Kadınlardan öğrendim, kendimden nefret ettim burada. Lanet ettim. Kadın demek ağır olmalı. Ağır taşı kimse yerinden oynatamaz. Dışarıda cezaevinde farketmiyor. Kadın demek ağır, kendini bilen, taşıyan olmalı. Kadınlar cezaevinde şaşırıyorlar bence. Açık cezaevi çok güzel aslında. İyi değerlendirebilirsen. Ben hep ailemi arıyorum. İnsanlar öyle değil. Farklı şeylere yöneliyorlar. Uzun cezalarda kişilik bozukluğu oluyor. Ben de küçük yaşta girdim ama kişilikle alakalı. Erkekler için daha güzel, ağırlar sonuçta. Daha güzel yatıyorlar. Kadınlardan daha temizler, düzenliler. Çok konuşmazlar, dedikodu yapmazlar. (Aylin, 34, Denizli açık)

Günlük yaşam deneyimlerinin kimliğin inşasında etkili olduğu belirtilmektedir. İşçiler, kadınlar, etnik ya da başka gruplar açısından mağduriyetin yorumlanması esas olarak gündelik yaşam içine yayılmış bulunmaktadır (Çağlayan, 2006). Geleneksel aile kavramı içinde kadınların ev içi işlerden ve aile bireylerinin bakımından sorumlu kişi olması, tartışmasız bir ön kabul olarak kadınların hayatındadır. Kadınlara dışarıdan yüklenen bu sorumluluklar içselleştirilerek zorunluluk haline gelmektedir. Kadınların bu sorumluluklarını yerine getirememeleri eksik, işe yaramaz ve yetersiz hissetmelerine neden olabilmektedir.

Her iki cezaevinde de kadın olmak konusunda zorluk yaşadığını dile getiren kadınların bazıları bedenlerini istedikleri gibi kullanamadıkları ve kişisel bakım yapamadıkları için “kadınlıklarını” yaşayamadıklarını belirtmişlerdir. Saç bakımı, manikür, pedikür gibi kişisel bakım ve hijyenden mahrum olan kadınlar, cezaevindeki koşullara ayak uydurmak durumunda kalmaktadırlar.

Cezaevinde kendimi kadın gibi hissetmiyorum. Tiyatroda kadın rolü verildiğinde oynayamadım. İçimdeki odunu çıkardım burada. Burada kadın değilim. Burada bakımlı olmadığım için kadın gibi hissetmiyorum. Tırnaklarım bakımsız, oje yok, saç bakımı yapamıyorum, topuklu ayakkabılarım yok. Dışarıda kadın olmak böyle bir şey. İçimdeki kadınsı şeyler bitmiş durumda. (Yaprak, 31, Ankara kapalı)

Dışarıda özgür bir kadınsınız. Burada her şeyin kısıtlanmış. Canının istediğini yeme şansın yok. Kendine bakmak konusunda dışarıda saçını yaptırıp kendini iyi hissedebiliyorsun. Buradaki iş

hayatı gelir sağlamıyor çok fazla. Kıyafet kısıtlaması var. İstedğin her şeyi giyemiyorsun. Kendimi kadın gibi hissetmiyorum burada.(Esin, 25, Ankara kapalı)

Çok zor burada kadın olmak. Dışarıda ev ortamındasın. İstedğin zaman banyo yapabiliyorsun. Özel durumlar oluyor bazen. Yıkanmak için beklemek zorundasın. İnsanların yanına gitmek istemiyorsun. Kokuyorsun. Haftada 2 gün yıkanabiliyorsun. Haftada 1 kez kantin ihtiyaçları var. Cips, kola, çikolata alamıyorsunuz. Paran yoksa hiçbir şey alamıyorsun. Karnınız acıkınca yiyemiyorsunuz. Buradaki yaşantı sınırlı, dışarısı sınırsız. (Yelda, 34, Ankara kapalı)

Çok farkı var. Dışarıda giyim, makyaj, saç, hareketlerim burada yapınca dikkat çekiyorum. Neden diye soruyorlar. Artık yapmıyorum. Birkaç kez yaptım. Gece parfüm sıkıp yatarım. İlla bir şey olması gerekmiyor. Dışarıdaki ortamla burası çok farklı. Çok dikkat çektiğim için dedikodudan korkuyorum. Sinirlerim bozulmuştu. Topluma girmiyorum. Ben farklıyım. Dışarıda nasılsam burada da öyle olmaya çalıştım. Ama onlara ters geldi. Bayanı gösteren saç ve topuktur. Giyinip çıktığım zaman biri “sana şunları dediler” deyince hevesim gidiyor. Kendini iyi hissetmek için yapıyorsun. Bugün sevgililer günü mesela. Kendimi iyi hissetmek için makyaj yapıcam. (Güliden, 29, Denizli açık)

Cezaevinde kadın olmak... Her şeyden yoksunsun. Giyim, kuşam, özlem, şefkat. Sadece tek bir şey görüyorsun. Dışarıdaki her kadını kıskanıyorsun. Pencereden gördüğüm, her sabah evinin önünü süpüren kadını kıskanıyorum. Kadın memurlar evine gidince sofrasını, yatağını, sosyal hayatını kıskanıyorsun. Onlar konuşurken hasetle dinliyorsun. Şu an körüz, sağırız, elimiz ayağımız yok. Her şeye hasret. Etek, elbise giyemiyorsun. Cezaevinde kadınsı tarafını kapatıyorsun. Kadınsı olmuyorsun. Dışarıda kadının kendine ait her şeyi var. Yatağı, banyosu. Dışarıdaki kadın hiçbir şeyin değerini bilmiyor. (Doğuş, 42, Denizli açık)

Çok farklı bakım olarak. Giyim tarzı, dişilik. Dışarıda dişiliğini kullanabiliyorsun. Sevgi sözleri hayata bağlıyor. Ama burada rutin bir hayat. Burada kendimi saklıyorum. Giyinip soyunurken saklıyorsun. Bir süre sonra aynaya bakmak istemiyorsun. (Deniz, 35, Denizli açık)

Görüldüğü gibi bazı kadınlar, dış görünüşün kadın kimliklerinde önemli bir yeri olduğunu belirtmektedirler. Kadın olmanın verdiği hazzı, bedenlerini kullanarak, giyim kuşam, makyaj gibi kadına has özellikler olarak nitelendirilen görsel öğelerle yaşamaktadırlar. Fakat cezaevi yapısı gereği kadınlara bu şekilde bir kendini ifade etme alanı tanımamaktadır. Bu nedenle de kendilerini daha da fazla kısıtlanmış hissetmektedirler.

Denizli açık cezaevinde kadın olmayı maddi anlamda kazanç sahibi olmak olarak algılayanlar da bulunmaktadır. Bu kadınlar, ailelerinin gönderdiği para ile cezaevinde yaşamaktan rahatsızlık duyan, dışarıda çalışan kadınlardır. Çalışan ve para kazanan pek çok kadının aynı şekilde düşündüğü görülmektedir.

Dışarıda imkanın çok, mesleğin varsa, durumun iyiye çok güzel. İçerde o imkanın yok. Dışarıdan para gelirse. Elin kolun bağlı. Ailen yatırır. Bir şey yapmak istesen mümkün değil.

İçerisi çok farklı. Kadın olmak içerde zor. Benim için dışarıda kolay. Elimde mesleğim var. Biri olmazda diğeri olur. Şu an dışarıdakilerin eline bakıyorsun. (Ayperi, 47, Denizli açık)

Burada aileniz bakıyor. Kaç yaşına gelmişiz ailem bakıyor bana. Dışarıda bir şey yapmak için izin almıyorsunuz. Dışarıda daha kolay kadın olmak. Çünkü hürriyetiniz elinizde. Burada kimliğiniz bile yok yanınızda. (Sevda, 37, Denizli açık)

Burada elin kolun bağlı bayansın. Destek şey yapıyorsun olmuyor. O benim psikolojimi bozuyor çok. 100 milyonu bile bulup yatıramıyorlar diye tartıştım. Onu çok zorunlu olduğum zaman anca çekiyorum. Ama dışarıda çalıştığım için iş teklifi gelir giderim. 25-30 milyon yevmiye harçlık cebimde olur. Zorunlu ihtiyaçlarımı karşılıyorum burada. Maddi sıkıntım çok oluyor. (Şadiye, 45, Denizli açık)

Her iki cezaevinde de dışarısının kadınlar için daha zor olduğunu düşünen kadınlar arasında bunun nedeni olarak kadınların annelik, eş, evin bakımı gibi sorumluluklarının ve toplumsal baskının varlığını söyleyenler bulunmaktadır.

Dışarıda kadın olmak daha zor. Çevreye, insanlara, evindeki eşe karşı, akrabalara karşı daha zor. Baskı çok fazla dışarıda. Mesela bizim oradaki insanlarda oraya gitme, şunu giyme çok fazla. Bir kadın "Ben dışarıda saçımın telini açamazdım. Burada kadın olduğumu anladım" dedi. Burada özgürleşmiş. Cezaevi halbuki özgürlüğü kısıtlayan bir yer ama. (Gülistan, 23, Denizli açık)

Cezaevinde kadın olmak bir bakıma çok kolay. Dışarıda sorumluluğun var, aile, çocuklar. Burada kafa dinleme olanağım var. İstedigimi yapabiliyorum. Sağlık sorununda talep edebiliyorsun. Burada özlem var, hasretlik var. Şu anda çocuklarımla ilgilenmek istiyorum. Maddi, manevi destek olmak istiyorum. Yardım kurullarına mektup yazdım. Cezaevinde evin yükünü taşıma ihtimalin yok. Kendimiz buradayız ama ruhumuz dışarıda. Düzenli bir insan nasıl çalışır, ekstra neler yapabilirim diye düşünüyorum. (Sanem, 34, Ankara kapalı)

Dışarıda kadının kendine ait sorumlulukları var. Hasret, özlem var cezaevinde. Dışarıda düşünme fırsatım yoktu. Burada dışarıda size yapılan hataları, haksızlıkları düşünüyorsunuz. Dışarıda daha zor kadın olmak. Burada ekmeğini alıyorsun sadece. Hasretlik var. Dışarıda yemek, temizlik, çamaşır, bulaşık. Kadının aldığı bu sorumlulukları erkek yapamaz. Kadının evi çekip çevirmesini erkek yapamaz. Çocuk büyütmek, evin düzeni. Erkek sadece evine bakmakla sorumlu. Kadın, erkek işini de yapabilir ama. (Nazlı, 24, Ankara kapalı)

Dışarıda kadın olarak hiç hissetmedim kendimi. Onu düşünecek vaktim de olmadı. Hemen evlendirildim. Artık güzel düşünüyorum. Gaziantep gibi yerde hala öyle dul bir kadınsan, gençsen dışarıya asla çıkamazsın. Kadın olmak zor. (Aksu, 25, Denizli açık)

Cezaevinde kadın olmak daha kolay. Dışarıda kadın olmak daha zor. Benim yaşadığım ortamda mahalle baskısı vardı. El ne der diye rahat hareket edemiyordun. Duvarlarla çevrili de olsa kendi başına bir bireyim burada. Dışarıda kendi ayaklarımın üzerinde dursaydım belki cinayet işlemezdim. Hakkımı arayamazdım dışarıda. Gelmeden 10 gün önce savcılığa başvurduğum,

dilekçe verdim koruma altına alınmak için. Kadın sığınma evini aradılar, yer bulamadılar. Aileme (anne-baba) teslim ettiler. Ailem de eşime geri gönderdi. Sonra olay oldu. Sonra ailem kafayı dövdüler ama iş işten geçti. Burayı eğitim merkezi olarak düşünüyorum. Boş yatmıyorsun. Ceza yatmıyoruz sadece. Sabah kalkıp işimize gidiyoruz. Kalan 5 yılını burada çok rahat yatarım. Mahkum çıkınca topluma nasıl kazandırılır diye çalışıyorlar. Çıkınca topluma nasıl faydalı olurum diye düşünüyorum. Kime ne faydam olur diye düşünüyorum. (Nalan, 42, Ankara kapalı)

Dışarıda biraz daha zor. Dışarıda aile var, baskı olabiliyor. Kısıtlama, özgürlüğünü alma, namus bekçiliği falan. (Naciye, 22, Denizli açık)

Dışarıda kadın olarak yaşamanın cezaevine göre daha zor olduğunu belirten kadınlar, yalnız bir kadın olmanın daha da zorlaştırıcı bir durum olduğunu belirtmişlerdir. Yalnız kadınların ayakları üzerinde durabilmeleri için hem güçlü hem de dışarıdan gelecek tepkilere karşı hazırlıklı olmaları gerektiğini söylemişlerdir.

Dışarıda kadın olarak daha çok sorun var. Dışarıda kadın olmak, özellikle yalnız olmak daha zor. (Hayriye, 31, Ankara kapalı)

Dışarıda daha zor. Burada sadece özgürlük yok. Her şey var. Dışarıda çok fazla şeyle mücadele etmek zorundayım. Yalnız yaşamak konusunda sıkıntı oluyor. Dışarıda insanlarla, hayatla mücadele etmek zorundayım. (Yeşim, 33, Ankara kapalı)

Ankara kapalı cezaevinde kadın olmak konusunda mekânsal anlamda bir farklılık olmadığını, kadın olmanın her yerde zor olduğunu belirten kadınlar, geleneksel toplumsal cinsiyet kalıplarına dayalı anlayışın varlığından bahsetmektedirler. Kadınlara aile, eş ve toplum tarafından yüklenen sorumluluklar, kadınların her yerde omuzlarında hissettikleri yük olarak karşılırlarına çıkmaktadır.

İkisinde de kadın olmak çok zor. Dışarıda evli de bekar da olsan topluma, ailene, eşine karşı sorumluluğun var. İçerde de kurallara karşı sorumluluğun var. Erkekler daha sorumsuz. Erkek, kadın gibi hissedemez kendini. Kadın her şeyden önce bir anne. (Gonca, 54, Ankara kapalı)

Dışarıda nasıl kadınsam burada da öyleyim. Kadın ağır, hanım, terbiyeli olmalı. Ağzından çıkanlara dikkat etmeli. (Sevim, 40, Ankara kapalı)

Kadın olmak her yerde zor. Toplumda yaşananları görüyoruz. Eğitim düzeyi farketmiyor. Kadın cinayetleri çok fazla. Bazı konularda güçsüz kadınlar. 2. sınıf gibi görülmüyorlar. (Pınar, 43, Ankara kapalı)

Özgürlüğü kısıtlayıcı bir mekân olan cezaevinin bazı kadınlar için özgürleşmeyi sağlaması kadınların içinde bulundukları koşulları gösteren ironik bir durumdur. Bazı kadınlar geleneksel toplum yapısı içinde karşılaştıkları aile baskısı, şiddet gibi zorlukları cezaevinde yaşamıyor olmalarından dolayı cezaevinde kendilerini iyi hissetmektedirler. Fakat dışarıdaki bu zorluklar kadının cezaevinde kaldığı süre içinde değişmemekte hatta kimi zaman kadının cezaevine

girmesiyle daha da artabilmektedir. Bu nedenle kadınlar bu sorunlarla başa çıkma yöntemleri ile ilgili bir destek alamadıkları ve cezaevi sonrasındaki süreçte bir izleme ve destek sistemi olmadığı sürece kadınların dışarıya çıktıklarında yaşayacakları zorluklar daha da artacaktır.

Kadın olmak konusunda en umut verici yorum Denizli açık cezaevindeki genç bir kadından gelmiştir.

Kadın olmak çok güzel bir şey. Gurur duyuyorum. Kadın Allah'ın yarattığı en güzel şey. Annelik duygusu, hayata bakış açısı, cesareti. Erkekler on çeker. Onlar bizi zavallı görüyor. Kadınlar savaşıyor acılar karşısında. Erkekler kaçıp gidiyor. (Reyhan, 29, Denizli açık)

Kadın-Erkek Farklılığının Değişen Tanımları

Ankara kapalı cezaevinde kadınların ve erkeklerin cezaevinde yaşadıkları sorunlarla ilgili düşünceleri sorulduğunda kadınların yarısının yaşadıkları sorunların erkeklerden daha çok olduğunu belirttiği görülmektedir. Sadece 4 kadın sorunların farklı olmadığını, 11 kadın da erkeklerin daha çok sorun yaşadığını belirtmektedir. Kadınlar, annelik, eş gibi aile içi sorumlulukları, duygusallıkları, ayrıntıcı olmaları ve ihtiyaçlarının fazla olması dolayısıyla cezaevinde erkeklere göre daha çok sorun yaşadıklarını düşünmektedirler.

Sahipsiziz diye çıkmak istemeyen kadınlar da var. Dışarıda bakanım yok diye çıkmak istemiyorlar. (Sevim, 40, Ankara kapalı)

Kadın olarak ağır geliyor. Duygusal insanlarız. Birtakım şeyleri göze alıyoruz buraya girerken. Belki bir işim olsaydı buralarda olmayacaktım. Ayakta durmaya çalıştım. Erkekler o kadar anlamıyor. Anneyi çocuktan ayırmak gerçekten çok zor. Çocuklar için de zor. Erkekler ince ayrıntıları düşünmüyor. Ayakta durmak için bir şeyler yapmaya çalışıyorum. Fedakarlığı biz yapıyoruz. Para kazandığımda eve gönderiyorum. (Sanem, 34, Ankara kapalı)

Erkek olarak daha rahat cezaevi. Kadın evladını, yuvasını, eşini düşünüyor. Evi dişi kuş yapar derler ya. En çok çocukları düşünüyorum. Dışarıda moralin bozulunca, fön çektirirsin, makyaj yapabilirsin. Burada olmuyor. Böyle olunca da erkekten farkın olmuyor burada. (Nesibe, 34, Ankara kapalı)

Denizli açık cezaevinde de büyük çoğunluğunun kadınların yaşadıkları sorunların daha yoğun olduğunu belirttiği görülmektedir. 5 kadın sorunların farklı olmadığını, 6 kadın da erkeklerin daha çok sorun yaşadığını belirtmektedir. Kadınlar annelik, cezaevlerinde kadınlara gösterilen baskı ve erkeklere sağlanan olanaklar, düzenlemelerin erkeklere göre olması, kadın olmalarından kaynaklanan duygusallık ve zayıflıkları, istedikleri gibi giyinememe gibi nedenlerden dolayı cezaevinde erkeklere göre daha çok sorun yaşadıklarını düşünmektedirler.

Farklıdır. Biz anneyiz. Bizim burada olmamız lazım. Bize verilen ceza bütün aileye veriliyor. Ama erkek için sorun değil. Çocuklara da olanaklar kısıtlı burada. Oyuncak yok. (Sıdika, 51, Denizli açık)

Kadınlar daha baskı altında. Kılık kıyafete dikkat edecek. Erkek açık cezaevinde çarşı izni oluyormuş diye duyduk. Burada olmuyor. Normal ama. Çünkü her suçtan kadın var burada. Fuhuş, hırsızlık var. Çevre de etkileniyor. Kabuk bağladım galiba. (Sıdika, 51, Denizli açık)

Kadınlar daha ağır ceza yatıyor. Çift ceza yatıyor kadınlar. Mahkumların yükü iki kat artıyor kadın olarak. Eşi arkada bırakıp yatmak çok zor. Kadın genelde erkekle bağlantılı yatıyor. Cezaevinde çok gördüm kadın içeri düşmüş erkek dışarıda. Çevresindeki insanlar yüzünden. Kadınlar kendi hataları yüzünden yatmıyor. Erkekler daha rahat dolaşabiliyor cezaevinde. Vurdumduymazlar. Biz sıkılıyorz. Niye baktın dese memur, lafi yedin işte. Kıyafet konusunda mesela kısıtlı. Kapalıda dar eşofman giydirmiyorlardı. Erkek görevlilerin önünden geçiliyormuş. Ben dışarıda da giyiyordum bunu. Her yönden kadınlar daha çok eziliyor, bunılıyor. (Reyhan, 29, Denizli açık)

Birazcık erkekler gardiyanlar onlardan çekindikleri için daha rahatlar. Cezaevinde de olsalar haklarını ezdirmiyorlar. Bizler kadın olarak biraz daha eziliyoruz. Eşimin açık görüşüne gidiyordum dışarıdayken. Açık görüşte bizde hep memur her şey yapıyor. Erkeklerde “ya abi 5 dakika bekle” diye söyleyebiliyor. Kadınlar bir şey söyleyemiyor memura. Çok haklarını savunamıyor. Kadınlar hep memurla kötü olucam diye çekiniyor. (Derya, 43, Denizli açık)

Kadınların ihtiyaçları erkeklerin ihtiyaçlarından daha farklı. Kadınlara yönelik inisiyatiflere ihtiyacımız var. Erkek cezaevi daha çok olduğu için ülkede kurallar onlara göre. Mesela kıyafet konusunda 4 gömlek var, kravat var. Ama biz bunları kullanmıyoruz. Gömlek en absürd olanı. 4 gömlek yerine bir şey alamıyoruz. Kumaş pantolon var onun yerine bir şey alamıyoruz. Ama yeni genelge geldi. Aslında kıyafet sınırını da anlayamıyorum. Ama kimi cezaevlerinde genelge uygulanmayabiliyor da. Mesela Bakırköy’deyken odalar 2 kişilikti. O sisteme çok alışmıştık. Burada 6 kişilik odalarda kullanım alanı az. Verilen dolap çok küçük. Kadın olduğumuz için bakım malzemelerimiz var. Defter, kitap, çarşaflar var. Sığmıyor. Odalar 6 kişiliğe uygun değilmiş, eskiden 4 kişilikmiş. (Selcan, 21, Denizli açık)

Erkekler için daha kolay cezaevi. Çünkü kadınlar daha zayıf, kişilikleri çabuk bozuluyor. Burada çocuklu arkadaşım vardı. Çıktı. Gördüm sonra erkek gibi olmuş, lezbiyen olmuş. 3-4 tane sevgilisi olmuş. Her kadın ceza yatamıyor. Zayıf kadınlar. (Aylin, 34, Denizli açık)

Kadın ceza yatmamalı. Erkekler ayakta durabiliyorlar. Sineye çekebiliyorlar. Ama kadınlar çekemiyor. Kadınlar daha duygusal, daha çok yıpranıyorlar. Geçen her gün bir gün daha çöküyorum. Bir zamandan sonra insan boğuluyor. (Özden, 25, Denizli açık)

Erkekler açıkta rahatlıkla dışarıya çıkıp alışveriş yapabiliyorlar. Dışarıda postanede, devlet kurumlarında çalışabiliyorlar. Bize de sağlansa bu ama sağlanamaz. Denizli kapalıda berberlik, Dalaman açıkta kasaplık ve berberlik yaptı kocam. Erkekler nasıl anlatsam özgür, çok rahat. Çünkü çok fark kadın erkek arasında. Biz izne gittiğimizde olur olmaz şeyler oluyor. Eşi, gidecek yeri, parası olmuyor. Para kazanmak için farklı işler yapıyorlar. Kadınlara farklı bakıyorlar. Buraya düşen çoğu bayanların ailesi dışlıyor. Çıkacak olan arkadaşların çoğunun gidecek yeri bile yok. (Ayper, 47, Denizli açık)

Eşimden dolayı da biliyorum. Kadınlarda perde girmek yasak. Erkekleri kısıtlamıyorlar. Onları sıkıyorlar. İsyan durumunda sorun çıkarırlar. Erkeklerin ne yapacağı belli olmuyor. Kapalıda ıstık açık sürekli, o yüzden perde geriyorlar. Erkekleri daha farklı anlıyorlar. Daha özgür onlar. (Afife, 35, Denizli açık)

Maddi sorun açısından kadın daha aç. Erkeklerde maddi sorun olmuyor. Kadınlara para yatırma konusu sıkıntılı. Erkek ezilmesin diye düşünüyorlar, daha çok para yatırıyorlar. Ama kadın başının çaresine bakar diyorlar. Hani Türk kültüründe kadın fazla para harcamaz, sigara içmez diye düşünülüyor. Alacağı bir deterjan diye düşünüyorlar. (Ceyda, 30, Denizli açık)

Erkeklerle verilen avantajlar daha farklı. Türkiye genelinde bayan açık iki taneyse erkek sayısını bilmiyorum. Sanki onlara daha bir ayrıcalık oluyor. Sivas da yarı açıkmiş, erkek açık cezaevi her şehirde var hemen hemen. Bayan cezaevi açık olarak bir tane. (Halime, 25, Denizli açık)

Her iki cezaevinde de kadınların erkeklerle göre daha çok sorun yaşamalarını kadınların “olumsuz” özelliklerine bağlayan kadınlar bulunmaktadır. Bu yorumları yaparken kadınların kendi hem cinslerine olumsuz eleştiriler yaptıkları da göz önüne alınmalıdır. Denizli açık cezaevinde bazı kadınlar, erkeklerin cezaevinde yatmayı kadınlara göre daha güzel yaptıklarını, bu işi daha iyi becerdiklerini düşünmektedirler. Bu görüşün kadınların, cezaevini erkeklerin üstesinden gelebilecekleri bir yapı olarak algılamalarından kaynaklandığı söylenebilir.

Erkekler sorunu büyütmezler, kavgayla aşabiliyorlar. Kadınlar sorunu büyütüp düğüm haline getiriyorlar. (Açelya, 27, Ankara kapalı)

Kadınlar biraz geveze. Erkekler daha sabırlı, bekleyip konuşuyorlar. Kadınlar kavga gürültüyle anlaşıyor. En çok Romen olduğu için gürültüyle anlaşıyorlar. Erkekler arasında imece oluyor. Hiçbir şey yapmasalar meydancılığı verirler. Koşuş sorumlusu olursun. Para kazandırır ona. (Feriha, 42, Ankara kapalı)

Erkeklerde dedikodu bu kadar olmaz. Bizde çekememezlik var. Bayanlar çok fena yüzüne gülip 2 dakika da satabiliyorlar. Yalakalıklar, yerlere yatmalar kalkmalar. Komple rezalet bir ortam. Kadınlarla yaşamak çok zor. Kadın deyip destek olmak lazım birbirimize. Birbirimizi tutma, destek olma yok. Her an şikayet var. (Sıla, 45, Ankara kapalı)

Kadın daha çok duygularını kullanır. Bütün kadınlar şikayet eder. Erkekler hedeflidir. Kadınlarda hedef yok. Burada 10 kişi ya var ya yok hedefi olan. Hepsi ağlayarak, dışarıda baba parasıyla yiyecek. (Doğuş, 42, Denizli açık)

Onlar daha temiz, düzenli. Laf, söz yok onlarda. Dedikodu yok. Bizde çok. Harbi olacaksın, açık olacaksın. Orası burası çok farklı. (Derya, 43, Denizli açık)

Bence farklıdır. Kadınlar saçma sapan şeyler üretiyorlar. Erkekler daha temizler, düşünceleri daha aydınlık. Erkekler ileriye düşünüyorlar. Kadınlar bugünü ve yarını düşünüyor. Erkekleri kadınlardan daha kültürlü görüyorum cezaevinde. Kadınlar çay, kahve, yemek düşünüyorlar. Öğle yemeğinde akşam yemeğinde ne var diye soruyorlar. Erkekler spor, hareket yapıyor. Kadınların psikolojisi bozuk. (Ceyda, 30, Denizli açık)

Kadınlar daha çok cezaevini ev haline çevirmeye çalışıyorlar. Sığınma evi gibi. Erkek böyle yapmaz. Bayanların ihtiyaçları erkeklere göre çok daha fazla. Bayanlar mükemmeli ister, sınırsız ister. Erkekler yetinebilirler. Erkek için ayna örneğin ayna tek başına kullanılmasa da olur. Erkekler daha şanslılar. 3 kadının çıkardığı sesi 1000 erkek çıkaramaz. Bayanlar taktıklarından yediklerine kadar yarış halindeler. Erkekler daha basit yaşıyorlar. Kadınlar ayrıntıcı. (Saadet, 39, Ankara kapalı)

Erkeklerin cezaevlerinde daha çok sorun yaşadığını düşünen Ankara kapalı cezaevindeki 11 kadın ile Denizli açık cezaevindeki 6 kadın, bunun nedenlerini erkek cezaevlerindeki şiddet ve baskı, erkeklerin iletişim, temizlik ve yemek konusundaki becerilerinin eksikliği ve cinselliği yaşayamamalarının zorluğu ile açıklamaktadırlar.

Kadınlar ağlıyor, içini döküyor. Biz derdimizi anlatıyoruz. “Kadınlar hiçbir yerde aç kalmaz”. Erkekler ağlayamıyor, derdini anlatamıyor. Erkekler gururundan ötürü bir şey yapamaz. Erkek gururdan dolayı cezaevine giriyor. (Derya, 22, Ankara kapalı)

Kadınlar birbiriyle daha güzel diyalog kuruyor. Kadınlar kendi işini yapıyorlar. Hasretlerini içlerine gömebiliyorlar. Erkekler kadınlar gibi değil, nasıl anlatsam. Erkeklerin tek şeyi sigara, radyo. Çok nadir el işleri yapan var. (Macide, 44, Ankara kapalı)

Erkeklerin daha zor yaşam şartları. Kadınlar konuşarak halledebiliyor. Erkek düşünmeden hareket ediyor. Kadın düşünerek, konuşarak hareket ediyor. (Nazlı, 24, Ankara kapalı)

Evet, biz bayan olduğumuz için daha esnek davranıyorlar. Burada güleryüz var. Kadın olduğumuz için bence. (Atiye, 42, Ankara kapalı)

Erkeklere davranış daha acımasız. Dayak olayı oluyor. Hastaneye gidememe olayı. Küfür, taleplerini karşılamama. Erkekler bize göre sıkıntılı. Bizim burada en çok önemseydiğimiz şey davranış. Kötü davranmasınlar ama iyi de davranmasınlar. İnsan onuruna yakışır bir şekilde yaşamak istiyoruz. Zaten cezamızı çekiyoruz. (Yelda, 34, Ankara kapalı)

Erkekler için burada yaşamak daha zor. Temizlik yapmayı sevmiyorlar. Pislikten ölürlerd. Bizim haftada bir yaptığımız temizliği onlar yılda bir yapardı herhalde. Biz gelen yemekleri değerlendiriyoruz. Onlar yapamazlardı. Biz yıkayıp tekrar yapıyoruz yemekleri. (Esin, 25, Ankara kapalı)

En büyük sorun, erkeklerin testosteron hormonu seviyeleri. Şap kullanılıyordur mutlaka. Erkekler için hapis olmak daha zordur. Erkek ile kadının cinsellik farklılığı var. Erkekler için daha zor cinselliği yaşayamamak. Bu hormon yüzünden öfke oluyor. Testosteron hormonu sorun yaratıyor. Psikolojilerini etkiliyor. Genç bayanlar için de sorun olur. (Sabiha, 60, Ankara kapalı)

Erkeklerin daha şiddetli geçiyordur. Duyduğumuz kadarıyla bazen erkekler söylenenleri kaldıramıyorlar. Kavgaya dönüşüyor. Kadınlar daha yumuşak. Erkeklerin dışarıda bıraktığı ailesi, karısı, çocuğu oluyor. Kadınlar maddi yardımda bulunabiliyor. Erkeğe dışarıdaki kadın

ne kadar para yatırabilir. Burada para çok önemli. Para yoksa hiçbir şeyiniz yok. (Yaprak, 26, Denizli açık)

Aslında hep erkekler bayanlar yüzünden, bayanlar erkekler yüzünden burada. Ben koca cinayetinden buradayım. Biz erkeklere göre daha rahat yatıyoruz. Onlarda kavga olunca şişliyorlar. (Sevda, 37, Denizli açık)

Erkekler daha çok eziliyor. Erkeklere uygulanan baskılar daha fazla. Şu anki yasalara göre mahkuma şiddet yasak. Kapalıda bir gece erkeklere yapılan şiddetin iniltisinden oturup ağladığımı biliyorum. Kadın kendi taşkınlık çıkarmadığı sürece şiddet yok ama sözle aşağılayıcı laflar oluyor kadınlara. (Gülstan, 23, Denizli açık)

Çocuklu Kadınlar

Kadınların çocuğu ile birlikte cezaevinde kalan kadınlarla ilgili düşüncelerine bakıldığında her iki cezaevinde de büyük bir çoğunluğun çocuklar açısından değerlendirme yaptığı görülmektedir. Kadını değil de çocuğu öncelemeleri, annelik olgusunun kadını kendinden önce çocuğunu düşünmeye sevk ettiğini göstermektedir. Kadınların çoğu cezaevinin gerek fiziksel gerek sosyal koşullarının çocuklar için uygun olmadığını ve eğer dışarıda bakacak birileri varsa çocukların cezaevinde kalmamaları gerektiğini düşünmektedirler.

Buraya getirmeseler daha iyi olur. Çok güzel bakamıyorlar burada. Çocuğa da ceza çektirmemelerini isterim. (Akgül, 19, Ankara kapalı)

Çocuk hiçbir şey bilmiyor. Ağaç, toprak, ev, eşyalar. Kız çocukları sırf bayanların içinde. Erkek görünce korkuyorlar. Tabak kaşık kullanma, oyuncak eksikliği, bilgi eksikliği. Hayata karşı çok eksik yetişiyorlar. Dışarıya göndermemek için hep bir bahane var. Sevgisiz bir ortamda yetişiyorlar genelde. Bilinçli anne adayları da var. Ama zaman zaman buranın psikolojisinden eksiklik oluyor. (Deniz, 35, Denizli açık)

Üzüliyorum. Çocuklar açısından çok acı bir şey. Çocuklar için hijyenik değil. Kapalı bir yerde psikolojik durumlarını düşünemiyorum. Bir de cezaevinde anneler hırslarını çocuklarına yüklüyorlar. (Macide, 44, Ankara kapalı)

Küçük çocukların annelerinden ayrılmasına karşıyım. Çocuk girer girmez, maması, sütü, bezi geliyor. Onlar için zorluk, hastalanıyor çocuklar. Zor bir ortam ama birlikte olsunlar anneleriyle. (Seher, 38, Ankara kapalı)

Çok zordalar. Annenin yanında olması artı aslında. Biz çocuklarımızı dışarıda bıraktık. Ama şartlar uygun değil çocuklar için. (Sıdika, 51, Denizli açık)

Çocukların kesinlikle burada olmasını istemiyorum. Ne zorluk olursa olsun burada yaşatmam ben. Sabahın köründe kalkıyoruz, çok soğuk. Kendimi harap ediyorum, onu yavruma yaşatamam. Büyüyünce soracak “anne ben orada ne yaptım” diye. (Ayper, 47, Denizli açık)

Kızıyorum kadınlara. Onların en azından çocukların psikolojisi bozuluyor. Her kelimeyi beynine yazıyor çocuk. Banyodaydım geçen, biri bir hareket yaptı. Onu çocuk görse psikolojisi bozulur.

İki kere getirttim çocuğumu. Psikolojisini bozmaktan başka bir şey değil. Benim arkadaşım da cezaevinde kalmış küçükken. Şimdi çok agresif. Bazı kadınlar ilgi göstermiyor çocuklarına bakmıyor. (Güliden, 29, Denizli açık)

Kadınların çoğu koşullar dolayısıyla çocukların cezaevinde bulunmalarını doğru bulmuyorlar. Bazı kadınlar annelerin çocuklarına yeterli bakım ve ilgiyi göstermediklerini, bazılarının çocuğuna şiddet uyguladıklarını ve çocukların zor durumda olduklarını belirtmektedirler.

Çocuklara kendileri bakmıyorlar. Kendi annesinden fazla herkesin elinde büyüyor. Çocuklarına vururken gördüm. Kesinlikle onların psikolojisini bozmaya hakkım yok. (Aliye, 27, Denizli açık)

Sorumsuzlar. İlgilenmiyorlar. Çoğu çocuk sağda solda. Yolda bulan bakıyor. Annelik duygusunu kullananlar var. İşten kaçıyor mesela. Dışarıda ailesi varken vermiyor. Yazık hava çok sert, ev ortamıyla aynı değil. Bilerek göndermeyenler var. (Afife, 35, Denizli açık)

Akşam oturdum ağladım. Oturmuş el işi yapıyordum. Kadın çayı döküldü diye attı bir tokat çocuğa. Çocuk başladı ağlamaya. Benim psikolojim bozuldu. Başladım ağlamaya. Temizlik desen... Belirli yaştan sonra bakını varsa kalmamalı. Hep bir korku içinde yaşıyorlar. (Derya, 43, Denizli açık)

Çok üzülüyorum. Çünkü çoğu çocuklarını nasıl yetiştirdiğini önemsemiyor. Fiziksel şiddet çok fazla. (Alev, 39, Ankara kapalı).

Ben onlara çok üzülüyorum. Psikolojisi bitmiş oluyor. Yöneticilerin yanında çok iyi davranıyorlar ama koğuştta dövüyorlar. Çoğu ilgilenmiyor çocuklarıyla. Çocuklar kucakta geziyor. Yerlerde, betonda sürünüyorlar. Beslenmeleri iyi değil. Çocuklara verilen sütü, bisküviyi anneler yiyor. Hatta bebek bezini orkid gibi kullananlar var. Sağlıklı koşullar değil çocuklar için. (Sıla, 45, Ankara kapalı)

Denizli açık cezaevinde Ankara kapalı cezaevinden farklı olarak, kadınların önemli bir bölümü annelerin çocuklarını cezaevinde araç olarak kullandıklarını, öncelik sağlamak ya da daha fazla yemek almak gibi durumlarda çocuklarını öne sürüp duygu sömürüsü yaptıklarını düşünmektedirler. Açık cezaevinin koşulları dolayısıyla böyle bir durumun kapalı cezaevinde gözlenmesi olası gözükmemektedir.

Çocuklarını sadece kendilerine para gelsin diye kullanıyorlar. Baba para göndersin diye. Pek çoğu için buradaki koşullar dışarıdaki koşullardan daha iyi. Uzun süreli kalanlar çocuklarını hırsızlıktan uzak tutmuş oluyor. Ama çok iyi davranmıyorlar çocuklarına. Dayak da var. Buradan dışarıya çıkan çocuğun psikolojisi bozuktur. (Sevgül, 47, Denizli açık)

Anne olarak bakınca çoğu duygularını kullanıyorlar. Samimiyetleri yok. Duygusal sömürü yapıyorlar. Tekrar tekrar suç işleyenler çok. Bunlar getiriyorlar çocuklarını kullanıyorlar. Yemek masasında mesela “şuyum yok, buyum yok” diye anlatıyor. Şikayet ediyor. Ama çocuğunu uyardın mı sana laf ediyor. Menfaatleri için kullanıyorlar çocukları. Devlet onları

mağdur etmiyor. Ama çocuğa kantinden bir şey alayım demiyorlar. Çocukların üzerine çok yemin ediyorlar. (Doğuş, 42, Denizli açık)

Çoğunun bırakacak yerleri var aslında. Buranın ortamı iyi olduğu için, onlara çok fazla iş yaptırıyorlar, kreş var. Her izne giden çocuğunu getiriyor. Yemekte sıraya girmiyorlar, çift kişilik pay alıyorlar ama çoğu kucak çocuğu zaten yemiyor yemeği abur cubur yiyor. (Bahriye, 54, Denizli açık)

Kadınların bir kısmı cezaevindeki koşulların çocukların dışarıda bulamayacakları koşullar olduğunu düşünmektedirler. Bu kadınlara göre ailelerin maddi ve manevi destekten yoksun olmalarından dolayı çocuklar dışarıda cezaevinde sağlanan koşullara erişememektedirler. Bu durum kadınların çocuklarını cezaevine getirmeyi tercih etmelerine neden olabilmektedir. Annelerin cezaevinde çocukla ilgilenecek daha çok zamanının olması ve cezaevinde çocukların birtakım ihtiyaçlarının karşılanması çocukların cezaevinde kalmalarının çok fazla sorun olmadığı düşüncesini desteklemektedir.

Diğer cezaevinde yanımdaki arkadaşım doğum yapmıştı. Birlikte büyütmiştük. Anne sadece çocuğuyla ilgileniyor cezaevinde, diğer konularda fazla düşünmüyor, ilgisi dağılıyor. Ama çocuk, çocuk gibi davranmıyor, kadın gibi davranmaya başlıyor bir süre sonra. Çocuk için iyi tarafı anneyle çok fazla iletişim kuruyor, zaman geçiriyor. Dışarıda olsa anne illaki başka şeylerle de ilgilenmek zorunda kalacak. Ama burada anne sadece çocuğuyla ilgileniyor. Bunun için zamanı da var. (Açelya, 27, Ankara kapalı)

Onların kaderi diyorum. Bizim koğuştta 2 çocuk var. Biri Kader 2 yaşında. Anne diyor bana da. Beraber banyoya giriyoruz. Bir de yeni geldi o da 2 yaşında. Hükümet onlara bakıyor. Süt, bisküvi veriliyor. Bezi anne alıyor. Bitince kantinden veriliyor. Bazen memurlar vermek istemiyor. Depolar dolu ama. Ağanın malı gidiyor, hizmetkarın canı çıkıyor hesabı. (Feriha, 42, Ankara kapalı)

Bizim koğuştta 2 tane var. Onların varlığı bana iyi geliyor. Bir dönem kendimi onlarla teselli ettim, çocuk özlemimi giderdim. Çocuğun dışarıda olması daha zor. (Sanem, 34, Ankara kapalı)

Çocuklara karşı çok fazla rahatlık var kapalıya göre. Kreş, oyun alanı, etkinlikler. Anneler çocuklardan ayrı tutuluyor. Çocukların burada daha rahat olduğunu düşünüyorum. Dışarıdaki yaşam kalitesine yakın. Her türlü besin alabiliyorlar. (Asya, 35, Denizli açık)

Meyve, süt, bez veriliyor. Çok imkan sağlanıyor. (Bahriye, 54, Denizli açık)

Çocuklar için güzel. Kreş var öğretmen var. Ayağına ayakkabı alamayacak olanlar var burada. Elimizden geldiğince yardımcı oluyorum. Bu insanlar için iyi. Çocuklar kreşte kalıyor. Dışarıda bunları göremezler. Aileler hep içerde çünkü. Burada düzgün. Dışarıda şartları daha kötü olurdu. Akşama kadar kreşte çocuklar. Benim açımdan iyiler. (Aylin, 34, Denizli açık)

Çocuğuyla birlikte cezaevinde olmak durumda kalan kadınların durumunu kadınlar açısından değerlendiren küçük bir kesim, kadınların zor durumda olduklarını belirtmiştir.

Annenin çocuğu dört duvar arasında yetiştiricem diye uğraşması çok zor. Sabır işi. (Şirin, 39, Ankara kapalı)

Üzülüyorum. Çocuklar için çok eziyet. İstedikleri gibi besleyemiyorlar. Çocukların sesini çekemeyenler, annelere bağırırlar oluyor. Cezaevinde sıkılıyorlar. Onlar da büyükler gibi davranmaya çalışıyorlar. (Nesibe, 34, Ankara kapalı)

Zor, çok zor. O zaman çift ceza çekiyorsun. Cezaevindeyken doğum yaptım. Temmuz ayında verdim. Bakıcıya verdim dışarıda. Tanıdığım biri. O yanımda olduğu zaman cezaevi beni sıkıydı, onunla olduğum zaman. Daha önce verseydim keşke diyorum. Şimdi çok şey soruyor. İlk verdiğimde dışarıdaki erkeklerden korkmuştu. İlk eve girdiğinde ayakkabı ile halı üstünde gezdi. (Halime, 25, Denizli açık)

Annelere de yazık. Çocuk bir şey yaptığında anneleri sorumlu. Emir altında burası. (Reyhan, 29, Denizli açık)

Allah yardım eylesin. Burada çocuk büyütmek çok zor. Akşam yemeği için binadan binaya geçerken üşüyorlar. Onlar bile söylüyor. Yazın iyi ama. (Aksu, 25, Denizli açık)

Bakan olmadığı için alıyorlar. Bizden daha çok zorlanıyorlar. Hem kendi psikolojisi hem çocuk psikolojisi bozuluyor. Çok zor burada açık da olsa. Düşünmüştüm ben de almayı ama o zaman kapalıdaki ortamı görünce istemedim. Burayı yaşayan bilir, yaşamayan bilemez. (Bahar, 37, Denizli açık)

Bazı kadınlar çocukların varlığını kendi çocuklarının hasretini gidermek için memnuniyetle karşılarken, bazılarının ise çocukları görmek dahi istemediklerini belirttikleri görülmektedir.

Burada kalmadım hiç koğuşta çocukla. Çocuklarla ilgilenmeyi seviyorum. Anne çocuğa şiddet uygulamadığı sürece bize sorun olmaz. Koğuşta çocuk olsa kendi çocuğumun hasretini giderirdim. (Nazlı, 24, Ankara kapalı)

Psikolojim bozuluyor onları görünce. Onları görmek istemiyorum. Çocuğumun suratını unuttum. (Derya, 22, Ankara kapalı)

Üzülüyorum. Yazık günah. Her gördüğümde 10 metre ileriye gidiyorum. 6 senedir çocuklarımı görmedim. Onları görünce ağlamak geliyor içimden. (Gizem, 28, Ankara kapalı)

Cezaevi Deneyiminden Öğrenilenler

Kadınların cezaevinin kendilerine olan katkılarıyla ilgili değerlendirmelerine bakıldığında neredeyse tamamının cezaevinin olumlu katkıları olduğunu belirttiği görülmektedir. Cezaevinin katkıları ile ilgili belirtilenlere bakıldığında diğerlerine göre en çok söylenen kazanımın “ailenin değerini anlama” olduğu görülmektedir. Cezaevine girdikten sonra ailesinin ve özellikle çocuklarının değerini anladığını ve daha çok bağlandığını söyleyen kadınların sayısı yüksektir.

Elimdekilerin değerini kaybetmeden anlamam gerektiğini anladım. Burada imkanlar kısıtlı. Maddi, manevi sosyal problemler yaşıyorsunuz. Ailemin değerini anladım. Şu andaki aklım olsa hiçbir şey için değmez. Hiçbir şey o yuvadan daha değerli değil. (Yeter, 27, Ankara kapalı)

Sevdiklerimin kıymetini anladım. Özellikle çocuklarımın. Bir evim olduğu için şükrediyorum. Bir daha suç işlemeyi düşünmüyorum. Hiç aklımdan çıkmıyor. En ufak şey geçmişi hatırlatıyor. Dünyanın servetini verseler bir gece dahi durmak istemem. (Macide, 44, Ankara kapalı)

Oğluma çok daha önem vermem gerektiğini öğrendim burada. Geliş nedenimden dolayı adalete inanmamam ve işimi sıkıya almam gerektiğini öğrendim. İnsanları daha iyi öğrendim. Burayı artıya çevirmeye çalışıyorum. (Alev, 39, Ankara kapalı)

Aile kavramının ne kadar önemli olduğunu, ne kadar doğru yetiştirildiğimi öğrendim. Kendimi bir kez daha sevdim. Bunların doğru olduğunu kanıtlamış oldum. Annemin ne kadar özverili olduğunu, anneliği kendi annemden anladım. “anne” demenin ne demek olduğunu gördüm. (Deniz, 35, Denizli açık)

Hayata bakış açım değişti. Dışarıda birçok şeyden habersizdim. 3. sayfadan okuduğum şeyleri yaşıyorum. Hayatın değerli olduğunu daha iyi anladım. Ailevi değerlerin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Ailenin her şeyin ötesinde olduğunu düşünüyorum. Ailesi olmadığını gördüğüm insanlar var. Dışarıda elimin altındayken yapamadığım şeyleri öğrendim, resim, bağlama, ahşap boyama, tel kırma. Tel kırmadan kızıma çeyiz yapıyorum. Daha sağlam bastığımı düşünüyorum. Bana kimse zarar veremez. Çok iyi insan analizi oldum. Dışarıda da bu katkı sağlar. Dışarıda insanlara çok fazla güveniyordum. Şimdi ayırt edebiliyorum. (Asya, 35, Denizli açık)

Genel olarak kadınlar cezaevinde geçirdikleri zamanı bir “öğrenme süreci” olarak değerlendirerek, kayıplarının üzerinde durmadan “insanlara güvenmeme”, “ders alma”, “sabretme”, “insanları daha iyi tanıma” ve “olgunlaşma” gibi kazanımlar elde ettiklerini belirtmektedirler.

Ben burada her türlü dersi aldım. Her şeyi öğrendim. Değişik insanlar gördüm. Ağza alınmayacak şeyler duydum. Bazı koşullarda çok kavga oluyor. İyi ki düştüm, hayatı tanıdım. (Sevim, 40, Ankara kapalı)

İnsanları daha iyi tanıdım. Keşke daha gençken buraya girseydim. Hayatı daha iyi öğrenirdim. Bu yaşadıklarım başıma gelmezdi. İlkokulda bir ders olabilir, insanların hayatta kötü şeylerden sakınabilmesini öğretmek için. Sosyologlar, psikologlar anlatabilirler. (Gonca, 54, Ankara kapalı)

Birçok şeyi öğretiyor tabii ki. Sabretmeyi, her şeye atlamamayı, bazı şeyleri alttan almayı, insanlara daha olumlu yaklaşmayı öğrendim. (Şirin, 39, Ankara kapalı)

Cezaevi bana insanları tanıma olanağı sağladı. Dışarıda sadece evle ilişkimiz oluyordu, çevreyi tanımıyordum. İnsanların iç yüzlerini gördüm, maskelerini gördüm. İnsanlara güvenmemeyi öğrendim. Dışarıdaki insanları tanıma olanağım oldu. Onların sadece iyi gün dostu olduğunu gördüm. (Sanem, 34, Ankara kapalı)

Cezaevine girince insan çok değişiyor. Dışarıda çok deliydim. İçeride daha duruldum. Öz babamdan dahi fayda gelmeyeceğini öğrendim. Cezaevi insanı oturaklı yapıyor. (Derya, 22, Ankara kapalı)

Kayıplarınızın farkına varıyorsunuz. Ama beni sanki daha güçlü yaptı. Savaşçı, daha güçlü, özgüvenim yükseldi. Çok büyük bir damga yediniz, her şey bitiyor, bir sürü şeyi kaybetmiş gibi oluyorsunuz. İtibarınızı kaybediyorsunuz. (Pınar, 43, Ankara kapalı)

En azından iyi kötü ayırt edebiliyorsun. Herkese güvenmemeyi öğreniyorsun. (Aslı, 39, Denizli açık)

Bir telefon görüşmesi yüzünden buradayım. En yakın arkadaşşıma güvendiğim için buradayım. İnsanlara güvenmemeyi öğrendim. 4,5 yıl arkadaşşıma güvenden yatıyorum. Özgürlüğün ne kadar kıymetli olduğunu, ailemin kıymetini anladım. Ailemin hepsi pırlanta oldular gözümde. Ailem bir tarafa dünya bir tarafa diyorum şimdi. (Sakine, 36, Denizli açık)

Hep olumlu yani, olumsuz tek tarafı dışarıya çıkamamak. Kendimi yeniledim. Dışarıdaki gibi değilim. Her anı değerlendirmek gerekiyor. Dışarıda kitap okumazdım, burada kitap kurdu oldum. Maddi yönden sıkmayı, tutmayı öğrendim. Toplu iğnenin bile çok kıymetli olduğunu öğrendim. (Ceyda, 30, Denizli açık)

Çok çok öğrendim. “dünya üniversitesi”. Bilmediğim her şeyi öğrendim. Afrikalı, Çingene, roman hepsini öğrendim. Hiçbir şey bilmediğimi öğrendim. Tüm tipten insanları öğrendim. (Marta, 52, Denizli açık)

O kadar çok insan tanıyorsunuz ki. Çok değişik karakterler, kişilikler. Bundan sonraki hayatımda da değerlendirebilirim. Dışarıdaki hayatımla kıyasladığımda hiçbir şey bilmiyormuşum. Sanki bir fanusun içindeymişim, onu kırıp çıkmışım da dünyayı yeni tanıyorum gibi. Duymadığım, görmediğim şeyleri burada duydum, gördüm. (Nermin, 47, Denizli açık)

Kadınların cezaevinde zamanlarını değerlendirirken kullanabildikleri en somut araçlardan biri olan rehabilitasyon programları üzerinden kendisini geliştirdiğini belirten kadınlar da bulunmaktadır.

Bilgime bilgi kattı. Dışarıda zamanım yoktu kitap okuyamıyordum. Çıktığımda çocuklarımı eğtebileceğimi düşünüyorum. Anne olmak anlamında akıllandım. Dışarıda sürekli çalışıyorum. Sosyal yaşam olmuyor. Saatle yarışyorsun. Burada badminton kursu, İngilizce kursu ile kendimi geliştirdim. Çocuk eğitimine katıldım, belge aldım. (Gizem, 28, Ankara kapalı)

Bez bebek yapmayı öğrendik. Örgü, tekstili biliyordum, vakit geçsin diye yapıyorum. Odada da yapabilesek iyi olur. 2 saatte bitmiyor işler. Şişleri, tığları zimmetli verebilirler. (Cevriye, 73, Ankara kapalı)

Bilmediğim birçok şey. Farklı insanları tanıyorsun, çok şey öğreniyorsun. Dışarıda olsaydım kesinlikle okula gitmezdim. Burada herkes okumam için destekledi. Cezaevinde okudum. Faaliyetler maddi durumu olmayanlara destek oluyor ama maaş çok az. Benim gelenim yok. Tekstilde aldığım parayla yaşıyorum. Tüm ay çalışınca anca 180 TL alıyorum. Çok az ücretler. (Nazlı, 24, Ankara kapalı)

İnsanlara güvenemiyorum. Olumlu olarak çok şey kattı. Çok şey öğrendim. Her şeyden fazla kendimi düşünmeyi öğrendim. Ben hep evimi, çocuklarımı düşünürdüm önce. Bir insan kendini

iyi hissetmediği zaman çevresine bir şey veremiyor. Ortaokulu okudum burada. Kurslara gittim. Makine ayrıntılarını öğrendim. Sabrı öğrendim. Çatlıycan artık ama sabretmek zorundasın. Her şeye rağmen gülümsemeyi öğrendim. Attığım adıma dikkat etmeyi öğrendim. (Reyhan, 29, Denizli açık)

Bazı kadınlar ise cezaevinde dışarıdaki baskıdan uzak kalarak cezaevinde “özgür” olmanın verdiği kendine güven duygusunu kazandıklarını söylemişlerdir. Bu durum eğitim seviyesi düşük, köy kökenli kadınlarda görülmektedir.

Keşke bunlar olmasaydı. Ama hakkımda bunun hayırlısı olduğunu biliyorum. İlk girdiğimde hiçbir şey bilmiyordum. “Kendi başıma şunu yapıcım” diyebiliyorum. Babamdan çok eziyet gördüm. Babamın kardeşini öldürdüm, sapıktı. İlk düştüğümde 1,5 yıl sadece yattım. Gündüz uyudum, gece oturdum. Karanlıktan korkarım ben. Şimdi karanlıkta nasıl oturduğumu düşünüyorum. İşlediğim suçtan pişman değilim. En çok suçlu da babam. Buraya girdiğimde elimden tutmadığı için. 13 yaşında benden kaç yaş büyük adama verdiği için. 38 yaşında, akli dengesi yerinde değildi. Şirofzen mi ne idi işte. (Aksu, 25, Denizli açık)

Kadınların küçük bir bölümü olumsuz olarak cezaevinin çok şey alıp götürdüğünden bahsetmiştir. Cezaevinde farklı suçların öğrenilmesi, sosyal çevrenin kaybolması, madde kullanımı, intihar girişimi gibi davranışlar ve sabır gücünün azalması kadınlar için cezaevinin getirdiği olumsuz sonuçlar olarak değerlendirilmektedir.

Çöktürdü beni. Hak etmediğim bir cezayı aldım. Bu bana ne kazandıracak. Çocuklarımla üçü de cezaevinde. Bana denetimli serbestlik ya da şartlı tahliye vermediler. Hükümet beni burada tutmakla ne yapıyor, dışarıya suçlu yetiştiriyor. Olumlu anlamda bir şey yok. Ne kattı ki bana. Dışarıda da çalışırım bu paraya, çocuklarımla yanında olurum hem. AB kelepçe yasasını vermiş, ver buraya da. Nereye gidicez, buradayız. (Feriha, 42, Ankara kapalı)

... Dışarıda bilmediğiniz suçları öğreniyorsunuz. Suç makinesi gibi çıkıyor çoğu kadın. (Nesibe, 34, Ankara kapalı)

Çok şey götürdü. Bütün sevdiklerimi kaybettim. Kimsesiz kaldım. Sorumluluk almam gerektiğini fark ettim. (Elif, 22, Ankara kapalı)

Cezaevinin Sosyal İlişkilere Etkisi

Cezaevine girdikten sonra kadınların aile ve sosyal çevreleri ile olan ilişkilerinin ne şekilde etkilendiğine baktığımızda her iki cezaevinde de kadınları hemen hemen yarısının dışarıdakilerle ilişkilerinin değiştiğini belirttiği görülmektedir. Bunların çoğu herkesle ilişkisinin kesildiğini belirtmiştir. Daha çok anne, baba, kardeşler ve eş olarak tanımlanan aile ile ilişkilerin devam ettiği ama arkadaşlarla olan ilişkilerin azaldığı ya da koptuğu görülmektedir.

Arkadaşlarımla ilişkim bitti. Kızım ben içerdeyken evlendi. Düşenin dostu olmaz. Cezaevine girince arkadaş diye bir şey kalmıyor. Evlilikler bile yıkılıyor. Ben bile evliliğimi çok zor ayakta tutuyorum eşimin cezaevinde olmasına rağmen. (Şirin, 39, Ankara kapalı)

Çocuğumu 3,5 yaşından beri görmüyorum. Suç ortağımla görüşmek istemiyorum. Ama mektup yazıyor bana. Ailem evlenip evden ayrıldığı için dışlıyor, ilgisizler. Kız kardeşimle görüştüm, erkek kardeşimle görüşmedim. Aile bağları kopuk. Arkadaşlarım yok. Koğuşumdaki arkadaşımın ailesi bana ziyaretçi olarak gelmek istiyorlar. (Nazlı, 24, Ankara kapalı)

Girmeden önce 1,5 aydır kaçak yaşıyordum. Rahat yaşayamıyordum. Hiç arkadaş edinemediğimi gördüm. Ailemin bu kadar yetersiz olabileceğini düşünmezdim. Hiçbir şey yapamıyorlar, duvar oldular sanki. Anlam getiremiyorum. (Saadet, 39, Ankara kapalı)

... Aile ilişkileri zaman zaman kopuyor. Arkadaşlarla iletişim koptu. Çok fark ediyor buraya girmek. Birçok şeyi kaybetmek gibi bir şey. Dışarıdan kiminle görüşsem “çıkınca gel bizimle kal” demiyor. Kırgınlık var. Hiçbirine gitmek istemiyorum ama kadın olduğum için gidip birine sığınacam. Annem benim için para biriktiriyormuş, rahat edeyim diye. (Nalan, 42, Ankara kapalı)

Annemle değişmedi. Kardeşlerim değişti. Çok önemsemediler beni. Dışarıda daha abla-kardeş gibiydik. Şimdi iki yabancı gibiyiz. Telefonda mesela çok soğuk davranıyorlar. Ya da bana öyle geliyor. Ablama seni seviyorum diyorum, hadi görüşürüz deyip kapatıyor. Beklentimi karşılamıyor. (Yelda, 34, Ankara kapalı)

Daha kıymetlendi ailemle. Dışlanmadım. Arkadaşlarımı ben dışladım. Onların yüzünden buraya geldim çünkü. (Sakine, 36, Denizli açık)

Ailemden başka kimsem kalmadı. Alacağım olan insanlar bize borcu var diye çıktılar. Dışarıda ailemden önce bütün milletti benim için. Şimdi çıkınca sadece ailem. Akrabalarım da boş. Bir görüncem bile cevap vermiyor telefonuma. Bir de alacağım var ondan 2 milyon. Hiç kimseniz kalmıyor. (Derya, 43, Denizli açık)

Bana acıdılar çoğu. Bana acımayın dedim. Üzüldüler benim için, çocuklarım için. Arkadaşlarımın bazıları koptu mesela. Eşimi arayıp soruyor bazıları ama beni aramıyorlar. Ben de aramıyorum, küstük. (Reyhan, 29, Denizli açık)

Hiçbir şey bıraktığım gibi değil. Dedemgile gidiyorum ama sığıntı gibiyim. Dede-nenemi cezaevinde tanıdım. Baba tarafımı silince cezaevinde dedem-nenem elimden tuttu. Onlara gidiyorum. Rahat edemiyorum yine de. Kolay olmayacak. Dışarıya çıkma korkusu çok büyük. Yabancıdan hiç kötülük görmedim ama kendi ailem elimden tutmadı. Cezaevine girme sebebim de onlar. Bildikleri halde şikayetçi oldular. Herkes duydu onlar duymamışlar. Ne bu dünyada ne de öbür dünyada görmek istemiyorum. En büyük canımı babam yaktı. (Aksu, 25, Denizli açık)

Kopukluk oldu. Tek direğim, tekim. Koskoca arazide tekim. (Gülden, 29, Denizli açık)

Bazı kadınlar ise aileleri ve çok yakınları dışında sosyal çevrelerindeki herkesin cezaevinde olduklarını bilmedikleri belirtmiştir. Bu nedenle ailelerin dışarıdaki bu durumu idare etmek, gelen soruları cevaplamak ya da reddetmek gibi durumlarla karşılaştıkları düşünülebilir.

Sülalem bilmiyor cezaevinde olduğumu. Ailemle ilişkim devam ediyor. Çoğu insan bilmiyor burada olduğumu. Çocuklarım çok üzülüyorlar. (Duru, 38, Ankara kapalı)

Sadece ailem biliyor. Kimseyle görüşmüyorum. (Esin, 25, Ankara kapalı)

Annemi ablamın yanına gönderdim. Ben bakıyordum buraya gelmeden önce. Ufak oğluma babası, büyük oğlum bakıyor. Büyük oğlum neden yattığını bilmiyor. Ailem biliyor. Komşular bilmiyor. Akrabalar nedenini bilmiyor. (Seher, 38, Ankara kapalı)

Cezaevine girdikten sonra ailesinden manevi ve maddi destek gördüğünü ve arkadaşlarıyla görüşmeye devam ettiğini belirten kadınlar da bulunmaktadır. Bazı kadınlar cezaevinin dışındakilerle ilişkilerinin değişmediğini söylemektedir.

Kız kardeş dediğim arkadaşım var. Onu çok özliyorum. Seni bırakmayacağım dedi bana gelirken. Bir de annem var. İlişkilerim bozulmadı ikisiyle de. (Semra, 19, Ankara kapalı)

Birçok insanla görüşüyorum. Ailem cinayet olarak söylüyor insanlara. Utanıyorlar çünkü. Annemle iletişim halindeyim. Herkesle paylaşılmıyor. Dışarının bakış açısı çok farklı. (Sanem, 34, Ankara kapalı)

En yakın arkadaşlarımla hala görüşüyorum. Ailemle de sorun olmadı. Bu gibi durumlarda aileler daha da bağlanıyorlar. Çünkü bu süreç çok zor. Kenetlenmeleri lazım. Hem kendi aralarında hem bana karşı. Bana yardım etmek için. Komşular da biliyor beni bebekliğimden beri tanıyorlar. (Selcan, 21, Denizli açık)

Ailem gerici bir sülale. Hepsi kapalı. Tek açık benim. İlk başlarda kızdılar sonra anlamaya çalıştılar. Onlar düzgün. Beni çok seviyorlar hepsi. Hacı hoca olmalarına rağmen. (Aylin, 34, Denizli açık)

Etkilenmedi. Benim avantajım var. Göçebe bir ruha sahibim. Benim için önemli olan arkadaşlarım biliyor cezaevinde olduğumu. Destek oluyorlar. Özlediğim şeyleri yapmaya çalışıyorlar izne gittiğimde. Bir arkadaşım telefonda canım çeker diye ne yediklerini söylemiyor. (Zeliha, 42, Denizli açık)

Değişmedi ama ilk girdiğimde psikolojikman rahatsız oldum. Ne diyecekler, ne düşünecekler. Bir bayan olarak cezaevinden çıktım. Sülalede ilk bayanım cezaevine giren. Ama izinde hepsi ziyarete geldi beni. İnsanın başına her şey gelebilir. İlk girdiğimde beni terk edin dercesine tepki gösterdim. Gelmeyin dedim. Ne kadar ayakta olursam olayım insan elinden tutulmasını istiyor. (Gülstan, 23, Denizli açık)

Dışarıya Özlem

Kadınlara dışarıyla ilgili, dışarıdaki yaşamla ilgili en çok neyi özledikleri sorulduğunda her iki cezaevinde de kadınların çoğunun bu soruyu cevaplarken duygusallaştıkları gözlenmiştir. O nedenle verdikleri cevapların tam olarak neye karşılık geldiği, örneğin evlerini özlediklerini söylediklerinde bununla eş ve çocukları mı yoksa sadece mekân olarak evi mi kastettikleri çoğu zaman sorulamamıştır. Fakat kadınlar tarafından en çok özlenen şeyin çocukları olduğu çok açık görülmektedir. Çocuklardan sonra en çok özlenenler, genelde anne, baba ve kardeşlerden oluşan ailedir. Bunların dışında Ankara kapalı cezaevinde kadınların açık hava, toprak, yüzmek ve

yürümek gibi özgürlüklerini hissedebilecekleri etkinlikleri özledikleri görülmektedir. Ayrıca ev ortamını, sinemayı, arkadaşlarla sohbet gibi sosyal etkinlikleri, özgürlüğü ve annelerini de özlediklerini dile getirmişlerdir. Bu özlemlerin, kapalı cezaevindeki fiziksel kapatılmanın getirdiği kısıtlanmışlık haline karşı bir ihtiyaç olarak dile geldiği söylenebilir. Denizli açık cezaevinde ise sinema, tiyatro, bilardo, arkadaşlarla sohbet gibi sosyal etkinlikler, özgürlük ve eş özlem duyulan şeyler olarak dile getirilmiştir. Açık cezaevinde bu fiziksel kapatılma hissi çok yoğun yaşanmadığı için buna yönelik çok fazla özlem olmadığı, daha çok sosyalleşmeye yönelik etkinliklere özlem duyulduğu görülmektedir. Yemek yapmak, işe gitmek, okula gitmek ve internet gibi dışarıyla ilgili sosyal hayatlarına dair somut özlemlerini dile getirenlerin olması dikkat çekmektedir. Bu durum kadınların dışarıdaki hayatlarıyla ilgili planlarının olduğunu ve dışarıyla ilgili bağlarını kesmediklerini göstermektedir.

Oğlum ve onunla yaptıklarım. (Alev, 39, Ankara kapalı)

Evimi, kızımı, kıza sarılmayı, yürüyüş, açık hava, yemekler, hamsi... (Sıla, 45, Ankara kapalı)

Oğlumun kedisini, oğlumu, kardeşimi. Gerçek dostlar kayboluyor. Herkes menfaatmiş. Dışarıdakiler daha kötüymüş. Evime almam hiçbirini. Dışarıda görüşürüm. (Sabiha, 60, Ankara kapalı)

Karşıma duvar çıkmaksızın yürümeyi... (Yeter, 27, Ankara kapalı)

Çocuklarımla kalkıp okula gidişini özliyorum. (Doğuş, 42, Denizli açık)

Evimi. Üniversiteye gitseydim de ailemden ayrı olacaktım. Yurttaymışım gibi düşünüyorum. Eskiden yurtmuş zaten burası. arkadaşlarımla de üniversite öğrencileri gibi geliyor bana. İnterneti çok özliyorum. (Selcan, 21, Denizli açık)

Çocuklarımla, ailemi, temiz havayı, gezmeyi, dolaşmayı, insan sıfatına koyulmayı. Bir yere kadar koyuluyorsun. İnsan olarak farklı şeyler bekliyorsun, anlatamıyorum. (Derya, 43, Denizli açık)

Çocuklarımla, evimi, evdeki yaşantımı, ailemi, annem, kardeşlerim, yeğenlerim. (Bahriye, 54, Denizli açık)

Evimi çekip çevirmek. Çalışıp param olsun. En çok çalışmayı. Yani cebimde 2-3 yüz parayla olmaya alıştığım için sürekli sıkıntı bu bende. (Şadiye, 45, Denizli açık)

Rakı-balık diyecem olmayacak değil mi? Balık yiyoruz burada rakıya ayıp oluyor. (Zeliha, 42, Denizli açık)

Hürriyet çok güzel bir şey. Neyi özlemiyorsun diye sormanız gerek. Her şey özleniyor, iyisiyle kötüsüyle. Ağlamayı özliyorsunuz, sevinçten, üzüntüden. Burada çaresizlik adamı öldürüyor. Bir şey yapamıyorsun. Dışarıda çırpınıyorsun en azından. Burada başaramıyorsun. (Gonca, 54, Ankara kapalı)

Sıcak bir yuva ortamı, yemekler, temiz hava. Özgürlük gibisi yok, ne yaparsan yap. Çocuklarımla. (Nalan, 42, Ankara kapalı)

Ankara kapalı cezaevinde görüşme yapılan kadınlardan 8'i evli olduğu halde hiçbiri eşini özlediğini söylememiştir. Kapalı cezaevinde açıktan farklı olarak “eş özlemi”nin yerini “anne özlemi”nin aldığı görülmektedir. Denizli açık cezaevinde ise görüşme yapılan kadınlardan 17'si evli olduğu halde sadece 5 kadın eşini özlediğini söylemiştir. Bu durum kadınların suça karışmalarında eşlerinin etkisinin olduğu, pek çoğunun cezaevine girdikten sonra eşleri ile ilişkilerinin olumsuz olarak etkilendiği veya çoğunun cezaevine girdikten sonra çevrelerinde yalnızca annelerinin kaldığı şeklinde açıklanabilir.

Dışarıyı değil annemi özliyorum. (Semra, 19, Ankara kapalı)

Ailemi, kızım ile kaybettiğim zamanı, eşimi, kardeşlerimi. Burada bedenim özgür değil ama düşüncelerim özgür. İstedğim zaman istediğim şeyi yapmak istiyorum. Burada uyumak, yemek yemek birilerinin istediği zamanda, birileri istediği için. Ama sorun yapmıyorum. Yemek yapmayı özliyorum. (Asya, 35, Denizli açık)

4.3.3. Rehabilitasyon Faaliyetleri

Cezaevlerindeki rehabilitasyon faaliyetlerine kadınların çok büyük bir kısmının daha önceden katılmış oldukları görülmektedir. Ankara kapalı cezaevinde yalnızca 5 kadın daha önce bir etkinliğe katılmadığını belirtmiştir. Kadınların katılmış oldukları etkinlikler arasında ilk sırada tekstil/triko yer alırken arkasından spor ve çocuk/aile eğitimleri gelmektedir. Bilgisayar, kuaför, okuma yazma, İngilizce ve grup çalışması da kadınların katılmış oldukları etkinlikler arasındadır.

Okuma-yazma kursuna katıldım. Büyük yazıları çok rahat okuyorum şimdi. Mutlu ediyorum beni okumak. (Sevim, 40, Ankara kapalı)

Hemen hepsine katıldım. Spor, tekstil, çocuk gelişimi, bilgisayar. Ama bana göre az. İçeriği de sayısı da az. Bu konuda idarenin eksikliği var. (Alev, 39, Ankara kapalı)

Denizli açık cezaevinde daha önceden gerçekleştirilmiş herhangi bir etkinliğe katılmadığını belirten 4 kadın dışında kadınların katılmış olduklarını söyledikleri etkinlikler arasında en çok tercih edilenler çocuk eğitimi, resim, kurdele nakışı ve makine kursudur. Drama, bağlama, İngilizce, öfke kontrolü, kıyafet kalıp ve matematik kursu da kadınların katılmış oldukları etkinlikler arasındadır.

Konferans, seminer, vaiz konuşmaları, konser gibi tek seferlik olan ve herkesin katılma zorunluluğunun bulunduğu etkinlikler, bazı kadınlar tarafından söylene de katılım konusunda tercih belirtmedikleri için değerlendirmeye alınmamıştır. Bu noktada hiçbir etkinliğe katılmadığını belirten kadınların da aslında bu etkinliklere katılımın zorunlu olmasından dolayı böyle bir cevap verdiği düşünülebilir.

Denizli açık cezaevinde görüşmenin yapıldığı tarihte herhangi bir etkinliğe katılmadığını belirten 7 kadın dışında kadınların çok büyük bir kısmı cezaevinde o tarihte yapılan etkinliklere katıldıklarını belirtmiştir. Bu etkinlikler arasında en çok katılım sağlanan etkinlik olarak düz dikiş makinesi kursu ve cam boyama kursu ilk sırada gelmektedir. Kadınların katıldıkları diğer etkinlikler ise aerobik, kurdele nakışı, bilgisayar, din kursu ve saz kursudur.

Görüşme yapılan kadınların 11'i tekstil atölyesinde, 2'si mutfakta, 1'i de idari binadaki temizlik işlerinde çalışmaktadır. Cezaevinde çalışan kadınlar gündüz zamanları olmadığı için diğer etkinliklere katılamamaktadırlar. Sadece akşam saatlerinde yapılan etkinliklere katılma şansı olan kadınların bu etkinliklere de yorgun oldukları için katılmak istemedikleri gözlenmiştir. Çalışan kadınlar sadece konferans, film gösterimi, konser gibi etkinliklere katılmaktadırlar.

Ankara kapalı cezaevinde ise 8 kadın görüşmenin yapıldığı tarihte herhangi bir etkinliğe katılmadığını belirtirken, kadınların büyük bir kısmı süregelen etkinliklere katıldıklarını söylemiştir. Etkinlikler arasında en çok katılım sağlanan etkinlik olarak trikotaj ve mefruşat kursu ilk sırada gelmektedir. Kadınların katıldıkları diğer etkinlikler ise tiyatro, bilgisayar, kuaförlük, okuma yazma kursları ile spor etkinliğidir. Görüşme yapılan kadınların 4'ü tekstil atölyesinde, 2'si mutfakta, 1'i idari binadaki temizlik işlerinde, 1'i idari binanın çay ocağında, 1'i mantı atölyesinde ve 1'i kütüphanede çalışmaktadır.

Mutfakta çalışıyorum şimdi. Yemek dağıtımı, bulaşık, temizlik yapıyorum. Ben işimde memnunum. Mutluyum. Rahatlıyorum, kendimi dinlemiyorum. Aynı dışarıda bir işe gider gibi. Orada işten sonra eve gidiyordum burada koğuşa gidiyorum. (Sevim, 40, Denizli açık)

Açık cezaevinin sağladığı çalışma olanağına ve yapılan etkinliklere kadınların çok rağbet etmediği, hem kadınların kendisi hem de kurum çalışanları tarafından söylenmektedir. Açık cezaevinde hareket özgürlüğü olan kadınlar için mekânsal değişiklik gerekmemektedir. Bu nedenle etkinlikler böyle bir fırsat olarak algılanmamakta ve katılım beklenildiği kadar yüksek olmamaktadır.

Rehabilitasyon Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi

Kadınlara tüm bu faaliyetlerin faydalı olup olmadığını sorduğumuzda Ankara kapalı cezaevinde hepsinin olumlu cevap verdiğini görüyoruz. Kadınlar en çok etkinliklerin psikolojik olarak kendilerine sağladığı faydaları belirtmişlerdir. Kadınlar etkinliklerde zamanlarını değerlendirdikleri, kafa dağıttıkları, sosyalleştikleri, moral buldukları, özgüven kazandıkları, mutlu oldukları, rahatladıkları yani kendilerini iyi hissettikleri için etkinliklerin faydalı olduğunu belirtmektedirler. Bu psikolojik anlamdaki faydalardan 32 kez bahsedilmiştir. Bu faydaların arasında yer alan “zamanını değerlendirme” ve “kafa dağıtma” kategorilerinden her biri 8 kez söylenmiştir. Kapalı cezaevinde koğuşlarda yaşayan kadınların zaman geçirmek ve farklı şeylere odaklanıp düşünmek konusunda sıkıntı yaşadıkları ve katıldıkları etkinliklerle

bunu sağladıkları görülmektedir. Denizli açık cezaevindeki kadınların hiçbirinin “vakit geçirmek” ya da “zamanını değerlendirmek” için etkinliklerin faydalı olduğuna dair cevabı bulunmamaktadır ve yalnızca birkaç kadın “kafa dağıtmak” için etkinliklere katıldığını söylemiştir. Bu noktadan hareketle kapalı cezaevindeki mekânın darlığı ve iletişim kurulan kişilerin sayısının az olması kadınların etkinliklere katılarak hem zamanın daha çabuk geçmesini hem de farklı insanlarla farklı konular konuşarak kendi düşüncelerinden uzaklaşmalarını sağladığı söylenebilir.

Tiyatro mesela kendime olan özgüvenimi ortaya çıkardı. Süper oldu benim için. Bir şeyler öğrenmek güzel bir şey. Yeni bir şeyler öğrenmek güzel. İşe yaradım. Dikiş dikmeyi öğrendim. Bir şeyler üretmek çok güzeldi. Tekstili ruhsal durumumdan dolayı bıraktım. Dikiş bana çok uzaktı aslında. Dikiş dikmeyi sevmezdim. Ama oldu, iyi de oldu. (Yeşim, 33, Ankara kapalı)

En azından kafadaki düşünceleri değiştiriyorsun. Koğuş dışından insanlarla konuşuyorsun. Değişik konular konuşuyorsun. Zaman geçirmek için bir şeyler yapmak istiyorsun. Bir şeyler yapmazsan kendi kendini boğuyorsun. (Gonca, 54, Ankara kapalı)

Çok güzel. Koğuştan uzaklaşıyorum. Zaman nasıl geçiyor bilmiyorum. Koğuşlara da iş götürsek pek çok sorun ortadan kalkar. Kavga dövüş olmaz. Kitap okumayı sevmeyen, yapacak bir şey bulamayanlar sorun çıkartıyor, çatışıyorlar. Faaliyetlerde insanlar konuşuyor, zamanın nasıl geçiyor bilmiyorum. (Sıla, 45, Ankara kapalı)

En azından boş zaman değerlendirme oluyor, zaman geçiyor. Çok fazla artısı yok ama kurslar meslek edinmelerini sağlıyor. Mesela triko, tekstil öğrenenler çıkınca bir şeyler yapabilirler. (Pınar, 43, Ankara kapalı)

Daha sağlıklı düşünmeyi öğretiyor. Sosyal hayat insana daha sağlıklı kararlar aldırabiliyor. Şiddet eğilimi olan insanları şiddette uzak tutabiliyor. Buradaki insan her yaşadığı şeyi kendine eğitim olarak algılıyor. (Yelda, 34, Ankara kapalı)

Koğuştaki insanlardan sıkılıyorsun. Yeni insanlar görüyorsun. Makinalarla bir şeyler yapıyorsun. Stres atıyorsun, terapi gibi oluyor. (Esin, 25, Ankara kapalı)

Ankara kapalı cezaevinde etkinliklerin psikolojik olarak faydalarının dışında meslek sahibi olma, para kazanma ve sertifika alma gibi mesleki anlamdaki faydaları 19 kere dile getirilmiştir. 13 kadın tarafından tekrarlanan “iş/meslek sahibi olma”, kadınlar tarafından etkinliklerin cezaevinden sonra da fayda sağlayacağına inandıkları bir durumdur. Maddi kazanç sağlayabilecekleri bir meslek edinmeleri kadınların dışarıda da çalışıp kendi geçimlerini sağlayabileceklerine dair inançlarını desteklemektedir.

Gözlediğim kadarıyla tekstil için örneğin, makineyi öğrenen kadınlar bu işi yapmak istiyor. Eğitimi yüksek olanlar dışarıda bu işi yapmak istiyor. Muhasebe öğrenenler sekreterlik yapabilir. İnsanların umudu oluyor, daha rahat oluyor çıkınca. (Yaprak, 31, Ankara kapalı)

Bilmediğin şeyleri öğreniyorsun. Meslek sahibi oluyorlar. Sabıka sorun oluyor ama devlete başvurunca yardımcı oluyorlar. (Nazlı, 24, Ankara kapalı)

Çoğu kadın bir şey bilmiyor. Burada yaşayarak öğreniyorsun. Ben hiç çalışmamıştım daha önce. Çalışmak zor diye düşünüyordum. Şimdi çıkınca hemen çalışırım dışarıda. Öz güvenim arttı. (Gözde, 21, Ankara kapalı)

Denizli açık cezaevindeki kadınların özellikle katıldıkları etkinliklerden öğrendiklerini maddi kazanç sağlayabilecekleri somut şeylere dönüştürebileceklerine inandıklarında çok daha mutlu oldukları görülmektedir. Sonuç alabilecekleri etkinliklere katılırken boşa zaman harcadığını düşünmeyip zevkle katıldıkları gözlenmiştir. Cezaevinden çıktıktan sonra gelir getirici bir işe girme ihtimali kadınların motive olmalarını, dışarıdaki hayata karşı hazırlıklı ve donanımlı hissetmelerini sağlamaktadır.

Bence çok faydası var anlayana, bilene. Birçoğu dönüp bakmıyor. El işi geliştiriliyor. Hem zaman geçiyor, hem psikolojikman ortaya bir şeyler çıkartıyorsun, insan memnuniyet duyuyor. Bilmediğini öğreniyorsun. (Bahriye, 54, Denizli açık)

Her şeyden bir bilginiz olsun. Faydaları var tabi. Ben elimi ayağımı kesicem diye makineye dokunamazdım. Şimdi makineci oldum. İlle de lazım olabilir. (Ceyda, 30, Denizli açık)

El becerileri öğreniyorum. Öğrendiklerimle dükkân açmayı düşünüyorum. Kapalıda da diploma aldım. Küçük de olsa dükkân açmayı düşünüyorum. İnsan bir şey yaptığı zaman kendine güveni geliyor. Önce inanmak gerek. İnşallah yaparım, hayalle kalmaz. (Aksu, 25, Denizli açık)

Kurdele kursunda kızıma çeyiz olarak kızıma yatak örtüsü yaptım. 200 milyon masraf ettim. Dışarıda da yapabileceğim bir şey. Makine kursu da öyle. Orada diktiğim modelleri çok severek yapıyorum. Hocamız da çok isteklisin diyor. (Şadiye, 45, Denizli açık)

Kafamızı dağıtıyoruz. Kursta olduğum zaman cezaevinde olduğumu unutuyorum. Üretmek güzel bir şey. Severek yapıyorsun. Bazıları geçimini sağlıyor bu işlerden. Maddi durumu olmayanlar için destek oluyor. Hayatını kazanabiliyor. Mahkum için çok güzel etkinlikler. Ankara'da çok fazla etkinlik yoktu. Burada çok fazla. İnsanlar kendilerini daha güzel geliştiriyorlar. Dışarıya hazırlık oluyor. Hep planı ona göre yapıyorum. 2 ay şuna katılsam izne şu kadar kalır diye. (Sakine, 36, Denizli açık)

Elinde hiç olmayan beceriler geliyor. Meslek öğreniyorsun. Burada öğrendiğini dışarıda yaparsın. Mesela cam al, boya yap, turizm bölgesinde otur sat. Evde yap 10-15 tabak, belediyeden bir büfe ayarla, sat. (Ayperi, 47, Denizli açık)

Bazı kadınlar cezaevindeki etkinlikler gibi fırsatların dışarıda kadınlar tarafından değerlendirilemediğinden bahsetmiştir. Gerçekleştirilen etkinlikler, maddi olanaklar, zaman ya da ailevi nedenlerden dolayı bu tür etkinliklere katılamayan kadınlar için bir fırsat olarak görülmektedir.

Herkese tavsiye ediyorum. Dışarıda gidemeyecekler, gitmeyecekler zaten. Faydalanmaları için çok güzel imkanlar. Dışarıda herkesin aktif hayatı oluyor. Ev kadınına desen vakti olmaz. Çalışanlar zaten fırsat bulamıyor. (Nermin, 47, Denizli açık)

Çocuk eğitiminden çok fayda gördük. Çok şey öğreniyoruz. Ama size bağlı. Eğitim düzeyi çok düşük. Çoğu eğitime devam ediyor. Dışarıda çoğu bunu yapamıyor. Vakit olmuyor, aile göndermiyor. Dışarıda teşvik eden kimse yok. Burada teşvik ediyorlar. (Sıdika, 51, Denizli açık)

Sanatsal meziyetleri ortaya çıkarıyor. Özgüveni geliyor. Sivil hayatta fırsatı olmayana fırsat oluyor. Yeteneğini keşfediyor. Kişi kendi özünü keşfediyor. Becerdiğini, beceremediğini keşfediyorsun. Kendini eleştirebiliyorsun. (Doğuş, 42, Denizli açık)

Denizli açık cezaevinde gerçekleştirilen etkinliklerin yeterli olmadığını ya da fayda sağlamadığını düşünen kadınlar az da olsa vardır. Neden olarak da etkinliklerin öğretici ve kalıcı olmadığı, konferanslara gelen insanların cezaevindeki koşullar hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı gibi konular gösterilmiştir.

% 90 faydası olmuyor. Çünkü ilişkiler menfaat üzerine olduğu için. Hiç ummadığın bir kelime hayatını değiştirebilir aslında. Parayla olsa giderler. Sadece vakit geçirmek için bunlar. Dışarıda bu işler hiç işe yaramıyor zaten. Bir para olması lazım onun için de. Tekstil öğrenenlerin % 90'ı dışarıda çalışacak insanlar değil. Bir insan kendini değiştirmeye karar vermemişse istediği kadar cezaevine girsin çıksın. Hırsızlığı tekrar tekrar yapıyorlar. Devletin daha kalıcı bir şey bulması lazım, çözüm bulması lazım (Gülistan, 23, Denizli açık)

El sanatları, resim, cam boyama, makine olsun öğretici şeyler, geliştirici şeyler. Dışarıda da kullanabiliriz. Ama konferansta sosyal yardımlaşmadan mesela gelenlerin kendi kendilerine konuşup gitmelerini kınıyorum. Aslında bilgi sahibi oluyorlar ama onlarla birçok şey konuşulmuyor. Bir kere bozdum birini. “Siz nereden bileceksiniz ki” dedim. Kadın yaşantısı ile ilgili, kadınların ayakta durması, “kadınlar güçlüdür, şunu yapsa daha iyi olur” falan filan diyordu. Sizin dediğiniz gibi olmuyor işte. Ben 3 sene yattım, kimse yoktu yanımda. Tekrar girmem mahvetti beni. Birinden iş isteyince yüzüne kapıların kapanması çok zor. Bizim Türk milleti “almayalım, hükümlü bu” deyince o kadın her şeyi yapar. Hayat kadını da olur hırsız da. Çıkıcam yine 1,5-2 sene sürünücem. Çok kızıyorum. İş bulma kurumu diyorlar bana ama ondan da bir şey çıkmıyor ki. Bu tür şeyleri araştırmadan gelince insanlar çok kızıyorum. (Cangül, 29, Denizli açık)

Konferanslarda çok da benim faydalanacağım şeyler olmuyor. Sinema sıkıcı oluyor. Zorunlu çünkü. İzlemek istemiyorum. Çoğu dini konferans oluyor. Bilinen şeyler anlatılıyor. İlk yardım vs. çok uzun olunca sıkıcı oluyor. (Selcan, 21, Denizli açık)

Daha güzel şeyler olabilir. Öğretici, etkili şeyler olabilir. Çok yeterli değil. İşe girince yardımcı olur herhalde. (Özden, 25, Denizli açık)

Kadınlardan biri gerçekleştirilen etkinliklerin eğitilmiş kadınlar için yeterli olmadığından bahsetmiştir. Konunun bu boyutu gerçekten önemli görülmektedir. Fakat sadece bir kadın

tarafından dile getirilmesi kadınların konuyla ilgili beklentilerinin düşük olduğunu göstermektedir. Eğitim düzeyi yüksek olarak tanımladığımız lisans ya da ön lisans mezunu kadınların çoğunun soruyu sadece diğer kadınlar açısından düşünüp cevapladığı görülmektedir. Kendilerinin de etkinliklerden yararlanabileceği ve kişisel olarak bir şeyler kazanabilecekleri konusunda yorum yapmadıkları görülmektedir.

En azından kişiliklerini geliştiriyorlar. Hayatlarını dışarıda da ikame edecekleri beceri kazandırıyor. Cezaevine girdiler diye aynı yola düşecekler diye bir kural da yok. Kendi yerlerini açabilirler. Çok artıları var. Ama eğitilmiş insanlara göre çok şey yok. Çoğu insana çok şey verebilecek bir insanım. Psikolojim sizin kadar iyi olmasa da, devlet benden yararlanmadı. Bir şeyler yapabiliyordum. Ders verebiliyordum. En azından okuma yazma. Alaşehir’de çoğuna psikolog gibi yol gösterdim. Daha ne yapıcım onlara. Okumuş olanlar burada daha çok eziliyor. “Kendini bir şey mi zannediyorsun” diyorlar. Cezaevinde öğrendiğim şey, dünyanın öbür yüzü de varmış. (Sevgül, 47, Denizli açık)

Bazı şeyleri öğretiyorlar. Unuttuklarınızı hatırlıyorsunuz. Zaman geçiyor. Dışarıda çizim yapıyordum. Burada makineciyim. Makineyi biliyordum biraz ama bazı şeyleri unuttum. Onları hatırlamak için iyi oldu. Dışarıda çalışmayanlar meslek sahibi olabilirler. Dışarıda bile çalışabilirler. Evden bir şeyler yaparak para kazanabilirler. (Sevda, 37, Denizli açık)

Gerçekten gidenler var. Ama işten kaçmak için gidenler de var. Kapalı alan arayanlar oluyor. Dışarıda durmamak için gidenler oluyor. Atölyedekiler gerçekten yoruluyorlar. Hafta sonu bitkin oluyorlar. Yemekhanede, çay ocağında çalışanlar da öyle. Bağlama, cam boyama dışarıda yapmayacaksan katılmak gereksiz. Her koşulda zemin işe geliyor burada. (Afife, 35, Denizli açık)

Rehabilitasyon Faaliyetlerinin Cezaevi Sonrasındaki Etkileri

Kadınların cezaevinde katıldıkları etkinliklerin, edindikleri bilgi, deneyim ve tecrübelerin cezaevi sonrasında hayatlarındaki etkisiyle ilgili görüşlerine bakıldığında çoğunun olumlu etkisi olacağını söylediği görülmektedir. Genel olarak her iki cezaevindeki kadınlar da edindikleri her türlü deneyim ve tecrübenin kendilerine çok şey kattığını düşünmektedirler.

Burası bana hayat okulu. Kimse düşmesin. Burası rahat ama özenmelerini istemem tabi. Bulabilirsem iş bulucam çıkınca. (Sevim, 40, Ankara kapalı)

Burada sabrı öğrendim. Dışarıda o kadar şeyin kıymetini öğrendim. Küçük bir kalemin bile kıymetini öğrendim. (Hayriye, 31, Ankara kapalı)

Yaşadıklarımın bana katkıları oldu. Hayatımda çok fazla etkisi olur mu bilmiyorum. Mesleki bir eğitim almadım. Diğer cezaevlerinde kendim çalıştım. Burada bir şeyler yaparsam çaba gösterenler olduğunu gördüm. Üniversite sınavına tekrar hazırlanmam konusunda destek gördüm. (Açelya, 27, Ankara kapalı)

Çoğu ilk defa çalışıyor. Alın teri ile para kazandıkları için dışarıdaki suç potansiyelini azaltabilir. (Pınar, 43, Ankara kapalı)

Mesela ben alışveriş yaparken dikkatli değildim. Şu an bir şey aldığımda gözlerim kalitesine bakıyor. Elime alınca hemen kaliteli mi diye bakıyorum. (Nermin, 47, Denizli açık)

Çıkınca oteli devam ettiricem. Tekrar çalıştırıcım. Resim, porselen tabaklar yapıcım. Turistlere sergi açıp yuvaya bağış için satıcım. Kendi el emeğimi yuvaya bağışlıycam. Çoğu insanın çocuğu yuvada. Benimki de olabilirdi. (Ayperi, 47, Denizli açık)

Olacak diye düşünüyorum. Olması gerek, olmazsa ayıp olur. Buradan bir şey almadan çıkarsam üzülürüm. (Reyhan, 29, Denizli açık)

Faydası olacağını zannediyorum. Dışarıda çalışmasam bile çocuğuma, kızıma bir şeyler dikebilirim. Aile toplantılarında saz çalabilirim. 0-3 yaş eğitiminden öğrendiklerim faydalı oldu. Denetimli serbestlikte anlattılar çıkınca neler yapılabileceğini. (Nurten, 36, Denizli açık)

Atölyeden çıkınca sertifikam olacak. Belki işime yaramaz gibi geliyor ama belki kendi işimi yapamıycam dışarıda. Kuaförlük kursuna gittim. Sertifika aldım. Başkasına ihtiyacım olmuyor. Kendi saçımı kesiyorum, fönümü çekiyorum. Kızımın saçını kesiyorum. Dil kursuna gittim. (Asya, 35, Denizli açık)

Ankara kapalı cezaevindeki kadınların yarısı iş konusunda olumlu bir etkiden bahsetmektedir. Denizli'ye göre oldukça fazla sayıda kadın, cezaevinden çıktıktan sonra mesleki anlamda fayda sağlayacağını belirtmiştir. Kapalı cezaevinde kadınların iş bulma ve meslek edinme konusunda daha umutlu oldukları ve beklentilerinin yüksek olduğu görülmektedir. Açık cezaevindeki mekansal rahatlığın cezaevi sonrası ile ilgili kaygıları biraz olsun bertaraf ettiği söylenebilir.

Gerçekten etkisi olacak. Mantıda da çalıştım. Elimde diploma olacak kuaförden sonra. Elimizde imkanlarımız olacak. Güzellik salonu açabilirim. (Sanem, 34, Ankara kapalı)

Ne öğrendiysem onu yapabilirim. Mesleki anlamda, işe girersin hem sosyal ortamın olur. Çalışırsam daha iyi hissederim, mutlu olurum. (Macide, 44, Ankara kapalı)

Triko üretim yeri açabilirim. Kadınların kahve içebildiği bir yer açılabilir. Emeklilerle çalışılabilir. (Alev, 39, Ankara kapalı)

İngilizcemi geliştirmek istiyorum. Çocuk eğitimi belgem ile iş başvurusu yapabilirim. (Gizem, 28, Ankara kapalı)

Yararlı olacak. İş konusunda özellikle. Bilgisayar paket programını öğrendim. (Nesibe, 34, Ankara kapalı)

Örgü makinesi, dikiş makinesi öğrendim. Dikiş makinesi alıp tadilat olaylarına girebilirim. Makine-dikiş konusunda cesaretlendim. (Seher, 38, Ankara kapalı)

Çıkınca mantı mesleğimi yapabilirim. Abidin Paşa'da atölyeleri var. Buradaki gibi az almam, ayda 1000 TL alırım. (Nalan, 42, Ankara kapalı)

Dışarıya çıkınca en azından iş imkanı. Mesleğim var, bu işi yaparım dersin. Canlı müziği kapatıp atölye açmayı düşünüyorum. Tekstilden anlayan arkadaşlarım var. (Güliden, 29, Denizli açık)

Yemek kursuna gittim mesela, kendi dükkanımı açsam. Ev yemeği yapsam. Ekmeğimi taştan çıkarırım. Ressamlık olarak da tablolar yapsam, deneyimli birileri olsa. İllaki bir şey olur. Tabi bunlar hep varsayım. (Özden, 25, Denizli açık)

Ankara kapalı cezaevindeki kadınların sadece 5'i cezaevinde katıldıkları etkinliklerin, edindikleri bilgi, deneyim ve tecrübelerin cezaevi sonrasında hayatlarında bir etkisi olmayacağını düşünmektedir. Bu kadınlardan 2'sinin bu soruya cevap verirken kendilerini diğer kadınlardan ayırarak cevap vermesi dikkat çekmektedir.

Hiçbir işime yaramaz. Sadece kafa dağıtıyoruz burada. (Derya, 22, Ankara kapalı)

Hiçbir etkisi olmaz bana. Cezaevinden çıkınca yapacağım şeyler yok burada. Çıkınca liseyi bitirip üniversiteye gitmek istiyorum. Kamu dışında bir iş yapmak istiyorum. (Semra, 19, Ankara kapalı)

Ben kendi adıma düşünmüyorum. Kendi işimi büyütmeyi düşünüyorum. Dışarıda düşünmediğim şeyleri burada düşündüm. (Sıla, 45, Ankara kapalı)

Hayır, bana olmaz. Ama burada çoğu kadın okuma-yazma bile bilmiyor. Burada öğrendikleri iş imkanı olabilir çıkınca. (Esin, 25, Ankara kapalı)

Dış için gittiğimde ring aracında hep konuştum. Hepsinin hayata iyi gözle baktığını duydum. Disipline giriyorlar. Kendilerini kontrol ediyorlar. Mantıdan az para alıyorlar ama dışarıda para kazanabilirler. (Sabiha, 60, Ankara kapalı)

Denizli açık cezaevinde sadece 6 kadın bu etkinliklerin cezaevinden sonraki hayatlarında etkili olmayacağını düşünmektedirler. Bunun nedenleri etkinliklerin içeriği, öğrendiklerinin dışarıdaki hayatlarında yapamayacakları şeyler olduğu ya da kendi meslekleriyle ilgili bir iş yapma planlarıdır.

Hiçbir şey vermedi. Hep aldı. Hiçbir şey kattığına inanmıyorum. Anlatılanları zaten biliyorum. Sadece benden aldı. Eğittiğine inanmıyorum. (Aylin, 34, Denizli açık)

Bir etkisi kesinlikle olmayacak. Kendi kuaförümü açıcım. Zaten bildiğim şeylerdi katıldıklarım. Burada kuaför kalfasıyım demiştim. Kuaföre alıcaz dediler ama almadılar. (Aliye, 27, Denizli açık)

Pek zannetmiyorum. Çünkü dışarıya çıkınca mantı, tekstil yapacak değilim. Belirli bir yaşa geldik. İşe girecek halim yok. (Derya, 43, Denizli açık)

Mesela hoca geliyor, zaten bildiğini anlatıyor. Kapalıda soruyorduk cevap alıyorduk. Burada herkesin bildiği şeyleri anlatıyorlar. Sıkıcı geliyor. Burada cahiller çok diye düşünüyorlar. Konferansa gelenler sanki hiçbir şey görmemiş gibi konuşuyorlar. Bizi daha çok

sinirlendiriyorlar. Canımız sıkılıyor. Kurulu düzeni olan insanlar var burada. Ben diyemezdim sabah kalkınca kendimi karakolda bulucam. Dışarıdan hep cahil insanlar diye görüyorlar. Konferansları mantıklı görmüyorum hiç. Belli bir tüzük var çünkü. Onu uyguluyorlar. Başka alternatifin yok zaten. Mecbur dinliyorsun. Konferans dinlemek istemiyorum. Çoğu insan oflayıp pofluyor. Film geliyor mesela entel film çoğu anlamıyor. Çocuk filmi olunca herkes gülüyor. O da bana sıkıcı geliyor. Arayı bulmak zor. 300 kişi. Çok fazla insanla diyaloga girmek en mantıklısı. Boş muhabbetler var. Günü tüketmek yapılan tek şey. (Afife, 35, Denizli açık)

Cezaevinde Çalışmak

Kadınların cezaevindeki atölyelerde çalışarak mesleki tecrübe edinme konusundaki görüşlerine bakıldığında her iki cezaevinde de benzer sonuçlara rastlanmaktadır. Kadınların çok büyük bir kısmının cezaevinde çalışmanın dışarıda çalışma ve iş bulma konusunda olumlu etkileri olacağı yönünde görüşleri olduğu görülmektedir.

Herkese çok şey katıyor. Vakit değerlendiriyorlar. Dışarı çıkınca meslekleri oluyor. Dışarı çıkınca bakıcaz. (Hayriye, 31, Ankara kapalı)

Mantı atölyesi var. Dışarıda satış yapabilirsin. Dışarıda para kazanabilirsin. Tekstil atölyesi var. Dışarıda iş bulma kolaylığı oluşuyor. Türkiye 'de işsizlik sorunu var. İŞKUR'daki olanakları kullanabiliriz. Maddi olarak insanlar sorun yaşamadığında insanlar buraya gelmez. Çocuklarım 5-6 yaşlarındaydı, eşimde alkol, kumar, karı-kız vardı. Çocuklarımı bir yere bırakamıyordum. Bir dönem kağıt topluyordum. Maddi destek yoktu. Eşim esrar kullanıyordu. Her şey maddi sorunlarla bağlantılı. (Sanem, 34, Ankara kapalı)

... Elinde sosyal güvence olduğu zaman kimseye bağlı kalmadan ayakların üzerinde durabilirsin. (Atiye, 42, Ankara kapalı)

... Dışarı çıktığım zaman mantıcı dükkanı açabilirim. Meslek anlamında, kazanç anlamında güzel. (Duru, 38, Ankara kapalı)

Kendi ihtiyaçlarını karşılayabiliyorlar en azından. Dışarıda yapabilecekleri bir iş oluyor. Bir şeyler yapıp satabilirler. (Pınar, 43, Ankara kapalı)

Cezaevine her gelen dışarıda çalışmamış olabilir. Ayakları yere basıyor. Erkeğe ihtiyaç olmadan çalışabilecek özgüveni kazanıyor. Daha donanımlı, kendinden emin, kendine hayat kurabilecek güveni kazanıyor. (Saadet, 39, Ankara kapalı)

Güzel bir şey. Dışarı çıktıklarında gidecek yeri yok çoğunun. Meslekleri olur, kendilerini yetiştiriyorlar. Bayan olarak kendilerine güveni olur. Aklını kullanırsa çok şey yapabilir. Dışarıda en azından mesleği olur. Kendini düzeltir. Evi barkı olur. İnsanların karakteri önemli olan. (Aslı, 39, Denizli açık)

Aslında burada çok şeyler öğrenmeleri gerekiyor. Resim, cam boyama, tel kırma yapabilirler. Bunun birini öğrense elinin emeğiyle dışarıda geçinir. Yapamayacak bir şey yok. Her şeyi öğrenmesini isterim. Dışarıda yardımı olur. (Ayperi, 47, Denizli açık)

Çok güzel. Tekstil, mutfak. Çıkan tekstil çalışanı makineci olarak çalışabilir. Dışarıda 1500-2000 lira maaşı var. Uzun yatarlar için çok güzel. (Sakine, 36, Denizli açık)

Cezaevinde çalışmanın dışarıda çalışma ve iş bulma konusunda olumlu etkileri olacağını düşünen kadınların bazıları cezaevindeki çalışma atölyeleri ile ilgili eksiklikleri ve önerilerini dile getirmiştir.

Daha çeşitli de olabilir. Şu andaki şeyler az bence. İdarideki işler, mantı ve tekstil var sadece. El işçiliği ağırlıklı şeyler olabilir. Alternatif olsa iyi olur. (Açelya, 27, Ankara kapalı)

Büyük bir atölye olabilir. Kampus içinde de olabilir. Ekonomiye katkımız olabilir. Bu kadar insan boşu boşuna oturuyor. Ayakkabı, çanta atölyesi kadınların yapabileceği şeyler. Tekstil atölyesi var ama sürekli iş olmuyor. (Yelda, 34, Ankara kapalı)

Sadece triko, tekstil var. Başka şeyler, yemek kursu, resim kursu olabilir. Resim var ama sadece teröre ait. (Gonca, 54, Ankara kapalı)

İmkanlar çok az. Deri var. Atölye var. Burası çok küçük. Makine kursu var ama çok kalabalık. Yer az. Elllerinden geleni yapıyorlar. (Zeliha, 42, Denizli açık)

Burada çalışanların çoğu dışarıda çalışmış. Burada herhangi imkan yok. Dışarıda bilgin varsa makine kursu var ama dışarıda biliyorsan burada çalışıyorsun. İş olmadığı zamanlar çok oluyor. O zamanlarda kursa gidenlerin denenmesi lazım atölye boşken. Yapabilirler mi diye. Evde yapanlar bilenler burada cesaret edemiyor. Dışarıda beğenmezlerse almazlar diyorsun. Burada çekiniyor bayanlar. Atölye boş olunca cesaret verilse yapsalar. Ben makine kullanmayı bilmiyorum. Kursu gidiyorum. Kesimhanede çalışıyorum sadece. (Nurten, 36, Denizli açık)

Cezaevinde çalışma konusundaki olumlu anlamda yapılan yorumlar arasında kendisini dışarıda gibi hissetme, anlaşmazlıkları önleme, özgüven kazanma, vakit geçirme ve para kazanma gibi cezaevindeki hayatla ilgili olan etkilerden söz edilmektedir.

Güzel bir şey. O da olmasa iyice kafayı yerler. Onu da yapsınlar artık, zaten insanları tıkıyorlar buraya. (Semra, 19, Ankara kapalı)

Çok güzel. Faydalı, hem maddi, hem manevi olarak. Vakit geçer, bir şeyler öğreniyorsun, yeni insanlar tanıyorsun, onları dinleyip haline şükrediyorsun. (Macide, 44, Ankara kapalı)

Çok güzel bir çalışma. Cezaevinde en güzeli çalışmak. Çünkü bak uzun cezalısın. Her gün sayım, aynı yüz, aynı şekil, akşam sayım 20.30'da, aynı yüz, aynı şekil. Çalışırken evinde gibi giyiniyorsun, işine gidiyorsun. İşte herkes bir şeylerden bahsediyor, kendini unutuyorsun. Diğerlerine anlatıyorsun. Sigara kaçamakları yapıyoruz, gülmeler söylemeler. (Feriha, 42, Ankara kapalı)

Memurlarla, müdürlerle diyalogum geliyor. Koğuştaki sorunlarını çözmen daha uzun sürüyor. Burada hepsi yanında. Cezaevinden ayrı bir yerde gibi hissediyorum burada çalıştığım için. Sabahtan akşama kadar çalışıyorum, o psikolojiden uzaklaşıyorum. (Gizem, 28, Ankara kapalı)

Bence iyi bir şey. İnsan gerçekten çalışıp bir şey kazanınca güven kazanıyor. (Gözde, 21, Ankara kapalı)

Kadınlar açısından vücudu daha dinç oluyor. Genç, dinamik oluyorlar. Sağlık açısından faydalı. Ailelerine yük olmuyorlar. Ben aileme bile para çıkardım burada çalışarak. Cezaevinde de olsam çocuklarımı mutlu etmek benim mutlu etti. Para biriktirdim alın, demek çok başka. Bir gün para istemedim. (Nalan, 42, Ankara kapalı)

Çok güzel. Kadınlar çalışınca kimseye muhtaç olmuyorlar. Kendilerine bakıyorlar. (Derya, 43, Denizli açık)

İyi bir şey. Ne kadar da olsa vaktin geçiyor. Deterjan, şampuan, pedini alıyorsun. Her ay ped, şampuan, diş macunu veriliyordu. Şimdi verilmiyor. Hibe bitti herhalde. Ne kadar da olsa kartını alıyorsun. En güzeli de vaktin geçiyor bir şeyleri düşünmeden. Oturursan vakit geçmiyor. (Aksu, 25, Denizli açık)

Rehabilitasyon Faaliyetleri İle İlgili Talepler

Kadınların cezaevinde kaldıkları süre içinde programlarla ilgili taleplerinin neler olduğu sorulduğunda Ankara kapalı cezaevindeki 6 kadın dışında herkes farklı etkinlik taleplerini dile getirmişlerdir.

Sağlık hakkında bilgi almak isterim. Dikiş, nakış, yemek gibi yapabileceğim şeyler olsun isterim. (Macide, 44, Ankara kapalı)

Devletin hükümlü kredileri var. Cezaevinden çıkan insanlara devlet hibe veriyor. Hasta bakımı için % 100 hibe veriyor. İnsanlara bunları anlatmaları lazım. Hükümlü kredilerini bilmiyor insanlar, o yüzden açılan kurslara önem vermiyorlar. Çıkınca işlerine yarayacağını düşünmüyorlar. Bununla ilgili seminer yapılabilir. (Alev, 39, Ankara kapalı)

Güncel hayat, ileriye dönük yapabileceklerimiz, cezaevi sonrasında ne yapabilirizle ilgili programlar olabilir. (Gonca, 54, Ankara kapalı)

Kadınların en çok talep ettikleri etkinliklerin başında kişisel gelişimlerine yönelik etkinlikler gelmektedir. Daha sonra sırasıyla sanat etkinlikleri ve maddi kazanım sağlayabilecekleri etkinlikleri talep etmektedirler. Kişisel gelişimlerine yönelik etkinlikler arasında en çok tercih edilenler ise spor ve yabancı dil kurslarıdır. Basketbol, voleybol, jimnastik gibi sporların tercih edilmesi kapalı cezaevindeki mekânsal sınırlamanın sonucu olarak düşünülebilir. Ayrıca bilgisayar, sağlık bilgisi ve çocuk bakımı konularındaki etkinlikler de kişisel gelişimleri için kadınlar tarafından talep edilmektedir. Kadınlar gitar ve bağlama gibi enstrüman, müzik, takı, resim ve dans kursları gibi sanatsal etkinlikleri de istemektedirler. Maddi kazanç sağlayabilecekleri dikiş-nakış, yaşlı bakımı, yemek, kuaförlük, muhasebe gibi mesleki eğitim kurslarını da talep etmektedirler.

Bunların dışında bazı kadınlar kendilerini iyi hissetmek için “sohbet” olarak tanımladıkları grup çalışmalarını, dini konferans ve konser etkinliklerini istemektedirler.

... Sohbetler olsa herkes her sorununu anlatsa, kimse bir şey saklamasa. İçini boşaltsın, herkes birbirine sorsa suçuyla ilgili, hayatıyla ilgili, ailesi nasıldı, çocukluğu nasıl geçti. (Feriha, 42, Ankara kapalı)

Eğlence olabilir. 2-3 ayda bir olsa, moral eğlencesi olsa. Çok nadir oluyor, sık olmuyor. Oğuz Aksaç konseri çok güzeldi. Çok güzel eğlendirdi. (Nazlı, 24, Ankara kapalı)

Denizli açık cezaevinde ise kadınların 4'ü hiç düşünmediğini ya da aklına bir şey gelmediğini söylerken 8'i şu anki etkinliklerin yeterli olduğunu, ihtiyacını karşıladığını belirtmiştir. Kadınların büyük bir kısmı ise farklı etkinlik taleplerini dile getirmişlerdir.

Dışarıda çalışmaya hazırlamaları olabilir. Dışarıda aynı işten para kazanmaya yardımcı olabilirler. Her yer iş vermiyor çünkü. (Özden, 25, Denizli açık)

İnternet üzerinden eğitim olabilir. İnternet hakkı olabilir. Teknolojiden geri kalmayız. Fotoğraf makinesi verilebilir. Çok istedim kar yağdığında fotoğraf makinesi olsun. Çok güzel şeyler vardı çekilecek. (Afife, 35, Denizli açık)

Psikoloji uzmanları gelip insanların derdini dinleyebilir. Hep nakış, kurdele kursu bayıyor. Strese girince, bunalıma girince ne yapılmalı onları anlatsalar. (Ceyda, 30, Denizli açık)

Kadınların Denizli açık cezaevinde zamanlarını geçirmek için en çok talep ettikleri etkinliklerin sanatsal etkinlikler olduğu tespit edilmiştir. Kadınlar bağlama, resim, tiyatro, ebru ve fotoğraf gibi konularda etkinlik talep etmektedirler. Ayrıca bilgisayar, İngilizce, internet üzerinden eğitim gibi kişisel gelişimlerine yönelik etkinlikler ile mantı atölyesi ve aşçılık gibi maddi kazanım sağlayabilecekleri kurslar açılmasını da istemektedirler. Psikolojik danışmanlık, özgüven kazandırıcı etkinlikler ve dışarıda çalışmaya hazırlayıcı etkinlikler de kadınların içeriğini çok dolduramadıkları ama gerekli olduğunu düşündükleri etkinliklerdir.

Kadınların herhangi bir kaygı içinde olmadan sadece keyifli ve verimli vakit geçirmek için talep ettikleri bu etkinler, cezaevi sonrasında hayatlarında faydalı olması için programlarla ilgili talepleri sorulduğunda farklı bir tablo olarak ortaya çıkarmaktadır. Denizli açık cezaevinde 10 kadın, Ankara kapalı cezaevinde 8 kadın dışında herkesin cevapladığı soruya neredeyse herkes mesleki bilgi edinmek için talep edilen etkinliklerle ilgili cevap vermiştir.

Ankara kapalı cezaevindeki kadınların cezaevinden çıktıktan sonra iş bulma konusunda sıkıntı yaşamak istemedikleri ve bu konuda destek talep ettikleri görülmektedir.

İş olanaklarının olması gerekiyor. Cezaevindekilere öncelik tanınmalı iş konusunda. İş için başvurduklarında kapılar kapanmamalı. Bu insanlar iş bulmak için gittilerse pislikten arınmak için gitmişlerdir. Devletin öncelik tanınması gerekiyor. İnsanın kafasını sokacağı bir yer olması gerekiyor. (Sanem, 34, Ankara kapalı)

Sabıkalı insanların işe alınmasını istiyorum. Sabıkalı diye almıyorlar. (Duru, 38, Ankara kapalı)

Cezaevinden çıkan kadınların deneyimlerini aktaracakları sergi olabilir. “Başardık” diyenlerin ne yaptıklarını öğrenelim. Dışarıdakiler için iş yeri açılabilir. Buradan çıkar çıkmaz hiç suça karışmazsın. Orada işe başlayabilirsin. Tekstil olabilir. İhale alınabilir. Hükümet bunu yapabilir. (Feriha, 42, Ankara kapalı)

İş anlamında destek olacak şeyler. Sicil affı çıkarsa başbakan bile olabilirim. (Alev, 39, Ankara kapalı)

Ankara kapalı cezaevinde kadınların en çok talep ettikleri etkinlikler arasında yabancı dil, dikiş nakış ve kuaförlük ilk sırada yer almaktadır. Sonra tekstil, bilgisayar, takı, yemek ve halkla ilişkiler kursu gelmektedir. Ayrıca cezaevinden çıktıktan sonra fayda sağlaması açısından cezaevinde çalışmanın gerekli olduğunu düşünenler de vardır. İş konusundaki taleplerin dışında 2 kadın eğitimlerini tamamlamak için eğitim desteği talep etmektedir.

İngilizce dışında bir yabancı dil olabilir. Anadolu lisesinde okuduğum için İngilizce sorunum yok. Uzak doğu dilleri olabilir. Çok fazla insan bilmiyor çünkü, daha kıymetli. Çıktığımda çok kolay olmayacak hayatım. Onun için buradayken bende olmayan şeylere sahip olmak istiyorum. (Açelya, 27, Ankara kapalı)

Mesela dikişe gitmeyi çok istedim ama gidemedim. Burada öğrenirsem eşimle aynı işte çalışabilirim. Eşim perde işi yapıyor, onunla çalışırım. (Macide, 44, Ankara kapalı)

Antalya’dan sevk geldim buraya. Orada kuaförlük sertifikası aldım. Takı olabilir. Her yerde her bayana satılabilecek bir şey. Biliyorum ama geliştirmek istiyorum. (Yelda, 34, Ankara kapalı)

Resim. Tablo yapıp satabilirim. Kolay satarım. Tatlı dilliyimdir. Bir şey ortaya çıkarına satması kolay. Takı çok satılır dışarıda. (Seher, 38, Ankara kapalı)

Yaptığım iş üzerine gelişmek. Yemekhane, mutfak gibi işler. Önceden cesaretim yoktu çalışmaya. Kendime güvenim geldi. Ailem bana bu güveni vermemişti. (Nalan, 42, Ankara kapalı)

Denizli açık cezaevinde cevaplar arasında bilgisayar ve İngilizce kursu ilk sırada yer almakta ve pek çok kadın tarafından işe alımlarda en önemli kriterler oldukları düşünülmektedir. Pazarlama, girişimcilik, meslek kursları, muhasebe, kişisel gelişim gibi kurslar kadınların dışarıda yapmak istedikleri işler için ihtiyaç duydukları kurslardır.

Hemşirelik kursu olsa katılırım. En azından özel yerlere girerim. İnsanlarla ilgilenmeyi seviyorum. Güzel sözler söylerim yaşlılara. (Aslı, 39, Denizli açık)

İnternet yok. Piyasadan geride kaldım. İş alanlarıyla ilgili güncel bilgi edinebilirdim internetten. İnternette tüm dünya modasını görüyorsun. (Sevda, 37, Denizli açık)

İngilizce, dil eğitimi. Dışarı çıkınca bilgisayar, İngilizce bilsen iş bulursun. İnsanların çalışmaya ihtiyacı var. konfeksiyon evet ama ne kadar eğitici, sadece köreltici. Daha işe yarayan şeyler bulunmalı. Bilgisayara ağırlık verilmeli. (Aylin, 34, Denizli açık)

Hemşire olmak istiyordum. Sağlık bölümü ile ilgili bir şeyler olabilir. Herkesin meslek öğrenebileceği, dışarıda çalışabileceği kurslar olsa iyi olurdu. (Özden, 25, Denizli açık)

Zaten her şeyim var. Birçok şeyi zirvede yaşadığım için. Özendiğim hiçbir şey yok. Ben burada kadınsı etkinlikler değil de psikolojik anlamda kişinin öz benliğini bulabilmesini isterdim. Dışarıdaki güçlüklerle savaşıma, pazarlama, kendini ifade etme olabilir. (Doğuş, 42, Denizli açık)

İnsanlara cezaevinde sadece konuşmak yeterli olmuyor. Somut bir şeyler yok. Denetimli serbestlikten geldiklerinde de öyleydi. Bir fabrika aracılığıyla biri gelse. Beğendik mesela. Sincan'da bir arkadaş çıkarken "bizimle çalışmak ister misin" dediler. Konuşmak yetmiyor. Boşluğa düşmekten korkuyorum. Çıkınca ben aileme bile belki yabancı olucam. İnsanlar değişiyor. İnsanlar buraya gelince çok konuşuyorlar. Somut bir şey yapsınlar. (Zeliha, 42, Denizli açık)

Her mahkuma çıkacağına yakın biraz para yatırılabilseydi, dışarıda iş kurmak için iyi olurdu. Ağır yatanlara özellikle. Sabıkalı almıyor herkes. O kadar çok mahkum var ki. Önce sabıkaya bakıyorlar işe alırken. Geri ödenmesi şartıyla kazandıkça devlete geri ödeme imkanı olabilir. Zaten soyutlanmış, psikolojik olarak çökük oluyorlar. (Ceyda, 30, Denizli açık)

Her iki cezaevindeki bu talepler, kadınların çoğunun dışarı çıktığında çalışmayı planladığını ve kendi ayakları üzerinde durmak için çaba içinde olacaklarını göstermektedir. Cezaevi sonrasındaki süreçte en önemli kaygılardan biri olan ekonomik bağımsızlık, daha önce hiç çalışarak para kazanmamış kadınların da önceliği olmaktadır.

4.3.4. Cezaevi Sonrası

Kadınlara, cezaevinden çıktıktan sonra kadınların ve erkeklerin karşılaşacakları durumlarla ilgili öngörüler sorulmuştur. Her iki cezaevinde de kadınların büyük bir kısmı cezaevi sonrasında karşılaşacakları koşulların erkeklere göre daha zor olduğunu düşünmekte ve geleneksel toplumsal cinsiyet kalıplarına dayalı anlayışın varlığından bahsetmektedirler. Bu anlayış cezaevini, erkek için bir gurur kaynağı olarak olumlarken kadın için utanç verici bir durum olarak değerlendirmektedir. Aynı anlayış cezaevini kadının naif, duygusal, anaç ve korunma ihtiyacı olan varlığına yakıştıramamakta, ama büyük bir tezatlıkla cezaevine giren kadını da tüm bu özelliklerini bir anda bertaraf edip yalnız bırakmaktadır.

Erkek erkektir. Ben kendi çevremden söylüyorum. "Yatmış çıkmış" denir. Kadın öyle değil. "Cinayetten girmiş, ne yapmış da girmiş". Bunaldığı zaman dışarıya çıkabiliyor erkek. Erkek sonuçta. Kadın öyle değil. Dışarıda zor olacak. Kolay olmayacak. Belki eskisinden daha zor olacak. Dedem-nenem, dayım, teyzem de öyle görmüş yıllardır. Onların huyunu değiştiremem. Sen ne istiyorsun diyen yok. Ne düşünüyorsun, ne yapmak istiyorsun diyen yok. (Aksu, 25, Denizli açık)

Erkek bizim toplumda rahat hareket eden bir millet ama kadın o kadar kısıtlı ki. Erkek yapar birçok şeyi ama kadını karşı cins rahat bırakmaz. Sadece cezaevinden çıkmış kadın sudan çıkmış balık gibi oluyor. Cezaevindeyken dışarıdaki sosyal hayattan, gelişmelerden uzak kalmasından kaynaklanan bir şey. Kadın hep tedirgin. Aman öyle yapmıyım böyle yapmıyım. Sürekli kendimi yargılarımla. Buraya tekrar gelmeyi göze alamadığım için. (Cangül, 29, Denizli açık)

Ben zaten rahatım. Tepki almadım. Eğer kırsal kesimde yaşıyorsa kadın tepki alır. Ama batı tarafındaysa almaz. Cezaevine girenleri azılı olarak düşünüyorlar. Ben de öyle düşündüm. Erkeklerle fazla tepki verilmiyor. Daha saygı gösteriliyor. Erkek, zor işlerin altından kalkmış gibi düşünülüyor. Kadın, kötü bir şey yapmıştır da girmiştir deniyor. (Yaprak, 26, Denizli açık)

Erkeğin çalışma olanağı var. Kadının mesleği yok. Sürekli hakaret duyacak. Benim hedefim belli. 5 sene içinde 10 girişimci kadından biri olucam. Erkek yapısal olarak erkek adamdır. Cezaevine girer çıkar, denir. Kadın lekelenmiş gibi oluyorsun. Erkek için övünç, kadın için utanç oluyor. Erkekler akademi olarak görüyor. Kadınlara utanç oluyor. Kadın öyle değil. Bana “kocanı mı öldürdün” diyorlar. Etiketleniyor kadın. Savcı ve hakim bile kadının cezaevine girmesine utanç verici diyor. Ailem de utanıyor benden. En yakınım bile beni virüs olarak görüyor. Bulaşıcı bir şey var sanki bende. (Doğuş, 42, Denizli açık)

Erkekler cezaevine yatınca daha üstün duruma düşüyorlar. Cezaevinde yatmış, her şeyi yapabilir. Aslan parçası oluyorlar. Ama kadının dışarı çıktığında durumunu düşünmek istemiyorum. Cezaevi kadın için değil. Cezaevinde olmamalı kadın, özellikle anneyse. Kadın ne olursa olsun güçlü olsa da kadındır. Eksikli tarafı olan birey. Kadınlara ayrıcalıklı infaz olması gerekir. Kamuda çalışabilir, temizlik yapabilir, çöp toplansın ama gece evinde olsun. Çocuklarına verecekleri şeyler önemli. (Sevgül, 47, Denizli açık)

Ortama adapte olmak zor olacak. Zaman geçecek. Yeniden doğmuş gibi olacak. Erkeklerle çok şey yapmıyorlar. Kadınlara horlayarak bakacaklar bence. (Sanem, 34, Ankara kapalı)

Toplum kadınları dışlıyor. Erkekler dışlanmıyor. Aile dışlıyor kadını. Erkeklerde pek sorun olmaz bence. Onlar vurdumduymaz çünkü. (Atiye, 42, Ankara kapalı)

Dışarıdayken cezaevinden çıkan birini duyduğumda daha değişik bakıyordum. Korkuyordum biraz onlardan. Suçu hep erkek işler gibi görüyordum. Kadın suç işlemez gibi görüyordum. Kadına daha çok üzüliyorum. Dışarı çıksam insanlar benden korkar mı merak ediyorum. (Yeşim, 33, Ankara kapalı)

Çevirmeye girsen GBT'ye bakacaklar. İnsanlar niye girdin diyecek. Erkek gene her türlü kendini götürür. Ama bayan daha farklı. Bayan için taşınması zor bir yük. Erkek için kabadayılık olur. Bayanlar çıkınca daha çaresiz. Erkeklerle bir şey olmaz. Aslanlar gibi girmiş, yatmış denir. İyi bir kız olsaydın girmezdin, derler. Her insan için kötü bir şey. (Semra, 19, Ankara kapalı)

Erkek cezaevinde erkek, adı üstünde. Ben çıkarsam evleneceğim insan cezaevi görmüş olsun isterim. Cezaevinden çıktığım için bana bir şey dediğinde, ben de onun da cezaevinden çıktığını söylerim. Kadınsın cezaevinden çıktın derler. Cezaevini görmemiş olan zorluğunu, hasreti,

özlemi bilmez. Erkeğe dışlama olmaz. Erkek sıyrır. Kadın çok göze batar, küçümsenir. (Nazlı, 24, Ankara kapalı)

Erkekleri umursamazlar. Kadına katil cezaevinden çıkmış diye bakarlar. Kadını kabul etmezler. Cezaevine giren kadını kadın olarak görmüyorlar, erkek olarak görüyorlar. Kadın, suç işleyemez, güçsüz diye düşünürler. Ben de cezaevinden çıkan bir komşumuz vardı. Ondan korkuyordum bana saldırır diye. (Gözde, 21, Ankara kapalı)

Kadınların bazıları ise erkeklerin cezaevine tekrar döneceklerini, kadınların ise hem cezaevinde hem de cezaevinden çıktıktan sonra karşılaştıkları zorluklar nedeniyle böyle bir şey yapmayacaklarını düşünmektedirler.

Kadınlar daha evine yuvasına düşkün olur. Erkekler dışarıya yönelir. Erkekler yine cezaevine döner bence. Ama ben asla dönmem. Erkek kin besliyor. Kadın çocuk özlemi duyduğu için asla döneceğini zannetmiyorum. Annem bana görüşe geldi. Gelmeyin dedim. Sanki alnımda yazıyor cezaevindeyim diye. İzne gidince neyle karşılaşıcım, ne yapıcım, ne gözle bakacaklar. Cuma günü izne gidicem. Suçsuz yere yattığımı anlatamıyorum. Erkeklere normal gözükiyor. Ben bile öyle düşünüyordum. Kadınlar ne yapar da cezaevine girer diyordum. Ama girebiliyormuş. Erkek her şeyi yapar ama kadın cezaevine bile giremez. Annem bir müddet anlatamadı insanlara. Akrabalardan biri “fuhuş yaparken mi yakalandı” demiş. Dulum tabi, “otelde mi basıldı” demişler. “Biz niye girmiyoruz da onlar giriyorlar” deniyor. Kadın milletiyle asla görüşmeyi düşünmüyorum. (Derya, 43, Denizli açık)

Erkekler buradan çıktığı zaman 1-2 hafta sonra tekrar suç işleyebiliyor. Kadınlar tekrar suç işlemiyor. Cezaevinden çıkmış bir kadına çok iyi gözle bakılmaz. Çocuklarını evlenecek diyelim. Kız isterken aile “gittin bunu mu buldum” diyecek. Bizim hayatımız bitti. Araştırmalarda da böyle çıkar bence; cezaevine düşenlerin çoğu varoştur. Hep fakir insanlar. Zengin çocuğu olmaz suça karışan, çok az olur. Yokluktan oluyor. Affedersiniz, fuhuş yapıyor, etini satıyor kadın yokluktan. (Feriha, 42, Ankara kapalı)

Erkekler tekrar döner. Bayanların çok azı döner. Cezaevine girdiği öğrenilen erkeğe çok farklı bakılmaz. Kadınlar için daha kötü. Kızım kaç yıllık sevgilisinden ayrıldı ben cezaevine girince. Çocuğun ailesi istemedi. Polis olmayı istiyordu artık nasıl olacak bilmiyorum. Ailem yalan söyledi akrabalara. Kıbrıs'ta olduğumu söylediler. Çok gider gelirdim ben Kıbrıs'a. Çıkınca insanlar ters ters bakacak tabi. (Sıla, 45, Ankara kapalı)

Ankara kapalı cezaevinde iş bulma konusunda da kadınların erkeklerden daha çok zorluk çekeceğini düşünenler vardır.

Hadi deyince iş bulunmuyor. Kadınlar daha çabuk iş bulur bence. Kocam da hapiste. O çıkınca hangi durağa gitse kendine taksi bulur. (Sevim, 40, Ankara kapalı)

Her yerden geri çevrildim. İlk iş aradığımda yemek fabrikasında temyiz kağıdı vermemek için bahaneler uydurdum sürekli. Devam ettim çalışmaya. Sonra sabıkalı olduğumu söyledim. Git muhasebeden hesabını kestir ve ayrıl dediler. Hiç dinlemediler bile. Annem söyleyemedim

ayrıldığıımı. Başka iş aradım. Aylarca denedim. Temiz kağıdı yoksa iş yok. Sevgilim olur musun diyen oldu. Sonra canıma yetti, suç işledim. Zorunda kaldım. Annemin kirası birikti, pişman oldum, teslim oldum kendim. Çok üzülmüştüm insanların davranışlarına, düştüğüm duruma. Dışarıdaki şartlar iyi insan olmaya izin vermiyor bazen. (Yelda, 34, Ankara kapalı)

İş konusunda çoğunlukla. Cezaevinden çıkınca küçümseyen olacak. Suçun küçük olsun, büyük olsun. Hastaneye gidince de aynı oluyor. İnsanların bakışları çok ekiliyor. Erkek atlatabilir ama kadın duygusal olduğu için atlatabiliyor. Şiddet çok fazla olur cezaevinden çıkınca. Hırsızlık yapan kadın eşi tarafından zorlanabilir. (Nesibe, 34, Ankara kapalı)

Çok farklı olur. Ben çıkıp cezaevinden çıktım dersem dışlayarak bakacaklar. İş konusunda sıkıntılı olacak. Sabıkan olacak. Baktıklarında kalacaklar. (Esin, 25, Ankara kapalı)

Denizli açık cezaevinde 8 kadın, Ankara kapalı cezaevindeyse 3 kadın, cezaevinden çıktıktan sonra kadınların ve erkeklerin aynı koşullarla karşılaşacaklarını belirtmiştir. Bu şekilde düşünenler de yine karşılaşılacak olan zorluklardan bahsetmektedirler. Genellikle de çalışma konusunda sıkıntı yaşayacaklarını düşünmektedirler. “Sabıkalı” etiketi ile yaşamının her alanda karşılarına çıkacağını belirtmişlerdir.

Çalışma yönünden olabilir. Mahkum çalıştırmak istemez kimse. Sıcak bakmazlar. Hiçbir iş yeri sıcak bakmaz. Dışlama olacak. Cezaevi aynı. İnsanlar soğuk bakıyorlar. Dışlama kesin olacak. Hemen hemen aynıdır kadın-erkek. “Acaba” soruları aklımızda kalır. (Sakine, 36, Denizli açık)

Dışarıya çıkınca sabıkamız var. Çıkınca iş bulmak çok zor. İzne gidince farklı bir gözle bakıyorlar. Bence aynı olur. Erkekler de kolay kolay işe giremiyor. İş, eş her şey zor. (Sevda, 37, Denizli açık)

Kimse cezaevinden çıktım deyince iyi karşılamaz. Toplum daha farklı gözle bakıyor. Ben kınadığım için buradayım. Hak ettikleri için gelmişlerdir diyordum dışarıdayken. Yukarıdaki “gel senin bir ifadeni alalım” dedi bana. Hak etmeden gelenler çok. Hayat tarzı böyle olanlar da var tabi. İşe alırken bile cezaevine girmiş biri benden iş isteseydi olumlu bakmazdım. Toplum hazır değil, çoğu insan saklıyor o yüzden en yakınlarından bile. Aileler bile eşe dosta söyleyemiyor. Benim ailem de söyleyemedi, ben sinirlendim. Kendimi biliyorum ben çünkü. Kadın erkek eşit derecede problem yaşayacaktır. Dışarıya çıkınca bir tökezleme dönemi var. (Afife, 35, Denizli açık)

Suçun ne olduğuyla orantılı. Kadın fuhuştan girdiğinde erkek namus cinayetinden sonraki tahliyesinde farklı bakılır. Aynı suçtan sonra fark olmaz. (Şirin, 39, Ankara kapalı)

Benimki kısa süreli bir şey. İş bulmak, topluma karışmak sorun olur. Kadın erkek hemen hemen aynı olur. Kimse işe almak istemez. Ara mahallelerde cezaevinden çıkmış olanlarla, fuhuş, gasp, uyuşturucu gibi adi suçlu olanlarla muhatap olmak istemezler. Bu sosyal bir sorun. (Seher, 38, Ankara kapalı)

Ankara kapalı cezaevinde 3 kadın, Denizli açık cezaevinde 1 kadın, erkekler için durumun daha zor olduğunu, kadınların en azından sığınacak bir yer bulabileceğini belirtmektedirler.

Cezaevinden çıktıktan sonra ailesi ve çevresi tarafından dışlanan bir erkek için düşündüğümüzde bu yorumun geçerli olduğu görülmektedir.

Erkekler için daha zor olsa gerek. Kadının ailesi şeyi varsa, kadın sığınma evi olabilir. Erkekler için iş bulma, sığınma konusunda uzun ceza alan erkekler terk edilebiliyor. Erkek her yere sığamaz. İşlediğin suç da önemli. İzinlere gidiyorum. Bana “üzülme, maddi suçtan girdin. Herkesin başına gelebilir. Senin suçun değil” diyorlar. Fuhuş, cinayet, hırsızlıktan girseydim daha değişik olurdu. Dışarıdaki insanlar işlediğin suçu göz önünde bulunduruyorlar. (Nurten, 36, Denizli açık)

Dışarıda bile kadınlar daha rahat iş buluyorlar. Erkekler iş bulamıyor. Cezaevinden çıkan kadın daha rahat iş bulur. Birçok kesimden birçok insan cezaevinde. Mustafa Balbay bile cezaevinde, paşalar cezaevinde. Daha önceden bu durum yoktu. Önceden cezaevinden çıkana kötü gözle bakılırdı. Ama şimdi herkes içerde kötü gözle bakanların azaldığına inanıyorum. (Sabiha, 60, Ankara kapalı)

Kadın bir şekilde sığınır. Erkeğin işi daha zor. Onlar daha farklı. Biz arkadaş seçebiliyoruz, daha akıllıyız. Erkekler öyle değil. Tekrar dönmeleri daha yüksek. (Nalan, 42, , Ankara kapalı)

Cezaevi Sonrası ile İlgili Planlar

Kadınların cezaevinden çıktıktan sonraki süreçle ilgili planları sorulduğunda pek çoğunun planları olduğu görülmüştür. Her iki cezaevinde de sadece 3 kadın planı olmadığını söylemiştir.

Hiç planım yok. Cezam çok, plan yapmaya cesaretim yok. (Alev, 39, Ankara kapalı)

Uzun vadeli yok. Günü doğru yaşamak. Yarının ne getireceği belli olmaz. Uzun vadeli planlar yapamam. (Pınar, 43, Ankara kapalı)

Denizli açık cezaevindeki kadınların cezaevinden çıktıktan sonraki planlarının ilk sırasında gelen çalışma planları, 25 kadın tarafından belirtilmiştir. İş yeri açmak, kendi işine devam etmek ya da bir yere girip çalışmak kadınların planlarının ilk sırasında yer almaktadır. Sonrasında ise 8 kadın çocuklarla ilgilenmek ve onlarla vakit geçirmeyi planları arasında belirtmiştir. Kadınların çoğunun kendi ayakları üstünde durma isteğinin ve ailelerine maddi anlamda yük olmaktan duydukları sıkıntıların gelecek planlarına yansıdığı görülmektedir.

İşimi yapıcım. Sıfırdan başlaycam bu yaştan sonra. (Sıdika, 51, Denizli açık)

Kendi işimi yapıcım. Kızım ile vakit geçiricem. Kötü olan her şeyden uzak durucam. İnsanları daha iyi anlıyorum şimdi. Şimdi daha tedbirliyim. (Yaprak, 26, Denizli açık)

Klinik açmak. İşlerimi toparlamak. Uygun bir çevre bulmak. Biraz sıkıntı olacak tabi. Kızımın eğitimi ile ilgili adım atmam lazım. (Asya, 35, Denizli açık)

Düzenli bir iş yerinde çalışmaya başlamak. Hayatıma kaldığım yerden devam etmek. Boşanmak. Kendime ve çocuğuma bakabileceğim kadar bir iş. Ailemle yaşarım, çünkü çok rahatım. (Gülistan, 23, Denizli açık)

Başta kızımın istekleri var. Hayvanat bahçesine gitmek, balık tutmak, ilk onları yapıcam. Sonra da iş başı. İlk başta kızımı mutlu etmem lazım. (Halime, 25, Denizli açık)

Çocuklarımla bayağı tatile ihtiyacım olduğunu düşünüyorum. Tek düşündüğüm önce çocuklar. Çok akıllılar. Biliyorlar burada olduğumu. Biri 8, biri 11 yaşında. Dükkan açmak, başkalarının emri altında çalışmadım bundan sonra da çalışmak istemiyorum. (Aliye, 27, Denizli açık)

Ankara kapalı cezaevindeki kadınların cezaevinden sonraki planlarına bakıldığında yine ilk sırada çalışma planlarının geldiği görülmektedir. 15 kadın çalışmak için girişimlerde bulunacağını ifade ederken 14 kadın ise çocuklarıyla ilgili planları olduğundan bahsetmiştir.

Çoluğumu çocuğumu toplayıp hasret gidermek. Tövbe ettim ben. Ama kocamı affetmedim (aldatmış). Eve koymıycam onu tövbe edene kadar. Eşimi de bırakmam. 29 senelik hayat arkadaşım. Çekip çeviricem onu da. İpler benim elimde olacak. (Sevim, 40, Ankara kapalı)

İyi bir iş inşallah. Kendimi toparlayıp çocuklarımı yanıma almak. (Hayriye, 31, Ankara kapalı)

Düzenli bir yerde çalışıcam ama bir süre çocuklarımla ilgileneceğim. Adalet Bakanlığı'na, bakanlıklara, İŞKUR'a gideceğim. Sigortalı bir yer olsun istiyorum. (Sanem, 34, Ankara kapalı)

Küçük dükkanım var Antep'te. El işi üzerine açmak istiyorum orayı. Burada öğrendiklerimi yapıp satmak. Hayatıma kızım ve kardeşlerimi sokarak yaşamak. (Atiye, 42, Ankara kapalı)

Önce tatil. Özlediğim her şeyi yapmak istiyorum. Hayatıma çeki düzen vermek, her şeyi sil baştan temiz devam etmek istiyorum. Çocuklarımla yanına gidicem. Ama önce özlediğim her şeyi yapıcam. Çünkü çocuklarımla yanına gidince hiç vaktim olmayacak bir şey yapmaya. (Yeşim, 33, Ankara kapalı)

Ne zaman çıkacağım belli değil. Önce eğitim hayatımı bitirmek istiyorum. İş bulana kadar eğitimimi tamamlamak. Anne olmak istiyorum. Önce hayatımı düzeltip sonra anne olmak istiyorum tabi. (Açelya, 27, Ankara kapalı)

Önce çocuğumu yanıma alıcam. Evimi dağıtmışlar. Ben o eve gitmek istemiyorum. 2 evimden birinde oturucam. Kredi ile iş yeri açıcam. 2 yıl kaldı. Açık cezaevine gidince velayet davası açıcam çocuğum için. İş konusunda sıkıntı olmaz. Belki Amerika'ya ablamın yanına giderim tatile. Yasin bana yetiyor, onun iyi olması yeter. (Alev, 39, Ankara kapalı)

Güzel bir işe girip sorumluluk sahibi olmak, temiz bir sayfa açmak, düzen kurmak, kızımı yanıma almak. (Nazlı, 24, Ankara kapalı)

Herkesin vardır ama... Kendi güvenimi geri kazanmak istiyorum önce. Çocuğumla bağlarımı güçlendirmek, kendimi ifade edebilmek. (Yeter, 27, Ankara kapalı)

Açık cezaevindeki kadınların dışarıdaki hayata daha yakın hissettikleri ve kapalı cezaevindeki kadınlara göre cezalarının bitmesine daha az süre kaldığı için çalışmak konusundaki planlarının öncelikli olduğu söylenebilir.

Denizli açık cezaevindeki kadınların çalışmak ve çocuklarla ilgilenmek dışındaki planları arasında ilk sırada eğitimine devam etmek ve evlenmek gelmektedir. Bu planların yaşı küçük olan kadınlar tarafından yapıldığı görülmektedir. Ankara kapalı cezaevindeki kadınların ise çalışmak ve çocuklarıyla ilgilenmek dışındaki diğer planlarına bakıldığında sırasıyla evlenmek, aile sorunlarıyla ilgilenmek, eğitimine devam etmek ve anne olmak gelmektedir.

Kadınların sadece 3'ü planının olmadığını belirtmiştir.

Plan yapmıyorum artık. Yaşamın bana hazırladığı hayatı kabullenmek için kendi planlarımı iptal ediyorum. (Nermin, 47, Denizli açık)

Bilmiyorum. Burada sadece ailem ailem ailem. Yıllardır onların hasretini çektim. Ailem ve özgürlük. Yanımda birileri olmadan dolaşmak. (Sakine, 36, Denizli açık)

Her iki cezaevinde de sadece özgürlüklerine kavuşmaktan duydukları sevinç nedeniyle yapmak istedikleri şeylerden bahsedenlerin sayısının çok az olduğu dikkat çekmektedir. Denizli'de bir, Ankara'da 3 kadın bu planlarından bahsetmiştir.

Ailem ve özgürlük. Yanımda birileri olmadan dolaşmak. (Sakine, 36, Denizli açık)

Annemin boynuna atlamak, saatlerce dizinde yaticam. Arkadaşlarımla mahallede yürüyecem. Çılgılık atıcam. Canım ne istiyorsa onu yapıcım. Özgürlük çok önemli bir şeymiş, onu anladım. (Semra, 19, Ankara kapalı)

Dinlenirim. Gitmek istediğim yerlere gezmeye giderim. (Cevriye, 73, Ankara kapalı)

Yaş itibarıyla denize yakın bir kasabada ev almak. Orada ömrümü geçirmek. (Gonca, 54, Ankara kapalı)

Cezaevinden çıktıktan sonra karşılaşılan önemli sorunlardan biri olan gelir kazanma konusunda kadınların planları ayrıca sorulmuştur. Denizli açık cezaevinde kadınların neredeyse hepsi kendileri çalışarak geçimlerini sağlamayı planlamaktadır. Sadece biri küçük yaşta cezaevine girdiği ve hiç çalışma deneyimi olmadığı için ailesinden destek alacağını, biri emekli maaşı olduğu için, biri de eşi çalıştığı için çalışmasına gerek olmadığını belirtmiştir. Pek çoğu cezaevindeki zamanlarını çıktıklarında kuracakları işlerle ilgili plan yaparak geçirdiğini belirtmiştir.

Çalışarak, muhasebe olabilir veya giyim pazarlamacılığı. Sıfırdan bir şeyleri alnımın aklıyla yapmak. Pazarcılık yapıyorum diye utanacak değilim. Cezaevi insana iyi şeyler de öğretiyor, kötü şeyler de öğretiyor. (Özden, 25, Denizli Açık)

Buradan çıkarken daha hırslı bakıyorum. “Kaybettiğim şeyleri, kaybettiğim zamanı kazanmam gerek” diyorsun. Daha büyük oynaman, düşünmen gerektiğini anlıyorsun. Çıkınca seni bitmiş olarak görmek isteyenler de var. Düşmanın olduğunu da öğreniyorsun cezaevinde. (Afife, 35, Denizli Açık)

Maddi olarak iş kuracağım için para ihtiyacım olacak. KOSGEB kredilerinden faydalanmak istiyorum. Turizm, otelcilik mezunu kocam. Restoran gibi bir şey olabilir. onu araştırıyorum. Butik cafe tarzı bir şey düşünüyorum. Önemli olan KOSGEB'in nasıl destek olabileceği. Aileye yeterince yük olduk. Kendimizi toparlamak için ne yapabiliriz diye bakıyoruz. (Afife, 35, Denizli Açık)

Atölye, 4 boyutlu kafe ya da ruhsat alabilirsem Isparta Yalvaç'ta disko açabilirim. Oranın halkını biliyorum. Çıkınca her şey. Burada sadece hesap-kitap yapıyorum. (Gülden, 29, Denizli Açık)

Denizli açık cezaevinden farklı olarak Ankara kapalı cezaevinde 4 kadın geçimini nasıl sağlayacağı konusunda fikri olmadığını belirtmiştir.

Hiçbir fikrim yok. Hırsızlığa devam edebilirim. Çalışma imkanımız yok bizim. En azından 32-33 tane sabıkam var. Fırsatım olsa çalışırım ama kimse çalıştırmaz bizi. (Derya, 22, Ankara kapalı)

Bilmiyorum. Benim için en zor olan bölüm. Nerede kalacağımı bile bilmiyorum. (Yelda, 34, Ankara kapalı)

Sıfırdan başlayan bir insan olarak hayat ne sunar, ne verir, ne karşılığında verir bilmiyorum. Hiçbir konuda bilgim yok, ne yaparım hayatımı nasıl idame ettiririm bilmiyorum. (Yeter, 27, Ankara kapalı)

Fikrim yok. Neye, nereden başlayacağım bilmiyorum. (Elif, 22, Ankara kapalı)

Bunun dışında Ankara kapalı cezaevinde de benzer bir tablo vardır. Sadece 5 kadın emekli maaşı olduğu, eşi çalıştığı ya da aile desteği geleceği için çalışmayı düşünmemektedir.

Düzenli bir işte çalışacağım. Bir daha gelmek istemiyorum. (Sanem, 34, Ankara kapalı)

Yabancı dilimle bir iş bulabilirim ilk etapta. Hiçbir şey olmazsa tezgahçılık bile yapıp kendi ayaklarımın üzerinde durmak istiyorum. (Açelya, 27, Ankara kapalı)

İş başvurusu yapıcım. Gökten zembille inecek hali yok. Mutlaka çalışıcım. (Gizem, 28, Ankara kapalı)

İş bularak. 16-17 yıldır sigortam var. 2-3 yıl sonra emekli olacağım. Kardeşimin kendi iş yeri var. Yanlarına çağırıyorlar çalışmak için ama çıkınca ne olur bilmiyorum. (Pınar, 43, Ankara kapalı)

El işi satabileceğim bir yer, tezgah ya da toptan verebileceğim bir yer. Annem hasta olduğu için dışarı çıkamam. (Seher, 38, Ankara kapalı)

Kadınların ifadelerinden çalışmak konusunda son derece azimli ve istekli oldukları görülmektedir. Cezaevi sürecinde pek çok kadının bu anlamda kendini daha güçlü hissettiği ve özgüveninin arttığı söylenebilir.

Cezaevi Sonrası ile İlgili Beklentiler

Kadınlara cezaevinden çıktıktan sonra desteğe ihtiyaçları olup olmadığını sorduğumuzda Ankara kapalı cezaevinde sadece 2 kişi dışında herkes desteğe ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. Destek konusunda ilk sırada psikolojik destek ihtiyacı gelmektedir. Sonrasında sırasıyla aileden beklenen manevi destek, aileden beklenen maddi destek ve devletten beklenen maddi destek kadınların cezaevinden çıktıktan sonra en çok ihtiyaç duyacaklarını düşündükleri desteklerdir. Birkaç kadın ise devletten manevi destek beklediğini söylemiştir.

Annemgilin yanında olmak isterim. Onlardan yeterli destek alırım. (Akgül, 19, Ankara kapalı)

Evet, cezaevinin destek olmasını isterim. Olumlu tavırlarımızdan dolayı iş hayatına girdiğimizde bunları anlatabilirler. Aileden moral ve maddi destek bekliyorum. İlk etapta ev lazım. İş bulmak için zaman gerekiyor. Yeri gelecek kapılar kapanacak. Her şey tozpembe değil. (Atiye, 42, Ankara kapalı)

Maddi desteğe ihtiyacım var. Düşmandan kaçıyorum. Normal insanlar gibi hayat sürmeye ihtiyacımız var. (Derya, 22, Ankara kapalı)

Psikolog desteği almayı düşünüyorum. Yıllar sonra alışmak zor. (Şirin, 39, Ankara kapalı)

Maddi, manevi desteğe ihtiyacım olacak. Sosyal yardımlaşmadan, kaymakamlıklardan isteyeceğim. (Duru, 38, Ankara kapalı)

Olacak. Buraya alışmaya başladım. Dışarıdaki hayatı unutmaya başladım. Dışarı çıkınca afalliycam. Herkesten destek istiyorum. Çıkınca hiçbir şeyim olmayacak çünkü. (Yeşim, 33, Ankara kapalı)

Psikolojik destek alıyorum zaten. Uzun bir süre devam edicem. Toparlayana kadar maddi destek almam gerekebilir. Kendim bir şeyleri başarabileceğime inanıyorum. Sadece aile desteği, kimseye güvenmiyorum. (Açelya, 27, Ankara kapalı)

Maddi, manevi. Buradan çırlıçiplak çıkıcam. Hükümetimden istiyorum. Buradan çıkınca ne yapıcım, hırsızlık, fuhuş yapamam bu yaştan sonra. (Feriha, 42, Ankara kapalı)

Belki psikolojik olarak evet. Dışarıyı kabullenmek, adapte olmak adına. Sokakta yürüyebilir miyim bilmiyorum. Dışarıda gürül gürül akıyor her şey. Tekrar araba kullanabilecek miyim bilmiyorum. (Yaprak, 31, Ankara kapalı)

Psikolojik olarak destek olmak gerekiyor. Aileden destek gerekiyor. Burada her şeyi görüyorsunuz. Onlara rahat tepki verebilmek için psikolojik destek gerekiyor. Psikolojik çöküntü yaşayan çok kişi oluyor. (Nesibe, 34, Ankara kapalı)

Maddi, manevi devletten iş olanağı, iş kurmak isteyenlere kredi, yardım. Devlet bu imkanları sağlayınca sahip çıkmış oluyor. Seni sardım sarmaladım diyerekten maneviyatıyla birlikte geliyor zaten. Yalnız hissetmiyorsun. (Gonca, 54, Ankara kapalı)

Ailemden, çocuklarımdan, manevi açıdan. Onlarla iletişim kurarak güçlü olabilirim. Gelecek endişesi taşıyorum. Bundan sonrası nasıl olacak? Çünkü hiçbir şey bıraktığım gibi kalmadı. (Nalan, 42, Ankara kapalı)

Kesinlikle psikolojik desteğe ihtiyacım var. İnsanın kendine bile itiraf edemeyeceği şeyler var hala. Tek başıma aşamam, ailemin desteğine ihtiyacım var. Devletimizin desteğine, cezaevinden çıkan insanın kabul görmesi, iş hayatına girmesi zor değil, imkansız. Suçlu gözüyle bakılıyor. (Yeter, 27, Ankara kapalı)

Denizli açık cezaevindeki ise 5 kişi dışında herkes desteğe ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. Destek konusunda ilk sırada hem maddi hem manevi yönden beklenti içinde olunan aile gelmektedir. Pek çok kadın için cezaevinde ailesinin önemi artmıştır. Kadınlar için en çok güvenilen insanlar aile bireyleridir. Aile desteğinden sonra psikolojik destek gelmektedir. Bir uzmandan yardım almayı düşünen kadınlar vardır. Bazı kadınlar da cezaevinden çıkan hükümlüler için verilen kredilere, proje hibelerine başvuru yaparak maddi destek almayı düşünmektedir. Birkaç kadın ise devletten iş ve manevi destek beklediğini söylemiştir.

Zaten ailem yardımcı. Psikolojik açıdan almak isterim. Yılların birikimi oluyor ister istemez. Bir hastanede uzun süre tedavi olmak isterim. (Sakine, 36, Denizli açık)

Aile desteğine çok ihtiyacım var. Şu an yatırıмым yok. Eşim, babam ve kardeşlerimin elimden tutmasını isterim. Klinik açıcım çünkü. (Asya, 35, Denizli açık)

Psikolojik olarak destek almak istiyorum. Kişisel olarak bozukluk yok. Agresifleşmek tek sorunum. Baskı olması beni sinirlendiriyor. Anında etki-tepki meselesi oluşabiliyor. Daha önce yoktu. Derdimi ifade edemiyorum. Ağlamaya başlıyorum. Kalabalık ortama giremiyorum. Burada yatıp da bana hiçbir şey olmadı diyen insan yalan söyler. Maddi olarak iş kuracağım için para ihtiyacım olacak. KOSGEB kredilerinden faydalanmak istiyorum. Turizm, otelcilik mezunu kocam. Restoran gibi bir şey olabilir. onu araştırıyorum. Butik cafe tarzı bir şey düşünüyorum. Önemli olan KOSGEB'in nasıl destek olabileceği. Aileye yeterince yük olduk. Kendimizi toparlamak için ne yapabiliriz diye bakıyoruz. (Afife, 35, Denizli açık)

Psikolojik, maddi, manevi. Devletten sonuçta. Bizim 8-10 sene kaybımız var. Bedeli bu kadar olmamalı. Olsa da bize destek vermeli. Çok kaybımız var. Haklı da haksız da olsam dışarıya çıkınca bir destek almam gerekiyor. Devletin böyle bir girişimde bulunmasını istiyorum. Dışarıya çıkınca her şeyden, dünyadan soyutlanmış olucuz. (Ceyda, 30, Denizli açık)

Her yönden düşünüyorum. Okula devam etmek istiyorum. Çocuklarımdan ayrı kalıcım okula devam edince. Ailem benim eğitim masraflarımı karşılayacak. Denetimli serbestliğe başvurucam. Bu kadar detaylı bilgim yoktu denetimli serbestlik ile ilgili. Eğitime destek verdiklerini bilmiyordum. Orada soru sormadım. Konferansta soru sorunca sıkılan bayanlar oluyor. Oflamaya başlıyorlar. (Nurten, 36, Denizli açık)

Ailemden destek görmek istiyorum. Ailemden destek görmediğim zaman kendimi boşlukta hissediyorum. Psikoloğa gitmeyi düşünmüyorum. Maddi anlamda kardeşlerimden yardım bekliyorum. Elimi bırakmamalarını, arkamda olmalarını istiyorum. (Bahar, 37, Denizli açık)

Her iki cezaevinde de kadınların ifade ettikleri beklentilerin ilk sırasında manevi destek gelmektedir. Manevi desteğin, “sevgi”, “yanımda olma”, “arkamda olma” şeklinde tanımlandığı görülmektedir. Cezaevinden sonraki süreçte kadınlar için aileden beklenen destek önem taşımaktadır. Bunun yanında psikolojik olarak destek alması gerektiğini düşünen kadınların sayısı da fazladır. Kadınların öncelikle manevi anlamda desteğe ihtiyaç duydukları görülmektedir. Aileleri tarafından kabul görmek ve özgüvenlerini kazanmak, cezaevi sonrası süreçte karşılaştıklarını öngördükleri maddi ve manevi sorunların çözümünde destekleyici olacaktır. Aileden sonra daha az olmakla birlikte devletten beklentiler gelmektedir. Aile ve devlet dışında kadınların kendilerinden başka güvendikleri kimse bulunmamaktadır.

Kadınların cezaevi sonrasıyla ilgili toplumdan beklentileri sorulduğunda Denizli açık cezaevinde 22, Ankara kapalı cezaevinde ise 14 kadının herhangi bir beklentisi olmadığını söylediği görülmektedir. Verilen cevaplara bakıldığında kadınların toplumun kendilerine tepkili olacağı, onları kabul etmeyeceği düşüncesinde oldukları görülmektedir. Bu nedenle kadınlar toplumdan gelecek herhangi tepki ve yorumu önemsemeyeceklerini ya da bunları duymamak için daha izole bir yaşamı tercih edeceklerini belirtmişlerdir.

Yok. Herkes yerinde, sakın olsun yeter. Kişi iyi olunca her toplumda kendine yer eder. Kabullenmeleri onların meselesi. Önemli olan benim kendimi dışlamamam. Onların düşündükleri beni çok ilgilendirmiyor. (Sakine, 36, Denizli açık)

Yok. Çünkü insanların düşüncelerini değiştiremezsin. Zaman her şeyin ilacı. (Özden, 25, Denizli açık)

Hiç beklentim yok. Toplum bana bir şey kazandırmıyor. Bugüne kadar bir şey vermedi bana. (Aliye, 27, Denizli açık)

Artık ne konuşurlarsa konuşsunlar. Umrunda değil. El ne der diye diye buraya girdim. El ne der diye 3 çocuk yaptım. El için zorla evlendim. El ne der diye suçluyu baş üstünde tuttular. Ama hiç saklamadım, onlar ne kadar baskı yapsa da saklamadım. (Aksu, 25, Denizli açık)

Bir şey beklemeye hakkım var mı bilmiyorum. Toplum ne yapacaksa yapacak. Ama şey oluyor: 300 kişiden 20 kişi kazanabilirsiniz en fazla. Kayıp insan çok fazla. Çok büyük ceza almış ve korkacak kaybedecek bir şey yok. Çok farklı bir insana dönüşebiliyor, dışlanmış, parası olmayan insanlar. Aynı suçu işleyip geri dönecekler var. bu yüzden toplumun bakışına bir şey diyemem, haksız olmayabilirler. İstatistiklere göre bizim suçu işleyip tekrar gelen yok. Bir anlık bir boşluk, bir kurtuluş belki hayatınızın geri kalanına mal oluyor. (Pınar, 43, Ankara kapalı)

Çevreden bazıları biliyor cezaevinde olduğumu. Cezaevinden çıkmışsın beklesen de vermezler. Maddi olarak destek olabilirlerdi, kendimi toparlayana kadar. (Nazlı, 24, Ankara kapalı)

En büyük endişem de o. Tenha, şehir dışını tercih ederim herhalde kendimi toparlayana kadar. Beni tanıyanlarla görüşmek istemem. Sıfırdan, sessiz, sakın bir hayat. (Nalan, 42, Ankara kapalı)

Ankara kapalı cezaevindeki kadınların Denizli açık cezaevindeki kadınlardan iki kat daha fazla beklenti sıraladıkları görülmektedir. Beklentilerin çoğu “kabul görmek” isteğinden kaynaklanmaktadır. Dışlanmamak, önyargıya maruz kalmamak, hoşgörü, anlayış, empati, eşitlikçi yaklaşım, iş konusunda sorunla karşılaşmamak, saygı ve içtenlik kadınların toplumdan beklentileri arasındadır.

Dışlamamaları bizi. Biraz daha ılımlı bakmaları. Kötü gözle bakmamaları. Dışarıdaki insanlar cezaevindekileri kötü olarak görüyorlar. İnsan başına gelince hak veriyorsun. (Sevda, 37, Denizli açık)

Sabıkalıyım ve bu yüzden dışlanmak istemiyorum. Kimse suçlu gelmedi, şartlar gereği suçlu oldu. Şu anda suçsuz bulunuyorum burada. Bir yerde suç işleniyor, emniyette fotoğraftan tespit yaparken sabıkalı olduğum için beni teşhis ettiler. Beni suçlayan insanı görmedim bile. (Yelda, 34, Ankara kapalı)

Dışlanmamak. Artık alnında hükümlü yazmıyor ama. Etikete sahibiz. Herkesin bir şansa daha hakkı vardır. (Yeter, 27, Ankara kapalı)

Toplumu da bilinçlendirmek lazım. Cezaevinden çıkan insanları irdelemeden kabul etmeleri gerekir. Cezaevinden çıkanları potansiyel suçlu olarak görmemeleri, kucaklamaları gerekir. (Gonca, 54, Ankara kapalı)

Ben bilinçliyim. Tamam, işimi yapıcım. Gelen insan sabıkamı öğrenince ne yapacak merak ediyorum. Korkularım var. Sırt dönmelerini hazmedemem. Destek beklerim. (Asya, 35, Denizli açık)

Ön yargılı olmasalar memnun olurum. İzne gidince acıma, şefkat duygularıyla baktılar. Söylüyorum bazen cezaevinde olduğumu. Yetişmek için mesela şoföre söylüyorum mahkum olduğumu. Acıyarak bakıyorlar. Otobüste yanında oturan “Naapıyorsun Denizli’de?” diyor. (Reyhan, 29, Denizli açık)

Sabıkalıyım diye iş vermek istemiyorlar. Ona karşı toplum olarak bir şey yapmalarını istiyorum. Mesela bizlere verilecek işleri genişletebilirler. (Halime, 25, Denizli açık)

Kadınların ailelerinden ve toplumdan beklentilerinin az olmasını bir anlamda bir savunma mekanizması olarak görebiliriz. Cezaevinden çıktıktan sonra pek çok sorunla karşılaşacaklarını öngören kadınlar, ailelerinden ve toplumdan çok fazla şey beklemeyip sonrasında hüsrana uğramak istemiyor olabilirler.

4.4. Rehabilitasyon Faaliyetleri ile İlgili Gözlemler

Çalışma kapsamında kadınların sosyalleşme biçimleri hakkında fikir edinebilmek için gözlem yapılmıştır. Gözlemci olarak cezaevinde gerçekleştirilen bazı etkinliklere katılım sağlanmıştır. Cezaevlerinde gerçekleştirilen etkinlikler, halk eğitim merkezinden gelen öğretmenler tarafından yürütülmektedir.

Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda kadınlar için gerçekleştirilen 6 etkinliğe gözlemci olarak katılarak, gözlem yapılmıştır. Bu kapsamda mesleki ve teknik kurs türü olarak geçen trikotaj, muhasebe ve mefruşat kursları ile genel kurs türü olarak geçen okuma yazma kurslarında gözlem yapılmıştır. Ayrıca eğitim servisi tarafından düzenlenen konserde ve bir infaz koruma memurunun eğitmenlik yaptığı tiyatro çalışmasında da gözlem yapılmıştır.

Trikotaj kursu, tüm dersliklerin bulunduğu iki katlı bölümün alt katındaki bir derslikte yapılıyor. Odanın ortasında üzerinde renkli ipler, modeller ve benzeri malzemeler olan uzun bir masanın etrafında 8 kadın oturuyor. Odadaki 2 cansız mankenin üzerinde ve 1 raf ünitesinde yapılmış ürünler sergileniyor. Masanın dışında 3 trikotaj makinesi ve 1 ütü masası bulunan odanın köşesinde bir de lavabo yer alıyor. Bir duvarda uzun bir lacivert panoda etkinlik fotoğrafları, model fotoğrafları, lifler, bez bebekler asılı halde duruyor. Ayrıca odada ayrı bir kapılı malzeme bölümü bulunuyor. Kadınların hepsi ellerindeki işlerle (yelek, bere, battaniye vb.) meşgul olurken bir yandan da aralarında muhabbet edip gündelik sıkıntılarından bahsediyorlar. Uygulamaya dayalı bir kurs olduğu için, kadınlar soruları olduğunda öğretmene soruyorlar. Kursta yaptıkları işlerini koğuşlara alamamaktan şikayet ediyorlar. Kadınlar birbirleriyle iyi anlaşıyorlar. Hem ellerindeki işlerini yapıp hem de konuşup sohbet ettikleri için rahatladıkları görülüyor. Kendi koğuşlarının dışındaki kadınlarla da iletişim olanağı bulan kadınlar aynı sorunları diğer kadınların da yaşadıklarının farkına varıyorlar. Kendilerini yalnız hissetmiyorlar. Öğretmenin de onlarla kendi hayatı, gidip gördüğü yerler ve yaşadıkları ile ilgili şeyler anlatması onlara iyi geliyor. Öğretmen ile iletişimlerinin iyi olduğu görülüyor. Öğretmenin de kadınlarla birlikte çalışmaktan zevk aldığı, yapılan ürünleri gururla göstermesinden anlaşıyor. Bunun yanında öğretmenin “ev hanımı” tanımını olumladığı ve kadınların kendilerini bu konuda geliştirmelerinin çok olumlu bir tutum olduğuyla ilgili yorumlar yaptığı görülüyor.

Cezaevindeki diğer etkinliklerden biri olan mefruşat kursu da trikotaj kursunun gerçekleştiği kattaki bir odada yapılıyor. Ortada büyük bir T masanın üzerinde ve dolaplarda ürünler ve malzemeler bulunuyor. 6 dikiş makinesi, 1 büyük ütü masası, 1 lavabo ve 2 dolap bulunan odada 1 ayaklı beyaz tahta önlerinde duruyor. Ayaklı beyaz tahtada yastık, bebek pikesi, tek kişilik nevresim, çift kişilik nevresim ölçüleri yazıyor. Ayrıca odada ayrı bir kapılı malzeme bölümü bulunuyor. Kadınlar kursta farklı çalışmalar yaptıkları için birkaç grup halinde çalıştıkları görülüyor. Hem konuşup hem ellerindeki işlerini yapıyorlar. Nevresim, pike

takımları, etamin işleri, havlular yapılıyor. Öğretmen konuşulan konulara katılıyor. Konular genelde cezaevindeki sorunlar hakkında oluyor. Trikotaj kursu gibi mefruşat kursu da uygulamalı olduğu için teorik ders işlenmiyor. Kadınların hepsinin ilgili olduğu görülüyor. Öğretmene sorular soruyorlar, yaptıklarını gösteriyorlar. Öğretmen sürekli konuşuyor, kadınları konuşturup bir şeyler anlatıyor. Daha deneyimliler yeni öğrenenlere yardım ediyor. Kesme, biçme gibi işleri birlikte yapıyorlar. Kadınlar koğuştaki zaman geçmediğini, burada iş yaparken geçip gittiğini söylüyorlar. Trikotaj ve mefruşat kurslarında konuşulan konular genelde ev içi işler üzerine oluyor. Kurstaki diğer kadınlarla ve öğretmenle konuşarak farklı konulardan bahsedip koğuş dışındaki dünyanın varlığını hissettikleri için mutlu oldukları görülüyor. Kadınlardan biri öğretmene her gün ne yemek yaptığını sorduklarını söylüyor. Öğretmen de her gün ne yemek yaptığını anlatıyor. Dışarıyla ilgili konuşmak onları hem mutlu ediyor hem de hüzünlendiriyor. Trikotaj kursundaki kadınlar gibi koğuşlarda el işlerini yapamamaktan yakınıyorlar. Öğretmenin kadınları olumlayan ve çabalarını takdir eden bir yaklaşımı olan son derece aktif ve konuşkan birisi olduğu görülüyor. Öğretmen ara verdiğinde “Hükümlü kadınlara hizmet ediyor gibiyiz ama aslında kendimize hizmet ediyoruz. Buraya gelerek psikolojimiz düzeliyor. Sıkıntılarımız daha anlamsız geliyor. Daha sabırlı oluyoruz. Çocuklarımıza daha sıkı sarılıyoruz” diyerek hissettiklerini açıklıyor. Öğretmenin bu sözleri hem bir öz eleştiri hem de önemli bir farkındalık olarak dikkate değerdir.

Muhasebe kursu, trikotaj ve mefruşat kursunun yapıldığı katta, 9 adet masaüstü bilgisayarın bulunduğu odada yapılmaktadır. 6 kadının katıldığı kursun yaş ortalamasının diğer kurslara göre daha düşük olduğu söylenebilir. Öğretmen tahtada ve bilgisayarda ders anlatıyor. Kadınlardan bazıları not tutuyor. Yaşı genç olanlar okuldaymış gibi “ben buldum”, “kopya çektin” gibi ifadeler kullanıyorlar. Kadınlar dersi ilgiyle takip ediyorlar. Diğer etkinliklerden farklı olarak kadınların sohbet edip dertleştikleri bir ortam değil teorik bilgilerin anlatıldığı bir ders ortamının olduğu görülüyor.

Trikotaj, mefruşat ve muhasebe kurslarının olduğu bölümün üst katındaki dersliklerden birinde okuma yazma kursu yapılmaktadır. Diğer kurslardan farklı olarak erkek bir öğretmen 8 kişinin olduğu derslikte tahtanın başında ders anlatıyor. Kadınlar tek kişilik sıralarda oturarak önlerindeki kitaptan takip edip defterlerine not alıyorlar. Sınıf dolabı, hece, harf panosu, arka duvarda mevsim panosu, tahtanın üstünde gençliğe hitabe ile dersliğin örgün öğretim sınıfı şeklinde düzenlendiği görülüyor. Kadınlar genel olarak okul disiplini içinde çok sessiz duruyor. Öğretmen kadınlarla şakalaşarak dikkatlerini toplamaya, derse katılmalarını teşvik etmeye çalışıyor. Matematikte kadınların sıkıldığını fark edince öğretmen şarkı söylemeyi ya da oynamayı teklif ediyor. Yaşı küçük olan kadınlardan biri tahtaya çıkıp şarkı söylüyor, bir kadın da önce oturduğu yerden şarkı söyleyip sonra tahtada oynamaya başlıyor. Öğretmen kadınlarla hem klasik öğretmen hem de arkadaş gibi davranarak denge sağlamaya çalışıyor. Kadınların

çabuk sıkıldığıının farkında olarak şarkı söyletme, oynama gibi kendine göre yöntemler geliştirmiş. Kadınlar kurs sırasında okuldaki öğrenciler gibi davranıyorlar. Öğretmenin yaşının büyük olması ve erkek olması da karşılarında bir otorite görerek okulda gibi hissetmelerine neden olabilir.

Halk eğitim merkezinden gelen öğretmenlerin verdikleri eğitimler dışında cezaevinde farklı etkinlikler de düzenlenmektedir. Bunlardan biri Oğuz Aksaç konseriydi. Herkesin katılımının zorunlu olduğu etkinliklerden biri olan konser, cezaevinin kapalı spor salonunda yapıldı. Salonun bir ucuna kurulan sahnenin önünde 2 sıra ofis sandalyesi protokol ve çalışanlar için yerleştirilmişti. Kadınlar bu 2 sıranın biraz daha arkasında başlayan, yaklaşık 100 kişilik plastik sandalyelere ve yan duvardaki üç sıra tribünlere oturdular. Cezaevinde gözlemci olarak katıldığım ilk etkinlik olmasına rağmen salonda kadınların genelde yaşlarına ve köy-kent kökenlerine göre bir arada oturduğunu farkettiğimi söyleyebilirim. Bir de yabancı kökenli olduklarını bildiğim üç kadının birarada ve en arkalarda oturduklarını farkettim. En ön sıranın önünde protokol için hazırlanmış birkaç sehpanın üzerine su, meyve suyu ve yapma çiçek konmuştu. Yapma çiçeklerin cezaevinde pek çok yerde kullanıldığı göze çarpıyor. Kadınların çoğunun muhtemelen koğuştaki giydikleri gündelik kıyafetleriyle konsere geldikleri görülüyor. Bazı kadınların ise konser için giyimine dikkat ederek çizme, gömlek ya da pantolon giydikleri, yaşları genç olan kadınların da çoğunun saçlarının açık olduğu göze çarpıyor.

Kadınlar konserden önce birbirleriyle sarılıp öpüşerek hasret gideriyorlar. Farklı koğuştaki olan tanıdıklarını görmek için bu tarz toplu katıldıkları etkinlikler önemli bir fırsat oluyor. Cezaevindeki küçük çocuklar da konser başlayana kadar kucaktan kucağa gezdiriliyorlar. Konser sırasında kadınlar cezaevi çalışanları ile birlikte oynayarak halay çekiyorlar. Kadınların halayı bozup bozmadıklarına hiç aldırmadan bedenlerini özgürce savurmaktan ve içlerinden geldiği gibi hareket ederek koğuştaki çizilmiş olan sınırlarını aşmaktan büyük bir zevk aldıkları görülüyor.

Cezaevindeki tiyatro çalışması, cezaevlerinde çok sık rastlanmayan etkinliklerden biridir. Cezaevinde görevli, amatör olarak tiyatro yapmış bir infaz ve koruma memuru tarafından gerçekleştirilen çalışma, diğer etkinliklerin yapıldığı bölümde üst kattaki bir derslikte yapılıyor. Sınıf düzenindeki derslikte U düzeninde sıralanmış tek kişilik sandalyelerde oturan 7 kadın öncelikle önlerindeki tekstleri okudular. Devlet Tiyatrolarında oynanan “Anam, Bacım, Avradım” isimli oyunu 4 haftadır çalışan grup, çalışmayı bir ay daha sürdürüp sonrasında oyunu sahnelemeyi planlıyor. Çalışmaya başlamadan önce bir önceki çalışmadaki eksiklikler üzerinde konuşuldu. İnfaz ve koruma memuru kendi yorumlarını söyledi ve tüm kadınların yorumlarını dinledi. Çalışma sıradaki sahnenin oynanması ile devam etti. İnfaz ve koruma memuru aktif bir şekilde çalışmaya müdahale ederek yönlendirdi ve teknik uyarılar yaptı. Kadınlar çalışma sırasında çok mutlu görünüyorlar. Gerek sahneyi canlandıran kadınlar gerekse onları izleyip

kendi sırasının gelmesini bekleyen kadınlar keyifle zaman geçiriyordu. Zaman zaman sert fiziksel hareketler içeren sahneleri çok profesyonelce ve birbirlerine destek olarak oynuyorlar. Kadınlar infaz ve koruma memuru ile birbirlerine rahatlıkla dokunuyorlar. Fiziksel temas konusunda ne infaz ve koruma memuru ne de kadınlar herhangi bir çekince yaşamıyor. Bir tiyatro çalışmasında olması gerektiği gibi bedenlerini rahatlıkla kullanarak çalışıyorlar. Ortamdaki bu rahatlığın en önemli kaynağının infaz ve koruma memurunun kadınlara olan yakınlığı olduğu söylenebilir. Cezaevinde bulunduğum süre boyunca bu infaz ve koruma memurunun kadınlarla kurduğu ilişki ve onlara yaklaşımı açısından diğer memurlardan farklı olduğunu çok net gözlemledim. Tiyatro çalışmasında üzerinde üniforması olsa da infaz ve koruma memuru kimliğini bir kenara bırakıp tam anlamıyla bir tiyatro eğitmeni olarak davranıp kadınlarla o şekilde iletişim kuruyor. Böyle olması kadınları da kendisini de çok rahatlatıyor.

Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu'nda kadınlar için gerçekleştirilen 7 etkinliğe gözlemci olarak katılarak, kadınların etkinliklere katılımı, birbirleriyle nasıl ilişki kurdukları ve birbirlerine nasıl davrandıkları gibi konularda gözlem yapılmıştır. Bu kapsamda halk eğitim merkezinden gelen öğretmenlerin gerçekleştirdiği mesleki ve teknik kurs türü olarak geçen kurdele nakışı, cam boyama ve düz dikiş makineci kursları ile genel kurs türü olarak geçen bağlama ve okuma yazma kurslarında gözlem yapılmıştır. Ayrıca eğitim servisi tarafından düzenlenen bilgi yarışması ve konferansta da gözlem yapılmıştır.

Cam boyama kursu, resim atölyesi olarak geçen odada yapılıyor. 14 kişinin katıldığı kursta kadınlar masaların başında sandalyelerde oturarak kendi malzemeleriyle boyamalarını yapıyorlar. Öğretmene bir soruları varsa soruyorlar. Herhangi bir ders anlatımı olmuyor. Sanki kadınlar bir evde toplanıp beraber iş yapıyorlarmış gibi bir ortam var. Kadınların genel olarak sessiz olduğu, ara sıra çok kısa konuştukları görülüyor.

Cam boyama kursuna giren öğretmen kurdele nakışı kursuna da giriyor. 9 kadının katıldığı kurdele nakışı kursu, tel kırma odası olarak geçen, yerleri halıfleks kaplı, çekyat koltuklar ve yer minderlerinin olduğu, ayakkabıların dışarıda çıkartılarak girildiği ve camlarda perdelerin asılı olduğu bir oda olduğu için bu haliyle bir evin misafir odasını andırıyor. Zaten odanın kadınlara bu hissi vermek amacıyla yapıldığını öğreniyorum. Kadınların bazıları yerde, bazıları koltuklarda oturuyor. Öğretmen de yerde oturup soruları olanları cevaplıyor. Cam boyama kursunda olduğu gibi kadınların biraraya gelip iş yaptıkları bir ortam gözleniyor. Bu kursun, odanın fiziki şartları itibarıyla daha farklı bir yapısı olduğu farkediliyor. Kadınların kendilerini evde gibi hissettikleri için daha rahat oldukları görülüyor. Diğer kursa göre kadınların daha çok iletişim kurdukları, birbirlerine yardım ettikleri, birbirlerinden fikir aldıkları ve şakaştıkları gözleniyor. Bu durumu ortamın rahat olmasına ve bir evin odasında oturmuş gibi bir his vermesine bağlamak mümkün. Özellikle açık cezaevinde sadece yatakların yumuşak olduğu ve bütün gün boyunca yataklara gidilemediği düşünüldüğünde kadınların koltuklarda ve yerde

minder üzerinde fiziksel olarak çok rahat olmaları beklenen bir durumdur. Ama tabi ki kadınların çok rahat hissetmeleri ve diğer kurslara göre farklı bir sosyalleşme ortamının oluşmasının, kadınların birbirleriyle olan ilişkileri ve kişisel özellikleri ile de yakından ilişkili olduğunu göz ardı etmemek gerekir. Ben odada bulunduğum sırada psikolog da etkinliği gözlemek için odaya gelmişti. Psikolog bazı kadınları orada gördüğüne sevindiğini söyledikten sonra bir kadın “başka türlü terapi yok ki” diye cevap verdi. Bu yorum, kadınların etkinlik ile ilgili düşüncelerini açıklaması bakımından önemli görülmektedir.

Bağlama kursu da tel kırma odası denilen odada yapılıyor. Bu kez bütün kadınlar koltuklarda ya da sandalyelerde oturuyor. Uzun zamandır açılmayan ve çok kadın tarafından talep edilen bir etkinlik olduğu için odada 18 kadın olmasına rağmen toplamda 25 kadının kayıtlı olduğunu öğreniyorum. Hem teorik hem de pratik eğitime dayanan etkinliğe katılan kadınların hepsi tahtadaki notları yazdıktan sonra öğretmen bağlama çalmaya başladı ve kadınlar da türkü söyleyerek ona eşlik ettiler. Söylenen türküler kadınlar seçiyordu. Genelde türkülerde cezaevi ile ilgili, ayrılık, hasret gibi konular vardı. Öğretmenin kadınlarla iyi bir iletişimi olduğu görülüyor. Onlarla şakalaşıyor ve birlikte gülüyor. Öğretmenin tavrı ve müzik yapıyor olmanın verdiği zevk, kadınların etkinlik boyunca çok rahat ve mutlu olmalarını sağlıyor.

Düz dikiş makineci kursu, atölyeler binasında bodrum kattaki atölyede yapılıyor. Odanın duvar dibinde arka arkaya dizilmiş 11 dikiş makinesi bulunuyor. Ortada ise kesim ve kalıp çıkarma işlerinin yapıldığı büyük bir masa var. 7 kadından birkaçı bu masada kalıp çizerken diğer kadınlar dikiş makinelerinde çalışıyorlar. Ders anlatımı şeklinde bir kurs olmadığı için kadınların hepsi ne yapması gerektiğini biliyor. Bazen öğretmene bir şeyler soruyorlar. Atölyede makinelerin sesleri ve müzik setinden çalan müziğin sesinden dolayı çok rahat konuşmak mümkün değil. Sadece yan yana olanlar birbirleriyle konuşabiliyor. Kurs makinelerin başında olduğu için atölye işinden bir farkı yok. Kadınların çok fazla sosyalleştikleri değil, bir şeyler üretmek motive oldukları bir etkinlik olduğu görülüyor. Kadınların yaptıkları işleri anlatırken mutlu oldukları gözleniyor.

Halk eğitim merkezinden gelen öğretmenlerin gerçekleştirdiği bir başka etkinlik olan okuma yazma kursu aynı binanın başka bir odasında gerçekleşiyor. 13 kadının katıldığı kursun yapıldığı oda diğerlerine göre çok küçük. Odadaki sıralar ve eşyalar sınıf düzenindeydi. Kadınların hareketlerinin de sınıf kurallarına uygun olduğu görülüyor. Birbirleriyle konuşan, sohbet eden kadın bulunmuyor. Kadınların seviyeleri farklı olduğu için öğretmen toplu bir ders anlatımı yapamasa da her kadınla ayrı ayrı ilgilenerek birebir anlatmaya çalışıyor. Kadınlar öğretmenin verdiği alıştırmaları yapıyorlar. Okuma yazma etkinliği diğer etkinliklere göre daha farklı bir işleyişe sahip. Kadınların etkinlik sırasında sadece dersle ilgili iletişim kurmaları gerektiği için daha çok sınıf düzeninin hakim olduğu, bilgi vermeyi amaçlayan bir etkinlik olduğu görülüyor.

Halk eğitim merkezinden gelen öğretmenlerin verdikleri kurslar dışında konferans ve bilgi yarışmasında gözlem yapılmıştır. Her iki etkinlikte de tüm kadınların katılım zorunluluğu vardır. Eğitim servisi tarafından organize edilen konferanslarda belirli konularda konuşmacılar çağrılarak kadınları bilgilendirmek amaçlanmaktadır. Kurslar dışındaki diğer tüm etkinlikler konferans salonunda gerçekleştirilmektedir. “Kişilerarası İletişim Çatışmalarını Belirleyen Faktörler” başlıklı konferansı Pamukkale Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi’nden, daha önce cezaevindeki kadınlarla drama etkinliği yapmış öğretim üyesi gerçekleştirdi. Sunum üzerinden interaktif bir şekilde gerçekleştirilmeye çalışılan konuşma sırasında bazı kadınların örgü ördükleri, bazılarının ise sıkıldıkları gözlemlendi. Bilgi yarışması da konferans salonunda gerçekleşen bir etkinlikti. Yarışma sırasında da bazı kadınların örgü ördüklerini ve özellikle belli bir eğitim seviyesinde olduğunu bildiğim kadınların çok sıkıldıklarını gözlemledim. Her iki etkinlikte de kadınların imzalamaları için imza kağıdı dolaşıyor ve imza atmadan konferans salonundan çıkılamıyor.

Genel olarak etkinliklerle ilgili değerlendirme yapacak olursak, açık cezaevinde kadınların kendilerini evde gibi hissettikleri bir ortamda olmaktan hoşnut oldukları görülmektedir. Özellikle koltuklarda ve yerde minder üzerinde fiziksel olarak rahat oldukları ve bu durumunun psikolojik ve sosyal yönden de olumlu katkıları olduğu gözlemlenmiştir. Kapalı cezaevinde ise daha farklı bir mekân algısının oluştuğu söylenebilir. Kapalı cezaevinde sınırlı da olsa bir hareket serbestliği elde etmenin en ulaşılabilir yolu etkinliklere katılmaktır. Ayrıca koğuş dışından insanlarla biraraya gelme şansı da etkinliklere katılarak mümkün olmaktadır. Etkinliklerdeki diğer kadınlarla ve öğretmenle iletişim kurarak farklı konulardan bahsedip sohbet etmektedirler.

Etkinliklerde gözlemlenen önemli konulardan biri etkinliği uygulayan kişi ile kadınların iletişimidir. Kadınların pek çok konuyla ilgili öğretmenle sohbet etmek istedikleri görülmektedir. Öğretmen-öğrenci ilişkisinin dışında, birbirlerine danışarak, fikir alarak iş yapmaları kadınların daha rahat hissetmesini sağlamaktadır. Etkinliği gerçekleştiren kişilerin etkinliklerde kadınlarla iletişim kurması, etkinliğin başında tüm katılımcılara hitap ederek onları selamlaması, biraz hatırlarını sorması ve sonrasında etkinliğe başlaması grubun kendi içindeki iletişimini artırması bakımından önemli görülmektedir.

4.5. Çalışanlarla Yapılan Görüşmeler

Kadın hükümlülerle yapılan görüşmelerde olduğu gibi cezaevi çalışanları ile yapılan görüşmeler de kayıt cihazı kullanılmadan, not tutularak, hazırlanmış olan görüşme formu üzerinden gerçekleştirilmiştir. Cezaevi koşullarının çalışanlar tarafından nasıl değerlendirildiğini anlamak amacıyla yapılan görüşmelerde cezaevinde çalışma deneyimleri, çalışma koşullarının çalışanlar üzerindeki etkileri ve kadın hükümlüler için yapılan rehabilitasyon çalışmaları hakkında konuşulmuştur.

4.5.1. Cezaevinde Çalışma Deneyimleri

Ankara kapalı cezaevinde 1 erkek infaz ve koruma memuru, 2 kadın infaz ve koruma memuru, 1 erkek öğretmen, 2 kadın sosyal hizmet uzmanı, 1 kadın II. müdür ile görüşme yapılmıştır. Çalışanların kadın cezaevinde çalışmayı başka bir yerde çalışma ile karşılaştırmaları istenmiştir. Bir sosyal hizmet uzmanı dışında herkesin erkek cezaevinde çalışma deneyimi vardır. Öğretmen hariç görüşme yapılan tüm çalışanlar kadınlarla çalışmanın olumlu yönlerini dile getirmiştir. Öğretmen daha önce erkek cezaevindeki deneyimlerinden yola çıkarak kadınların duygusal olmaları ve odadan çıkmak istememeleri nedeniyle etkinliklere katılım konusunda süreklilik sağlamadıklarını belirtmiştir.

Erkekler kendi istiyor. Etkinliklere başlıyor ve devam ediyor. Başladığı işi sonuna kadar götürüyor. Koşuş dışında geçirdiği zaman erkek için önemli. Bunu istiyor. Odadan çıkmaya hevesli erkekler. Kadınlar odalarında kalmak istiyorlar. Erkekler elektronik, inşaat gibi kaba işlere meraklı. 300 erkek olsa burada daha iyi olur. Yapabileceğin işin sınırı yüksek olur. Erkek olsa etkinliklere katılım daha çok olurdu. Kadının ziyaretçisi geliyor, çocuğunu görüyor morali bozuluyor. Kursa gelmiyor sonra. Kadınlar çok duygusal. Evimi özledim diyor, odadan çıkmıyor. Sıkıldım diyor ya da. Televizyon izleme alışkanlığı da çok kadınlarda. Sabah kadar televizyon izliyor. Gündüz uyuyor. (Öğretmen, 35, erkek, Ankara kapalı)

Kadın cezaevinde çalışmaktan memnun olan çalışanlardan erkek infaz ve koruma memuru kadın cezaevinde erkek çalışan olmanın avantajlı olduğundan bahsetmektedir. Cezaevinin her yerinde görevlendirilemedikleri için daha rahat olduğunu söyleyen infaz ve koruma memuru ayrıca kadın cezaevlerine “kadın elinin değmesi” sonucunda daha insani olduğunu savunmaktadır. Çalışanlar erkek cezaevlerinin daha kalabalık olması ve olumsuz davranışlarla karşılaşmış olmalarından dolayı kadın cezaevini tercih etmektedirler. Ayrıca bazı kadın çalışanlar hem cinsleri ile çalışırken daha özgür ve güvenli hissettiklerini belirtmiştir.

Burada erkek personel olunca içeriye girmiyorsun. Stresi daha az erkek personelin. Gece nöbeti yok. Daha çok masa başında, mutfaktan uzak olunca stres azalıyor. Burada tatile gibiyim diğer cezaevlerine göre. (İnfaz koruma memuru, 48, erkek, Ankara kapalı)

Burası daha insani, yumuşak, çalışanlarla ilişkiler daha yumuşak. Bir şeye kadın eli değmesi gibi burası da. (İnfaz koruma memuru, 48, erkek, Ankara kapalı)

En rahat olduğum dönemleri burada geçirdim. Karma cezaevinde her şeyi erkekler yapar. Erkeklerle cezaevinde yaşamının dezavantajları vardır. Eski cezaevlerinde erkek çalışanların da olumsuz davranışları oldu. Buradan başka yere gitmem. Ulucanlar'da çok sıkıntı çektim. Ziyaret mahalinde çok çalıştım. Sorunlu tipler vardı. Şimdi biraz daha çehre değişti. Eski-yeni çalışanlar arasında bayağı fark var. (İnfaz koruma memuru, 39, kadın, Ankara kapalı)

Disiplinli olması personel için de güvenli, mahkumla, hemcinsinle çalışmak güzel burada. (İnfaz koruma memuru, 33, kadın, Ankara kapalı)

Erkek cezaevinde 1 adım geride kalma ihtiyacı hissediyorsunuz. Erkek koşulları çok kalabalık. Cinsiyet anlamında çok uzun süre bayan görmedikleri için korkuyorduk. Erkek cezaevindeki personelin sizi koruma isteği daha fazla. (II. müdür, 37, kadın, Ankara kapalı)

Mahkumla beraber çalışıyorum. Yöneticiler ve personel F tipinde daha eğitilmiş. Disiplin daha yoğun. Burada kadınlarla çalıştığım için daha özgürüm. Erkekler olmasaydı sınırsız özgürlük olurdu. (İnfaz koruma memuru, 33, kadın, Ankara kapalı)

Daha önce herhangi bir cezaevinde çalışmamış olan sosyal hizmet uzmanı, cezaevinde çalışmanın kendisine kattıklarını “iş doyumu” ve “kuşkuculuk” ile açıklamaktadır.

Buradaki iş doyumu diğerlerine göre daha fazla. Yaptığın işin, gösterdiğin çabanın karşılığını daha net bir şekilde görüyorsun. Daha çabuk yanıt alıyorsun. Vicdani anlamda doyum sağlıyorsun. (Sosyal hizmet uzmanı, 33, kadın, Ankara kapalı)

Herkese kuşkuyla bakmaya başladım. İnsanlara güvenimi yitirdim. Masum görünen insanlar bile farklı şeyler yapabiliyor. Kontrollü olmayı öğrendim. Çocukları görüşte gördüğümde içim burkuluyor. Çok etkiliyor beni. (Sosyal hizmet uzmanı, 33, kadın, Ankara kapalı)

Denizli açık cezaevinde ise 1 II. müdür, 1 psikolog, 1 öğretmen ve 3 infaz ve koruma memuru ile görüşme yapılmıştır. Denizli’de görüşme yapılan tüm çalışanlar kadındır. Çalışanların kadın cezaevinde çalışmayı başka bir yerde çalışma ile karşılaştırmaları istenmiştir. Psikolog ile bir infaz ve koruma memuru dışında herkesin erkek cezaevinde çalışma deneyimi vardır. Kadınlarla çalışmanın zor olduğunu söyleyenler arasında olan II. müdür, erkek kapalı cezaevinde çalışma deneyimlerine dayanarak, kadınların duygusal durumlarının değişken olduğunu ve bu noktada erkeklerden daha zor olduklarını belirtmektedir.

Kadınlarla çalışmak çok daha zor. Ruhsal gel-gitleri fazla. Detaylara takılıyorlar. Hafızaları çok kuvvetli. Kinlerini unutmuyorlar. Ani öfke patlamaları yaşamıyorlar. Biriktiriyorlar. Gözyaşlarını silah olarak kullanıyorlar. Kadınların bu şekilde sorunları var. Kadınlar ve çocuklarla çalışmak istemeyen çoktur. Bunlar sorun çözmek için öğrenilmiş şeyler. Fiziksel güçsüzlük sonucu böyle bir şey geliştiriyorlar. Düşünce yapıları erkeklerden farklı. (II. müdür, 39, kadın, Denizli açık)

Buna benzer yorumlar başka bir yerde çalışma deneyimi olmayan infaz ve koruma memurundan ve daha önce erkek kapalı cezaevinde çalışmış olan öğretmenden de gelmiştir.

Kadınla uğraşmak çok zor. Bayan daha bir zordur. Bayanlarla yan yana olmak çok kötü. Utanmasalar çocuklarını da bize baktıracaklar. Bu kadar yakın olmak hiç hoş değil. Gerçi biz hiç onlara suç işlemiş diye bakmıyoruz. (İnfaz koruma memuru, 26, kadın, Denizli açık)

Kadınlarla çalışmak daha zor. Erkeklerle daha kolay. Erkekler başladıkları işi bitiriyor. Kadınlar bitirmiyor. Zaten psikolojisi bozuk insanlarla çalışıyorum. Kadın erkek farketmiyor. Hitap ettiğimiz kitle belli. Büyük sorun yaşamadık. (Öğretmen, 32, Denizli açık)

Bu görüşlere karşıt olarak iki infaz ve koruma memurunun söyledikleri farklılık göstermektedir. Kadınlarla iç içe olmaktan memnun olduklarını ve bunun kendileri için yararlı olduğunu düşünen bu iki infaz ve koruma memurundan biri atölyede şef olarak görev yapmaktadır. Kadınlarla birebir iletişim kuran ve bundan zevk alan infaz ve koruma memurlarının kadınlar tarafından daha çok sevildiği ve saygı gördüğü gözlenmiştir. Kadınların önemsendiklerini hissetmeleri, cezaevi çalışanları ile olumlu iletişim kurma yolundaki ilk aşamadır.

Burada daha diyalog içindesiniz. Onları yakından görüyorsunuz. Gözlemleyebiliyorsunuz. Bir sorunları oldu mu fark edebiliyorsunuz. (İnfaz koruma memuru, 40, kadın, Denizli açık)

İnsanlara yardım etmeyi seviyorum. Ben işimi çok seviyorum. Kadınlarla çalışmak hiç zor değil. Bazılarıyla kendimi ortak paydada buluşturuyorum. Onların sıkıntılarına destek olunca huzur buluyorum. Aşağıda (atölye) bir hükümlüye bir artı kazandırıyor. Herhangi bir meslek edinebiliyor. İş deneyimi oluyor. Ayakçı yetiştirebiliyorsun. Birebir onlarla ilgilenabiliyorum. Onlara psikolojik olarak daha yakınum. Benden büyük olanları annem gibi seviyorum. Küçük olanlara abla, anne gibi oluyorum. Korumak istiyorum hepsini. Ben kendimi infaz koruma memuru değil, atölye şefi olarak görüyorum. Atölye şefinin kişiliğine daha uygun olduğunu hissediyorum. (İnfaz koruma memuru, 31, kadın, Denizli açık)

Çalışanların deneyimlerinden aktardıkları ile açık cezaevinin diğer tipteki cezaevlerine göre hükümlüler ve çalışanlar üzerinde farklı etkileri olduğu görülmektedir. II. müdür, açık cezaevinin dışarıya hazırlık anlamında hükümlüler için farklı bir yeri olduğunu belirtirken öğretmen de kapalı cezaevindeki deneyiminden hareketle etkinliklere katılım konusundaki farklılıktan bahsetmiştir. Bir infaz ve koruma memuru da F tipinde çalışanların durumunun farklılığına değinmiştir.

Açıktaki hükümlü açık alanda. Mahkumların tamamının kadın olmasının getirdiği farklılıklar var. Tahliye tarihleri belli olduğu için dışarı ile olan ilişkileri bize ekstra yoğunluk çıkarıyor. Dışarıdaki sorunları bize yansıyor. Kapalıda sadece kendi davaları ile ilgili sorunları oluyor. Çok yardım talebi geliyor. Dışarı ile ilgili geç düşünmeye başlıyorlar. Açıktayken dışarı ile ilgili kararlar vermeye çalışıyorlar. Sıkıntıları da oradan. Kendimi onların yerine koyamam ama açığa gelince hayat muhasebesi yapıyorlar. Zaman kaybettiklerini düşünüyorlar. En kısa yoldan kaybettiklerini sağlamaya çalışıyorlar. (II. müdür, 39, kadın, Denizli açık)

Kurslara katılım anlamında erkeklerin çok ilgileri vardı. Buranın açık olması da tabi talebi azaltıyor. Dışarıda gezmeyi seviyorlar, çalışmak istemiyorlar. Belli kişiler oluyor kurslara katılanlar. Erkeklerde kapalı cezaevi olması koğuştan uzaklaşmak, farklı bir yer görmek için daha çok tercih ediliyor. (Öğretmen, 32, kadın, Denizli açık)

F tipinden farklı tabi ki. Orada hükümlülerle muhatap değildim. Ziyaretçilerle muhatap olmuştum. Sadece görüş yerinde çalışırken cezaevinde çalışır gibiydim. Çalışanlar açısından orada hükümlüyle muhatap olmuyorsun. F tipinde kısıtlanarak daha fazla cezaevinde çalıştığını fark ediyorsun. İçeriye giriyorsun bir sürü güvenlikten geçiyorsun. Hep kapalı ortamdasın. (İnfaz koruma memuru, 31, kadın, Denizli açık)

Psikolog ise kadın cezaevinde çalışmanın mesleki anlamda getirdiği sıkıntılardan bahsetmiştir. Vakaların çeşitlilik göstermemesi ve bu nedenle mesleki potansiyelini kullanamadığını belirtmiştir.

Potansiyelinizi kullanamıyorsunuz cezaevinde. Çok fazla değişik vaka olmuyor. Genelde depresyon ağırlıklı. Hükümlülerin tüm problemleri ile uğraşıyorsunuz. Sadece psikolojik sorunları değil, maddi, ailevi tüm sorunları dinliyorsunuz. Bir yanda cezaevinin disiplin kurulundasın. Psikolog, öğretmen de disiplin kurulunda yer alıyor. Disiplin kurulunda cezayı veriyorlar. Sonra sen teselli ediyorsun. Psikolog için çok büyük bir dezavantaj. Ama kurulda olmamız da iyi. Çünkü diğerlerinden farklı düşündüğün için cezanın hafifletilmesi için çaba gösteriyorum. En azından tartışılmasını sağlıyorum. Kurulun vicdanı gibisin daha çok. (Psikolog, 39, kadın, Denizli açık)

4.5.2. Çalışma Koşullarının Çalışanlar Üzerindeki Etkileri

Ankara kapalı cezaevi çalışanlarının çalışırken karşılaştıkları sorunlara bakıldığında cezaevi işleyişinin çalışanlar üzerindeki etkisi görülmektedir. Cezaevinin merkeze uzak olmasından ve sıkı güvenlik tedbirlerinin çalışanlara da uygulanmasından kaynaklanan sorunlardan bahsedilmektedir. Ayrıca yetişmiş personelin farklı yerlere gönderilmesi de II. müdür tarafından nitelikli çalışanlarını kaybetmek olarak değerlendirilmektedir.

Giriş-çıkışlar çok sıkıntılı. Öğlen bir yere gidemiyoruz. Şehir merkezine uzaktayız. Yemekler sorun. Bazen çok kötü oluyor. Her zaman yiyemiyoruz. Psiko-sosyal servis olarak bize bağlı çalışacak sabit 1 İKM istiyoruz. (Sosyal hizmet uzmanı, 33, kadın, Ankara açık)

Giriş-çıkışlar, uzaklık, radyasyona tabi olmak. Burada çıkan, mahkumların yediği yemeği yiyoruz. Arabamızla kurumun önüne kadar gelemiyoruz, kampusun girişinde bırakmak gerekiyor. Hiçbir şey sokamıyoruz. Akşama kadar mahkum gibi yaşamak zorundayız. Sürekli suçlu insanlarla muhatap olmak, normal hayatta insanların hiç karşılaşmadığı insanlarla her gün karşılaşmak, cezaevi personelinin işkenceci olarak algılanması, yaftalanması, sürekli kendini açıklama gereği duyuyorsun. Cezaevine gelen heyetlerin teftiş edici soruları oluyor. (Sosyal hizmet uzmanı, 34, kadın, Ankara açık)

Personelin cezaevinde yetiştirildikten sonra başka yerlere gönderilmesi. Yerine yeni biri getirilemiyor. Geçici görevle başka yere geçiyor çünkü. Yetişen kişiler gidince kötü oluyor. Genelde nitelikli olanlar çekiliyor. (II. müdür, 37, kadın, Ankara açık)

Cezaevinin işleyişi dışında kadınların sorunları ve diğer çalışanların tavırları da karşılaşılan sorunlar arasında sıralanmaktadır.

Mahkumlarla ilgili sıkıntılar psikolojik anlamda normal olmayan kişilerle aynı ortamı paylaşmak konusunda. Ankara Türkiye'nin orta yeri olduğu için bir ilden diğer ile mahkum götürülürken burada mola verebiliyorlar. Jandarma ve mahkum burada konaklayabiliyor. Geçici odada tutuluyor mahkum. Bu durum sıkıntı yaratabiliyor. (İnfaz koruma memuru, 39, kadın, Ankara kapalı)

Mahkumla ilgili sorunlar yaşamadım. İdareyle sorun yaşayabiliyorum. (İnfaz koruma memuru, 33, kadın, Ankara kapalı)

Tiyatro yapacak kadınların ailelerinden birini getirtmeyi düşünüyorum. Yukarıdan çözüm olmazsa sorun kalacak. Ben bir şey yapamıyorum. “Okuyup da alim mi olacaksın” diyor infaz korumalar. Orada o kadın bitiyor. (Öğretmen, 35, erkek, Ankara kapalı)

Yönetim olarak bize yaklaşım iyi. Fikirlerimiz, görüşlerimiz dikkate alınıyor. Kararlarımız destekleniyor. Ama bazen mahkumdan kaynaklı sorunlar oluyor. Mesela grup çalışmasına istekli olmamaları, eğitime, gelişime istekli olmamaları sorun oluyor. Vaktimi bir şeylerle geçireyim diyeceklerine tercih etmiyorlar. Eğitim faaliyetlerine onları yönlendirmek zor olunca şevkimiz kırılıyor. Şartlı salıverilmeden yararlanabilmeleri için bu eğitimlere katılmalarının zorunlu olduğunu söylüyorum. Psikolojik rahatsızlıkları olan mahkumlar var. 1 uzman gelebilir bunlar için. İlaç talepleri, uyku problemleri çok fazla. 1 psikiyatr görevlendirilebilir. (Sosyal hizmet uzmanı, 33, kadın , Ankara kapalı)

Farklı kültürlerden, çevrelerden, eğitim seviyesinden insanlar geliyor. Psikolojik sorunları olan, ruhsal durumu bozuk olanlar gelince sorun oluyor. Özel mekan yok onlar için. Adli Tıp'a gönderiliyor, rapor alınıyor. Kuralları öğretmeye çalışıyoruz. Farklı cinsel eğilimleri olanlar oluyor. Davranış ve giyinişinden anlaşılıyorlar. Lezbiyenler. Koğuştan bir arada tutulmaya çalışılıyorlar. Cam kırma, dışkıyı duvara sürme gibi hareketler yapan şizofren biri vardı. Çok zor atlattık. Ayı bir yumuşak oda olsa daha iyi olacak. Mekânsal sorun var. (II. müdür, 37, kadın, Ankara kapalı)

Bahsedilen sorunların çözümü için neler yapılabileceği sorulduğunda çalışanların yasal prosedürler doğrultusunda çözüm aradıkları ve kendilerine göre yöntemler geliştirdikleri görülmektedir.

Sorunlar kronikleşti kaldı. Yönetim değişti, her şey değişti. (İnfaz koruma memuru, 33, kadın , Ankara kapalı)

Kanunlar var ama yönetmeliklere göre çalışır. Yasal metinlere göre çözüyorum. Kadınlarla genelde konuşma yoluyla çözüyorum. İkna yöntemi önemli. Kazanacaklarını göstermek önemli.

Her duruma herkese göre çözüm yöntemi değişir. Her zaman değişir. (Öğretmen, 35, erkek, Ankara kapalı)

İdareye İKM talebimizi ilettik, bekliyoruz. Mahkum isteksizliğini gidermek için “mecbursunuz” diyorum, uyarı yapıyorum, yararlarını anlatıyorum. 1-2 oturumdan sonra isteksiz gelenlerin hoşlarına gidiyor aslında. (Sosyal hizmet uzmanı, 33, kadın, Ankara kapalı)

Bir şey yapamıyoruz. Sadece bizimle iletişime geçen kişiler bunun böyle olmadığını görüyorlar. Dışarıdan bakılanla içeride olanın farklı olduğunu söylüyorlar. Şaşıyorlar görünce. (Sosyal hizmet uzmanı, 34, kadın, Ankara kapalı)

Sonradan ödeneklerle çözüm sağlamaya çalışıyoruz. Disiplin cezaları uyguluyoruz. Oda değişikliği olabiliyor. Maddi sıkıntı da kadınlarda sıkıntı yaratıyor. (II. müdür, 37, kadın, Ankara kapalı)

İnfaz ve koruma memurları, öğretmen ve sosyal hizmet uzmanlarına diğer çalışanlarla ilişkileri sorulduğunda hepsi ilişkilerini iyi olarak değerlendirmiş ve sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Sadece bir sosyal hizmet uzmanı bazen iş yoğunluğundan dolayı infaz ve koruma memurlarının yerine getiremedikleri görevler olduğunu söylemiştir.

II. müdüre ise psikolog, öğretmen, sosyal çalışmacıdan nasıl yararlandıkları, birlikte nasıl çalıştıkları sorulduğunda bu çalışanların cezaevinde olmasından son derece memnun olduğunu dile getirmiştir.

Onların cezaevindeki varlıkları şans bence. Farklı bir bakış açısı getiriyorlar. Fikir alışverişi yapıyoruz. Tavsiyelerini dikkate alıyoruz. İşbirliği var aramızda ast-üst ilişkisi yok. Onlardan yararlanıyoruz. (II. müdür, 37, kadın, Ankara kapalı)

Çalışanlar arasında cinsiyet bakımından farklı yaklaşımlar ya da davranışlar olup olmadığı konusundaki görüşlere bakıldığında kadınların duygusallıklarının, kendi aralarındaki sorunların ve otoriter ilişkilerde erkekler kadar iyi olamadıklarının dile getirildiği söylenebilir. Çoğunlukla kadınların iş yaşamındaki eksikliklerinden bahsedildiği görülmektedir. Sadece bir erkek infaz ve koruma memuru iş yaşamında kadınların olmasından duyduğu memnuniyeti belirtmiştir.

Kadın memurlar da duygusal olarak kadın mahkumlar gibi. 2. müdürümüz kadın. Örgün öğretimden geldiği için farklı görüyorum. Çoğu erkekten daha iyi. Kadın yöneticiler arasında olur sorun olursa. (Öğretmen, 35, erkek, Ankara kapalı)

Kadınlar çalışma yaşamını kişiselleştiriyorlar. Kadın olduklarını unutmuyorlar. Daha çok duygularını işe yansıtıyorlar. Kapris yapabiliyorlar. Ayrıcalık beklentisi olabiliyor. Aile yaşantısını cezaevine taşıyabiliyorlar. (Sosyal hizmet uzmanı, 34, kadın, Ankara kapalı)

Ben kadının olduğu ortamın uygar olduğunu düşünüyorum. Kendi içlerindeki ilişkilerden şikayet ediyorlar bayanlar ama. Biz onların yanında uygarlaşıyoruz ya da. (İnfaz koruma memuru, 48, erkek, Ankara kapalı)

Kadınlara ayrıcalıklı davranıyorum. Çoğu anne, sıkıntıları daha farklı, pozitif ayrımcılık yapıyorum. (İnfaz koruma memuru, 39, kadın, Ankara kapalı)

Kadın cezaevi içinde hemcinsle olduğu için rahatım. Kampus bazında kadın İKM sayısı az, daha zorlanıyorum, daha zor yaşıyoruz. Kendi cezaevimizde erkek personeli eritiyoruz. Mahkumlar üzerinde; eski baş memur erkekti. Mahkumlar üzerinde daha etkiliydi. Kadınlar daha çok korkuyordu ondan. Böyle yetişiyorlar çünkü. Çoğu alt kültürden gelen insanlar, Türkiye geneli, ataerkil olmanın verdiği sonuçlar herhalde. Bende etkili olmuyor erkek yönetici korkusu. (İnfaz koruma memuru, 33, kadın, Ankara kapalı)

Bu işi yapmasaydınız nasıl bir iş yapmak isterdiniz sorusuna öğretmen dışında herkes farklı bir meslek ile cevap vermiştir. Verilen cevaplar çalışanların ilgi ve becerileri yönünde gerçekleştirmek istedikleri hayalleri olarak görülebilir.

Kitabevim olsun isterdim. İmge mesela, benim olsun isterdim. Ticari kaygı olmadan yaşamak isterdim. Bahçıvan da olabilir. Çiçeklerle uğraşmak isterdim. Emir-itaatin olmadığı bir iş isterdim. (İnfaz koruma memuru, 48, erkek, Ankara kapalı)

Tiyatro. Konservatuar eğitimi aldım, belediyede. Mecburen bu işe girdim, paraya ihtiyacım vardı. (İnfaz koruma memuru, 33, kadın, Ankara kapalı)

Kültür ataşesi. Kişiliğime çok uygun olduğunu düşünüyorum. Protokol tarafım vardır. Seviyeli ilişkileri, Türkiye'yi temsil etmeyi isterdim. (Sosyal hizmet uzmanı, 34, kadın, Ankara kapalı)

İç mimar, desinatör, moda tasarımı. Yeniden bir şey oluşturmayı çok seviyorum. “Al evi döşe, tarzını belirle” deseler bayılırım. Dikkat yönüm çok kuvvetli olduğu için o yönümü etkili kullanabileceğim bir iş iyi olurdu. İnsanla uğraşmak yoruyor, yıpratıyor. (Sosyal hizmet uzmanı, 33, kadın, Ankara kapalı)

Hiç düşünmedim. Açık öğretim okudum. Maliye de olabilirdi. Hayal kurmuyorum artık yaşıam geçti. (İnfaz koruma memuru, 39, kadın, Ankara kapalı)

Öğretmenlik. Eğitim aldığım işi yapıyorum. İşimi çok seviyorum. (Öğretmen, 35, erkek, Ankara kapalı)

Denizli açık cezaevi çalışanlarına çalışırken karşılaştıkları sorunlar sorulduğunda hükümlüler ve cezaevi işleyişi ile ilgili sorunları dile getirdikleri görülmektedir. Cezaevinin mimari yapısı, merkeze uzak olması ve infaz ve koruma memurlarının mesleki sorunları önemli sorunlar arasında yer almaktadır.

Kadınlar yoruyor ama beni en fazla yoran idari yünden mali personel olmaması. Mali uzmanlık gerektiren konularda bizim imzamız var. Her şeyini bilerek yapamazsın. Çok zorlayacak bir şey olmaz onun dışında. Personel olsa mutlu olacaktım. Attığın imza yıllar sonra karşına gelebilir. Nahoş bir durum. (II. müdür, 39, kadın, Denizli açık)

Kapalıdan buraya gelince adapte olmakta zorlanıyorlar. Burası cezaevi değil de yurt olarak yapıldığı için zor oluyor. Alan çok geniş, gözetimimiz azalıyor. Bazı şeyleri çözemiyorlar. Bazen

anlatmak istediğimizi kendilerince anlıyorlar. Biz onay veriyoruz yetmiyor bazen. En son kurum müdürüne çıkıp onay alıyorlar. Bayanlara hayır dediğiniz takdirde hayırı kırmaya çalışıyorlar. Bayanların özelliğidir. (İnfaz koruma memuru, 40, kadın, Denizli açık)

1. kademe ve 2. kademe okuma yazma zorunlu burada. 65 yaş altı bu kurslara alınmak zorunda. Bu durum müthiş bir sorun oluyor. Katılmak istemiyorlar. Geneli 40 yaş üstü. “Bu yaşa kadar öğrenmedim ne işime yarayacak” diyorlar. Ama bu kurslara katılmamak kapalıya iade nedeni. Bunu tebliğ ediyoruz onlara. İstemeden katılıyorlar. Bozkurt, cezaevi olarak merkeze çok uzak. Sosyal, kültürel faaliyetlerde sıkıntı oluyor. Tiyatro, konser gibi etkinlikler için insanlar gelemiyor. Hep aynı kişileri rica, minnet ederek getirtiyoruz. (Öğretmen, 32, kadın, Denizli açık))

Hükümlünün zaten belli. Açık cezaevi olduğu için artı sorunlar var. İllaki bir şey yapmaları gerekiyor burada. Yıllarca çok uzun süre yatanlar ilk geldiklerinde bir şoka giriyorlar. Çıkmaya yakın da şoka giriyorlar. Genelde aile, eş, sevgili ile sorunlar yaşanıyor. Gidecek yeri olmayanlara destek olmaya çalışıyorlar. Yeterli olmuyor ama o ayrı. Birbirlerinin sorunlarını çok detaylı öğreniyorlar. İzne birlikte gidip gelenler oluyor. İdare ile ilgili problemler oluyor. Personel (infaz koruma memurları) idare tarafından aşağılanınca direk hükümlüye yansıtıyor. Özellikle yeni personelde zaten adaptasyon problemi yaşıyorlar. Çok da sevicecek bir meslek değil. Saygı duyulmuyor. Kişisel doyum da yaşamıyorlar. Meslek değiştirmeyi düşünen çok. (Psikolog, 39, kadın, Denizli açık)

Bahsettikleri sorunların çözümü için neler yapılabileceği üzerine konuştuğumuzda çok umutlu bakmadıklarını ve çözüme yönelik somut girişimlerin yapılamadığını görmekteyiz.

Yapamazsın bir şey. Kurumlarda çok fazla ambar memuru olmuyor. Satın alma ile ilgili özel biri yok. İnfaz koruma memurunu alıp yetiştiriyorsunuz. Alım-satım ile ilgili düzenleme yapılmalı. Müdürün çok bilgisi olmadığı göz önüne alınarak ona göre sistem oluşturulmalı. (II. müdür, 39, kadın, Denizli açık)

Ben bilmem ki ailesinde ne yaşıyor. Gözlemlediğimizde biz açığız onlarla konuşmaya. (İnfaz koruma memuru, 40, kadın, Denizli açık)

Rotasyon sistemi olabilir. Tayin isteyince yapılmıyor. Kendini ifade edemiyorsun. Mobbing çok fazla. Bundan kaçma şansın yok. Rotasyon rahatlık getirebilir çalışanlara. Müdür ve müdür adaylarından infaz koruma memurlarına kadar seçilerek alınması gerekiyor. (Psikolog, 39, kadın, Denizli açık)

İnfaz ve koruma memurları, öğretmen ve psikoloğa diğer çalışanlarla ilişkileri sorulduğunda hepsi ilişkilerini iyi olarak değerlendirmiş ve sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Sadece psikolog kimseyle sorun yaşamadığını ama hükümlüye karşı davranışlarından dolayı uyardığı ya da idareye ilettiği infaz ve koruma memurları olduğunu söylemiştir.

II. müdüre ise psikolog, öğretmen, sosyal çalışmacı ve diğer çalışanlardan nasıl yararlandıkları, birlikte nasıl çalıştıkları sorulduğunda yönetici pozisyonunda olmanın zorlukları ortaya çıkmıştır.

Cezaevine göre değişir. Kapalı ve büyük ceza infaz kurumundaki eğitim için yeterli personel olmayınca öğretmen geriye itilir. 46'ya 1 nolu genelgeye göre belli kıstaslar var. Belli sayıda etkinlik yapılması ve hükümlülerin katılması konusunda. Kapalıda mümkün değil. Yüzlerce kişinin konferansa katılmasını sağlamak biraz ütöpik oluyor. Öğretmen bunu yapamayınca memur ile çatışma yaşıyor. Müdür de arada kalıyor. Öğretmen de küserse kendini işten çeker. Genelde ben psikolog ile çalışmaya çalışırım. Psikologtan görüş sorarım. Kadın ile ilgili sorumlu baş memura sorarım. (II. müdür, 39, kadın, Denizli açık)

Çalışanlar arasında cinsiyet bakımından farklı yaklaşımlar ya da davranışlar olup olmadığı konusunda Ankara ile benzer bir yoruma rastlanmıştır. Ast-üst ilişkilerinde erkekler için kadından emir almanın erkekten emir almaktan daha zor olduğu ile ilgili bir görüş vardır.

Baskı erkek müdürden olduğunda kabulleniliyor. Özellikle erkek personel tarafından. Ama bu baskıyı yapan kadın müdür olduğunda erkek personel çok daha zor kabulleniyor. Erkek personelin kadın cezaevinde yaşadığı problemler olabiliyor. Platonik ilişkiler ya da dışarıya taşınan ilişkiler sorun olabiliyor. (Psikolog, 39, kadın, Denizli açık)

Erkeklerin bayan müdürden emir almak zorlarına gidiyor gibi. Erkek memurlar daha çok erkek baş memuru kaale alıyor. Bir erkek baş memur var. Mesela kadın baş memur onun kadar kaale alınmıyor. (İnfaz koruma memuru, 31, kadın, Denizli açık)

Bu işi yapmasaydınız nasıl bir iş yapmak isterdiniz sorusuna psikolog dışında herkes farklı cevaplar vermiştir. Kadınlarla birebir çalışmaktan memnun olan iki infaz ve koruma memuru yine insanlarla birebir çalışmayı ve yardım etmeyi gerektiren meslekleri tercih etmişlerdir.

İnsanları ağırlayabileceğim bir iş olurdu. Hükümlüler, ceza infaz kurumuna gelen herkes insanoğlunun kötü taraflarıyla geliyor. Mesela butik otel düşünün, gelenler mali konuları aşmış, kendini gerçekleştiren insanlar, hobileri olan, bir şeyler öğrenebileceğin insanlar. İnsanların iyi taraflarıyla uğraşıyorsunuz. Hiç olmazsa iyi, güzel, tatlı taraflarını görmek istiyorum insanların. İnsan laboratuvar gibi, beni cezbediyor. İnsanları mutlu edeceğim işler olsun istiyorum. (II. müdür, 39, kadın, Denizli açık)

Hemşirelik yapmak isterdim. Hastanede çalışmak isterdim. Ya da resmi olarak polis olmak isterdim. Üniforma seviyorum. İşimden memnuniyetsiz değilim. Bu işi çok sevdim. (İnfaz koruma memuru, 26, kadın, Denizli açık)

Ana sınıfı öğretmeni ama mesleğimi seviyorum. Çocukları seviyorum. (İnfaz koruma memuru, 40, kadın, Denizli açık)

Bu işi yapmasaydım öğretmen olmak isterdim. Ya da hemşire. Yardım etmeyi çok seviyorum. Başkalarının sorununu çözünce ben rahatlıyorum, mutlu oluyorum. Okulda öğrenciler,

hastanede hastalar, burada hükümlülerin ihtiyaçları var. (İnfaz koruma memuru, 31, kadın, Denizli açık)

Şu anki aklım olsa kendi mesleğimi yapardım. Burada köreldiğinizi hissediyorsunuz. Doyuma ulaşamıyorsunuz. Ders yapıyoruz burada ama “bize bunu niye anlatıyorsun” diyen gözlere bakıyorsunuz. Çocuklar öyle değil, pırıl pırıl bakıyor size. Milli Eğitim’de öğretmen olmayı tercih ederdim. (Öğretmen, 32, kadın, Denizli açık)

Türkiye’de çalışabileceğim tek cezaevi burasıymış sanırım. Tek sorun şehir dışında ve maddi yetersizlik. Kapalı cezaevinde çalışamazdım. (Psikolog, 39, kadın, Denizli açık)

Çalışanların ailelerinin ve sosyal çevrelerinin işleriyle ilgili yorumlarına bakıldığında her iki cezaevinde de genel olarak cezaevinde çalışıyor olmalarının korku ve merakla karşılandığını ve işlerinin insanlar tarafından çok anlaşılmadığını düşündükleri görülmektedir. Özellikle infaz ve koruma memurları, meslekleriyle ilgili insanların eksik bilgisi olduğunu, meslek olarak tanınmadıkları, “gardiyan” diye anıldıkları ve eski gardiyan imajı insanlar tarafından sevilmediği için pek çok kişi tarafından olumsuz karşılandıklarını düşünmektedirler.

Akrabalarımda hayal kırıklığı var. Daha kariyerli bir iş isterlerdi. Ailem de, çekirdek ailede yani, öyle bir düşünce yok. Yeni bir ortama girince işimi öğrenenlerde önce hayal kırıklığı sonra merak oluyor. Gardiyan ve genel cezaevi imajı ile ilgili sorular soruyorlar. Tatar Ramazan filminde olanların gerçek olup olmadığını soranlar oldu. Adam dövme, para yemek konusunda soru soruyorlar. İnsanların çoğunun bu meslekle ilgili eksik bilgisi var. Sadece televizyondan gördükleri, duydukları şeyler var sanıyorlar. Toplumda mağduriyetle karşılaşmamış bireyler haberlerde tecavüzcüye lanet ediyor, tecavüzcü cezaevine girince bunu unutuyor, cezaevindeki herkesi “kader mahkumu” olarak görüyorlar. (İnfaz koruma memuru, 48, erkek, Ankara kapalı)

Başka bir yere geçemez misin, çok zor değil mi işin gibi sorular geliyor. İnsana hizmet eden, beşeri bilimler daha yorucu. (Sosyal hizmet uzmanı, 33, kadın, Ankara kapalı)

Şaşıyorlar hala burada çalışmama. Üzüliyorlar. Burayı katı kuralları olan bir yer olarak bildikleri, beni duygusal biri olarak gördükleri için bağdaştıramıyorlar. Neşemin tükendiğini düşünüyorlar. Cezaevinde çalışmamın beni olumsuz etkilediğini düşünüyorlar. (Sosyal hizmet uzmanı, 34, kadın, Ankara kapalı)

Tuhaf bir bakış açısı oluyor. İlk tanıştığım insana söyleyemiyorum. Negatif elektrik alıyorum bazen. Bazen söylemek istemiyorum. Yanlış tanınıyoruz. Kötü tanınıyoruz. Sanki hakim, savcı değil de sanki biz atıyoruz insanları içeri gibi bir durum var. Bilmedikleri bir alan çok kolay yorum yapabiliyorlar. (İnfaz koruma memuru, 39, kadın, Ankara kapalı)

Cezaevleri hep merak konusu. Cezaevinde çalıştığımı duyunca merak ediyorlar. Genel bilgiler veriyorum. (Öğretmen, 35, kadın, Ankara kapalı)

Sadece idari kadro olmam teskin ediyor ama gardiyan olmamı istemezlerdi. Sorulduğunda “gardiyan” demek zor tabi onlar için. İşimin zor kısmını onlara anlatmıyorum. İdareci olmanın olumlu yönlerini anlatıyorum. Annem Bursa’ya geldiğinde personelin ve mahkumların bana olan

sevgisini görünce mutlu olurdu. Burada onların gözünde ben müdürüm, mahkumlardan yalıtılmışım sanıyorlar. (II. müdür, 39, kadın, Denizli açık)

Onların da fikri yoktu başta benim gibi. Burada çalışmayı sevmeme anlam veremiyorlar. Ama saygı duyuyorlar. (Psikolog, 39, kadın, Denizli açık))

Çok eleştirmiyorlar. Sadece ilk başladığımda ne yaptığımı nasıl çalıştığımı sordular. Korkmuyorum dediler. İlk başladığımda o kadar kötü bir yerde mi çalışıyorum diye düşündüm. Cezaevinde çalışıyorum deyince korku ve merak oluyor. Sorular soruyorlar. Cezaevleri kapalı kutu olduğu için insanlarda müthiş bir merak var yani. (Öğretmen, 32, kadın, Denizli açık))

Çalışmamdan memnunar. Bana arkadaşlarım sorunca iyi diyorum iş için. Başvuran arkadaşlarım olacak. Burada her şey zamanında olmak zorunda. Küçük hataları kabul etmez burası. Çok dikkatli olmak gerekir. Burada çalışmanın güzelliği sabah kalkınca ne giycem derdi yok. Adliyede kaymakamlıkta falan çalışanlar yarış halindeler. Ayakkabı, kazak vs. sürekli yarış. Maddi yönden destek oluyor devletin kıyafetimi veriyor olması. En güzel yanı bu. (İnfaz koruma memuru, 26, kadın, Denizli açık)

İlk başlarda arkadaşlarım yadırgadı. Hiç benzemiyorsun dediler. İri yarı, asabi gardiyanlar düşünülüyor hep. Medya bizi çok yıprattı. (İnfaz koruma memuru, 40, kadın, Denizli açık)

Annem ilk başta bana göre olmadığını söylemişti kişiliğimle alakalı. Çevreden de infaz koruma memuru anlamıyorlar. “Gardiyanım” diyorum. Asık suratlı, despot insanlar olarak düşündükleri için anlamıyorlar. Acıyanlar var. “Ah yazık” diyenler oluyor. “Korkuyor musun” diyenler var. Bu işin çok zor olduğunu düşünenler var. Korkmuyor musun diyenlere onlar da sizin gibi insan diyorum. Toplum tarafından kabul görmeyen, çok küçümsenen bir mesleğimiz var. (İnfaz koruma memuru, 31, kadın, Denizli açık)

Ankara’da da Denizli’de de çalışanların hepsi Adalet Bakanlığı bünyesinde gerçekleştirilen eğitimlere katılmıştır. Ankara’da görüşme yapılan çalışanlar cezaevi yönetimi, insan hakları, öfke kontrolü, HIV-AIDS, yakın savunma teknikleri, eğitim standartları, kadına yönelik şiddet, aile eğitimi, alkol-madde bağımlılığı, intihar ve kendine zarar verme, 0-18 yaş aile eğitimleri, liderlik ve yönetim becerileri gibi eğitimlere katıldıklarını belirtmişlerdir. Çalışanların eğitimlerle ilgili olarak uzmanlar ve akademisyenler tarafından verilmesi, çalışanlara süpervizyon ya da danışmanlık verilmesi ve eğitimlerin çeşitlenmesi ile beklentileri olduğu görülmektedir.

Denizli’de özellikle 2000 yılında cezaevlerinde gerçekleştirilen, “Hayata Dönüş” olarak adlandırılan operasyonlardan sonra Adalet Bakanlığı’nın çok fazla eğitim gerçekleştirdiğinden bahsedilmektedir. Çalışanların cezaevi mevzuatı, kişisel gelişim, mesleki gereklilikler ve görevler, hükümlü psikolojisi, cezaevinde şiddet, cezaevi idaresi, eğitim faaliyetlerinin uygulanması, öfke kontrol, alkol-madde bağımlılığı gibi mesleki gereksinimlere yönelik eğitimlere katıldıkları görülmektedir. Çalışanların eğitimlerle ilgili beklentilerine bakıldığında mesleki becerilerini arttıracak, cezaevinde çalışanların ve cezaevlerinin bulundukları gerçek

koşullara uygun, hükümlüyle iletişimi kolaylaştıracak eğitimlere ihtiyaçları olduğu belirlenmiştir.

4.5.3. Rehabilitasyon Faliyetleri ile İlgili Görüşleri

Çalışanlara cezaevinde kadınlar için uygulanan rehabilitasyon programları hakkındaki görüşleri sorulmuştur. Ankara kapalı cezaevi çalışanlarının hepsi bu programların kadınların pişmanlık duymalarını, iş öğrenmelerini, kendilerine güvenmelerini, kendilerini farketmelerini, yeteneklerini ortaya çıkarmalarını ve cezaevinde verimli vakit geçirmelerini sağladığı için gerekli olduğunu düşünmektedir.

Sonuç olarak iyi niyetli çabalar olarak görüyorum. Amacına ulaştığını düşünmüyorum. Suç işlemiş kişinin vicdanını sorgulaması gerekiyor. Bu olmayınca tekrar suç işleyebilir. Kişinin pişmanlık duyması gerekiyor. Pişman olan vicdani muhasebe yapanlarda bu programlar işe yarıyor. İşbirliğine yanaşan insanlarda işe yarıyor. Cezaevini ön kapıdan suçlu girip eğitimle vs. ile arka kapıdan melek olarak çıkamaz kimse. (İnfaz koruma memuru, 48, erkek, Ankara kapalı)

Mahkumlara çok şey katıyor. İş öğreniyorlar. Çoğu hiçbir şey bilmiyor. Suç işleyenlerin eğitim seviyesi düşük. Çıktıklarında kendilerini güvenleri oluyor. Çıkmadan meslek sahibi oluyorlar. Sosyal faaliyetler sayesinde dışarıyla bağlantıları kesilmiyor. Dışarıdan hatırlanmak onlara mutluluk veriyor. (İnfaz koruma memuru, 39, kadın, Ankara kapalı)

Kendilerini fark ediyorlar. Meslek sahibi oluyorlar. Çaresizliklerini engelliyorlar. Cezaevindeki yaşamını kaliteli hale getiriyor. Kendini dinlemesini engelliyor. Yeteneklerini fark ediyor. İlk defa para kazanmanın tadı, belgeleri olacak. Çözumsuzluğunu ekarte edecek. (Sosyal hizmet uzmanı, 34, kadın, Ankara kapalı)

Ankara kapalı cezaevindeki bazı çalışanların rehabilitasyon programları ile ilgili farkındalık düzeylerinin diğer çalışanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmaların uygun içerik, gerekli uzmanlık, tespit edilen ihtiyaçlar ve cezaevinden çıktıktan sonraki sürece olan etkisi doğrultusunda kurgulanmasının önemini vurgulamaktadırlar. Özellikle kadınlarla birebir olarak çalıştıkları için konuyla ilgili gelişmeleri takip ederek gözlem yaptıkları, var olan çalışmalara eleştirel yaklaştıkları ve uygulamada kendilerini geliştirdikleri görülmektedir. Bu algının kişisel olarak geliştiği görülmekle birlikte cezaevindeki tüm çalışanların bu yönde bir algı geliştirebilmesi için çalışanlarla özel olarak çalışmalar yapılması gerektiği düşünülmektedir.

Gerçekten yapılıyorsa etkisi oluyor. Göstermelik olmamalı. Ben yaptığım şeyde verdiğimin geri döndüğünü, bir şeylerin farklılaştığını görüyorum. Bazı çalışanların inancı yıllar içinde kaybolur ama bazılarının pekişir. Bir arada yaşadığım için mahkum olarak görmüyorum onları. Yaptıkları şeyleri düşünerek bir arada yaşayamayız. Çok kapalı bir yerde oldukları için başka biri gibi yaşamayı çok istiyorlar. Onlara “birkaç saat ben sizi mahkumluktan kurtarayım, siz de

beni gardiyanlıktan kurtarın” diyorum. Mahkumlar cezaevine girdikleri andan itibaren her şeylerini takip etmeye çalışıyorum. Sıradan bir mahkumun bile durumunu pek çok arkadaş fark edemiyor. Cezaevinde en önemli şeylerden biri mahkumların bir gününü diğerinden ayırmak. Hafta sonu, hafta içi farkında olmaları. Uyku düzeni çok önemli. Bu eğitimler sırf uyku düzenini bile ayarlasa iyidir. İçerde kalan mahkumlar günlerin farkında değiller. Aynı şeyleri yaşıyorlar, hafıza bitiyor, sonra dönüp kendilerini yiyorlar. (İnfaz koruma memuru, 33, kadın, Ankara kapalı)

Kitle eğitimleri yapılıyor şu an. Yeni bir sistemle bireysel iyileştirme programları yapılması planlanıyor artık. Her mahkuma özel program yapılacak. İhtiyacı olan kişiye iyileştirme haritası çıkarılacak. Kimin suç işleme sebebi maddi, kimin işe ihtiyacı var diye çıktılar olacak. Yönlendirme yapılacak. Pilot cezaevlerinde Yetişkin Araştırma ve Değerlendirme Formu ile veriler toplanmış. “Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi” (BİSİS) olarak geçiyor. Psikiyatrisiler, STK’lar ile iletişim kurulacak. (Sosyal hizmet uzmanı, 34, kadın, Ankara kapalı)

Ölçmek önemli. Ölçme testle değil de görüşmeyle dilekçe yazmayla bakılmalı. Memnuniyet, bir şeyler katıp katmadığını bilmek önemli. Çıktıktan sonra beni arayıp notlarını vs. söyleyenler oluyor. Kitap okuma oranları yüksek o hoşuma gidiyor. Her etkinliğin kendine göre faydası farklı. Tiyatro özgüveni artırıyor. Makineyi öğrenirsin ama dışarıda o işi yapabiliyorsa gerçek başarıdır bizim için. Sorun çıkarmaması değil önemli olan. Üretici yapmak önemli. Yönetim cezaevinde sorun olmasın diye bakıyor. Cezaevi sonrası çok önemli. İnsanların bakış açısını değiştirmek önemli. (Öğretmen, 35, erkek, Ankara kapalı)

Çok yararlanabilecekleri programlar. Ama çok geçerliliği olmayan şeyler aslında. Dışarı çıkınca kullanabilecekler mi, işveren onlara öncelik verecek mi emin değilim. Devletin politika üretmesi lazım. Dışarıda fırsat verilmesi gerekiyor. Psikolojik destek onlara iyi geliyor. Konser, yarışma, tiyatrodan çok hoşlanıyorlar. Olumlu yönde geliştiriyor. Birçoğu belki tiyatroya gitmedi. Toplu olarak sinema izlemedi. Bu konuyla ilgili ilki yaşıyorlar. Odalarından uzaklaşıp, kederden sıkıntıdan uzaklaşıp bir şeyler üretebiliyor olma imkanı sunuyoruz. Daha rahat ve çabuk geçiyor günleri. Özellikle çalışan mahkum için işe gidip evine dönüyormuş gibi hissettiriyor. Böylece zaman daha kolay geçiyor. (Sosyal hizmet uzmanı, 33, kadın, Ankara kapalı)

Cezaevi yöneticilerinden II. müdür ise, etkinliklerin faydalı olduğunu ama kadınların çok fazla hevesli olmadığını belirtmiştir.

Mahkumların daha hevesli olması gerektiğini düşünüyorum. Eğitim açılıyor, örgüt talimatı ile eğitim alanında bulunmayın diyorlar, kapatılıyor. Gönülsüzler. Şevk kırıyor. Eğitime hevesli değiller. Dışarıda bulamayacakları eğitimler ama hevesizler. Dört duvar arasında kapalı kalmaktansa diyalog geliştiriyorlar personel ve kendi aralarında. Daha iyi iletişim kuruyorlar. Verimli oluyorlar. Sabah kalkmak için bahaneleri oluyor. (II. müdür, 37, kadın, Ankara kapalı)

Kadınların cezaevinde çalışarak maddi kazanç elde etmeleri hakkında II. müdürün görüşlerine bakıldığında hem kadınlar hem de çalışanlar için olumlu yaklaştığı görülmektedir.

Kadınların maddi sıkıntıları var. Pek çoğu çalışmamış. Maddi sıkıntılar eklenince onlar için fırsat aslında. Burada öğrendiklerini dışarıda uygulayabiliyor. Makineyi öğreniyor. Dışarıda bu fırsatı olsaydı suç işlemezdi. Personelin motivasyonunu artırıyor iş atölyeleri. İş atölyelerinde kadınları daha iyi gözlemliyorlar. Çıkınca geri dönmüyor kadın. Cezaevinde kavgayı önüyor. Fiziksel olarak çok yoruluyorlar. Atölyeleri gezince çok mutlu oluyorum. Çıkan ürünleri görünce mutlu oluyorum. (II. müdür, 37, kadın, Ankara kapalı)

Kadınların çalışmalarının günlük hesaplanarak ödemelerin ay sonunda toplu alındığı belirtiliyor. Atölye şefi olan infaz ve koruma memuru gösterdikleri performansa bağlı olarak staj, çırak ve usta olarak kademelerini değiştirebiliyor. Bu çalışmaların cezaevi sonrasındaki etkisi konusundaysa kendi istek ve tercihlerinin önemli olduğunu belirten II. müdür, kadınlara fırsat yarattıklarını söylüyor.

Fırsat yaratıyorsun. Tercih hakkı yapabilir. Eski alışkanlığına geri de dönebilir. Bir mahkum “Haram olmayan bir para hesabıma yatacak ilk defa” demişti. (II. müdür, 37, kadın, Ankara kapalı)

Kadınlar cezaevinden çıktıktan sonra herhangi izleme yöntemlerinin olmadığı, yalnızca çok güvenilen mahkumların sivil toplum kuruluşlarına ve denetimli serbestlik müdürlüklerine yönlendirildiklerini belirtiyor.

Cezaevi sonrası için bizzat takip yapmıyorum, araştırmıyorum. Çok güvendiğimiz mahkumları STK'lara yönlendiriyoruz. Denetimli serbestliğe yönlendiriyoruz. Ama Ankara dışında oturanlar olabiliyor. (II. müdür, 37, kadın, Ankara kapalı)

Çalışanlara cezaevinde gerçekleşmesini istedikleri projeler sorulduğunda somut çıktılarını görebilecekleri, iyi planlanmış ve ihtiyaca yönelik projeler görmek istediklerini dile getirmişlerdir. Cezaevinin ihtiyaçlarını analiz etmeden, iç işleyişi anlamadan projelerin kurgulanmaması gerektiğini belirtmektedirler. Özellikle cezaevi sonrasındaki süreçte kadınlara mesleki anlamda yeterlilik sağlayacak projeler sıcak baktıkları görülmektedir. Ayrıca cezaevi çalışanlarına ve özellikle infaz ve koruma memurlarına yönelik projelerin de gerekli olduğunu düşünenler vardır. Çalışanların kendileri için bu tarz çalışmalar talep etmeleri kendilerini geliştirmek konusunda ne kadar açık olduklarını göstermektedir.

Hazır bir şeyler getirmeleri beni rahatsız ediyor. Üretime dair bir şey olması lazım. Malzeme yardımını alışkanlık haline getirmemek gerekiyor. Dağıtıp duruyoruz, sonra fazla fazla malzeme alıyorlar, hazır yiyorlar. Atatürk Orman Çiftliği gibi gezmeleri beni rahatsız ediyor. Cinayet işleyen adam sürekli adam öldürmüyor. Dışarıdan gelen insanlar burayı bir dolaşmakla anlayamazlar. Bu beni rahatsız ediyor. (İnfaz koruma memuru, 33, kadın, Ankara kapalı)

Değişik iş kolları öğretilir. Pastacılık, yemek üzerine olabilir. Manti bükmeyi bilmeyen burada günde 5 kilo mantı yapıyor. (İnfaz koruma memuru, 39, kadın, Ankara kapalı)

Yarı değerli taşlar projesi. İhtiyacımız olmayan bir proje. Eğitim modülü Milli Eğitim'den onay bekliyor. Beraber ortak çalışılınca verimli, etkili olur. Dışarıdan bilmeden geliyorlar. Birebir çalışmak önemli. Birlikte konuşmak, çalışmak gerekiyor. Gerekli şeyleri, ihtiyacımız olan şeyleri aktarabiliriz. (Öğretmen, 35, erkek, Ankara kapalı)

Meslek edindirme odaklı oluyor genelde proje fikirleri. En büyük eksik burada çıkınca mahkum ne olacak sorunu. Standartları sağlamak önemli. Meslek edindirme konusunda farklı meslek eğitimleri ve sonrasında istihdam etme olanağı olmalı. İstihdam olmayınca eksik kalıyor. Çalışanlara yönelik psikolojik destek olmalı, özellikle İKM'lere yönelik. (Sosyal hizmet uzmanı, 33, kadın, Ankara kapalı)

Bazen projeler yapılıyor. Kurum uzmanları ve öğretmenleri de dahil edilmeli. Tüm cezaevlerine yaygınlaştırılmalı projeler. Uygun projeler ceza sisteminin bir parçası olsun. Çalışanlar için hiç proje gerçekleşmedi. Cezaevi, çalışanlar için tükenmişlik yaratan yerler. Hiç bu cezaevinde olmadı. Personele uygulanan proje doğal olarak mahkuma da yansıyacaktır. (Sosyal hizmet uzmanı, 34, kadın, Ankara kapalı)

Denizli açık cezaevinde çalışanlara kadınlar için gerçekleştirilen rehabilitasyon faaliyetleri ile ilgili görüşleri sorulmuştur. Genellikle etkinliklerin maddi getirisi ve dışarıya çıktıklarında iş bulma ve çalışma anlamında olumlu katkılarından bahsedilmiştir. Tüm etkinliklerin fayda sağlamak isteyen herkese az da olsa mutlaka faydası olacağına dair bir inancın var olduğu görülmektedir. Öğretmen ayrıca uygulanmadaki sıkıntıları dile getirmiştir.

Çok farklı hükümlüler var. Farklı kültürlerden insanlar çok. Doğru insan bulmak lazım. O zaman işe yarar. Çalışmayla ilgili olarak, zorunluluk olduğu sürece hepsi çalıştırılmalı. Bir de kadın olmanın verdiği düşüncelerle geliyorsun. Boş kalmak iyi değil. Dışarıda uygulayabilecek mi diye bakılmaması gerekiyor. Kanaatkar olmamaları en büyük sorun. Bir çoğu öyle olmadıkları için burada iş öğrenseler bile asgari ücretle yaşamak düşünceleri yok. Birinin kanatları altına sığınarak yaşamak daha kolay geliyor. Çocuklarını bahane olarak kullanıyorlar. Okuma yazma kursu gerekiyor ama sadece eğitim olsun diye yapılmamalı. Doğru ve az sayıda olması lazım. Oysa bakanlık belli bir kalıp çizmiş ama her kurum o kalıba uymuyor. (II. müdür, 39, kadın, Denizli açık)

Yeni okuma yazma öğrenen 45-50 yaşında bir kadın vardı. Köyde yaşıyormuş. Hiç çıkmazmış evden. Kocasının kardeşini öldürmüş. Namus cinayeti. İlk geldiğinde "iyi ki cezaevine düşmüşüm" dedi. "İlk muzumu burada yedim, okuma yazma öğrendim. Çok büyük eksiklikmiş" dedi. 50 yaşında resim yapmayı öğrenenler var. Birilerine bağlı hayatın boyunca. Ama tel kırma öğrenip ailesini geçindiren oldu. Kendilerine güveni artıyor tabi ki. (Psikolog, 39, kadın, Denizli açık)

Genele yayılamıyoruz. 280 kişide 80 kişiyi geçmez. Belli bir kitleye hitap ediyoruz. Bakanlık belli yüzdelere koyuyor ama çok da gerçekçi değil. İsteyerek katılmıyorlar. Birkaç kişi de bir şey öğreniyorsa iyidir. Aslında mutlaka faydalı. Buradan öğrendikleri kursların birazını bile

uygulasalar iyidir. Kendi becerilerinin farkına varan biri ayakları üzerinde durmak anlamında iyi olur. Farkındalıklarının farkına varmaları çok önemli. (Öğretmen, 32, kadın, Denizli açık)

5 kişiye faydalıysa bile güzel. Birçok kişi katılabilir ama çok az kişiye bir şey katabilir. Hırsızlar, dolandırıcılar, uyuşturucudan girenler yine aynı işi yapacak. 1 kişi de olsa kar kardır diyorsun. Kadınlar zorla katılıyor. Okuma yazmaya mesela çok az kişi katılıyor. Dilekçe yazamıyorlar. Ama zor geliyor onlara kursa gitmek. O yaşa kadar gelen kadın hayat felsefesini değiştirmez. Oyalanıyorlar. Kafaları başka şeylere çalışıyor. Burada olan çok kolay lise okuyabilirler. Yardım ediyoruz bazen. Çıktığında baltaya sap olsunlar diye. Çıktığında o diplomayı kullanan vardır. Fabrikaya girerler en azından. KPSS'ye hazırlanabilirler. İmkan çok. Çalış çalışabildiğin kadar. Ama tabi nasıl bir psikoloji olur bilmiyorum. (İnfaz koruma memuru, 26, kadın, Denizli açık)

Bilgisayar kursu dışarıda çok maliyetli. Mümkün değil alamazlar. Eline sertifika veriliyor. Çok büyük faydalarını görüyorlar. Tekstilde, belediyede çalışan eski hükümlüler biliyorum. Kurslardan diploma alınca kendileri bir şeyler açabilirler. Hem burada boş zaman değerlendiriyorlar hem de çıkınca iş bulabilirler. Bir hükümlü mutfakta çalışıyordu burada, şimdi hastanede yemekhanede çalışıyormuş. Bir tanesi çıkınca kuaförlük dükkânı açtı Denizli'de. (İnfaz koruma memuru, 40, kadın, Denizli açık)

İyileştirme amacıyla yapılıyor. Atölye, dikiş-nakiş, kurdelede kesinlikle özgüvenleri artıyordur. Aşağıda (atölye) bir işi öğrenen en azından dikiş makinesi alıp evde satmak için bir şeyler yapabilirim diyenler oluyor. Tel kırma, kurdele kursuna gidenler en azından günlük ihtiyaçlarını karşılayacak kadar para kazanabilirler. Resim bile o kategoride artık. Onların bu tarz artıları olabilir. Hem maddi hem manevi olabilir. İnsanın özgüveni artıyor. Hükümlü ile alakalı. Almak isteyince oluyor. (İnfaz koruma memuru, 31, kadın, Denizli açık)

Cezaevi II. müdürü ise, etkinliklerin doğru kişilerle yapıldığında faydalı olduğunu belirtmiştir. Etkinliklerin cezaevi sonrasındaki etkisinin ne olacağına bakılması gerektiğini düşünmektedir. Kadınların kendi ayakları üstünde durmaları için elindekiyle yetinmeleri gerektiğini savunmaktadır.

Çok farklı hükümlüler var. Farklı kültürlerden insanlar çok. Doğru insan bulmak lazım. O zaman işe yarar. Ceza infaz kurumunda katılan insanların onu tedavi edecek şeyleri yapması onu sakinleştirir. Bir de kadın olmanın verdiği düşüncelerle geliyorsun. Boş kalmak iyi değil. Dışarıda uygulayabilecek mi diye bakılmaması gerekiyor. Kanaatkar olmamaları en büyük sorun. Birçoğu öyle olmadıkları için burada iş öğrenseler bile asgari ücretle yaşamak düşünceleri yok. Birinin kanatları altına sığınarak yaşamak daha kolay geliyor. Çocuklarını bahane olarak kullanıyorlar. (II. müdür, 39, kadın, Denizli açık)

II. müdür, kadınların cezaevinde çalışarak maddi kazanç elde ettikleri iş atölyelerinin işleyişini aktarmıştır.

İş yurtları kurumu ve iş yurtları idare ve ihale yönetmeliğine göre çalıştırılıyor. Ödenecek tutar her yıl belirlenir. Onun dışında kullanılamaz. Atölye şefi kaç gün çalıştırmışsa iş yurdu muhasebe bölümüne bildirir. Emanet paradan çekiyorlar. (II. müdür, 39, kadın, Denizli açık)

Cezaevinde çalışma deneyiminin cezaevi sonrasındaki etkisiyle ilgili olarak kendi tercihlerinin önemli olduğunu ama kadınların cezaevi sonrasında çalışmaya yöneldiklerini zannetmediğini belirtmektedir.

İstese olabilir. Olmaması için sebep yok. Çok ciddi işler yapıldı burada. Dışarıda yapılamayacak şeyler yapıldı. Dışarıda da yapar ama isterse. Hükümlülerin genelde en büyük şeyi kaybettiği zamanı kazanmak. Pek yöneldiklerini sanmıyorum. (II. müdür, 39, kadın, Denizli açık)

Kadınların cezaevinden çıktıktan sonra herhangi bir izleme yöntemlerinin olmadığını belirten II. müdür, böyle bir izleme ve destek sürecinin gerekli olduğu belirtmiştir. Cezaevi sonrasında dışarıda bir sistem oluşturulmasıyla cezaevinin ıslah edici özelliğinin tamamlanacağını düşünmektedir.

Bizde yok. İlk dışarı ile olan ilişkileri, gerekli süre ceza süresine bağlı olarak değişir. Ona göre düzenlenebilir. Kişi tahliye olunca denetimli serbestlik izleyebilir. Yürümeyi öğrenen birisinin yürütece ihtiyacı olması gibi bir şey. Bir süre onlarla yürüyecek, insan ihtiyacı var. Grup terapisi gibi bir şey olmalı. Mekanik olmamalı ama. Dışarıda onlar gibi insanlarla bir arada olması gerekir. Kendisi gibi insanlarla birlikte olsa, kadınlar için geçerli bunlar. Kadınların istediği birilerine sığınmak. Hafif parazitlik var. Tali yollara girmemeleri için sebep yok. Dışarıda işler içeride olduğu gibi olmuyor. Suç işleme nedenleri ahlında yine kendileri ama farkında değiller. Baba, kardeş vs. diye düşünüyorlar. Islah ve toplum vicdanını rahatlatmak ceza infaz kurumunun özellikleri. Ama ıslahı sağlayamıyoruz. Dışarıda bir sistemin oturması gerekiyor. Kadın, cezaevine girip çıkarsa bile kötü demezler. Hayata adaptasyonu erkeklere göre daha kolay olur. Kadın suç işlemişse durup dururken yapmamıştır. Kadının suça eğilim dürtüsü daha azdır. Kadın hep belli formatta suça girer. (II. müdür, 39, kadın, Denizli açık)

Çalışanlara cezaevinde gerçekleşmesini istedikleri projeler sorulduğunda iki önemli konunun dile getirildiği görülmektedir. Bunlardan biri cezaevinden çıktıktan sonra hükümlüler için bir destek sisteminin gerekliliği, diğeri ise çalışanlar ve özellikle hükümlülerle sürekli birebir iletişim halinde olan infaz ve koruma memurları için psikolojik destek ve özel eğitimlerin verilmesidir.

Dışarıya hazırlayıcı programlar olması lazım. Ama dışarıda da ona göre sistem olması lazım. (II. müdür)

Tahliye sonrasında yapılabilecekler, davranış değiştirmeye yönelik çalışmalar, drama gibi. Personele yönelik de eğitim çalışmaları olabilir. (Psikolog, 39, kadın, Denizli açık)

Çalışmaları esas açıkta ama iş öğrenip dışarıda devam etmeleri önemli bizim için. Aşçılık önemli. Aşçı talep ettik ama bulamadık. (Öğretmen, 32, kadın, Denizli açık)

Psikolojik olarak memura da eğitim olabilir. Ne olursa olsun sorunlu insanlarla çalıştığımız için bizim de sorunumuz oluyor. Tahammülümüz çok olmuyor. Psikolog hepimize psikolojik destek versin. Heyet geliyor, komite geliyor personele bir şey soran yok. (İnfaz koruma memuru, 31, kadın, Denizli açık)

Her iki cezaevindeki yöneticilerin cezaevleri ile ilgili genel olarak değerlendirmelerine bakıldığında olumlu yönde gelişmeler olmakla birlikte yapılması gereken pek çok değişiklik olduğunu belirttikleri görülmektedir. Cezaevlerinin fiziksel durumları, işleyişi ve personelin eğitimi özellikle üzerinde durdukları konular arasındadır.

İlk E tipinde koğuş-oda geçişi rahatlatıldı. İlçe cezaevleri kapatıldı. Fiziki yoksunluklar ve güvenlik sorunu vardı. Günden güne fiziki yapı ve maddi olanaklar gelişti. (II. müdür, 37, kadın, Ankara kapalı)

Kadın cezaevi bağımsızlığı, kadın cezaevinde çalışanlar çoğunlukla kadın İKM'ler. Şimdi İKM'lerde kadın sayısı arttı. Kadın cezaevinin müstakil olması olumlu. Kadın mahkumların ihtiyaçları farklı. Bakanlığın kadın ve çocuk cezaevine ilgisi fazla. STK'ların da ilgili yaklaşımı daha fazla. Medyanın ilgisi fazla. (II. müdür, 37, kadın, Ankara kapalı)

Personelin eğitim düzeyinde yükselme var. Üniversite mezunu arttı. Yasal zorunluluk 2-4 yıllık üniversite bitirmek. Cezaevini basamak olarak görenler olabiliyor. Cezaevlerinde eğitilmiş insanlar fark yaratıyor. (II. müdür, 37, kadın, Ankara kapalı)

Ceza infaz kurumları fiziksel olarak mevcut hükümlü barındırmanın gerisinde. Kapasite arttırmak zorunda kalıyoruz. En baştaki sorun bu. (II. müdür, 39, kadın, Denizli açık)

Gözlem sınıflandırma merkezleri kurulmaması sorun. Yönetmeliği var ama işler değil. Hükümlülerin farklı suç tiplerine, suç tekrarına göre ayrılması ile ilgili bir sistem. Suç okulu haline geliyor böyle. İlk defa ceza almış biri ile birçok kez girip çıkmış kişi yan yana oluyor. Merkezler oluşturulmalı. Silivri'de gasp, hırsızlık ayrı cezaevinde. En azından farklı suçtan olanlar ayrı olmalı. (II. müdür, 39, kadın, Denizli açık)

Kısa süreli ceza almış olanların da başka bir ceza infazı olmalı. Hapis cezası olmamalı. (II. müdür, 39, kadın, Denizli açık)

5. TARTIŞMA

Saha çalışmasından elde edilen sonuçların tartışıldığı bu bölümde kadın mahkumların ihtiyaçlarına yönelik olarak gerekli olduğu düşünülen düzenlemeler üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda cezaevinin fiziksel ve sosyal koşulları, cezaevinde ve dışarıda kadın olmak, özgürleşme mekanı olarak cezaevi, cezaevinde annelik, kadın-erkek farklılığının değişen tanımları, cezaevi deneyiminden öğrenilenler, rehabilitasyon faaliyetleri, cezaevi sonrası ve cezaevi çalışanları konuları tartışmaya açılacaktır.

Mekânsal ve ilişkisel sınırları belli, isteyen herkesin giremediği ve kendi içinde kurumsallaşmış bir düzeni olan cezaevleri, çoğunlukla erkeklerin mekânı olarak algılanmaktadır. Pratikteki yönetsel yapıdan mevzuata kadar uygulanan cezaevi sisteminin “cinsiyete duyarlı” bir anlayışla örtüşmediği görülmektedir. Kadınların cezaevi nüfusundaki oranının az olması bunun nedeni olarak gösterilemez. Oran olarak erkeklere göre az olsa da pek çok ülkede binlerce kadın, erkekler gibi yıllarca cezaevinde kalmak durumundadır.

Yapılan araştırmalar, cezaevlerinin kadınlara olan olumsuz etkilerini ortaya koymaktayken, kadınların hapis sürecindeki özel ihtiyaçları neredeyse hiç dikkate alınmamaktadır. Cezaevi sisteminin erkeklere yönelik kurgusu nedeniyle kadınların cinsiyetlerine özgü ihtiyaçları ihmal edilmekte ve erkeklerin yararlanabildiği bazı haklar kadınlara tanınmamaktadır. Sayılarının az olması nedeniyle cezaevindeki kadınlar pek çok şekilde ayrımcılığa uğramaktadır (UNODC, 2008). Ayrıca konuyla ilgili pek çok çalışmada cezaevindeki bazı kadınların yoksulluk ve yoksunluk ile mücadele ettiği ve fiziksel ya da cinsel istismar mağduru olduğu aktarılmaktadır (Malloch, 2008). Bu durum, mağduriyetlerini daha da artırmaktadır. Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi’nin Özel İhtiyaçlara Sahip Mahpuslar Üzerine El Kitabı’nda cezaevlerindeki tahakküm potansiyeli ve kapalılığın cezaevlerinde bazı insanları diğerlerinden daha fazla etkilediğinden bahsedilmektedir. Kadınların dışında akıl sağlığı sorunu olanlar, engelliler, etnik ve ırksal azınlıklar, yerli halklar, yabancı uyruklular, LGBTİ bireyler, yaşlılar, ölümcül hastalığı olanlar ve ölüm cezası almış olanlar cezaevlerinde daha fazla ve olumsuz etkilenme olasılığı olan grupların bazılarıdır.

Toplumsal koşullara göre değişiklik göstermekle birlikte kadınların ev, aile gibi özel alan içinde konumlandırıldığı ve kamusal alanda yer almalarının sınırlandırıldığı görülmektedir. Kadınların kamusal alanda yer almalarında farklı denetim mekanizmaları devreye girmektedir. Bu mekânları kullanmanın ve bu mekânlarda var olmanın koşulları, genellikle kadınlarca değil, erkekler ve onların çoğunlukta olduğu devlet ve benzeri kurumlar tarafından belirlenmektedir. Bu nedenle bazı durumlarda kadın hükümlü ve tutukluların cezaevini içinde kendisini özgür hissedeceği bir kafes olarak algılaması söz konusu olmaktadır. Başka bir deyişle, kadınların cezaevinde aile baskısı, sosyal çevrenin baskısı, koca baskısı gibi baskılardan uzak olmaları

nedeniyle yaşadıkları görelî “özgürlük”ten söz edilebilir. Ancak Kadınlar için bir yandan özel alan oluştururken diğerk yandan kadının kamusal alanda yer almasına olanak sağlayan yapılar olan cezaevlerindeki kadın suçluların kapatılmışlık durumu, toplumsal yaşamın her alanında olduğu gibi ataerkil ilişkilerin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır (Savcı, 2004).

Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi’nin Kadınlar ve Hapsedilme Üzerine El Kitabı’nda da belirtildiğı üzere tüm dünyada cezaevindeki kadınların sayısındaki artışla birlikte, kadınlara yaklaşımda göz önünde bulundurulması gereken özel durumların netleştirilmesi ve cezaevi uygulamalarında ne tür yöntemler kullanılabileceğı konusu özel önem ve aciliyet kazanmıştır (UNODC, 2008). Cezaevleri ile ilgili ulusal ve uluslararası yasal düzenlemelere bakıldığında tam anlamıyla cinsiyete duyarlılık temelinde yapılandırılmış olmasa da gerekli düzenlemelerin varolduğu söylenebilir. Mevzuatın uygulamada karşılığını bulmaması hem kadınların hem de erkeklerin cezaevinde sorun yaşamasına neden olmaktadır. Genel anlamıyla cezaevlerinde yaşanan sorunların önüne geçilmesi ve kadınların ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için gerekli olan uzmanlık, kaynak, araç ve tesislerin temin edilmesi gerekmektedir.

Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ile Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu’nda gerçekleştirdiğimiz çalışma, elde edilen (ve paylaşılan) bulgular neticesinde varolan sistemi olabildiğince içeriden bir bakışla ortaya koymak ve bazı gerçekleştirilmesi mümkün öneriler sunmak için girişilmiş bir çabadır. Kadınların cezaevindeki varlığı ile ilgili kamuoyunda ve ilgili kurumlarda farkındalık yaratarak cinsiyete duyarlı bir algının oluşmasını sağlamak çalışmanın en uzak hedefi olmakla birlikte yola çıkış noktasıdır. Niteliksel araştırma yöntemleri olan görüşme ve gözlem kullanılarak yürütölen çalışmanın öne çıkan bulgularının tartışılacağı bu bölümde, çalışma sonucunda elde edilen tespitler, cezaevlerindeki gözlemler, saha araştırması verileri, ilgili kaynak ve belgelere dayanarak varılan sonuçlar, gerçekleştirilmesi önemli görölen öneriler ve yapılan çalışmanın sınırlılığıyla ilgili özeleştiriler aktarılacaktır.

Cezaevindeki Fiziksel ve Sosyal Koşullar

Kadınların hiç tanımadıkları insanlarla, belirli sınırlar içinde yıllarca beraber yaşamak zorunda olmaları cezaevinin en zorlayıcı yanlarından biridir. Uzun soluklu bir süreç olan hapis süresinin, en sorunsuz şekilde geçmesi için ilişkilerin belli bir düzeyde tutulması ve bunun için de değışen duygusal, maddi ve çıkar ilişkisine dayalı dengelerin korunması için çaba göstermek gerekmektedir.

Ankara kapalı ve Denizli açık cezaevindeki kadınlarla yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen ve Bulgular bölümünde de detaylı olarak bahsedilen verilere bakıldığında, açık ve kapalı cezaevinde mekânsal algının farklılık gösterdiği görölmektedir. Ankara kapalı cezaevinde görüşme yapılan kadınların büyük bir çoğunluğu kapalı cezaevinin oda sisteminden ve

düzeninden memnun olduklarını belirtmişlerdir. Kendilerine ait bir özel alan yaratabilme özgürlüğü, tek kişilik odalardan duyulan memnuniyetin nedenleri arasında belirtilmektedir.

Denizli açık cezaevinde görüşme yapılan kadınların hepsi daha önce kapalı cezaevinde bulundukları için açık cezaevi ile karşılaştırma yapabilmektedirler. Açık cezaevindeki mekânsal genişlik, kadınlara hareket özgürlüğü sağlamaktadır. Belirli kurallar içinde cezaevindeki açık alanlarda gezinebilen kadınların bazıları bu kuralların kapalı cezaevine göre baskı yarattığını ifade etmişlerdir. Bu durum, kadınların kapalı cezaevinde daha az kurala uymak zorunda olmalarını kuralsızlık olarak algılandıklarını göstermektedir. Açık cezaevinde hareket alanı genişliğinin verdiği özgürlüğün kurallarla sınırlandırılması baskı hissi yaratabilmektedir.

Denizli açık cezaevinde görüşme yapılan kadınlar arasında kapalı cezaevini tercih eden kadın bulunmamaktadır. Aslında pek çok konuda olduğu gibi cezaevinde de kadınların ellerindeki ile yetinme ve bunu en iyi şekilde kullanma konusundaki “öğrenilmiş becerileri” öne çıkmaktadır. Açık cezaevinde izne çıkıp aileleri ve çocukları ile görüşebilen ve telefonla görüşme yapabilen kadınlar için açık cezaevinin olumsuz koşulları önemsiz gelmektedir. Yakınları ile iletişim kuran kadınlar için bu durum morallerini yüksek tutmalarını ve cezaevindeki süreci daha rahat geçirmelerini sağlamaktadır.

Denizli açık cezaevinin bahçe kullanımı ve binalar arası geçiş gibi hareket alanını geniş tutan yapısı, kadınların dışarıdaki alışkanlıklarını gerçekleştirmelerine olanak sağlamaktadır. Kadınların çoğunun eşofman ve terlikle değil de pantolon ve ayakkabı ile dolaştıkları ve çanta taşıdıkları gözlenmiştir. Kadınların böyle giyinerek kendilerini dışarıda gibi hissettikleri ya da dışarıda gibi hissettikleri için böyle giyindikleri söylenebilir.

Yaptığımız çalışmada cezaevindeki sosyalleşme pratiklerine bakıldığında kadınların cezaevinde arkadaşlık kurma konusunda özellikle ilk geldiklerinde çekinceleri olduğu görülmektedir. Cezaevinin kendine has olan gerek fiziksel gerekse sosyal yapısı, her insan için zorlayıcı özelliklere sahiptir. Bu durumun, kadınların sosyalleşmelerini ve birbirleriyle iletişim kurmalarını büyük ölçüde engellediği görülmektedir. Dışarıdayken yakın ilişkiler kurma isteği içinde olan kadınların cezaevinde bu isteklerini engellemeyi öğrenmeleri zorlayıcı bir süreçtir. Çalışmamıza katılan kadınlar arasından özellikle dışarıda iş hayatı olmayan ve(ya) sosyal hayatı sınırlı olan ve(ya) ev içinde çalışan, samimi, yakın ve çıkar gözetmeyen ilişkiler kurmaya alışkın olan kadınlar için cezaevindeki “menfaatçi”, “çıkarıcı” ve “samimiyetsiz” olarak tanımladıkları ilişkiler içinde kendilerini var edebilmeleri oldukça zordur. Bu durum, kadınların var olan iletişim becerilerini yitirmelerine ve başka bir düzlemde yeni iletişim becerileri geliştirmek zorunda kalmalarına neden olabilmektedir. Bu da dışarıya çıktıklarında uyum sorunu yaşamalarına neden olabilecek bir durumdur. Gürtuna’nın (2009) Ankara Sincan Kapalı Ceza İnfaz Kurumu’nda 56 kadınla anket ve 9 kadın ile derinlemesine görüşme yaptığı

çalışmasında da benzer sonuçlar görülmektedir. Kadınların % 60'ı cezaevinde dostluktan söz edilemeyeceğini düşünmektedirler. İyi insanı ve kötü insanı çok kolay ayırt edebildiklerini belirten kadınlar pek çok kişinin cezaevinde kendi menfaatini düşündüğü, dürüst olmadığını belirtmişlerdir. Kadınların ciddi bir güven sorunu yaşadığı ortaya çıkmıştır.

Çalışmamızdan elde edilen veriler sonucunda diğer kadınlarla olan ilişkiler dışında infaz ve koruma memurları ile kurulan ilişkilerin de önem taşıdığı ortaya çıkmıştır. İnfaz ve koruma memurları, cezaevi çalışanları içinde kadınların herhangi bir durumda öncelikle ve en çok iletişim kurdukları kişilerdir. Çalışmamıza katılan kadınların çoğu infaz ve koruma memurları ile ilişkilerinde sorun olmadığını söylemektedir. Bu durum diğer çalışmalarla benzerlik göstermektedir (Gürtuna, 2009). Yaptığımız çalışma sonucunda açık cezaevinde kadınların cezaevi çalışanlarıyla ve özellikle infaz ve koruma memurlarıyla birarada olmasının kapalı cezaevinden farklı bir ilişki düzlemini beraberinde getirdiği görülmektedir. Bu ilişkide beden kullanımı ve fiziksel sınırlar önem taşımaktadır. İnfaz koruma memurlarının çoğunun belli bir “otorite” yaratma çabası içinde oldukları ve bunu da bedenlerini, mimiklerini ve ses tonlarını kullanarak yaptıkları görülmektedir. Bu çabanın çıkış noktasının, mahkum kadınlarla sürekli birarada olmaktan dolayı resmi ilişki düzlemini koruyamama ve sonrasında kontrolü kaybetme kaygısı olduğu söylenebilir. Kapalı cezaevindeki mekânsal ayrımın otoriter bir yanı olduğu ve hiyerarşik ilişkinin neresinde kimin olduğunu çok net gösterdiği oldukça açıktır. Çalışmanın sonucunda görüldüğü gibi, açık cezaevinde mahkum kadınlarla aynı koridorda yürüyen, aynı bahçede vakit geçiren ve yan yana masalarda yemek yiyen infaz ve koruma memurları, kapalı cezaevindeki gibi demir kapılar ve parmaklıklarla fiziksel mekan olarak ayrılmadıkları için açık cezaevinde kendilerince sınır çizmeye çalışmaktadırlar.

Psikoloji profesörü Philip Zimbardo tarafından 1971 yılında Stanford Üniversitesi'nde “Stanford Hapishane (Zimbardo) Deneyi” gerçekleştirilir. Amerikan Deniz Kuvvetleri tarafından finanse edilen deney, askeri hapishanelerdeki gardiyanlarla tutuklular arasındaki ilişkilere odaklanır. Deneyde, hapishane ile ilgisi olmayan 24 gönüllünün yarısı gardiyan yarısı ise mahpus olarak konumlandırılır. Stanford Üniversitesi'nin bodrum katında oluşturulan hapishanede görevlendirilirler. İlk 36 saatin sonunda dengesiz davranışlar gösteren bir mahpus deneyden çıkarılmak zorunda kalır. 4. gün bir mahpus daha deneyden mecburen çıkarılır ve onun yerine deneye alınan kişi koşulları protesto için açlık grevine başlar. Mahpusların 5'inde ciddi rahatsızlıklar görülmeye başlanır ve 6. gün deney sonlandırılır. Deney sonucunda cezaevi gibi çevresel etkenlerin, insanın otorite kurmasını, şiddete yönelmesini, şiddet uygulamasını ve otoriteye boyun eğmesini önemli oranda etkilediği ortaya konmuş, çevresel etkenlerin insan kişiliği üzerindeki etkilerine dair önemli bulgulara ulaşılmıştır (Eren, 2014).

Çalışmamızı gerçekleştirdiğimiz Denizli açık ve Ankara kapalı cezaevlerindeki en önemli farklılıklardan biri olan fiziksel koşulların değerlendirilmesinde kadınlar için öncelikli konunun

temizlik ve hijyen olması dikkat çekmektedir. Benzer öncelik diğer araştırmalarda da ortaya çıkmıştır (Gürtuna, 2009). Çalışmamızda Ankara kapalı cezaeviyle ilgili olumlu yorumların hemen hepsinde odanın içinde banyo ve tuvalet bulunmasının memnuniyetle dile getirilmesi kadınların temizlik konusundaki ortak algılarını göstermektedir. Tuvalet ve banyoların ortak kullanıldığı Denizli açık cezaevinde temizlik konusunda sıkıntılar dile getirilirken bahçe olması, açık alanda yürünebilmesi ve mekânsal sınırlamanın kapalı cezaevine göre çok az olması, açık cezaevinin en beğenilen özellikleri arasındadır.

Mekânı kadınlar açısından ele almak süregelen farklı bir noktadan bakmayı gerektirmektedir. Bunun için kadınların mekânlarda edindikleri ya da edinmek zorunda bırakıldıkları roller, mekâna yükledikleri anlamlar, mekânlarda ve mekânlarla kurdukları ilişkiler ve bu ilişkiler bağlamında mekânı algılayışları üzerinde durmak gerekir.

Çalışmamızın gerçekleştirildiği cezaevlerinden biri olan Ankara kapalı cezaevindeki kadınların anlattıkları su ısıtıcısında yemek pişirme ve kalorifer peteğinde tost yapma deneyimleri, kadınların cezaevini dönüştürme sürecindeki en dikkat çekici örneklerdendir. Bu faaliyetler, kadınların cezaevinde var olan imkanları kullanarak evlerinin mutfağındaki üretim sürecini sürdürmelerini sağlamaktadır. Kadınların mekân kullanımına bakıldığında çok genel bir ifadeyle yaşadıkları, çalıştıkları, varoldukları mekânları erkeklere göre daha çok kişiselleştirdikleri söylenebilir. Mekândaki detayları kullanma ve dönüştürme konusunda kadınların daha yatkın olduğu düşünülmektedir (Elgiz, 2010). Bu konuda çok kesin genellemeler yapmanın uygun olmadığı, kadınların mekân kullanımı konusunda sosyal, kültürel, ekonomik ve politik pek çok faktörün rol aldığı bir gerçektir. Sınırları çizilmiş belli alanlara “sıkıştırılan” kadınların görünen ya da görünmeyen ama varlığı bilinen sınırlar içerisindeki mekânları dönüştürme ve sahiplenme çabası, bir anlamda varolma çabasıdır.

Cezaevinde ve Dışarıda Kadın Olmak

Çalışmamızın sonuçlarına bakıldığında kadınların annelik ve eş sorumluluklarını yerine getirememe, bedenini istediği gibi kullanarak kadınlığını yaşayamama ve maddi kazanç sağlayamama gibi sorunlardan dolayı cezaevinde kadın olmanın zor olduğunu belirttikleri görülmektedir. Kadınların cezaevinde kadın olmak konusunda kendilerini anne, eş ve evin bakımından sorumlu kişi olarak değerlendirdikleri ve evde huzurlu ve rahat hissettikleri belirlenmiştir. Kadınların pek çoğunun kadın olmak konusunda geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini savundukları tespit edilmiştir. Bu nedenlerden dolayı cezaevini eve dönüştürmeye ve cezaevi ortamında kendilerine bir habitat yaratmaya çalıştıkları görülmektedir. Özellikle Ankara kapalı cezaevindeki çalışmamızda kadınların cezaevi mekânını ev ortamı şeklinde dönüştürme yönündeki davranışları dikkat çekmektedir.

Çalışmadan elde edilen verilere göre cezaevinde kadın olmak konusunda zorluk yaşadığını dile getiren kadınların bazıları bedenlerini istedikleri gibi kullanamadıkları ve kişisel bakım yapamadıkları için “kadınlıklarını” yaşayamadıklarını belirtmişlerdir. Kadınlar tarafından dile getirilen özgürce giyinememe sorununun diğer araştırmalarda da (Gürtuna, 2009) vurgulandığını görmekteyiz. Çalışmamızın gerçekleştiği her iki cezaevinde de saç bakımı, manikür, pedikür gibi kişisel bakım ve hijyenden mahrum olan kadınlar, cezaevindeki koşullara ayak uydurmak durumunda kalmaktadırlar. Çalışmada yer alan bazı kadınlar, kadınlık kimliğine ilişkin öznel duyguların beslenmesinde dış görünüş faktörünün de önemli bir yer tuttuğunu belirtmişlerdir. Bu kadınlar için dış görünüş, beğenilme hissiyatı verdiği için önem taşımaktadır. Kadın olmanın verdiği hazzı, bedenlerini kullanarak, giyim kuşam, makyaj gibi kadına has özellikler olarak nitelendirilen görsel öğelerle yaşadıkları anlaşılmaktadır. Fakat cezaevi yapısı gereği kadınlara bu şekilde bir kendini ifade etme alanı tanımamaktadır. Bu nedenle de kendilerini daha da fazla kısıtlanmış hissetmektedirler.

Çalışmamıza katılan kadınların dışarıdaki yaşamla ilgili en çok özlem duydukları şeyin çocukları olduğu görülmektedir. Çocuklardan sonra en çok özlenenler, genelde anne, baba ve kardeşlerden oluşan ailedir. Kapalı cezaevindeki kadınların açık hava, toprak, yüzmek ve yürümek gibi özgürlüklerini hissedebilecekleri etkinlikleri özledikleri görülmektedir. Bu özlemlerin, kapalı cezaevindeki fiziksel kapatılmanın getirdiği kısıtlanmışlık duygusuna karşı bir ihtiyaç olarak hissedildiği söylenebilir. Açık cezaevinde bu fiziksel kapatılma hissi çok yoğun yaşanmadığı için buna yönelik çok fazla özlem olmadığı, sinema, tiyatro, arkadaşlarla sohbet, işe gitmek, okula gitmek gibi daha çok sosyalleşmeye yönelik etkinliklere özlem duyulduğu tespit edilmiştir. Bu durum kadınların dışarıya yönelik planlarının olduğunu göstermektedir.

Kadınların cezaevine giridikten sonra aile ve sosyal çevreleri ile olan ilişkilerinin değiştiği görülmektedir. Daha çok anne, baba, kardeşler ve eş olarak tanımlanan aile ile ilişkilerin devam ettiği ama arkadaşlarla olan ilişkilerin azaldığı ya da koptuğu söylenmektedir. Aileleri ve çok yakınları dışındaki insanların cezaevinde olduklarını bilmediklerini belirten kadınlar da bulunmaktadır. Bu nedenle ailelerin dışarıdaki bu durumu idare etmek, gelen soruları cevaplamak ya da reddetmek gibi durumlarla karşılaştıkları düşünülebilir. Genel anlamda sosyal ilişkiler değişse bile aile ve yakın çevre ile ilişkilerin bir şekilde devam ettiği söylenebilir.

Bir “Özgürleşme Mekânı” Olarak Cezaevi

Çalışmada yer alan kadınların birçoğunun cezaevinde kadın olmanın zorluklarını belirtmelerine rağmen az sayıda kadının aile ve toplum baskısı yüzünden cezaevini bir özgürleşme alanı olarak görmeleri ilginç bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kadınlar için aslında toplumun kendisinin bir açık cezaevi olduğu söylenebilir. Bu durum, literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Türkiye gibi ataerkil yapının egemen olduğu bir toplumda

özgürlükten yoksun olmak, genel olarak bakıldığında kadın hükümlüler tarafından çok da hissedilmemekte hatta bu yoksunluğun farkında bile olmayabilmektedirler (Gürtuna, 2009). Türkiye’de cezaevinin “özgürleşme mekânı” olarak ortaya çıkmasında kültürel farklılıkların önemli bir yeri olsa da Amerika’da yapılan bir araştırmada da cezaevinin, kadınların diğer yerlere göre daha güvenli olarak “tercih ettikleri” bir mekân olabildiği ortaya çıkmıştır (Bradley & Davino, 2002). Özgürlüğü kısıtlayıcı bir mekân olan cezaevinin bazı kadınlar için özgürleşmeyi sağlaması kadınların içinde bulundukları koşulları gösteren ironik bir durumdur. Çalışma sonucunda kadınların geleneksel toplum yapısı içinde karşılaştıkları aile baskısı, gözetim altında olma, şiddet gibi zorlukları cezaevinde yaşamıyor olmalarından dolayı cezaevinde kendilerini iyi hissettikleri ortaya çıkmaktadır. Fakat dışarıdaki bu zorluklar kadının cezaevinde kaldığı süre içinde değişmemekte hatta kimi zaman kadının cezaevine girmesiyle daha da artabilmektedir. Bu nedenle kadınlar bu sorunlarla başa çıkma yöntemleri ile ilgili bir destek alamadıkları ve cezaevi sonrasındaki süreçte bir izleme ve destek sistemi olmadığı sürece dışarıya çıktıklarında yaşayacakları zorluklar daha da artacaktır.

Yaptığımız çalışmada kadınlara aile, eş ve toplum tarafından yüklenen ev içi işler ve aile bireylerinin bakımıyla ilgili sorumlulukların kadınların hem fiziksel hem de ruhsal olarak taşıdıkları önemli bir yük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Cezaevinde olmasından dolayı bu sorumluluklarını yerine getiremediği için kendisini işe yaramaz ve yetersiz hisseden kadınlar olduğu gibi, bu sorumluluklarından kurtulduğu için cezaevinde rahat ettiğini söyleyen kadınlar da bulunmaktadır. Kadınların bu sorumluluklarla ilgili kaygıları Saruç’un (2013) kadın cezaevlerindeki 240 kadın ile yaptığı anket ve tahliye olmuş olan 5 kadınla yaptığı görüşmelerden oluşan çalışmasında da görülmektedir. Saruç’un (2013) çalışmasında kadınların cezaevindeyken dışarıda bıraktıkları aileleri, çocukları ve onların sorunlarını düşünüyor olmaları ve bu nedenle cezaevindeki programlara odaklanamamalarını da yaşadıkları stres ve kaygı nedeniyle artan ruhsal sıkıntılarından kaynakladığı şeklinde yorumlanmıştır.

Cezaevinde Annelik

Anneliğin kültürel değeri ve ekonomik işlevi, kadının toplumsal kimliğinin ev merkezli tanımlanmasını beraberinde getirmiştir. Bu içselleştirme nedeniyle çalışma yapılan cezaevlerindeki kadınların düşüncesinde “düzenleyici bir güç kaynağı” olarak annelik örüntüleri, kadının sadece toplumla, yakın çevresi ve eşiyle değil, çocuklarının kendisiyle ve babalarıyla olan ilişkisini de belirlemektedir. Hatta duygusallık, şefkatlilik, anlayışlılık ve merhametlilik gibi birçok “dişil” olarak bilinen özellikler, kadının kişilik yapısıyla özdeşleştirildiği gibi bu özellikler anneliğin “doğal” bir sonucu olarak algılanmaktadır. Yapılan çalışmada annelik ve evin bakımı gibi kadının toplumsal yeniden üretim rolünün ailenin sürekliliği için ne kadar önemli olduğuna değinen bazı kadınlara göre annelik faktörü ceza sisteminin yeniden ele alınmasını gerektirecek önemdedir ve ayrıcalığı gerektirmektedir. Her iki

cezaevinde de çocuklarından, eşlerinden ve evdeki huzurdan ayrı olan kadınların psikolojik olarak yoğun bir eksiklik yaşadıkları görülmektedir. “Annelik” olgusunun cezaevindeki kadınlar için en önemli konulardan biri olduğu yapılan diğer çalışmalarda da ele alınmıştır (Ferraro, Moe, 2003, Enos, 2001, Gürtuna, 2009). Özellikle son zamanlarda cezaevinde çocukların yaşadığı mağduriyetler daha fazla gündeme gelmektedir. Kamuoyunun konuyla ilgili farkındalığının arttığı, hatta kampanyalar düzenlendiği görülmektedir¹¹. Çalışmamıza katılan kadınların çocuğu ile birlikte cezaevinde kalan kadınlarla ilgili düşüncelerine bakıldığında da benzer bir durum görülmektedir. Kadınların büyük bir çoğunluğun çocuklara yeterli ilgi ve bakımın gösterilememesi, araç olarak kullanılmaları ve dışarıda bulamayacakları koşullara sahip olmaları gibi çocuklar açısından değerlendirme yaptığı görülmektedir. Yorumlarında kadını değil de çocuğu öncelemeleri, anne olmanın zorunlu olarak kendinden önce çocuğunu düşünmek olması gerektiği yönünde bir anlayış olduğunu göstermektedir.

Cumhuriyet Halk Partisi’nin Çocuklar, Kadınlar, Adalet ve Cezaevleri isimli raporunda beş yıldan az ceza alan çocukların ve çocuklu kadınların, cezalarını dışarıda kendi evlerinde çekmesinin yolu açılması önerilmiştir. Konuyla ilgili denetimli serbestlik kapsamında farklı uygulamaların gerçekleştirilmesi düşünülebilir.

Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı (TÇYÖV) tarafından Doğu Üniversitesi ile Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği’nin ortaklığıyla yürütülen Küçük Adımlarla Büyük Oyunlar Projesi kapsamında hazırlanan Türkiye’deki Kadın Ceza İnfaz Kurumlarına Genel Bakış isimli raporda Türkiye’deki kadın cezaevlerinden sadece 2 tanesinde kampüs içi kreş uygulamasının mevcut olduğu ve bu kreşlerden sadece 3-6 yaş arası çocukların faydalandığı belirtilmektedir. 0-3 yaş arası çocuklar ise bütün gün anneleri ile koğuştaki vakit geçirmek zorunda kalmaktadırlar (TÇYÖV, 2012). Cezaevindeki kadınların cezaevi dışındaki çocukları ile iletişimi de yanlarındaki çocukları ile iletişimi gibi önemli bir konudur. TÇYÖV raporunda dışarıdaki çocuklarıyla iletişim konusunda da kadınlara destek sağlanmasının gerekliliğinden bahsedilmektedir. Annenin durumuyla ilgili yaşına ve gelişimine uygun olarak çocuğun bilgi sahibi olması önemlidir.

Kadın-Erkek Farklılığının Değişen Tanımları

Ankara kapalı cezaevi ile Denizli açık cezaevinde gerçekleştirdiğimiz çalışmada cezaevindeki kadınların ve erkeklerin yaşadıkları sorunlarla ilgili düşünceleri sorulduğunda kadınların erkeklere oranla daha yoğun sorunlarla karşılaştığı cevabı alınmıştır. Ancak bu konuda az sayıda kadının farklı görüşte olduğunu belirtebiliriz. Çalışmaya katılan kadınlar annelik, eş gibi aile içi “sorumlulukları”, kadın olmalarından kaynaklanan “duygusallıkları”, “ayrıntıcı”

¹¹ Bkz: “Anneleri cezaevine girecek ikiz bebekler için imza kampanyası”, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/25702756.asp>, 01.04.2014.

Bkz: “Demir parmaklık ardında anne olmak”, http://www.radikal.com.tr/turkiye/demir_parmaklik_ardinda_anne_olmak-1084565, 01.04.2014.

olmaları, ihtiyaçlarının fazla olması, kadınlara gösterilen baskı ve düzenlemelerin erkeklere göre fazla olması nedeniyle cezaevinde erkeklere göre daha çok sorun yaşadıklarını düşünmektedirler. Kadınlara yüklenen ailevi ve toplumsal sorumluluklar ile cinsiyete duyarlı olmayan cezaevi düzenlemelerinden dolayı kadınların sorunlarının kaynağının geleneksel toplumsal cinsiyet algısından kaynaklandığı çok açıktır. Yaptığımız çalışmada kadınların önemli bir bölümünün cezaevinin erkeksileştirildiğini öne sürdüğü görülmektedir. Bu görüşe sahip kadınlara göre cezaevi, erkeklere uygun ortam ve şartları barındırmaktadır. Erkekler “cezaevinde yatma” işini kadınlara göre daha iyi becermektedirler ve buradaki sorunların üstesinden “hak arayarak” gelebilmektedirler. Bu görüşün kadınların, cezaevini erkeklerin üstesinden gelebilecekleri bir yapı olarak algılamalarından kaynaklandığı söylenebilir. Bu anlayışın pekiştirilmesinde yine kadın ve erkeklere ilişkin içselleştirilmiş toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının etkisi vardır. Erkek, mantığı ve gücü sayesinde cezaevindeki sistemin işlerliği ve ilişkileri karşısında dik durabilmektedir. Buna karşılık çalışmada kadınların “duygusalılık”, “çok konuşma”, “dedikodu yapma”, “kıskançlık” gibi “olumsuz” özelliklerinin, cezaevinde sorun yaşamalarına neden olduğunu ifade eden kadınların olduğu görülmektedir.

Cumhuriyet Halk Partisi’nin Çocuklar, Kadınlar, Adalet ve Cezaevleri isimli raporunda kadın cezaevlerindeki adli hükümlü ve tutukluların, hak arama yollarını bilmedikleri ve genel olarak kendilerine sahip çıkan yakınları da olmadığı için çok daha ağır sorunlar yaşadıkları belirtilmektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu’nun Haziran 2012’de yayınladığı Toplumsal Cinsiyet Açısından Anayasa Konulu Komisyon Raporu’nda da belirtildiği üzere kadınlar ve erkeklere eşit haklar sağlanması devletin temel haklar ve özgürlükler alanında yerine getirmesi gereken görevlerinden biridir. Çünkü eşitlik her şeyden önce bir insan hakkıdır ve bu hakkın çiğnenmesi de bir insan hakkı ihlalidir. Kadın hakları, insan hakları bağlamında ülke anayasalarında eşitlikçi bir anlayışla teminat altına alınması gereken bir konudur.

Erkeklerin cezaevlerinde daha çok sorun yaşadıklarını düşünen kadınlar ise bunun nedenleri olarak erkek cezaevlerindeki şiddet ve baskı, erkeklerin iletişim, temizlik ve yemek konusundaki becerilerinin eksikliği ve cinselliği yaşayamamalarının zorluğunu belirtmektedirler. Çalışmaya katılan kadınların geleneksel toplumsal cinsiyet kalıplarına uygun olarak temizlik, yemek gibi konularda erkeklerin beceriksiz olduğu ve cinselliklerini özgürce yaşamaları gerektiği önkabulü üzerinden yorum yaptıkları görülmektedir. Bu görüşte olan kadınların sosyo-ekonomik düzeylerinin düşük olması ve erkeklik kimliğini “gelir getirici bir işte çalışma” işlevi odağında tanımlıyor olmaları dikkat çeken konulardan biridir.

Cezaevi Deneyiminden Öğrenilenler

Çalışmamıza katılan kadınların cezaevinin kendilerine olan katkıları konusunda çoğunlukla olumlu değerlendirmeler yaptıkları görülmektedir. Olumlu değerlendirmelerin, cezaevindeki

zorlu bir öğrenme ve deneyim süreci sonunda kayıplarının acısını sürdürmektense alınan dersler ve kazanılan deneyim sonunda ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bulgular bölümünde de detaylı olarak aktarıldığı gibi, kadınların olumsuz koşulları, üstesinden gelmeleri gereken ve kendilerini güçlendiren durumlar olarak algıladıkları görülmektedir. Geliştirilen bu algı, ayakta kalmak ve güçlü olmak için geliştirilen bir savunma mekanizmasını da beraberinde getirmektedir. Başka çalışmalarda da benzer sonuçlara rastlanmaktadır. Saruç'un (2013) çalışmasında cezaevi sürecinde insanları tanıyabilme yeteneğinin geliştiğini, farklı yaşam biçimlerini öğrendiğini, deneyim kazandığını, hayattan ders aldığını, zorluklarla baş etmeyi, mücadele etmeyi ve sabretmeyi öğrendiğini belirten pek çok kadın olduğu görülmektedir. Gürtuna'nın (2009) çalışmasında da benzer bir sonuca rastlanmaktadır. Hapis cezasını "kişinin hayatını değiştirebilmesi için kullanabileceği elverişli bir zaman dilimi" olarak gören kadınların sayısı oldukça fazladır. Savcı'nın (2004) çalışmasında ise kadınların çoğu için cezaevinin bir "olgunlaşma ve değişim süreci" olabileceğinden bahsedilmektedir.

Çalışmamızı gerçekleştirdiğimiz her iki cezaevinde de cezaevine girdikten sonra ailesinin ve özellikle çocuklarının değerini anladığını ve onlara daha çok bağlandığını söyleyen kadınlar bulunmaktadır. "Öğrenme süreci" olarak algılanan cezaevinde geçirilen zaman, çalışmaya katılan kadınların "insanlara güvenmeme", "ders alma", "sabretme", "insanları daha iyi tanıma" ve "olgunlaşma" gibi kazanımlar elde etmelerini de sağlamıştır. Kadınlar cezaevinde edindikleri her türlü deneyim ve tecrübenin kendilerine çok şey kattığını düşünmektedirler.

Rehabilitasyon Faaliyetleri

Kadınlar için cezaevinde zamanlarını geçirdikleri en önemli etkinlik, rehabilitasyon faaliyetleridir. Gerek içerik gerekse uygulama bakımından üzerinde özellikle çalışılması gereken bu faaliyetlere, çalışmamıza katılan kadınlar arasından cezaevine yeni girmiş olanlar hariç hepsi katılmıştır. Denizli açık ve Ankara kapalı cezaevinde gözlenen farklardan biri, bu faaliyetlere katılım noktasında dikkat çekmektedir. Denizli açık cezaevinin sağladığı çalışma olanağına ve yapılan etkinliklere kadınların çok rağbet etmediği, hem kadınların kendisi hem de kurum çalışanları tarafından söylenmektedir. Denizli açık cezaevinde, Ankara kapalı cezaevinde olduğu gibi koğuştan çıkmak ve(ya) farklı bir yer görmek amacıyla etkinliklere ya da atölyede çalışmaya katılma gereği duyulmadığı söylenebilir. Bahçede ve binalarda dolaşabilen kadınlar için mekânsal değişiklik için etkinliğe katılmak gerekliliği yoktur. Bu nedenle de yapılan etkinliklere katılım beklenildiği kadar yüksek olmamaktadır. Bu noktada yapılan etkinliklerin amacına ulaşmaması ve kadınlar tarafından sadece vakit geçirmek için tercih edilmesi gibi durumlar ortaya çıkmaktadır.

Genel olarak bakıldığında çalışmamızda yer alan kadınların rehabilitasyon faaliyetlerini olumlu olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Bu faaliyetlerin en çok psikolojik olarak kendilerine yararlı olduğunu belirtmişlerdir. Kadınların öncelikle zamanlarını değerlendirdikleri,

sosyalleştikleri, moral buldukları ve özgüven kazandıkları için faaliyetlere katıldıkları görülmektedir. Gürtuna'nın (2009) çalışmasında da kadınlar, etkinliklerin “psikolojilerini ayakta tuttuğunu” ve “kendinden daha emin” hale gelmelerini sağladığını belirtmişlerdir. Psikolojik faydalarından sonra meslek sahibi olma, para kazanma ve sertifika alma gibi mesleki anlamdaki faydalarının da kadınlar için önem taşıdığı ortaya çıkmıştır. Cezaevinden çıktıktan sonra kendilerini biraz da olsa maddi anlamda garanti altında hissetmek kadınların motive olmalarını, dışarıdaki hayata karşı hazırlıklı ve donanımlı hissetmelerini sağlamaktadır. Cezaevinden çıkan hükümlünün yaşamını sürdürmesini sağlayacak bir mesleği yoksa ve cezaevinde bulunduğu süre içerisinde kendisine mesleki beceriler verilmemişse, toplumda seçenekleri az sayıdadır ve bu seçeneklerin de niteliği bellidir (İçli ve Ögün, 1999).

Görüşme yaptığımız kadınlar arasından çok az da olsa etkinliklerle ilgili eleştiri yapan kadınlar, gerçekleştirilen etkinliklerin yeterli olmadığını ya da fayda sağlamadığını düşünmektedirler. Etkinliklerin öğretici olmadığı, yüzeysel olduğu ve kalıcı bir bilgi sağlamadığını savunan kadınlar ayrıca konferanslara gelen insanların cezaevindeki koşullar hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığını belirtmişlerdir. Cezaevi koşullarını bilmeden aktarılan her türlü bilgi, öneri ya da deneyim kadınlar için vakit kaybı olmaktadır.

Çalışma kapsamındaki Ankara kapalı ve Denizli açık cezaevlerinde gerçekleştirilen rehabilitasyon etkinliklerinde gerekli olan malzemelerin temin edilmesi maddi anlamda sıkıntı yaratabilmektedir. El işi, cam boyama, takı tasarımı gibi etkinliklerde kadınlar kendi malzemelerini kendileri satın almak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Bazı durumlarda bağış olarak alınan malzemeler de kullanılabilir. Bu durum kadınların etkinliklere katılımını etkileyebilmektedir.

Çalışmamızın sonucunda, cezaevlerinde gerçekleştirilen bazı etkinliklerin belli bir seviyede eğitim almış kadınlar için yeterli olmadığı görülmektedir. Konunun sadece çalışmaya katılan bir kadın tarafından dile getirilmesi kadınların konuyla ilgili beklentilerinin düşük olduğunu göstermektedir. Özellikle eğitim düzeyi yüksek olarak tanımlayabileceğimiz lisans ya da ön lisans mezunu kadınların çoğunun konuyu sadece diğer kadınlar açısından değerlendirdiği görülmektedir. Etkinliklerin onlara bir yararı olmadığını baştan kabul etmiş olan bu kadınlar, kendilerinin de etkinliklerden yararlanabileceklerini ve kişisel olarak bir şeyler kazanabileceklerini düşünmemektedirler. Oysaki kadınların bu konudaki talepleri süregelen etkinliklere yönelik yeni çalışmaların yapılması için önemli görülmektedir. Aynı etkinliklerin her eğitim düzeyinden insana hitap etmesi mümkün değildir. Fakat farklı gereksinimler için farklı etkinliklerin açılması göz önüne alınabilir. Rehabilitasyon faaliyetlerinin işlevini yerine getirmesi bakımından bu konuda çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Çalışmamızın bir bölümünü gerçekleştirdiğimiz Denizli açık cezaevindeki kadınların kendilerini evde gibi hissettikleri bir ortamda, rahat hareketleri, çekinmeden yüksek sesle konuşmaları, koltukta ya da yerde ayaklarını uzatarak oturmaları bu ortamdan hoşnut olduklarını göstermektedir. Özellikle cezaevinde sadece yataklarının yumuşak olduğu ve kadınların bütün gün boyunca yataklarına gidemedikleri düşünüldüğünde tel kırma odasında yapılan etkinliklerde, koltuklarda ve yerde minder üzerinde fiziksel olarak çok rahat oldukları ve bu durumunun psikolojik ve sosyal yönden de olumlu katkıları olduğu görülmektedir.

Çalışmamızın diğer bölümünü kapsayan Ankara kapalı cezaevinde ise daha farklı bir mekân algısının oluştuğunu görmekteyiz. Açık cezaevinde bahçe, kantin, koridor gibi çok daha geniş alanlarda hareket edilebilen kadınların beden duruşlarından kapalı cezaevindeki kadınlara göre daha rahat ve kendine güvenlerinin yüksek olduğu hissedilmektedir. Kapalı cezaevinde sınırlı da olsa bir hareket serbestliği elde etmenin tek yolu etkinliklere katılmaktır. Fiziksel mekânın genişliği dışında sosyal ortamın en azından nicelik olarak genişlemesi de etkinliklere katılımı mümkün olmaktadır. Kapalı cezaevinde sınırları ve sakinleri belli olan koşullarda böyle bir değişim mümkün değildir. Ankara kapalı cezaevinde yapılan etkinliklerin kadınlar için dışarıyla ilgili bilgi alma ve diğer kadınlarla biraraya gelme fırsatı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kadınların özellikle öğretmen ile rahat iletişim kurabildikleri etkinliklerde, dışarıdaki pek çok konuyla ilgili öğretmenle sohbet etmek istedikleri görülmektedir. Çalışmaya katılan kadınlar etkinliklerdeki diğer kadınlarla ve öğretmenle iletişim kurarak farklı konulardan bahsedip koşul dışındaki dünyanın varlığını hissetmektedirler. Diğer kadınların hayatlarıyla karşılaştıkları için kendilerini yalnız hissetmeyip hem dertleşerek hem de dert dinleyerek kendi sorunlarından biraz olsun uzaklaşma fırsatı buldukları gözlenmektedir. Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda yapılan başka bir çalışmada da kadınların cezaevinde “farklı sesler duyabilmek, farklı kişiler tanıyabilmek ve farklı arkadaşlıklar kurabilmek için” toplu olarak gerçekleştirilen sosyal faaliyetlere katıldıklarından bahsedilmektedir (Gürtuna, 2009).

Yaptığımız çalışmada Ankara kapalı cezaevinde toplu olarak gerçekleştirilen etkinliklerin, kadınların yalnız olmadıkları, sadece koşutaki arkadaşlarıyla değil bütün bir cezaevinde kalan kadınlarla aynı durumda oldukları hissini verdiği için daha büyük bir bütünün parçası olmanın verdiği güveni ortaya çıkardığı söylenebilir. Ayrıca kapalı cezaevindeki konser gibi toplu etkinliklerin, kadınların farklı koşullarda kalan akraba ve tanıdıklarını görmeleri ve büyük bir topluluk halinde bir arada olmaları açısından da önemli olduğu gözlenmiştir. Çalışmamıza katılan bazı kadınlar, cezaevinin onlar için böyle “büyük” bir etkinlik organize etmesini ve sanatçıların onlar için cezaevine gelmesini onlara verilen önemin göstergesi olarak yorumlamakta ve kendilerine değer verildiğini hissettiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca konser sırasında oyun oynamak, hareket etmek, bedenini içinden geldiği gibi hareket ettirip koşul sınırlarından daha geniş sınırlarda yer almak kadınlara biraz daha özgür olma hissi verebilir. Bu

tarz etkinliklerin kadınların kendilerini iyi hissetmelerini sağladığı görülmektedir. Gürtuna'nın (2009) Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda gerçekleştirdiği çalışmada ise farklı bir sonuç çıkmıştır. Çalışmada kadınların gün içerisinde özellikle tek başlarına kalabilecekleri etkinlikler yapmak istedikleri ve toplu halde yapılabilecek etkinlikler yerine tek başlarına yapabilecekleri etkinlikleri tercih ettikleri sonucu çıkmıştır. Bunun sebebi olarak da cezaevine girdikleri andan itibaren çok yorgun olan psikolojilerini ve zihinlerini dinlendirmek istemeleri söylenmektedir.

Yaptığımız çalışma sonucunda kapalı ve açık cezaevindeki etkinliklerle ilgili en önemli farklılığın mekânsal değişiklik olduğu tespit edilmiştir. İçerik ve uygulama olarak benzer etki ve sonuçların olduğu söylenebilir. Her iki cezaevinde de etkinliklerin öğretmen-öğrenci ilişkisinin dışında bir yapısı olması, hep birlikte oturup birbirlerine danışarak, fikir alarak iş yapmaları kadınların daha rahat hissetmesini ve sosyalleşmelerini sağlamaktadır. Etkinliklerin sadece ellerindeki işleri yapmaktan ibaret olmaması, sosyalleşme adına da bir katkısı olması için etkinliği gerçekleştiren kişinin özellikle interaktif bir iletişim kurması gerektiği görülmüştür.

Etkinlikleri gerçekleştiren kişilere hükümlü kadınlarla çalışma konusunda özel bir eğitim ya da en azından bilgilendirici seminer verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Kadınlar özel hayatları ve işledikleri suçlarla ilgili konuştuklarında nasıl tepki verilmesi, nasıl davranılması gerektiği, neyin sorulup neyin sorulmaması gerektiği gibi konularda bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Çalışmamızı gerçekleştirdiğimiz her iki cezaevinde de kadınların etkinlikler sırasında zaman zaman kendi özel hayatlarına dair konuşmak ve anlatmak istedikleri gözlenmiştir. Kendisini karşısındakine yakın hissedenden bazı kadınlar anlatarak rahatlamayı istemektedirler. Fakat kadınları dinlerken ve anlattıklarına karşılık verirken söylenecek ufak bir söz ya da gösterilecek tepki kadınların duygu durumunu etkileyeceğinden özenli davranılması gerekmektedir.

Pek çok araştırmada rehabilitasyon çalışmalarının başarısının, farklı özelliklerdeki grupların ihtiyaçları, suçların farklı özellikleri, cinsiyete özgü farklı gereksinimlere göre oluşturulması, cezaevinin niteliklerinin dikkate alınması ve tahliye sonrası takip programlarının uygulanmasına bağlı olduğu ortaya konulmuştur (Oral, Atamer, 2010). Rehabilitasyon çalışmalarının kadınlar üzerindeki kişisel olarak olumlu etkileri ve cezaevi sonrası sosyal hayata adapte olabilmeleri için kimi katkıları olduğu oldukça kabul görmektedir (Barrueta, Alayon, 1993). Bununla birlikte, rehabilitasyon sürecinde hükümlü ve tutukluların haklarının korunmasının önemi de unutulmamalıdır. Aksi halde çalışmaların başarısızlığa uğraması kaçınılmazdır. Öncelikle ulusal ve uluslararası insan hakları hukukunu gözetten bir cezaevi sisteminin oturtulması, gelecekte daha yararlı sonuçları olan rehabilitasyon çalışmalarının gerçekleşmesini sağlayacaktır (Arachchige, Shiroma, Niriella, 2010).

Cezaevlerinde kurulan iş atölyelerinde kadınlara çalışarak para kazanma imkanı sağlanması rehabilitasyon etkinlikleri kapsamında değerlendirilmektedir. Çalışmamıza katılan kadınların çok büyük bir kısmı cezaevinde çalışmanın dışarıda çalışma ve iş bulma konusunda olumlu etkileri olacağını düşünmektedir. İlkay Savcı'nın (2004) Sivas Açık Ceza İnfaz Kurumu'ndaki 26 kadın ile görüşme yaptığı çalışmada da kadınların cezaevinde çalışmaya olumlu baktığı görülmektedir.

Ankara kapalı ve Denizli açık cezaevinde görüşme yaptığımız kadınlar arasından sertifika alarak atölyelerde çalışmaya başlayan pek çok kadın, daha büyük kapasiteli, daha sistemli ve sürekliliği olan bir çalışma talep etmektedir. Kadınlar cezaevinde çalışarak, kazanç elde etmelerinin dışında kendilerini iyi hissettiklerini, sosyalleştiklerini ve özgüven kazandıklarını da belirtmektedirler. Cezaevlerindeki çok fazla kapasiteye sahip olmayan iş atölyelerinde belli kadınların çalıştığı görülmektedir. Bu noktada pek çok erkek açık cezaevindeki çalışma imkanlarının ve fiziksel koşulların kadın açık cezaevlerinde varolmadığını belirtmek gerekir. Özellikle sebze-meyve yetiştiriciliği, hayvancılık, sosyal tesis işletmeciliği, terzi atölyesi, unlu mamüller atölyesi, döşeme atölyesi, mobilya atölyesi gibi çeşitli iş kollarının kadın açık cezaevlerinde de yer alabilmesi için gerekli olan fiziksel koşulların, alt yapının ve malzemelerin sağlanması önemli görülmektedir. Özellikle 51 erkek açık cezaevine karşılık yalnızca 2 kadın açık cezaevinin varolmasının, bu cezaevlerinde yer alacak çalışma imkanlarının nitelik ve nicelik olarak özen gösterilerek kurgulanmasını gerekli kıldığı düşünülmektedir.

Aldıkları ücretin düşük olmasıyla ilgili bir sıkıntı dile getirmemelerine rağmen ödemelerin çok düşük olduğu belirtilmelidir. Çalışmada yer alan bazı kadınların kazandıkları parayı dışarıdaki ailelerine gönderdikleri de düşünüldüğünde daha adil bir ödeme sisteminin oturtulması önem taşımaktadır. Cezaevinde çalışmada ücret politikası konusunun gözden geçirilmesi gerekli görülmektedir. Çalışmanın, zorunlu tutulmadan ve hiçbir şekilde sömürüye yol açmayacak biçimde gerekli maddi ve fiziki koşulları sağlamasına özen gösterilmelidir.

Cezaevi çalıştırmasında ödenen ücretin, dış dünyada ödenen ücretin sadece % 5'ini oluşturduğu ve örneğin Almanya ile karşılaştırılınca, Belçika, Fransa, İspanya ve Avusturya'nın daha iyi durumda olduğu söylenebilir. Hükümlülerin ticari birliklere girmesine de izin verilmelidir. Almanya ve Avusturya'da olduğu gibi işsizlik sigortası uygulanması tahliye sonrası iş bulmanın güç oluşu nedeniyle avantaj olacaktır (Van Zyl Smit ve Dünkel'den aktaran Karakaş Doğan, 2009). Yapılan işin hükümlüye yararlı olması, tahliye sonrası yaşamını kolaylaştırması, ücretli olması ve diğer etkinliklere engel olmayacak şekilde düzenlenmesi gerekir. Kadın hükümlüler açısından cezaevinde çalışma son derece önemlidir. Ancak sağlanan iş olanaklarının dikiş ve el işleri ile sınırlı olması yeterli değildir (Coyle'den aktaran Karakaş Doğan, 2009).

Yaptığımız çalışmada kadınların etkinliklerle ilgili taleplerine bakıldığında cezaevinde kaldıkları süre içinde tercih ettikleri etkinliklerin daha çok hobi amaçlı olan bağlama, resim, tiyatro gibi sanatsal etkinlikler ya da spor, çocuk bakımı, bilgisayar gibi kişisel gelişimlerine yönelik etkinler olduğu görülmektedir. Bunlardan sonra kuaförlük, muhasebe, aşçılık gibi maddi kazanç elde etmeye yönelik etkinlikler talep etmektedirler. Cezaevi sonrasında faydalı olması için etkinliklerle ilgili talepleri ise farklılık göstermektedir. Cezaevinden çıktıktan sonra pek çok kadının planları arasında gelir getirici bir işte çalışma olduğu görülmektedir. Kadınlar cezaevi sonrasında kendilerine maddi kazanç sağlayabilecek olan tekstil, yemek, halkla ilişkiler, girişimcilik ve pazarlama gibi mesleki eğitimleri talep etmektedirler. Bu talepler, kadınların çoğunun dışarı çıktığında çalışmayı planladığını göstermektedir. Cezaevi sonrasındaki süreçte en önemli kaygılardan biri olan ekonomik bağımsızlık, daha önce hiç çalışarak para kazanmamış kadınların da önceliği olmaktadır.

Cezaevi Sonrası

Çalışmamızın sonucunda cezaevi sonrasındaki sürecin kadınlar için cezaevindeki süreç kadar kaygı verici olduğu gözlenmiştir. Çoğu kadın için belirsiz olan bu süreçte kadınların ve erkeklerin karşılaşacakları durumlarla ilgili öngörülere bakıldığında, çalışmada yer alan kadınların önemli bir oranının, erkeklere göre toplumsal uyum açısından daha çok zorluk çekecekleri yönünde görüş belirttikleri ortaya çıkmaktadır.

Çalışmamıza katılan kadınların cezaevi sonrasındaki süreçle ilgili planlarına bakıldığında ilk sırada iş bulma ve çalışma planları, sonrasında ise çocuklarıyla ilgilenme ve onlarla vakit geçirme planları vardır. Kadınlar ayrıca geçimlerini kendileri çalışıp sağlamak istediklerini belirtmişlerdir. Kadınların kendi ayakları üstünde durma isteğinin ve ailelerine maddi anlamda yük olmaktan duydukları sıkıntıların gelecek planlarına yansıdığı görülmektedir. Saruç'un (2013) çalışmasında da kadınların planlarının ilk sırasında çalışma yer alırken aileyi bir araya getirme ve ailenin yanına dönme diğer planlar arasındadır. Aynı çalışma ile kadınların cezaevi sonrasındaki süreçte uyum sorunu yaşayacağını, ekonomik sorunlar yaşayacağını, dışlanma ve damgalama gibi toplumun önyargısı ile karşılaşacaklarını ve ailenin kendilerini kabullenmeyeceğini düşündükleri belirlenmiştir (Saruç, 2013).

Çalışmamızda yer alan, medeni durumu ya da eğitim-gelir durumu fark etmeksizin toplumda geleneksel toplumsal cinsiyet kalıplarına dayalı anlayışın hüküm sürdüğüne dikkat çeken birçok kadına göre kadınların cezaevi sonrasında karşılaşacakları koşullar erkeklere göre daha zordur. Bu anlayışa göre cezaevi, erkek için bir "gurur kaynağı" olurken kadın için "utanç" verici bir durum olarak yorumlanmaktadır. Aynı anlayış, naif, duygusal, anaç ve korunma ihtiyacı olduğu düşünülen kadını cezaevine yakıştıramazken, büyük bir tezatlıkla kadın cezaevine girdiğinde tüm bu özelliklerini bir anda bertaraf edip kadını yalnız bırakmaktadır. Özellikle ailesi tarafından dışlanan kadınların gelir getirici bir işe girme ve barınma konusunda sorun

yaşayacağı öngörülmektedir. Tahliye sonrası ihtiyaç duyulan gereksinimler ve kaygılar arasında yer alan çalışma ve barınma konularının başka bir çalışmada da kadınlar için öncelikli konular arasında olduğu görülmektedir (Saruç, 2013). Çalışmamıza katılan kadınlar arasında anne olanlar için çocuklarla iletişimin nasıl daha sağlıklı kurulacağı önem taşımaktadır. Kadınların çoğu bu sorunlarla başa çıkmak için cezaevi sonrası için planlar yapmaktadır. Öncelikli planları iş yeri açmak, kendi işine devam etmek ya da bir yere girip çalışmak olan kadınlar sonrasında hem özlem duydukları hem de sorumluluk hissettikleri için çocuklarıyla ilgilenip onlarla zaman geçirme planları yaptıkları görülmektedir. Kadınlar kendileri çalışarak geçimlerini sağlamayı planlamaktadır. Kadınların çoğunun kendi ayakları üstünde durma isteğinin ve ailelerine maddi anlamda yük olmaktan duydukları sıkıntıların gelecek planlarına yansıdığı görülmektedir. Kadınların anlatımlarından çalışmak konusunda son derece istekli oldukları ortaya çıkmaktadır. Yapılan çalışma sonucunda cezaevinde kaldığı süre boyunca pek çok kadının çalışmak konusunda özgüveninin arttığı söylenebilir.

Çalışmadan elde edilen veriler değerlendirildiğinde sözünü ettiğimiz bütün sorunlar karşısında kadınların, kendilerini çaresiz ve umutsuz olarak nitelendirdikleri görülmektedir. “Sabıkalı” etiketi ile yaşamak hangi sosyo-ekonomik düzeyde olursa olsun bütün kadınlar için temel mücadele alanı olarak görülmektedir. Çalışmada yer alan kadınlar için cezaevinden sonraki süreçte aileden beklenen destek çok önemlidir. Psikolojik olarak destek alması gerektiğini düşünen kadınların sayısı da fazladır. Kadınların öncelikle manevi anlamda desteğe ihtiyaç duydukları görülmektedir. Kadınların aileleri tarafından kabul görmek ve özgüvenlerini kazanmak, cezaevi sonrası süreçte karşılaştıklarını öngördükleri maddi ve manevi sorunların çözümünde destekleyici olacaktır. Aileden sonra daha az olmakla birlikte devletten beklentiler gelmektedir. Çalışma sonucunda aile ve devlet dışında kadınların kendilerinden başka güvendikleri kimsenin bulunmadığı tespit edilmiştir.

Bazı çalışmalarda (Mills ve Codd, 2008; Visser ve Travis, 2003), aile ilişkilerinin hükümlülerin topluma uyum sağlaması konusunda belirleyici unsur olduğu ileri sürülmektedir. Buna göre güçlü, kendilerini destekleyen aileleri olan kişiler, zayıf ya da aile desteği olmayanlara göre daha başarılı oldukları görülmektedir.

Cezaevinden çıkmayı bekleyen kadınlar aynı zamanda kaygılıdırlar. Kadınların en büyük korkuları cezaevinde olmaktan çok cezaevinden ayrılmaktır (Rierden, 1998). Sosyo-kültürel değerler ve suça yüklenen anlamlar, cinsiyete göre farklı kültürel damgalama biçimleri üretebilmektedir. Toplumsal düzenin temeli olarak ailenin görüldüğü geleneksel toplumlarda “suç işlemiş olmak” ile damgalanan kadınlar, toplumda yerleşmiş geleneksel kadın kimliğinin içerdiği kültürel beklentiler nedeniyle erkeğe göre olumsuz tutum ve davranışlarla daha yoğun karşılaşmaktadırlar. Şüphesiz “hor görme, acıma, aşağılama” şeklinde görülebilecek bu olumsuz tutumlar, kadının toplumsal statüsüne ve sosyal çevrelerinin niteliğine göre de farklılık

ıçerebilmektedir. Çoğu zaman tahliye sonrası yeniden bireyselleşme dönemine giren birçok kadın için bu dönem, bir özgürleşme süreci olmak yerine kolektif denetimin nesnesine dönüşme halini de alabilmektedir. Kadınlar toplumun kendilerine tepkili olacağını ve onları kabul etmeyeceğini düşünmektedirler. Yaptığımız çalışmada tahliye sonrası süreçte kadınların beklentilerinin çoğunun “kabul görme” isteğinden kaynaklandığı belirlenmiştir. Dışlanmamak, önyargıya maruz kalmamak, hoşgörü, anlayış, empati, eşitlikçi yaklaşım, iş konusunda sorunla karşılaşmamak, saygı ve içtenlik çalışmaya katılan kadınların toplumdan beklentileri arasındadır. Savcı’nın (2004) çalışmasında da kadınlar toplumun kendilerini dışlayıp hor göreceklerini düşünmektedirler.

Ankara kapalı ve Denizli açık cezaevinde gerçekleştirdiğimiz çalışmamızdan elde edilen bilgiler doğrultusunda kadınların cezaevinden sonrası ile ilgili genel olarak kaygılarının yüksek olduğu görülmektedir. Gelir getirici bir işte çalışma başta olmak üzere kadınların yapmayı planladıkları pek çok şey olsa da “sabıkalı” etiketi ile yaşamak konusundaki kaygıları çok açıktır. Hem çalışma alanında hem de kendilerini gerçekleştirmek için ihtiyaç duyacakları farklı alanlarda farklı insanlarla iletişim halinde olmak zorunda kalmamak için çekinceli davranabilecekleri tahmin edilmektedir. En temel ihtiyaçlarını karşılayacak kadar gelir elde edip birkaç aile bireyi ve(ya) arkadaş ile kuracakları ilişkiler dışında çok fazla sosyalleşmeyi tercih etmeyecekleri düşünülmektedir. Kadınların ihtiyaçları ve gereksinimleri olan sosyalleşme sürecine her anlamda sorunsuz bir şekilde dahil olabilmeleri için cezaevi sonrası destek mekanizmaları gerekmektedir. Özellikle cezaevinden çıktıktan sonra ailesi tarafından dışlanma ihtimali olan, iş bulmak için yeterli donanımına sahip olmayan ve eğitim seviyesi düşük olan kadınlara devlet tarafından iş bulma ve barınma için yeterli desteğin verilmesi gerekmektedir (Çelik, 2008).

Cezaevi Çalışanları

Cezaevi sistemi içindeki en önemli öğelerden biri çalışanlardır. Hükümlü ve tutuklularla birebir iletişim kurarak cezaevi içindeki tüm uygulamaların gerçekleştirilmesinden sorumlu olan cezaevi çalışanlarıdır. Cezaevinde çalışmak, hiyerarşik bir ilişkide otorite ve gücü simgeleyen tarafta yer almak ve bu ilişkideki rollerin gereğini yapmak anlamına gelmektedir. Cezaevi personeli özgür dünya ile kapatılmış dünya arasında yaşamaktadır. Bu iki farklı dünya arasında çelişkili konumlarda kalabilmektedirler. Cezaevlerinin toplumsal yaşamın dışında olmasından dolayı, çalışanlar da kapatılmışlığı ve dışlanmışlığı yaşamaktadırlar (Savcı, 2004).

Cezaevlerindeki infaz ve koruma memurları sayı olarak diğer meslek gruplarından daha fazladır. Hükümlü ve tutuklularla en yakın ve en çok iletişim kuran çalışanlar infaz ve koruma memurları olduğu için gerekli eğitim ve donanımına sahip olmaları önem taşımaktadır. İletişim becerileri yüksek, empati yeteneği olan, önyargısız ve kriz yönetimi yapabilecek insanlardan seçilmesi gerekmektedir. Oysaki uygulamaya bakıldığında cezaevindeki pek çok alanda görevlendirilen memurların bu özelliklere göre seçilmesi söz konusu değildir. Yaptığımız

çalışmada, kadınlarla birebir iletişim kuran ve bunu zevk alarak yapan infaz ve koruma memurlarının kadınlar tarafından daha çok sevildiği ve saygı duyulduğu gözlenmiştir. Kadınların önemsendiklerini hissetmeleri, cezaevi çalışanları ile iletişim kurma yolundaki ilk aşamadır.

İnfaz ve koruma memurlarının dışında psikolog, sosyal hizmet uzmanı ve öğretmen gibi meslek elemanları ile iletişim de önemlidir. Bu meslek gruplarının seçimi de özenle yapılmalıdır. Eğer mümkünse cezaevinde çalışması için gerekli olan donanımı alabileceği eğitimlerden geçmiş kişilerin alınması iyi olacaktır. Sadece lisans mezunu bir psikoloğun bile cezaevinde çalışmak için yeterli bilgi ve donanıma sahip olduğunu söyleyemeyiz. Belli yetkinliklere sahip olması beklenen tüm cezaevi çalışanları ve dışarıdan gelen eğitmenler için ayrıca hizmet içi eğitimler düzenlenerek özellikle uygulamadaki becerilerinin artırılması gerekmektedir. Çünkü cezaevi gibi kendine has koşulları olan ve iç dinamiği sürekli değişen kurumlarda pratikte çözüm üretme ve uygulama yapma becerisi önem taşımaktadır.

Çalışmamızda yer alan cezaevi çalışanlarının hepsi Adalet Bakanlığı bünyesinde gerçekleştirilen eğitimlere katılmıştır. Görüşme yapılan çalışanlar cezaevi yönetimi, insan hakları, öfke kontrolü, HIV-AIDS, yakın savunma teknikleri, eğitim standartları, kadına yönelik şiddet, aile eğitimi, alkol-madde bağımlılığı, intihar ve kendine zarar verme, 0-18 yaş aile eğitimleri, liderlik ve yönetim becerileri, cezaevi mevzuatı, kişisel gelişim, mesleki gereklilikler ve görevler, hükümlü psikolojisi, cezaevinde şiddet, cezaevi idaresi, eğitim faaliyetlerinin uygulanması konularındaki eğitimlere katılmışlardır. Özellikle 2000 yılında cezaevlerinde gerçekleştirilen, “Hayata Dönüş” olarak adlandırılan operasyonlardan sonra Adalet Bakanlığı’nın çalışanlara yönelik çok fazla eğitim gerçekleştirdiğinden bahsedilmektedir. Çalışanlar, uzmanlar ve akademisyenler tarafından verilen, mesleki becerilerini arttıracak, cezaevinde çalışanların ve cezaevlerinin bulundukları gerçek koşullara uygun, hükümlüyle iletişimi kolaylaştıracak, daha farklı konularda eğitimlere ihtiyaçları duyduklarını belirtmektedirler. Ayrıca çalışanların süpervizyon ya da danışmanlık alma talepleri de bulunmaktadır. Bu beklentilere bakıldığında, çalışanların varolan uygulamaların eksik ve yetersiz kaldığı noktaların farkında olduğu görülmektedir. Bu yönde talep geliştirip bunu dile getirmeleri önem taşımaktadır.

Cezaevi çalışanlarıyla ilgili gözlenen bazı durumları aktarmak gerekmektedir. Çalışanların, yaşadığı eziyet yüzünden öldüren kadınlara diğerlerinden farklı baktıkları görülmektedir. Pek çok kadın için “Aynı durumda olsam ben de aynı şeyi yapmak zorunda kalırdım” dedikleri belirtilmelidir. Fakat gasp, hırsızlık gibi suçları işleyen kadınlar için bir acıma duygusu hissetmedikleri görülmektedir. Kadınları ve işledikleri suçları, kadını suç işlemeye iten nedenleri ve yaşam koşullarını göz önüne alarak değerlendirdikleri gözlenmiştir. Anlık bir kararla, kendini korumak için suç işlemiş kadınlar, (öldürme suçu) diğerlerine göre (gasp,

hırsızlık vb. suçlar) daha az suçlu görülmektedirler. Hatta kadınların öldürmek zorunda kaldıkları erkeklerin suçlu olduğunu düşünen çalışanlar vardır. Ayrıca çalışanların, cezaevinde çalışan kadınlara daha olumlu baktıkları görülmektedir. Bu kadınların bir şeyler yapmak için adım attıklarını, çaba gösterdiklerini, koğuştaki boş oturacaklarına hem para kazanıp hem de vakit geçirdiklerini ifade etmişlerdir. Cezaevi personeli için geçerli olan başka bir durum ise yaptıkları işten memnun olduğu gözlenen çalışanların insanlara yardım etmekten dolayı manevi bir huzur duymalarıdır. Böyle bir hissi yaşadığı düşünülen çalışanların cezaevinin tüm zorluklarına rağmen yaptıkları işten tatmin olabildikleri ve kadınlarla iyi iletişim kurabildikleri görülmektedir.

Çalışmamıza katılan cezaevi çalışanlarının cezaevinde yaşadıkları sorunlar arasında cezaevlerinin merkeze uzak olması, sıkı güvenlik tedbirlerine maruz kalmaları ve kadınların sorunları yer almaktadır. Özellikle Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu gibi cezaevi kampüsü içinde yer alan kurumlar merkezden oldukça uzak, çok geniş alanlara konumlandırılmaktadır. Retina taraması, parmak izi alımı gibi güvenlik sistemleri ve belli kıyafet, takı, toka gibi eşyaların kullanılamaması gibi yasakları içeren yüksek güvenlik önlemleri olan bu kampüs cezaevleri, çalışanlar için de sıkıntı verici durumlar yaratmaktadır. Saruç'un (2013) yaptığı çalışmada da cezaevi çalışanlarının cezaevlerinin şehir dışında olmaları ve yoğun güvenlik tedbirleri nedeniyle tükenmişlik yaşadıkları belirtilmiştir.

Ankara kapalı ve Denizli açık cezaevindeki çalışanlar arasında kadın-erkek ilişkileri bakımından geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin olduğu görülmektedir. Cezaevi çalışanları, kadın çalışanların duygusallıklarından, kapris yapabildiklerinden, aile ilişkisini cezaevine taşıyabildiklerinden, kendi aralarındaki sorunlardan ve otoriter ilişkilerde erkekler kadar iyi olamadıklarından bahsetmektedirler. Ayrıca ast-üst ilişkilerinde erkekler için kadından emir almanın erkekten emir almaktan daha zor olduğunu dile getirenler de olmuştur. Bu yorumları hem kadın hem de erkek çalışanların yaptığını belirtmek gerekir. Kadın çalışanların kadınlar için yaptıkları yorumların kimi zaman erkeklerin yorumlarından daha sert ve acımasız olduğu görülmektedir. Özellikle yönetici konumundaki kadınların disiplini sağlamak ve otoriteyi ellerinde tutmak için isteyerek ya da mecburen erkeksileştikleri gözlenmektedir. Cezaevlerinden kurumsal olarak çok net ve kesin bir idari çizgi sürdürmeleri beklenmesi, yöneticilerin de aynı sertlikte olmaları beklentisi yaratmaktadır. Bu disiplini ve otoriteyi sağlayacak yöneticilerin, iletişime açık, güler yüzlü ve hata kaldırabilen kişiler olabileceği düşünülmemektedir. Oysaki kadınların cezaevindeki tüm çalışanlarla iletişim kurma istekleri olduğu görülmektedir.

Cezaevinde çalışıyor olmak, çalışmamıza katılan cezaevi çalışanlarının aileleri ve sosyal çevreleri tarafından merak ve korkuyla karşılanmaktadır. Çalışanlar işlerinin insanlar tarafından çok anlaşılmadığını düşünmektedirler. Cezaevinde çalışmayı neden tercih ettiklerini anlayamamaktadırlar. Tabii ki bazı çalışanlar için cezaevinin tercih değil bir mecburiyet olduğu

da unutulmamalıdır. Özellikle infaz ve koruma memurları, meslekleriyle ilgili insanların eksik bilgisi olduğunu, meslek olarak tanınmadıklarını, “gardiyan” diye anıldıklarını ve eski gardiyan imajı insanlar tarafından sevilmediği için pek çok kişi tarafından olumsuz karşılandıklarını belirtmişlerdir.

Cezaevi çalışanlarının gerçekleştirilen rehabilitasyon çalışmaları ile ilgili yorumlarına bakıldığında hepsinin çalışmaların gerekliliği konusunda hem fikir olduğu görülmektedir. Çalışmaların, kadınların pişmanlık duymalarını, iş öğrenmelerini, kendilerine güvenmelerini, kendilerini farketmelerini, yeteneklerini ortaya çıkarmalarını, cezaevinde verimli vakit geçirmelerini sağladığı ve dışarıya çıktıklarında iş bulma ve çalışma anlamında olumlu katkıları olacağı için gerekli olduğunu düşünmektedirler. Kadınlarla rehabilitasyon çalışması yürüten bazı infaz ve koruma memurları ile eğitim ve psiko-sosyal servis çalışanlarından bazılarının rehabilitasyon faaliyetleri ile ilgili farkındalık düzeylerinin diğer çalışanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Cezaevi çalışanları, çalışmaların uygun içerik, gerekli uzmanlık, tespit edilen ihtiyaçlar ve cezaevinden çıktıktan sonraki süreçte olan etkisi doğrultusunda kurgulanmasının önemini vurgulamaktadırlar. Çalışanların konuyla ilgili gelişmeleri takip ederek gözlem yaptıkları, var olan çalışmalara eleştirel yaklaştıkları ve uygulamada kendilerini geliştirdikleri gözlenmektedir. Bu algının kişisel olarak geliştiği görülmekle birlikte cezaevindeki tüm çalışanların bu yönde bir algı geliştirebilmesi için çalışanlarla özel olarak çalışmalar yapılması gerekliliği kaçınılmazdır.

Rehabilitasyon çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen standart etkinliklerin uygulanması dışında, kurumsal olarak işbirliği yapılan sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler de bu kapsamda çalışmalar, projeler geliştirip cezaevlerinde uygulayabilmektedirler. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un 77. maddesine göre “hükümlülerin iyileştirilme çabalarında başarıya ulaşılması için dernekler, vakıflar ve gönüllü kişi ve kuruluşlar ile işbirliği yapılabilir. Kamu kurum ve kuruluşları bu maksatla olanakları ölçüsünde, gerekli yardımları yapmakla yükümlüdürler”. Yaptığımız çalışmada cezaevi çalışanlarına söz konusu kurumsal işbirlikleri kapsamında cezaevinde gerçekleşmesini istedikleri çalışmalar sorulduğunda, somut çıktılarını görebilecekleri, cezaevinin ihtiyaçlarını analiz ederek planlanmış, ihtiyaca yönelik projeler görmek istediklerini dile getirmişlerdir. Görüşme yaptığımız cezaevi çalışanları projelerin kurgulanmadan önce cezaevindeki koşulların, iç işleyişin ve kurumun kendine has özelliklerinin anlaşılması gerektiğini özellikle belirtmektedirler. Ayrıca cezaevi çalışanlarına ve özellikle kadınlarla birebir iletişim halinde olan infaz ve koruma memurlarına yönelik psikolojik destek ve özel eğitimleri içeren projelerin de gerekli olduğunu düşünenler vardır. Çalışanların kendileri için bu tarz çalışmalar talep etmeleri önemli görülmektedir.

Kurumsal işbirlikleri kapsamındaki projelerin cezaevlerinde gerçekleştirilmeden önce ve sonrasında gözden geçirilip değerlendirilmesinin önemine başka çalışmalarda da değinilmektedir. Akademisyenlerin proje hazırlama, yürütme ve değerlendirme aşamalarında cezaevi ve Adalet Bakanlığı birlikte çalışmasının önemi belirtilmektedir (Arachchige, Shiroma ve Niriella, 2010).

Çalışmamıza katılan cezaevi çalışanları arasında kadınlar için yapılan çalışmaların cezaevi sonrasındaki süreçte de gerekli olduğunu belirtenler olmuştur. Bu süreçle ilgili olarak bir destek mekanizmasının gerekliliğinden bahsetmektedirler. Yalnızca bazı kadınları sivil toplum kuruluşlarına ve denetimli serbestlik müdürlüklerine yönlendirdiklerini belirten bazı çalışanlar cezaevi sonrasındaki süreçte dışarıda bir sistem oluşturulmasıyla cezaevinin ıslah edici özelliğinin tamamlanacağını düşünmektedirler. Cezaevi sonrasındaki süreçte de sivil toplum kuruluşları ve üniversite gibi kurumların çalışmalar yapması önemlidir. Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği'nin 37. maddesine göre iyileştirme çalışmaları, diğer kurumlarla ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içerisinde, bireysel görüşme, grup çalışması, boş zamanların yapılandırılması, yükümlülerin meslek kursları ve eğitim programlarına katılmalarının sağlanması gibi faaliyetlerle gerçekleştirilir. Bazı çalışanlar, cezaevinden çıktıktan sonraki süreçte kadınlar için bir destek sisteminin oluşturulması ve bu süreçte kadınlara mesleki anlamda yeterlilik sağlayacak projelerin yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu farkındalığın uygulamaya geçmesi için cezaevi çalışanlarının da girişimlerde bulunması yararlı olacaktır. Dışarıdan gelecek kurumsal işbirliklerini beklemek yerine hem cezaevi içinde hem de cezaevi sonrasında yapılmasını öngördükleri çalışmalar için ilgili kurumlarla iletişime geçerek onlara gerekli desteği vermeleri önemli görülmektedir. Cezaevi koşullarını bilmeden, ihtiyaca yönelik olmayan çalışmaların gelmesinden şikayet etmemek için tespit edilen ihtiyaç ve gereksinimlere yönelik olarak ilgili kurumlarla iletişime geçip işbirliği talep edilmesi her iki taraf için de kolaylaştırıcı bir süreç olacaktır. Sivil toplum kuruluşları ve üniversite gibi kurumların cezaevinde çalışma yapmak için girişimde bulunmaları da zaman zaman zorlu bir süreç olabilmektedir. Cezaevlerinde güvenlik sınırlamaları nedeniyle gerekli bilgiyi alamadan dışarıdan görüldüğü kadar bilgiyle kurgulanan çalışmalar çoğu zaman beklenen etkiyi yaratmamaktadır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ile Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu'nda gerçekleştirilen çalışmada, kadın cezaevlerindeki koşulların kadınlar için uygunluğunu değerlendirerek cezaevlerinde uygulanan rehabilitasyon programlarının etkisini feminist eleştiriyi kullanarak araştırma amacıyla yola çıkılmıştır. Bu amaçla çalışmada cezaevindeki söz konusu koşulların durumu ve bu koşulların cezaevinde kalan kadınlar üzerindeki etkileri üzerine toplumsal cinsiyet bakış açısıyla çalışılmıştır. Açık ve kapalı cezaevlerinin farklı koşullarının kadınlar üzerindeki etkilerinin karşılaştırılması yapılmıştır. Kadınların cezaevlerindeki durumlarına ilişkin elde edilen verilere ve farklı koşullara dayanarak varılan sonuçlar ve öneriler aşağıda sunulacaktır.

Cezaevleri kadınlar ve erkekler için farklı yaşam deneyimlerini ifade etmektedir. Rehabilitasyon programları, sağlık ihtiyaçları, güvenlik ve cezaevlerinin mimarisi gibi cezaevindeki genel koşulların ve kadınlara özgü olan hamilelik, çocuk sahibi olma, aile ile ilişki, cezaevindeki diğer kadınlarla ilişki, tahliye sonrası yeniden uyum süreci gibi cinsiyete özgü konuların kadınların gereksinimleri ve ihtiyaçları doğrultusunda özel olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Mimari, güvenlik ve diğer özellikleri açısından yetişkin erkeklerin ihtiyaçlarına göre düzenlenmiş olan cezaevleri, kadınların ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Kadın cezaevlerinin fiziki yapıdan personel eğitimine kadar pek çok alanda kadın odaklı bir yaklaşım ile ele alınması gerekmektedir. Ayrıca kadınlara yönelik ayrımcı uygulamalar ve toplumsal normları önleyici çabalar güçlendirilmelidir. Tüm bu konuların toplumsal cinsiyet temelinde, yapılandırılması önem taşımaktadır. Cezaevlerindeki LGBTİ (lezbiyen, gey, biseksüel, trans, interseks), yaşlı, yabancı, hasta ya da engelli insanların da farklı ihtiyaçları üzerinde çalışılması önemlidir. Fakat çalışmamızda yalnızca genel olarak kadınların cezaevlerindeki durumları üzerinde durulmuştur¹².

Varolan ceza infaz sisteminde kadınlar görmezden gelinmiş, göz ardı edilmiş ya da gözden kaçırılmıştır. Erkekler göre kurgulanmış olan cezaevleri kadınların ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Bunun sonucunda kadınlar için cezaevi her anlamda daha zorlayıcı olmaktadır. Çalışmanın amacı, kadın cezaevlerinin kadınlar için uygunluğunu değerlendirerek kadın cezaevlerindeki işleyişi ve uygulanan rehabilitasyon programlarının etkisini feminist eleştiriyi kullanarak araştırmaktır. Araştırmada cezaevindeki koşulların durumu ve bu koşulların cezaevindeki kadınlar üzerindeki etkileri üzerine toplumsal cinsiyet bakış açısıyla çalışılmıştır.

¹² Bu konuda yapılan çalışmalar için bkz: <http://lgbthapiste.wordpress.com/>, <http://hapisteyabanci.wordpress.com/>, <http://hapisteengelli.wordpress.com/>, <http://hapisteyasli.wordpress.com/>

Türkiye’de kadın suçluluğu ve genel olarak suçluluk ve cezaevleri üzerine yapılan çalışmaların sayısının artması gerekmektedir. Toplum tarafından “kapalı kutu” olarak algılanan cezaevlerinin, kendi haline bırakılmaması önemlidir. Bunun nedeni hem bu kurumlarda kapasitesine oranla yeterli sayıda uzman personel çalışmaması hem de suçluluk alanında farklı disiplinlerden, farklı uzmanlıklarda insanların desteğinin gerekli olmasıdır. Bu noktada, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, meslek örgütleri ve benzeri kuruluşlar cezaevlerinde çalışmalar yapmalı, Adalet Bakanlığı da dışarıdan destek almak konusunda açık olmalıdır. Cezaevlerinin, “suçluların kapatıldığı bir yer” olarak kurgulandığı sürece “suçluyu toplumdan uzak tutma” işlevi dışında sağlayacağı yararın çok az olduğu düşünülmektedir. Cezaevlerinin “bir yaşam biçimi” olarak kurgulanması ve “özgürlük” dışında mahrum kalınan herhangi bir hakkın olmaması önemlidir. Kanaatimizce, bunu yaparken suçluların “iyileştirilmesi” gereken “hasta” kişiler olarak kabul edilerek marjinalleştirilmeleri, iyi niyetli çabaların istenmeyen sonuçlar doğurmasına neden olabilir. Çünkü cezaevindeki insanların ruhsal ya da fiziksel durumları, sosyal ilişkileri ve ekonomik durumları düzeltilmesi, iyileştirilmesi gereken, olağan dışı özellikte olmak durumunda değildir. Suçun, yalnızca toplum tarafından dışlanan ve belli özellikteki insanların karışacağı bir davranış biçimi olmadığı düşünülmektedir. Suç işleyen insanların ve suç olgusunun bireysel, ekonomik ve toplumsal pek çok koşuldan bağımsız olarak ele alınamayacağı unutulmamalıdır.

Ceza infaz sistemi ile ilgili çalışmalar öncelikle erkeklerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak kurgulanmıştır. Bunun nedeni olarak da cezaevindeki kadınların sayısının az olmasından bahsedilmektedir. Bu durum kadınların cezaevindeki ve tahliye sonrasındaki ihtiyaçlarının gerektiği gibi karşılanmasını engellemektedir. Kadınların cezaevinde geçirdikleri süreyi en verimli şekilde değerlendirmelerini sağlayacak eylem, kadınların gereksinimleri ve ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanmış, gönüllü katılıma dayanan, içerik olarak hedef katılımcılara hitap eden, toplumsal cinsiyete duyarlı ve hak temelli olarak kurgulanan rehabilitasyon etkinliklerine katılmak olacaktır. Cezaevlerindeki uygulamalara bakıldığında bu çalışmaların yeteri kadar etkili olmadığı görülmektedir. Gerek içerik gerekse uygulama bakımından fark edilen bu yetersizliğe, bazı etkinliklere katılımın zorunlu olmasının da eklenmesi durumu daha da çekilmez hale getirebilmektedir. Cezaevindeki erkekler de dahil olmak üzere herkes için geçerli olan bu koşulların ötesinde kadınlara özgü ihtiyaçlara yönelik yapılandırılmış rehabilitasyon etkinlikleri bulunmamaktadır.

Rehabilitasyon çalışmaları ile ilgili kanun, yönetmelik ve genelge gibi yasal düzenlemelerin bütüncül bir şekilde ele alınarak kurgulanması, kavramlarda birlik ve bütünlük olması önemlidir. Eğitim ve psiko-sosyal çalışmalar olarak ayrılan rehabilitasyon çalışmalarının yasal düzenlemelerde genel olarak eğitim başlığı altında geçtiği, psiko-sosyal çalışmaların eğitimin alt başlığı gibi algılandığı görülmektedir. Bu durumun psiko-sosyal çalışmaların yalnızca bireysel

görüşmelerden ibaret olduğu düşüncesinden kaynaklandığı söylenebilir. Oysaki psiko-sosyal çalışmalar sadece bireysel görüşmelerden ibaret değildir. Grup görüşmesi, grup terapisi, sanat terapisi, psiko-drama çalışmaları gibi uzun süreli ve belli bir programı olan etkinlikler de psiko-sosyal çalışmalar içinde yer almaktadır. Bu çalışmalara gerekli önemin verilmesi gerekmektedir.

Kadınlarla ilgili rehabilitasyon çalışmalarının geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine göre kurgulanması en çok görülen açmazlardan biridir. Çocuk ve aile bireylerinin bakımı ile ev içi işlerin sorumlusu olarak algılanan kadınlar için ilk akla gelen faaliyetler genellikle dikiş-nakış, yemek yapma, hasta bakımı gibi çalışmalardır. Bu çalışmalar, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretilmesine neden olmaktadır. Kadınları ev içi işlere bağımlı kılmak yerine kadınların cezaevinden sonra da faydasını görebileceği, nitelikli işlerde yer alarak istihdama dahil olmasını destekleyecek çalışmaların tercih edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle bilgisayar, bilgi teknolojileri, medya, tasarım, mikro kredi kullanımı, muhasebe ve yabancı dil gibi alanlarda yapılacak olan eğitimler kadınlar için daha işlevsel olacaktır. Özellikle daha önce çalışmamış kadınların bu konudaki bakış açılarını genişletmek ve cezaevinde olmanın dezavantajını eğitimlere katılarak avantaja çevirmek önemlidir.

Cezaevlerinde gerçekleştirilen eğitimlerin ya da üretim yapılan atölyelerin kadınlar tarafından zaman geçirmek için oyalayıcı bir araç olarak görülmemesini sağlamak öncelikle uygulayıcıların ve öğretmenlerin bu konudaki istek ve inançları ile gerçekleşebilir. İçeriği, uygulamaları ve gerekli materyaller ile yeterli bilginin verildiği, uygulayıcının isteyerek aktardığı eğitim, konferans gibi etkinliklerde kadınların motivasyonları yüksek olacaktır. Cezaevindeki kadınların dış dünya ile iletişimini sağlayan önemli kişilerden birinin etkinliklerdeki öğretmen ya da uygulayıcı olduğu unutulmamalıdır. Bu ilişkinin iyi olması hem öğrenme süreçlerini kolaylaştırıcı hem de motive edici bir durumdur.

Kadınların erkeklerden farklı ihtiyaçları olmasının yanında her kadının da yaşam deneyimi, eğitimi, sosyal çevresi ve kültürel değerleri bakımından farklı ihtiyaçları olduğu unutulmamalıdır. Bu bakımdan bireyselleştirilmiş planlamaların yapılması gerekmektedir. Cezaevine giren herkesin ihtiyaç ve gereksinimlerinin cinsiyet temelinde ve bireysel düzlemde irdelenerek cezaevinde geçirilecek tüm süreci kapsayan ve tahliye için gerekli hazırlıkları da içeren bir program oluşturulmalıdır. 2008- 2010 yılları arasında Adalet Bakanlığı'nın gerçekleştirdiği "Önce Çocuklar-Çocuk Koruma Mekanizmalarının İl Düzeyinde Modellenmesi Projesi" kapsamında geliştirilen, Bakanlık tarafından halen üzerinde çalışmaların sürdüğü ve henüz uygulamaya geçmeyen Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi (BİSİS) ile bireyselleştirme çalışmalarının yapılması beklenmektedir. Pilot çalışmaların cezaevindeki çocuklar ve gençlerle yapıldığı sistem ile cezaevindeki herkesin bireysel olarak değerlendirilerek ihtiyaç ve risk düzeylerinin saptanması ve buna uygun bireysel rehabilitasyon planlarının yapılması amaçlanmaktadır. Bireyselleştirme çalışmaları kapsamında öncelikle ele alınması gereken

konulardan birinin rehabilitasyon etkinliklerinin içerik ve uygulamaları olduğu düşünülmektedir. Hali hazırda cezaevlerinde uygulanan etkinlikler, bireyselleştirme çalışmalarına göre hazırlanıp uygulanmadığı için çalışmaların gerçekleştirilmesinde sıkıntı yaşanabileceğinin ve sistemin oturtulabilmesi için gerekli alt yapı çalışmalarının yapılması gerektiğinin göz önüne alınacağı düşünülmektedir.

Kadınların şiddet deneyimi, mağduriyet durumu, suç geçmişi gibi konular dikkate alınarak bireyselleştirilmiş programlar oluşturulmalıdır. Bireyselleştirilmiş sistemin gerekliliğini gösteren önemli noktalardan biri de eğitimidir. Cezaevlerindeki kadınların hepsinin aynı eğitim seviyesinde olduğunu varsayarak düzenlenen etkinliklerde kadınların sıkıldıkları, ilgilenmedikleri ya da anlamadıkları görülmektedir. Gerçekleştirilen etkinliklerde farklı eğitim seviyelerinde olan kadınlarla aynı içerikle çalışmanın zor bir durum olduğunu kabul etmek gerekir. Özellikle de konferans, bilgi yarışması gibi bazı etkinliklere tüm kadınların katılmak zorunda olduğu düşünüldüğünde, bu tarz etkinliklerde ortak noktayı bulmak için daha sade ve basit ama bazen de mecburen daha anlaşılabilir bir dilin kullanılması zorunlu olmaktadır. Bu durum bazı kadınların sıkılmasına, bazılarının da konuyu anlamamasına neden olmaktadır. Bu tarz etkinliklerin küçük gruplar halinde ve isteğe bağlı olarak yapılması hem kadınların soru sorup bilgi edinebilmelerini hem de aktarım yapan kişinin anlattığı konuyu kadınlara geçirebilmesinde daha az sorun yaşamasını sağlayacaktır. Fakat böyle bir uygulama yapıldığında katılımcı bulmakta zorluk yaşanacağı cezaevi çalışanları tarafından en çok öne sürülen konulardan birisidir. Bakanlığın zorunlu tuttuğu, yapılması gereken etkinlikler ve bu etkinliklere katılım zorunluluğu olduğu için cezaevi yönetiminin kurslar dışında bu etkinliklerde isteğe bağlı katılımı uygulaması mümkün olamamaktadır¹³. Bu noktada bazı etkinlikler için kadınlar arasında bir “akran eğitimi”, çözüm önerisi olarak sunulabilmektedir (UNODC, 2008). Belli becerilere ya da eğitime sahip kadınlar, alacakları eğitmen eğitimi ile diğer kadınlar için eğitimler düzenleyebilir. Fakat burada kadınlar arasındaki eşitlikçi ortamın korunmasına ve hiyerarşik ilişkilerin oluşmamasına dikkat etmek gerekir.

Gerçekleştirilen uzun süreli etkinliklerin hepsi Halk Eğitim Merkezi müfredatları doğrultusunda uygulanmaktadır. Halk Eğitim dışında üniversite ve sivil toplum kuruluşlarından uzman kişilerin de özellikle psikoloji ve kadın sağlığı konularında vereceği konferanslar önemli görülmektedir. Uzun süreli etkinlikler için, içeriğinin cezaevi çalışanları ile birlikte hazırlanacağı, üniversite ve sivil toplum kuruluşlarının uygulayacağı programlar düzenlenebilir. Bu kurumlardaki kendi alanlarında uzman olan kişilerin cezaevlerinde yapacakları uygulamaların Halk Eğitim Merkezi öğretmenlerinin aktarımlardan daha güçlü olacağı söylenebilir.

¹³ Detaylı bilgi için: 46/1 Nolu Genç ve Yetişkin Hükümlü ve Tutukluların Eğitim ve İyileştirilme İşlemleri ve Diğer Hükümler Hakkında Genelge

Sivil toplum kuruluşlarının ve üniversitelerin cezaevlerinde etkin bir şekilde çalışma yapmalarına olanak sağlanmalıdır. Kadınların dış dünya ile iletişimlerini sağlayan kanallardan biri olan bu kuruluşların eğitim, psiko-sosyal destek, sağlık, istihdam, tahliye hazırlanma gibi konularda kadınlara destek vermeleri teşvik edilmelidir. Cezaevi çalışanları ve cezaevindeki kadınlarla yapılacak görüşmelerden sonra geliştirilecek projeler, etkisi ve sürdürülebilirliği anlamında önemli katkı sağlayacak çalışmalar olacaktır. Cezaevindeki kadınların haklarının korunması ve cezaevlerinde şeffaflığın sağlanması açısından özellikle kadın çalışmaları alanlarında uzman olan sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerin ilgili birimlerinin çalışmalar yapmaları ve kamuoyu ile paylaşımları önem taşımaktadır.

Rehabilitasyon çalışmalarından kadınlar için yarar sağlanması isteniyorsa feminist sosyal çalışmalar yol gösterici olacaktır. Kadın deneyimini ve toplumsal cinsiyeti referans alan, eşitlik, işbirliği ve güçlendirmeye dayalı bu çalışmalar, cezaevindeki kadınları eğitmek ya da iyileştirmek için değil, kadınların kendi tercihleri doğrultusunda paylaşımda bulunmaları amacıyla kurgulanmalıdır. Küçük gruplar halinde olması ve katılımcılar ile uygulayıcı/uzman arasında hiyerarşik ilişkiler olmaması da kadınların çalışanlarla aralarındaki hiyerarşik algıyı kırmak adına önemlidir. Kadınların ihtiyaçlarını dikkate alan ve kadınlara yönelik feminist sosyal çalışmalar için cezaevi çalışanlarının yeterli donanıma sahip olamayabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle özellikle üniversitelerden konuyla ilgili destek alınması önemli görülmektedir.

Cezaevindeki yaşamın programlanması hem kadınlar hem de çalışanlar için önemlidir. Zaman kavramının farklı algılandığı cezaevinde her gün birbirinin aynı geçmektedir. Dışarıdaki yaşamlarına benzer günlük işlerde zaman geçiren kadınlar için cezaevi sonrasındaki süreçte toplumsal yaşama uyum sağlamaları daha kolay olacaktır. Cezaevi içindeki hayatın da dışarıdaki gibi uyku, çalışma, özel hayat ve boş zamana ayrılacak şekilde kurgulanması günlük planlama yapmayı kolaylaştıracaktır. Bu programa sadece gönüllü olan kadınların katılması gerektiği ve zorunlu tutulması durumunda olumsuz etkiler yaratacağı unutulmamalıdır. Böyle bir günlük program içinde yaşamak ve gelir sağlamak isteyen kadınlar için cezaevlerindeki atölyeler çok önemlidir. Fakat atölyelerin kapasitelerinin yeterli olmaması ve elde edilen gelirin çok düşük olması gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. İsteyen herkesin bu imkandan faydalanabilmesi için kadınlar arasında en azından rotasyon yapılması önemlidir. Fakat asıl çözümün, nitelikli iş alanlarının sayısının çeşitlendirilmesi ile atölyelerin fiziksel kapasitenin artırılacak şekilde yeniden düzenlenmesinde olduğu görülmektedir. Çalışmanın ve dolayısıyla kazanılan gelirin kesintiye uğramaması için belli firmalarla anlaşılıp iş alınarak daha uzun süreli hale getirilebilir.

Cezaevinde çalışmanın yanında kurum dışında çalışma, tahliye sonrası süreçte çalışma yaşamına daha kolay girebilmeyi sağlayabilecek bir fırsattır. Gün içinde dış dünya ile iletişim

halinde olmak cezaevi ortamından uzaklaştıracağı için psikolojik olarak iyi gelecektir. Hem iş hayatı hem sosyal hayat anlamında cezaevi dışındaki hayata dair izlenimler elde etmek bile tahliye sonrasında önemli kazanımlar sağlayacaktır. Bu olanaktan faydalanmak hem kadın hem de erkeklerin hakkı olmakla birlikte uygulamalara bakıldığında kadınların bu haktan faydalanamadıkları görülmektedir. Adliyelerin çay ocağı, kantini gibi alanlarında çalışma imkanı bulan erkekler bulunmaktadır. Kadınlar, kendileri için uygun iş alanı bulunamaması, kadınların dışarıda çalışmalarının aileleri tarafından uygun görülmemesi, kadınların güvenliklerinin sağlanmasının zor olması gibi nedenlerle dışarıda çalışma fırsatını elde edememektedirler. Oysa ki Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük'te geçtiği üzere açık cezaevlerinde bulunanlar ile kapalı cezaevlerinde bulunup da açık cezaevlerine ayrılmaya hak kazanmış hükümlüler, kurum dışındaki iş alanlarında çalıştırılabilirler. Açık cezaevlerinde bulunanlar cezaevi görevlileri gözetiminde, kapalı cezaevinde bulunanlar ise iç ve dış güvenlik görevlilerince alınacak tedbirler altında çalıştırılırlar (madde 30).

Cezaevindeki önemli meselelerden biri, mahkumların kendi sosyal kimlik özelliklerini bertaraf ederek kurum kimliği ya da mahkum kimliği diyebileceğimiz farklı bir kimlik edinmeleri sonucunda sosyal hayatla ilişkilerinin zayıflaması ya da kopmasıdır. Toplumsal yaşamı bir tiyatroya benzeten Erving Goffman (2009) her sosyal ortam veya kişiler arası ilişki bağlamı için sosyal davranışın o ortama uygun bir kalıbının olduğundan bahseder. Herkes sosyal ilişkilerinde kendisi için en uygun durumsal kimliği oluşturmaya çalışır. Bu kimlik oluşumunda ortama uyum sağlayarak kendini kabul ettirme çabası vardır. Cezaevinin de Goffman'ın kimlik oluşum süreciyle örtüşen sosyalleşme sürecinin en keskin hatlarıyla yaşandığı yerlerden biri olduğu söylenebilir. “Tarihsel Süreç İçinde Cezalandırmanın Mekânsal/Kurumsal Boyutları” bölümünde bahsettiğimiz gibi Goffman'a göre belli bir durum tanımı sunmak için işbirliği yapan oyuncuların hangi rolü nasıl oynayacağı veya hangi rolleri kimin oynayacağı, kurumda önceden belirlenmiş hedeflere ulaşmak amacıyla bilinçli olarak örgütlenmiş bir faaliyetler sistemi içinde belirlenmiştir. Cezaevinde de gündelik yaşamın bir parçası olan bu roller zamanla içselleşerek kişinin de bir parçası olur. Özellikle sosyal hayatın temel gereksinimlerinden olan kadın ve erkek ilişkilerinden cezaevi sürecinde kopmamak için olası uygulamalar üzerinde düşünülmesi faydalı olabilir. Cezaevinde uzun süre yalnızca kadınlarla iletişim kurmak durumunda kalan kadınlar, cezaevi sonrasındaki sosyal hayatlarında erkeklerle iletişim kurma konusunda sorun yaşayabilirler. Bu nedenle özellikle kapalı cezaevlerinde gündeme gelen kadınların eşleri ve çocukları ile görüşmelerini sağlayan “eş görüşmesi ödülü” ve “aile görüşmesi ödülü” gibi çalışmaların geliştirilmesi önemlidir. Mart 2013'te yürürlüğe giren Hükümlü ve Tutukluların Ödüllendirilmesi Hakkında Yönetmelik'in 11. maddesinde belirtildiği üzere kapalı cezaevindeki hükümlü ve tutuklulara en geç 3 ayda 1 kez olmak üzere 3 saatten

24 saate kadar eşleriyle kurumun bu tür ziyaretler için ayrılan bölümünde, personelin yakın nezareti olmaksızın mahrem şekilde eş görüşmesi ödülü verilebilmektedir. Kamuoyunda “pembe oda” olarak geçen bu uygulama sonucunda 2014 Mart ayında ilk kez bir çiftin bebek sahibi olduğu bilinmektedir¹⁴. Uygulamanın özellikle her iki tarafın da isteğiyle olması ve gerekli güvenlik önlemlerinin alınarak kişisel mahremiyetin korunması konusunda son derece özen gerektirdiğine dikkat çekmek gerekir. Ayrıca ilgili yönetmelik kapsamında sosyal hayatla ilişkilerin devam etmesi için haftalık açık ve kapalı ziyaret süresini uzatma, kapalı ziyaret yerine açık ziyaret yapma, ziyaret sürelerini toplu olarak kullanma ve haftalık telefonla görüşme sayı ve süresini artırma gibi düzenlemeler de bulunmaktadır. Bu düzenlemelerin cezaevlerinin fiziki yapısı, personel sayısı, mali ve sosyal imkanları çerçevesinde uygulanabilir olduğu da göz önüne alınarak söz konusu uygulamaların ayrıcalık değil temel hak olduğunun üzerinde durulması önemlidir.

Cezaevindeyken dışarıda çalışarak ya da sosyal hayattaki ilişkilerinin bir kısmını cezaevinde de devam ettirerek dış dünya ile iletişim halinde olmanın, cezaevinden çıktıktan sonrası için kolaylaştırıcı bir etkisi olacağı düşünülmektedir. Kadınların belli zamanlarda uygun ortamlarda eşleri, çocukları, aileleri, arkadaşları ve iş çevresi ile zaman geçirmesinin sağlanması cezaevindeki mekânsal kopukluğun ilişkilerde en aza indirilmesi için önemlidir. Ziyaretçiler için konaklama sağlanması da üzerinde çalışılması gerek bir konudur. Türkiye’de erkek cezaevlerine göre kadın cezaevlerinin çok az sayıda olması, kadınların çoğu zaman kendi yaşadıkları yerden uzakta bir yerde cezaevinde kalmalarına neden olmaktadır. Bu durum yol masrafı ve kalacak yer sorunu olduğu için kadınların ziyaretçilerinin gelmemesine neden olabilmektedir. Böylelikle kadınların aile ve sosyal çevreleri ile ilişkilerini sürdürmeleri güçleşmektedir. Ayrıca açık cezaevinde izinlerin daha uzun ve sık olması, izinlerde yol ve benzeri harcamalar için maddi destek sağlanması da düşünülebilir.

Bazı kadınların 6 yaşına kadar olan çocukları ile birlikte cezaevinde olmaları özellikle üzerinde durulması gereken konulardan biridir. Cezaevleri çocuklar için uygun mekânlar değildir. Bu nedenle çocuklara yönelik kreş, oyun odası gibi uygun mekânlar oluşturulması ve sağlıklı bir gelişim süreci gösterebilmeleri için gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Türkiye’deki kadın cezaevlerinden sadece 2 tanesinde kampüs içi kreş uygulamasının mevcut olduğu ve bu kreşlere sadece 3-6 yaş arası çocukların alındığı belirtilmektedir. 0-3 yaş arası çocuklar bütün gün anneleri ile koğuştaki vakit geçirmektedirler (TÇYÖV, 2012). Diğer kadın cezaevlerinde ve tüm yaş gruplarındaki çocuklar için de ilgili mekânsal ve eğitimsel düzenlemelerin yapılması ve varolan kreşlerin de aktif olarak kullanılması önemlidir. Bu birimlerde çalışacak olan kişilerin gerekli uzmanlığa sahip ve cezaevi çalışmaları konusunda

¹⁴ Bkz: “Pembe odanın ilk bebeği doğdu”, <http://www.haberturk.com/gundem/haber/933755-pembe-odanın-ilk-bebegi-dogdu>, 29.03.2014.

deneyim sahibi olmasının tercih edilmesi veya gerekiyorsa konuyla ilgili uzmanlardan eğitim alması gerekmektedir. Cezaevindeki çocukların diğer aile bireyleri ile de iletişimi kesilmemelidir. Cezaevi uzmanları tarafından aile ile görüşmeler yapılmalı ve eğer dışarıdaki koşullar uygun ise çocuk mümkün olduğunca dışarı gönderilmelidir. Finlandiya'daki kadın cezaevlerinde bu konudaki örnek uygulamalardan birine yer verilmektedir. Ülkedeki kadın cezaevlerinin bir bölümü anne ve çocuklara ayrılmıştır. Anne-çocuk ünitelerinde anne, çocuğunun bakımından birincil sorumlu olan kişi olmakla birlikte bu ünitelerde anneyi sürekli olarak destekleyen sağlık çalışanları da bulunmaktadır. Kadınlar, kapalı cezaevlerinde 2, açık cezaevinde ise 3 yaşına kadar olan çocuğunu yanına alabilmektedir. Ancak çocuğun bakımı ile ilgilendiği için kurum içi rehabilitasyon çalışmalarına katılamamaktadır (TÇYÖV, 2012). Almanya'da da bir cezaevindeki anne-çocuk biriminde 3 yaşına kadar olan çocuklar ve anneleri için sağlık hizmeti, ebeveynlik eğitimleri ve bebek bakımı hizmetleri verilmektedir. Böylelikle çocuk gelişiminin kritik döneminde anne ve çocuk arasındaki bağın oluşmasına imkân sağlamak amaçlanmaktadır (Subramanian & Shames, 2013).

Kadınların cezaevinden çıktıktan sonrası ile ilgili kaygıları bulunmaktadır. Onlar için son derece belirsiz olan bir süreçle ilgili kaygı duymaları çok doğaldır. Bu belirsizliği ortadan kaldırmak için tahliye öncesinde planlama çalışmaları yapılmalıdır. Psikolojik, tıbbi ve maddi ihtiyaçların karşılanmasını kapsayan bir tahliye hazırlık programı gerekmektedir. Tahliye sonrası süreçte gerekli olacak mesleki eğitim etkinliklerinin üzerinde durulması önem taşımaktadır. Cezaevi sonrasında kendi gelirini kazanmak isteyen, daha önce hiç çalışmamış ya da kalifiye bir işte çalışmamış kadınların mesleki yeterlilik kazanabilecekleri bir eğitim almaları gerekmektedir. Uygun şartların sağlanarak gerekli eğitim ortamının hazırlanması ve kadınların tahliye sonrasında iş bulup çalışabilecekleri mesleki eğitimlerin verilmesi önemlidir. Çünkü bu eğitimlerin cezaevinde zaman geçirmek için değil, dışarıda iş bulmaya yönelik kurgulanması gerekmektedir. Aksi takdirde tek sonuç olarak eğitim sonunda alınan sertifika kalmaktadır.

Tahliye hazırlık programında kadınların maddi ya da manevi olarak ihtiyaç duydukları konularda destek sağlanmalıdır. Barınma ve iş konusunda gerekli yerlere yönlendirme yapılarak rehberlik edilmelidir. Kadınlarla bireysel ve grup görüşmeleri yapılarak kaygıları en aza indirilmelidir. Kadınların tahliye sonrası için sağlık, iş kurma, kredi alma, aile içi ilişkiler gibi konularda talepleri sorularak konunun uzmanları tarafından bilgilendirme toplantıları gerçekleştirilmelidir. Ayrıca eski hükümlü kadınlarla iletişim kurarak gönüllü olanlardan cezaevine gelerek tahliye sonrası ile ilgili deneyimlerini aktarmalarının istemesi de kadınlar için yol gösterici olacaktır. Bu şekilde bir deneyim paylaşımı kadınların özgüvenleri artıracak ve kendilerini yalnız hissetmemelerini sağlayacaktır.

Tahliye öncesinde bir planlamanın yapılması, cezaevinden çıktıktan sonra kadınların sorun yaşama ihtimallerini azaltacaktır. Cezaevinde geçirilen tüm sürecin tahliye sonrası için çıktılar

sağlaması beklenmekle birlikte tahliye olduktan sonrası için de psiko-sosyal servis ve eğitim servisi tarafından özel olarak çalışmalar yapılmalıdır. Cezaevinde uzmanlar ve yönetim tarafından verilen destek, cezaevinden çıktıktan sonra sivil toplum kuruluşları, denetimli serbestlik şubeleri, toplum merkezleri ve yerel yönetimlerle sürdürülmelidir. Tahliye sonrası destek, barınma ve iş ihtiyaçlarını, psikolojik, hukuki, eğitim ve sağlık desteğini kapsamalıdır. İş bulmak için yeterli donanımına sahip olmayan ve eğitim seviyesi düşük olan kadınlara devlet tarafından iş bulma ve barınma için destek verilmesi gerekmektedir. Ayrıca ailesi tarafından dışlanan, ailesinde şiddet gören ve tehlike altındaki kadınlar gibi özel gruplar için özellikle tahliye sonrası destek programlarının uygulanarak güvenliklerinin sağlanması son derece önemlidir.

Tahliye sonrası destek konusunda denetimli serbestlik kurumunun işlerlik kazanması gerekmektedir. Yasal olarak gerekli düzenlemelerin var olmasına rağmen uygulama konusunda tahliye sonrası destek ile ilgili yeterli çalışmanın yapılmadığı düşünülmektedir. Konuyla ilgili denetimli serbestlik şubelerinin birlikte çalışılabileceği pek çok sivil toplum kuruluşu, üniversite ve yerel yönetim olmasına rağmen bu konuda bir girişim görülmemektedir. Eski hükümlüler için izleme ve destek birimlerinin kurulması ve kadınlar özelinde farklı içerik ve uygulamalar planlanması düşünülebilir. Tahliye sonrası çalışmaları için de uzman ihtiyacı vardır. Kadınların tahliye sonrası olası ihtiyaçlarının ve varsa güvenlik ihtiyacının belirlenmesi ve ona göre bir planlama yapılması önemlidir. Ceza infaz sistemindeki aktörlerin, sosyal hizmetlerin, emniyetin ve sağlık kuruluşlarının bir arada çalışması, kadın hükümlülerin tahliye sonrası ihtiyaçlarını belirleyerek buna yönelik çalışmalar geliştirmesi gerekmektedir. Ceza infaz süreci ve sonrasında yapılacak çalışmalar birçok kurumun birlikte çalışmasını gerektiren bir süreçtir. Bu konuda Adalet Bakanlığı dışında özellikle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın çalışmalarında kadın suçluluğu konusunun farklı boyutlarına yer verilmesi önem taşımaktadır. Yalnızca çocukları ile birlikte cezaevinde olan ya da suç mağduru olan kadınların değil, cezaevlerindeki tüm kadınların ilgili devlet kurumlarının çalışmalarında konu edilmesi gereklidir.

Çoğunlukla eğitim düzeyi ile ilişkilendirilen ama aslında cezaevindeki pek çok kadın için sorun olan başka bir konu da hukuki desteğe erişim noktasında yaşanmaktadır. Cezaevindeki kadınların haklarını öğrenmeleri ve avukatlarıyla ve ilgili kuruluşlarla bağlantı kurabilmeleri için destek verilmesi ve yönlendirme yapılması gerekmektedir. Bu ilişkilerin yürütülebilmesi için uygun mekânın ve zamanın sağlanması önemlidir.

Kadın cezaevleri ile ilgili önerilerin tam anlamıyla uygulanabilmesi için öncelikle cezaevlerindeki çok temel sorunların çözülmesi gerektiği unutulmamalıdır. Önemli sorunlardan biri olduğunu düşünebileceğimiz kadının insan hakları konusu, maddi yetersizlik nedeniyle aylardır hiç ziyaretçisi gelmeyen bir kadın için hiçbir anlam ifade etmeyebilir. Öncelikle cezaevlerindeki temel fiziksel ve sosyal ihtiyaçların karşılanması gerekmektedir. Bu ortam

sağlanmadığı takdirde cezaevleri, güvenli ve sosyal açıdan ayrılmış bir bina olmanın ötesinde başka bir işleve sahip olamayacaktır.

Cezaevindeki tüm süreçlerde hükümlü ve tutuklularla birarada olan cezaevi çalışanlarının da sorunları, önerileri ve ihtiyaçları bulunmaktadır. Pek çok çalışmada özellikle infaz ve koruma memurlarının tükenmişlik hissi yaşadığı görülmektedir. Cezaevi çalışanları için de psikolojik destek sağlanması önemlidir. Ayrıca kadın cezaevlerinde çalışanlar için kadın hakları, aile içi şiddet, toplumsal cinsiyet ve cinsiyete duyarlılıklar konularında bilinçlendirilme çalışmaları yapılmalıdır. Zor şartlarda çalışan infaz ve koruma memurlarının kadınlarla sürekli birarada ve iletişim halinde olmalarından dolayı diğer cezaevi çalışanlarına göre daha çok sorun yaşadıkları bilinmektedir. Bu yakın iletişimin zorunluluğundan dolayı infaz ve koruma memurlarının belli özelliklere sahip insanlardan seçilmesi tercih edilir. Fakat uygulamada bu şekilde bir alım yapılamadığı bilinmektedir. Hatta bazı infaz ve koruma memurlarının bilmeden tercih ederek cezaevinde çalışmaya başladıkları öğrenilmiştir.

Kurumdaki güvenlik, düzen ve disiplinin sağlanmasından rehabilitasyon çalışmalarında öğreticilik yapmaya, hükümlülerin kurum içindeki hareketlerinin takip edilmesinden kurumun temiz tutulmasına kadar çok farklı alanlarda görevlendirilen ve ayrıca yasal olarak belirlenmiş olan zorunluluk hali ortaya çıktığında kurum en üst amirinin izniyle ve gerektiğinde acil hallerde tehlikenin ortadan kaldırılması amacıyla izin alınmaksızın zor kullanılabilme yetkisine sahip olan infaz ve koruma memurluğu, pek çok bilgi ve beceriyi barındırması gereken bir meslektir (Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, madde 22). Bu noktada yapılması gereken infaz ve koruma memurlarının kendi içinde güvenlik, rehabilitasyon, idari vb. konularda alanlara ayrılması ve buna göre istihdam edilmeleridir. Böylelikle belli alanlarda uzmanlaşma sağlanabilir. Özellikle tutuklu ve hükümlülerle birebir iletişim kuran infaz ve koruma memurlarının ayrı bir eğitime tabi tutulmaları önem taşımaktadır. Çünkü tutuklu ve hükümlülerin de dile getirdiği gibi cezaevinde en çok sorun yaşadıkları meslek grubu infaz ve koruma memurlarıdır. Memurların hiyerarşik ilişkiler kurma isteği ya da zorunluluğu ilişkilerin gerilmesine neden olmaktadır. Aynı gün içinde infaz ve koruma memurundan azar işiten bir kadının tiyatro çalışmasında infaz ve koruma memuru ile karşılıklı rol yapması çok zor bir durumdur.

Cezaevinde yürütülecek her türlü çalışmada gerek cezaevi personelinin gerekse dışarıdan gelen öğretmenlerin ya da uygulayıcıların uygun eğitim ya da deneyime sahip olmalarının gerekli olması dışında, alanda deneyim sahibi olan, önyargısız ve iletişime açık kişiler olmaları çalışmaların verimliliği ve etkisi açısından çok önemlidir. Özellikle kriminoloji ve psikodrama gibi farklı alanlardan uzmanların istihdam edilmesi tercih edilmelidir. Bunun yanında etkin ve sağlıklı iletişim, çatışma çözümü gibi konularda grup çalışmaları yapılması hem cezaevi çalışanlarının kendi içindeki iletişim hem de kadınlarla olan iletişimleri için olumlu çıktılar

sağlayacaktır. Gerekli niteliklere sahip olsalar bile cezaevi personelinin niceliksel olarak yeterli olmadığı görülmektedir. Özellikle psikolog, sosyal hizmet uzmanı, sosyolog ve öğretmen gibi meslek elemanlarının sayısının daha fazla olması gerekmektedir. Cezaevlerinin kapasitelerine bakıldığında yalnızca birkaç psikolog, sosyal çalışmacı ve öğretmen ile yeterli desteğin sağlanamayacağı düşünülmektedir. Bu durum hem çalışanlar hem de kadınlar için sorun yaratmaktadır.

Kadınlar toplumun ve ailenin yüklediği toplumsal cinsiyet rolleri gereği cezaevlerinde erkeklerden farklı ve üzerinde dikkatle durulması gereken sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu sorunların nedenleri olarak; erkeklerle eşit şekilde adalete erişim sağlayamamaları, cezaevine girmeden önce şiddet ya da istismar mağduru olmaları ve bu nedenle psikolojik desteğe ihtiyaç duymaları, cezaevlerinde kadınlara yönelik şiddet ve istismar, çocuk ve aile bireylerinin bakımından sorumlu olma, kadın sağlığı ihtiyaçları ve tahliye sonrası aile ve çevre tarafından reddedilme sayılabilir (UNODC, 2008).

Suçluları güvenli bir şekilde muhafaza etmek ve infaz süresince iyileştirme faaliyetlerini sürdürüp infaz sona erdiğinde yeniden sosyalleşmelerini kolaylaştırmayı amaçlayan cezaevleri, kadınların ihtiyaçları ve gereksinimleri göz ardı edildiği sürece kadınlar için sorun yaratan mekânlar haline gelmektedir. Devlet, sivil toplum kuruluşları ve tüm uluslararası örgütler, kadınların tutuklama, yargılama, cezalandırma ve hapis süreçlerinde eşit ve adil muamele görmeleri için çalışmalar yapmalı ve özellikle kadınlara özgü problemlere ilgi göstermelidirler.

Gerek rehabilitasyon programları özelinde gerekse genel cezaevi işleyişi hakkında pek çok ulusal ve uluslararası yasal düzenleme bulunmaktadır. Özellikle, Birleşmiş Milletler'in "United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders" isimli belgesi, konuyla ilgili özel bir metin olması nedeniyle önemli görülmektedir. Kadınların cezaevinde bulundukları süre içinde kişisel bakım, sağlık, disiplin yaptırımları, varsa çocuklarının bakımı ve cezaevi sonrası süreç gibi bahsettiğimiz tüm konularla ilgili ilkesel düzeydeki önerilere Bangkok Kuralları'nda yer verilmektedir. Gerçekleştirdiğimiz çalışma ile toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımlarla geliştirilen bu ilkelerin devletler tarafından dikkate alınmasının önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır. Çalışmamızın sonuçları, kadın cezaevi koşullarının Bangkok Kuralları ile uyumlu hale getirilmesi gerektiğini göstermektedir. Kadın cezaevlerinde uygun koşulların sağlanması kadar konuyla ilgili kamuoyu duyarlılığı oluşturulması da gerekli görülmektedir. Çünkü cezaevleri yalnızca Adalet Bakanlığı'nın değil sivil toplumun da sorumluluk alanında olması gereken yapılanmalardır.

Cezaevlerindeki kadınların durumu ile ilgili her koşulun kadınların gereksinimleri ve ihtiyaçları doğrultusunda özel olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Rehabilitasyon programları, sağlık ihtiyaçları, güvenlik, cezaevi mimarisi, cezaevi personeli, aile ile ilişki, hamilelik, çocuk sahibi

olma, tahliye sonrası yeniden uyum süreci gibi her türlü düzenlemenin kadınların öncelikleri göz önünde bulundurularak cinsiyete duyarlı yaklaşımlar temelinde yapılandırılması önemlidir. Türkiye’de konuyla ilgili farkındalığın ve duyarlılığın arttığı görülmektedir. Önceki bölümlerde de aktardığımız gibi sivil toplum kuruluşları, siyasi partiler ve benzeri kuruluşların cezaevleri ile ilgili çalışmaları bulunmaktadır. Avrupa Birliği kriterleri ve sivil toplumun baskısıyla cezaevi koşullarının düzeltilmesi konusundaki duyarlılığın artmasının yanı sıra özellikle kadın cezaevleri ve cezaevlerindeki çocuklar ile ilgili konularda kamuoyunun özellikle hassas davrandığı görülmektedir.

Suç ve suçlulara, insan hakları temelinde geliştirilecek yeni bir bakış açısı ile yaklaşmak, cezaevlerinin de yeniden gözden geçirilmesini ve bu alanda reformlar yapılmasını gerektirecektir. Bu tez çerçevesinde tartışmaya açtığımız cezaevleri ile ilgili zihniyet kalıpları, mevcut kurumsal düzenekler ve uygulamalar, konu ile ilgili kamuoyu duyarlılığı oluşturan toplumsal aktörlerin yaklaşımlarının bu alandaki yeni düzenlemelere esin kaynağı olabileceğini düşünüyoruz. Özellikle kadın hükümlü ve tutukluların ihtiyaçlarına dair yeni bir farkındalık geliştirmek ve cezaevlerine yönelik toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımları gündeme getirmek için bu çalışmanın katkı getirebileceğini umuyoruz.

ÖZET

Çalışmanın amacı, Türkiye’deki kadın cezaevlerindeki koşulların kadınlar için uygunluğunu değerlendirerek cezaevlerinde gerçekleştirilen rehabilitasyon çalışmalarının etkisini toplumsal cinsiyet bakış açısıyla araştırmaktır. Niteliksel yöntemler kullanılarak gerçekleştirilen saha çalışması Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ve Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu’nda sürdürülmüştür. Ankara’da 32 kadın ve 7 cezaevi personeli, Denizli’de ise 32 kadın ve 6 cezaevi personeli ile görüşme yapılmıştır. Ayrıca Ankara’da 6, Denizli’de 7 farklı etkinlikte gözlem yapılmıştır. Yapılan saha çalışması sonucunda, cezaevlerindeki tüm fiziksel ve sosyal koşulların kadınların ihtiyaçları doğrultusunda kurgulanmasının önemi ve bu konuda uygulamadaki eksiklikler ortaya çıkmıştır.

Kadınların ifade ettikleri ihtiyaçlara bakıldığında eğitim, sağlık, aile içi ilişkiler ve istihdam gibi pek çok konunun birarada ele alınması gerektiği görülmektedir. Çalışma sonucunda bazı kadınların aile baskısı, gözetim altında olma, şiddet gibi zorlukları cezaevinde yaşamıyor olmalarından dolayı cezaevinde kendilerini daha özgür hissettikleri ortaya çıkmaktadır. Cezaevini bir özgürleşme alanı olarak gören kadınların ifadeleri, çalışmanın önemli sonuçları arasında yer almaktadır. Kadınlara aile ve toplum tarafından yüklenen ev içi işler ve aile bireylerinin bakımıyla ilgili sorumlulukların cezaevinde bile baskı yarattığı ve kadınların taşıdıkları önemli bir yük olduğu görülmektedir. Cezaevlerinde gerçekleştirilen rehabilitasyon çalışmalarının kadınların cezaevinde geçirdikleri süre boyunca ve tahliye sonrasında yeteri kadar etkili olmadığı tespit edilmiştir. Cezaevi sonrasındaki süreçte belirsizlikle ilgili kaygı yaşadığını belirten kadınlar iş bulmak ve çalışmak konusunda son derece isteklidirler. Rehabilitasyon çalışmalarının içeriği ve cezaevi personelinin nitelik ve niceliği ile ilgili çalışmalar yapılması ve bu çalışmaların hem cezaevindeki hem de tahliye sonrasındaki süreçte kadınların ihtiyaç ve gereksinimlerini dikkate alması gerektiği görülmektedir. Cezaevi personelinin sayısının ve niteliğinin artırılmasının yanısıra personelin sorunlarına ve ihtiyaçlarına yönelik çözümler geliştirmek cezaevi koşullarında iyileştirme sağlayacaktır.

ABSTRACT

The purpose of this study is to evaluate the suitability of prison conditions in Turkey for women and to investigate, with a gender perspective, the effect of rehabilitation efforts which are conducted in women prisons. The fieldwork has been carried out in Ankara Sincan Closed Prison for Women and Denizli Bozkurt Open Prison for Women by using qualitative methods. In Ankara 32 women and 7 prison staff, in Denizli 32 women and 6 staff were interviewed with. In addition, 6 rehabilitation activities in Ankara and 7 in Denizli were observed. In the course of the fieldwork, the importance of setting the physical and social conditions in prisons in accordance with the needs of women and deficiencies in practice has become evident.

Considering the needs described by women, it is seen that many issues such as education, health, domestic relationships and employment should be addressed together. The study reveals that some women feel more independent inside the prison where they don't struggle with any difficulties such as family pressure, surveillance and violence. Expressions of women, who perceive prison as a space of liberation, are among the important results of the study. It was concluded that the responsibilities related to domestic life and taking care of family members which are imposed on women by family and society cause pressure and become a significant burden even in the prison. It is observed that the rehabilitation activities performed in prison are not effective enough for their lives in and after the prison. Women who state that they feel anxious about the uncertainty they will face after release are, in fact quite motivated to find a job and work. We conclude that studies should be carried on the content of rehabilitation work and on the quality and quantity of prison staff and these studies should focus on the needs and requirements of women both during and after imprisonment. As a result of the study, it is determined that not only the quality and quantity of prison staff need to be improved but also their problems and demands have to be taken into consideration as well.

KAYNAKLAR

- Adak, U. (2006). *19. Yüzyılın Sonları 20. Yüzyılın Başlarında Aydın Vilayetindeki Hapishaneler*. Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.
- Adalet Bakanlığı (2008). *Türkiye’de Uyuşturucu Suçu*, Hazırlayanlar: Kılıç, Kızbes Meral, Amanvermez Peker, Pınar, Çulhalık, Mesut. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Dış İlişkilerden Sorumlu Daire Başkanlığı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Araştırma Merkezi.
- Ağaoğlu Canay, H. D. (2004). *Kadın Suçluluğu, Feminist Bakış Açısından Kavramsal Bir İnceleme*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi.
- Ağcakale, S. (2010). *Ceza Mimarlığı*. Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı.
- Althusser, L. (2002). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları* (5. Baskı). (Y. Alp, M. Özışık, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arat, N. (2006). Feminist Hukuk. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, Sayı 9, 53-66.
- Avcı, M. (2002). Osmanlı Uygulamasında İnfazı Özellik Gösteren Hapis Türleri: Kalebentlik, Kürek ve Prangabentlik. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 1, 1 Nisan 2014, <http://www.esosder.org/index.php?sayfa=ozet&no=73>.
- Balamir Bektaş, R. ve Gelgeç Bakacak, A. (2009). Modernitenin Sosyal Kontrol Söyleminin Değişen Görünümleri. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 26, Sayı 1, 33-48.
- Balcıoğlu, İ., Ortaköylü, L. ve Taktak, Ş. (2004). Kadın ve Suç. *Yeni Symposium*, 42(1), İstanbul.
- Bahar, H. İ. (2009). *Sosyoloji* (3. Baskı). Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları.
- Barrueta, N. V., Alayon, I. S. (1993). The Influence of Labor Activity in the Rehabilitation of Women Prisoners. *Women’s Studies in Cuba*, Volume 5, Number 3, 363-366.
- Bauman, Z. (2010.) *Küreselleşme* (3. Baskı). (A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Benson, E (2003). Rehabilitate or Punish. *Monitor on Psychology*, 34(7), 46-47.
- Berkes, N. (2004). *Türkiye’de Çağdaşlaşma* (6. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bilbaşar, S. j(2000). 19. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu’ndan Cumhuriyet’e Hapis Cezasının Örgütsel ve Hukuksal Gelişimi: Hapishaneden Cezaevine. *Birikim*, Sayı 136, 44-48.
- Bozkurt, G. (1996). *Batı Hukukunun Türkiye’de Benimsenmesi, Osmanlı Devleti’nden Türkiye Cumhuriyeti’ne Resepsiyon Süreci (1839-1939)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- Bradley, R. G. & Davino, K. M. (2002). Women's Perceptions of the Prison Environment: When Prison is "The Safest Place I've Ever Been. *Psychology of Women Quarterly*, 26, 351-359. doi: 10.1111/1471-6402.t01-2-00074
- Burgess-Proctor, A. (2006). Intersections of Race, Class, Gender, and Crime. *Feminist Criminology*, Vol. 1, 27-47. doi: 10.1177/1557085105282899
- Buz, S. (2009). Feminist Sosyal Hizmet Uygulaması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, Cilt 20, Sayı 1, 53-65.
- Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (CTGM) (b.t. a). *Görevlerimiz*. 19 Aralık 2013, <http://www.cte.adalet.gov.tr/menudekiler/gorevlerimiz.asp>.
- Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (CTGM) (b.t. b). *Personel Eğitim Merkezleri*. 1 Nisan 2013, http://www.cte.adalet.gov.tr/menudekiler/egitim_merkezleri/egitim_merkezleri.asp.
- Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (CTGM) (b.t. c). *Ceza İnfaz Kurumlarımızın Özellikleri*. 1 Nisan 2013, http://www.cte.adalet.gov.tr/bilgidata/cik_ozellikleri.asp.
- Chesney-Lind, M. (2006). Patriarchy, Crime, and Justice: Feminist Criminology in an Era of Backlash. *Feminist Criminology*, Vol. 1, Num. 1, 6-26. doi: 10.1177/1557085105282893
- Clements-Nolle, K., Wolden, M. & Bargman-Losche, J. (2009). Childhood Trauma and Risk For Past and Future Suicide Attempts Among Women in Prison. *Women's Health Issues*, Vol. 19, 185-192. doi: 10.1016/j.whi.2009.02.002
- Cumhuriyet Halk Partisi Kadın ve Cezaevi Çalışma Grubu (2012) *Çocuklar, Kadınlar, Adalet ve Cezaevleri*, 1 Nisan 2014, <http://chpkadin.chp.org.tr/wp-content/uploads/2012/03/kadin-cezaevi.pdf>,
- Çakır, F. (2013). Kadın Cezaevleri Hakkında Öneriler. Aydın Barosu Kadın Hukuku Komisyonu (Ed.), *I. Kadın Avukatlar Kurultayı* içinde (283-291). Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
- Çakır, S. (2010). Mekânın Kadınlar Açısından Kurgulanışına Kuramsal ve Tarihsel Süreç İçinden Bakmak. A. Akpınar, G. Bakay, H. Dedehayır (Der.), *Kadın ve Mekân Tutsaklık mı Sultanlık mı?* içinde (133-149). İstanbul: Turkuvaz Kitap.
- Çelik, A. P. (2010). Düşük Gelirli Kadın ve Mekân. A. Akpınar, G. Bakay, H. Dedehayır (Der.), *Kadın ve Mekân Tutsaklık mı Sultanlık mı?* içinde (150-157). İstanbul: Turkuvaz Kitap.
- Çelik, H. (2008). *A Sociological Analysis of Women Criminals in the Denizli Open Prison*. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Çolak, H. (2005). Hükümlülerin İnsani Haklarının Penolojik Görünümü ve Yeni İnfaz Rejimi. *Adalet Bakanlığı Adalet Dergisi*, Sayı 23. 20 Ocak 2014, http://www.yayin.adalet.gov.tr/adaletdergisi/23.sayi/09_24_09.htm.

- Demirbaş, T. (2010). Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların ve Cezaevlerinin Evrimi. E. Gürsoy Naskali ve H. Oytun Altun (Der.), *Hapishane Kitabı* içinde (3-40), İstanbul: Kitabevi.
- Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı (DSDB) (b.t.) *Denetimli Serbestlik Nedir?*. 17 Ocak 2014, http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/menusayfaları/ds_hakkında/ds_nedir.htm.
- Dominelli, L. (2002). *Feminist Social Work Theory and Practice*. London: Palgrave.
- Dönmezer, S. ve Yenisey, F. (2004). *Ceza Hukukunun Güncel Kaynakları*, Cilt II. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.
- Durkheim, E. (1995). *Toplumbilimsel Yöntemin Kuralları* (1. Baskı). (C. B. Akal, Çev.). İstanbul: Engin Yayıncılık.
- Edgü, E. (2010). Evin Direği, Sokağın Bekçisi. A. Akpınar, G. Bakay, H. Dedehayır (Der.), *Kadın ve Mekân Tutsaklık mı Sultanlık mı?* içinde (72-79). İstanbul: Turkuvaz Kitap.
- Elgiz, C. (2010). Kadınlar Ne İster?. A. Akpınar, G. Bakay, H. Dedehayır (Der.), *Kadın ve Mekân Tutsaklık mı Sultanlık mı?* içinde (312-315). İstanbul: Turkuvaz Kitap.
- Enos, S. (2001). *Mothering from the inside: Parenting in a women's Prison*. New York: State University of New York Pres.
- Eren, M. (2011). *Ceza İnfaz Kurumu Yönetimi El Kitabı Üzerinde Bir Değerlendirme- Hapishanelere İlişkin Avrupa Kriterlerinin ve Türkiye Pratiğinin Bir Belge Üzerinden Okunması*. 20 Mart 2014 http://www.cezaevindestk.org/duyuru-22-ceza_infaz_kurumu_yonetimi_el_kitabi_uzerinde_bir_degerlendirme.
- Eren, M. (2013). Osmanlı'dan Günümüze Türkiye Hapishanelerinin Üç Dönemi. *Toplum ve Kuram*, Sayı 8, 93-110.
- Eren, M. (b.t.). Bir Mahpus Hakkı Olarak Öğrenim. *Mahpusun Öğrenim Hakkı* içinde (15-22). 10 Aralık 2013, <http://www.aciktoplumvakfi.org.tr/pdf/mahpusunogrenimhakkı.pdf>.
- Ermış, M. (2008). Münip Ermiş'in Tebliği, *İnfaz Hukuku ve Özel Durumdaki Hükümlüler* içinde (96-127), Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
- Ferraro J., K., Moe M., A. (2003). Mothering, Crime, And Incarceration. *Journal of Contemporary Ethnography*, Vol. 32 No. 1, 9-40. doi: 10.1177/0891241602238937.
- Flavin, J. (2001). Feminism for the Mainstream Criminologist an Invitation. *Journal of Criminal Justice*, Vol. 29, 271-285.
- Foucault, M. (2005). *Entelektüelin Siyasi İşlevi* (2. Baskı). (I. Ergüden, O. Akınhay, F. Keskin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2006). *Hapishanenin Doğuşu* (3. Baskı). (M.A. Kılıçbay, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Giddens, A. (2000). *Sosyolojiye Giriş*. (H. Özel, C. Güzel, Çev.). Ankara: Ayraç Yayınevi.

- Gideon, L. & Sung, H. (2011). Integrative Triple R Theory: Rehabilitation, Reentry, and Reintegration. H. Sung & L. Gideon (Eds.), *Rethinking Corrections : Rehabilitation, Reentry, and Reintegration (e-book)* (399-407). SAGE Publications.
- Gideon, L. (2011). Corrections in an Era of Reentry. H. Sung & L. Gideon (Eds.), *Rethinking Corrections : Rehabilitation, Reentry, and Reintegration (e-book)* (1-13), SAGE Publications.
- Goffman, E. (2009). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu* (1. Baskı). (B. Cezar, Çev.).İstanbul: Metis Yayınları.
- Gramatica, F. (2005). *Toplumsal Savunma İlkeleri* (1. Baskı). (S. Selçuk, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Gümüş E. (2010). *Suç İşlemiş Kadınların Sosyo-demografik Özellikleri, Anne-Baba Tutumları ve Öfke İfade Biçimlerinin Değerlendirilmesi*. Uzmanlık Tezi, T.C. Sağlık Bakanlığı Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi.
- Gürtuna, O. (2009). *Cezaevinde Kadın Olmak ve Cezaevinin Kadın Bakış Açısıyla Sosyolojik Değerlendirmesi: Ankara Sincan Kadın Kapalı Cezaevi Örneği*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hattatoğlu, D. ve Ertuğrul, G. (Der.) (2009). *Methodos: Kuram ve Yöntem Kenarından* (1. Baskı). İstanbul: Anahtar Kitaplar.
- International Centre for Prison Studies (ICPS) (b.t.). *World Prison Brief*. 30 Eylül 2013, <http://www.prisonstudies.org/info/worldbrief/>.
- İçli, T. (1993). *Türkiye’de Suçlar Sosyal Kültürel ve Ekonomik Özellikleri*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını-Sayı: 71.
- İçli, T. ve Öğün, A. (1995). *Aile İçi Şiddet ve Kadın Suçluluğu*, Ankara: T.C. Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Bizim Büro.
- İçli, T. ve Öğün, A. (1999). *Türkiye’de Cezaevlerindeki Rehabilitasyon Faaliyetleriyle İlgili Sosyolojik Bir Analiz*. Ankara: T.C. Adalet Bakanlığı Yarıaçık Cezaevi Matbaası.
- İçli, T. (2002). Toplumdan Kopuş: Suç ve Şiddet. *Sosyolojiye Giriş*. İstanbul. Beta Basım Yayım Dağıtım.
- İçli, T. (2004). *Kriminoloji* (1. Baskı). Ankara: Martı Kitap ve Yayınevi.
- İçli, T., Altay, A., Başpınar, T., ve Bahtiyar, M. (2011). *Türkiye’de Hükümlü Profili: Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Özellikler*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları, Ertem Basım.
- Justizvollzugsanstalten (JVA) (b.t.) *Information about Prisons in Germany*. 18 Mart 2013, <http://www.1a-jva.de/en/>.
- Karaca, A. (2010). XIX. Yüzyılda Osmanlı Devletinde Fahişe Hatunlara Uygulanan Cezalar: Hapis ve Sürgün. E. Gürsoy Naskali, H. Oytun Altun (Der.), *Hapishane Kitabı* içinde (152-162). İstanbul: Kitabevi.

- Karataş Doğan, F. (2009). *Cezanın Amacı ve Hapis Cezası*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, A. (2006). *Kamusal Mekân, Ayırışma ve Kadın*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma* (2. Baskı). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Malloch, M. S. (2008). A Spoonful of Sugar? Treating Women in Prison. Anderson, Tammy (Eds.) *Neither Villain nor Victim* (139-156), USA: Rutgers University Press,
- Martel, J. (2004). Policing Criminological Knowledge: The Hazards of Qualitative Research on Women in Prison. *Theoretical Criminology*, Vol. 8(2), 157-189. doi: 10.1177/1362480604042242.
- McDermott, M. J. (2002). On Moral Enterprises, Pragmatism and Feminist Criminology. *Crime&Delinquency*, Vol. 48, No. 2, 283-299. doi: 10.1177/0011128702048002006.
- Mills, A, & Codd, H. (2008). Prisoners' families and offender management: Mobilizing social capital. *Probation Journal*, 55 (1): 9-24.
- Neuman, L. (2010). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri* (4. Baskı). (S. Özge, Çev.). İstanbul: Yayın Odası.
- O'Donnell, I. (2001). Prisoners' Work and Vocational Training. *The British Journal of Criminology*, 41 (1), 214-216. doi: 10.1093/bjc/41.1.214.
- Oral, G. ve Atamer, A. (2010). Cezaevlerinde Rehabilitasyon Programları. E. Gürsoy Naskali, H. Oytun Altun (Der.), *Hapishane Kitabı* içinde (335-345), İstanbul: Kitabevi.
- Özkazanç, A. (2013). Siyaset, Hukuk ve Cinsel Suçlar: Assange Olayı ve Hukukçu Feminizmin Eleştirisi. *I. Kadın Avukatlar Kurultayı* içinde (343-382). Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
- Pelissier, B., Camp, S., Gaes, G., Saylor, W. & Rhodes, W. (2003). Gender Differences in Outcomes from Prison-based Residential Treatment. *Journal of Substance Abuse Treatment*, Vol. 24, 149-160. doi: 10.1016/S0740-5472(02)00353-7.
- Penal Reform International (PRI) (2013). *Guidance Document: United Nations Rules on the Treatment of Women Prisoners and Non-Custodial Measures for Women Offenders (The Bangkok Rules)*, United Kingdom. 10 Aralık 2013, <http://www.penalreform.org/wp-content/uploads/2013/10/PRI-TIJ-Guidance-Documents-on-Bangkok-Rules-October-2013.pdf>.
- Punch, K. F. (2005) *Sosyal Araştırmalara Giriş - Nitel ve Nicel Yaklaşımlar* (1. Baskı). (D. Bayrak, H. B. Arslan, Z. Akyüz, Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Ritzer, G. (1992). *Sosyal Teori*. 3 Nisan 2013, [http://www.umittatlican.com/files/Emile%20Durkheim%20\(Ritzer,%201992\).pdf](http://www.umittatlican.com/files/Emile%20Durkheim%20(Ritzer,%201992).pdf).
- Ritzer, G. (Der.) (2005). *Encyclopedia of Social Theory*. California: Sage Publication.

- Saldırım, M. (2011). *Hükümlü ve Tutuklu Eğitiminin Temelleri*. İstanbul: Zigana Yayınları.
- Saruç, S. (2013). *Kadın Hükümlüler: Cezaevi Yaşantısı ve Tahliye Sonrası Gereksinimler*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Savcı, İ. (2004). *Kadın Açık Cezaevinden Notlar – Adını Kader Koyduk*. Ankara: Phoneix Yayınevi.
- Schwartz, M. D. & Hatty, S. (Eds.) (2003). *Controversies in Critical Criminology*. USA: Anderson Publishing.
- Sevimli, G. (2010). *Hayata Dönüş Operasyonu Koğuştan Hücrelere*. İstanbul: Çağdaş Hukukçular Derneği Yayınları.
- Siegel, L. J. (2010). *Criminology, Theories, Patterns and Typologies* (10. Baskı) USA: Waddworth Cengage Learning.
- Sokullu Akıncı, F. (2004). *Kriminoloji* (4. Baskı). İstanbul: Beta Yayınevi.
- Subramanian, R. & Shames, A. (2013). *Sentencing and Prison Practices in Germany and the Netherlands: Implications for the United States*. 1 Mart 2013, <http://www.vera.org/sites/default/files/resources/downloads/european-american-prison-report-v3.pdf>.
- Suriyawong, V. (2010). *Good Practices on the Treatment of Women in Prison: A proposal for Supplementary Rules for the treatment of women prisoners and non-custodial measures for women offenders*. 10 Kasım 2013. http://www.heuni.fi/material/attachments/heuni/reports/6KHnTKsPX/Taitto_65_Final_Painoon2_05012011.pdf.
- Swingewood, A. (1998). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi* (2. Baskı). (O. Akınhay Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Şaşıoğlu, M. (2012). *Feminizm Terapide Nasıl Kullanılır?*, 21 Mart 2014, <http://miraysasioglu.com/2012/12/02/feminist-terapide-feminizm-2/>.
- Tavşanlı Adalet Sarayı (b.t.) *Denetimli Serbestlik Nedir?*. 31 Ocak 2014, <http://www.tavsanli.adalet.gov.tr/dnedir.htm>.
- Topaç, Ö. (2005). *2001 Yılında Türkiye’de Onyedici Ceza İnfaz Kurumunda Bulunan Kadın Hükümlülerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (2012) *Toplumsal Cinsiyet Açısından Anayasa Konulu Komisyon Raporu*, Ankara: Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Yayınları.
- Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı (TÇYÖV) (2012). *Türkiye’deki Kadın Ceza İnfaz Kurumlarına Genel Bakış – Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. İstanbul: Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı Yayınları.

- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) (2008). *Cezaevi Müdürleri ve Politika Yapıcılar İçin Kadınlar ve Hapsedilme Üzerine El Kitabı* (ISBN 978-9944-0751-1-4). New York: Birleşmiş Milletler.
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) (2013). *Özel İhtiyaçlara Sahip Mahpuslar Üzerine El Kitabı* (ISBN: 978-9944-0751-3-8 2013). New York: Birleşmiş Milletler.
- Ünal, H. (2008). Neden Çocuklar ve Gençler Suç İşler? Ayırıcı Birleşimler ve Sosyal Kontrol Teorileri. *Toplumbilim Kent ve Suç Özel Sayısı*, Sayı 23, 51-61.
- Yavuz, H. A. (2012). Denetimli Serbestliğin Türk Ceza Adalet Sistemindeki Tarihsel Gelişim Süreci. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 100, 317-342.
- Yayak, A. (2009). *Türkiye Cezaevlerindeki Islah-Rehabilitasyon Çalışmalarının Diğer Ülkelerin Uygulamalarıyla Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü.
- Yıldıztaş, M. (1997). *Mütareke Döneminde Suç Unsurları ve İstanbul Hapishaneleri*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi.

Yasal/Tavsiye Niteliğinde Metinler

Anayasa

Türk Ceza Kanunu

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun

Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Eğitim Merkezleri Kanunu

Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumunun Kuruluş ve İdaresine İlişkin Kanun
Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu

Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük

Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Hizmet İçi Eğitim Yönetmeliği

Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Hizmet Öncesi Eğitim Yönetmeliği

Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği

Hükümlülerin Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılmaları Hakkında Yönetmelik

Hükümlü ve Tutukluların Ödüllendirilmesi Hakkında Yönetmelik

Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik

Genç ve Yetişkin Hükümlü ve Tutukluların Eğitim ve İyileştirilme İşlemleri ve Diğer Hükümler
Hakkında Genelge (46/1 nolu genelge)

İşyurtları Kurumu ve İşyurtlarında Kullanılan Maliyet Hesapları ile Tutulacak Defter ve
Belgelerin Düzenlenmesine Dair Yönerge

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>)

Avrupa Cezaevi Kuralları (<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/413-433.pdf>)

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
(http://www.unicef.org/turkey/cedaw/_gi18.html)

Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar
(<http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/876b6--Mahpuslarin-Islahi-Icin-Asgari-Standart-Kurallar.pdf>)

Mahpuslara Karşı Davranışlara Dair Temel Prensipler (<http://www.biriyilik.com/odevler-kaynaklar/iktisat-isletme-ve-ekonomi/birlesmis-milletler-mahpuslara-karsi-davranislara-dair-temel-prensipler-30101.html>)

Herhangi Bir Biçimde Tutulan ya da Hapsedilen Kişilerin Korunması İçin Prensipler Bütünü
(<http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/528b7--Herhangi-Bir-Bicimde-Tutulan-veya-Hapsedilen-Kisilerin-Korunmasi-Icin-Prensipler-Butunu.pdf>)

Hapis Dışı Tedbirlere İlişkin Birleşmiş Milletler Minimum Standart Kuralları/Tokyo Kuralları
(http://www.cte.adalet.gov.tr/menudekiler/uluslararası/dsm_tavsiyekararlari/14.pdf)

United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders (http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/crimeprevention/UN_Rules_Treatment_Women_Prisoners_Bangkok_Rules.pdf)

İnternet Siteleri

<http://www.cte.adalet.gov.tr> (Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü)

<http://www.abgm.adalet.gov.tr> (Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü)

<http://www.mevzuat.gov.tr/> (Mevzuat Bilgi Sistemi)

<http://www.iydb.adalet.gov.tr> (Adalet Bakanlığı İşyurtları Kurumu Daire Başkanlığı)

EK 1**GÖRÜŞME FORMU***Kadın hükümlü ve tutuklular***Sosyal Profile İlişkin Bilgiler**

- . Doğum tarihiniz nedir?
- . Nerede doğdunuz (ili, ilçesi, köyü)?
- . Medeni durumunuz nedir?
- . Çocuğunuz var mı? Kaç tane?
- . En uzun süre yaşadığınız yer neresi?
- . Eğitim durumunuz, mezun olduğunuz ya da en son gittiğiniz okul nedir?
- . Herhangi bir işte gelir kazanmak için çalıştınız mı? Mesleğiniz var mı?
- . Annenizin eğitim durumu ve mesleği/işi nedir?
- . Babanızın eğitim durumu ve mesleği/işi nedir?
- . (Evliyse) Eşinizin eğitim durumu ve mesleği/işi nedir?
- . Aylık ortalama haneye giren gelir tahminen ne kadar?
- . Geliri kim(ler) sağlıyor? Nasıl?
- . Cezaevine ne zaman ve ne nedenle girdiniz?
- . Cezaevine girmeden önce en son nerede ve kimlerle yaşadınız?

Cezaevinde Birlikte Yaşama Deneyimleri ve Koşulların Değerlendirilmesi

1. Burada bir gününüz nasıl geçiyor?
2. Cezaevi mekanını anlatır mısınız?
3. Odalar, banyo ve diğer ortak mekanların kullanımı nasıl oluyor?
4. Birlikte yaşarken sorumluluk/iş paylaşımı nasıl yapılıyor?
5. İlk geldiğinizde diğer kadınlarla ilişki kurmakta zorlandınız mı? Nasıl alıştınız?
6. Arkadaşlık ilişkileri için neler söylemek istersiniz? Gruplaşmalar oluyor mu? Hangi konularda?
7. Çocuklarıyla gelen kadınlar hakkında ne düşünüyorsunuz?
8. Birlikte yaşarken sorunlar oluyor mu? Yaşanan sorunların nedenleri nedir?
9. Cezaevindeki fiziksel koşullar (odaların, ortak alanların kullanımı) ile ilgili sıkıntılarınız var mı? Varsa neler?
10. Cezaevindeki sosyal koşullar (çalışanlarla ilişkiler, görüş koşulları, sosyalleşme mekânlarının kullanımı) ile ilgili sıkıntılarınız var mı? Varsa neler?
11. Cezaevindeki sağlık koşulları (sağlık desteğine ve kişisel ihtiyaç malzemelerine ulaşım, hijyenik koşulların sağlanması) ile ilgili sıkıntılarınız var mı? Varsa neler?
12. Bu sorunlar nasıl çözülüyor? Sizce nasıl çözülmesi gerekiyor?

13. Cezaevinde çalışanlarla (yöneticiler, infaz ve koruma memurları, psikososyal servis uzmanları) ilişkileriniz nasıl?
14. Sizce cezaevindeki kadınların yaşadıkları sorunlar cezaevindeki erkeklerin sorunlarından farklı mı? Hangi yönden farklılıklar var?
15. Bir kadın olarak cezaevinin size olumlu ya da olumsuz neler kattığını düşünüyorsunuz?
16. “Cezaevinde kadın olmak” ve “dışarıda kadın olmak” karşılaştırdığınızda neler söyleyebilirsiniz?
17. Dışarıyla ilgili, dışarıdaki yaşamla ilgili en çok neyi özleyorsunuz?

Rehabilitasyon Faaliyetlerinin Etkileri

18. Rehabilitasyon programlarına/faaliyetlere katıldınız mı? Hangilerine?
19. Şu anda hangi faaliyetlere katılıyorsunuz?
20. Bu programların kadınlara sağladığı faydalar neler?
21. Bir kadın olarak cezaevinde kaldığınız süre içinde programlarla ilgili talepleriniz (konu, malzeme, uzman vb.) neler?
22. Kadınların cezaevinde çalışarak mesleki bilgi/tecrübe edinmeleri konusunda neler düşünüyorsunuz?
23. Cezaevi sonrasında hayatınızı devam ettirirken burada katıldığınız programların, kursların, edindiğiniz bilgi, deneyim ve tecrübelerin ne şekilde etkisi olacağını düşünüyorsunuz?
24. Cezaevi sonrasında size faydalı olması için programlarla ilgili talepleriniz (konu, malzeme, uzman vb.) nelerdir?

Cezaevi Sonrasıyla İlgili Beklentiler

25. Cezaevine girdikten sonra aileniz, çocuklarınız, arkadaşlarınız ve akrabalarınızla olan ilişkileriniz etkilendi mi? Ne şekilde?
26. Sizce cezaevinden çıktıktan sonra kadınların ve erkeklerin karşılaşacakları durumlar, koşullar farklılık gösteriyor mu? Nasıl farklılıklar var?
27. Cezaevinden çıktıktan sonra desteğe ihtiyacınız olduğunu düşünüyor musunuz? Hangi konu(lar)da, kim(ler)den?
28. Buradan çıktıktan sonra planlarınız neler?
29. Geçiminizi nasıl sağlamayı düşünüyorsunuz?
30. Ailenizden/çevrenizden beklentileriniz neler?
31. Toplumdan beklentileriniz neler?

EK 2**GÖRÜŞME FORMU***Cezaevi çalışanları***Sosyal Profile İlişkin Bilgiler**

- . Cinsiyet
- . Doğum tarihiniz nedir?
- . Medeni durumunuz nedir?
- . Çocuğunuz var mı? Kaç tane?
- . Doğum yeriniz neresi?
- . Hayatınızın büyük bölümünü nerede geçirdiniz?
- . Eğitim durumunuz nedir?
- . Çalışma deneyimleriniz nedir?
- . (Evliyse) Eşinizin eğitim durumu ve mesleği/işi nedir?

Cezaevinde Çalışma Deneyimleri

1. Başka bir yerde çalışma deneyiminiz varsa burası ile karşılaştırdığınızda en belirgin farklar nelerdir?
2. Kadın cezaevinde çalışmanın diğer iş yerlerine göre olumlu yönleri nelerdir?
3. Kadın cezaevinde çalışmanın diğer iş yerlerine göre olumsuz yönleri nelerdir?

Cezaevi Koşullarının Çalışanlar Üzerindeki Etkileri

4. Cezaevinde karşılaştığınız sorunlar neler?
5. Bu sorunların neden kaynaklandığını düşünüyorsunuz?
6. Sorunlarınızın çözümü için neler yapıyorsunuz?
7. Diğer çalışanlarla ilişkileriniz nasıl?
8. Çalışma arkadaşlarınızla hangi konularda sorunlar yaşıyorsunuz?
9. Çalışanlar arasında cinsiyet bakımından farklı yaklaşımlar/davranışlar olduğunu düşünüyor musunuz? Nasıl?
10. Bu işi yapmasaydınız nasıl bir iş yapmak isterdiniz? Neden?
11. Ailenizin ve sosyal çevrenizin işinizle ilgili yorumları neler?

Verilen Hizmet İçi Eğitimlerin Çalışanlar Açısından Değerlendirilmesi

12. Katıldığınız bir eğitim var mı, varsa konusu neydi?
13. Çalışanlara verilen eğitimler konusunda önerileriniz/beklentileriniz neler?

Rehabilitasyon Faaliyetleri

14. Kadınlara uygulanan rehabilitasyon programları hakkında ne düşünüyorsunuz?
15. Programların ne tür faydaları olduğunu düşünüyorsunuz?

Cezaevinde Uygulanan Projelerin Değerlendirilmesi

16. Cezaevlerinde uygulandığını bildiğiniz projeler var mı, neler?
17. Bu projelerin verimli/etkili olduğunu düşünüyor musunuz? Hangi konuda, kimler için?
18. Bu projelerle ilgili öneri ve beklentileriniz neler?

EK 3

GÖRÜŞME FORMU

Cezaevi Yöneticisi

Cezaevinde Çalışma Deneyimleri

19. Başka bir yerde çalışma deneyiminiz varsa burası ile karşılaştırdığınızda en belirgin farklar nelerdir?
20. Kadın cezaevinde çalışmanın diğer iş yerlerine göre olumlu yönleri nelerdir?
21. Kadın cezaevinde çalışmanın diğer iş yerlerine göre olumsuz yönleri nelerdir?

Cezaevi Koşullarının Çalışanlar Üzerindeki Etkileri

22. Cezaevi yöneticisi olarak çalışırken en çok zorlandığınız konu(lar)/sorunlar neler?
 - . Çalışanlarla?
 - . Hükümlü/tutuklularla: Sapkın davranışlar gösteren, kurallara aykırı davranan oluyor mu?
 - . Diğer?
23. Sorunlarınızın çözümü için neler yapıyorsunuz?
24. Bu işi yapmasaydınız nasıl bir iş yapmak isterdiniz? Neden?
25. Ailenizin ve sosyal çevrenizin işinizle ilgili yorumları neler?
26. Psikolog, öğretmen, sosyal çalışmacı ve diğer çalışanlardan nasıl yararlanıyorsunuz, birlikte nasıl çalışıyorsunuz?

Verilen Hizmet İçi Eğitimlerin Değerlendirilmesi

27. Katıldığınız bir eğitim var mı, varsa konusu neydi?
28. Çalışanlara verilen eğitimler konusunda önerileriniz/beklentileriniz neler?

Rehabilitasyon Faaliyetleri

29. Kadınlara uygulanan rehabilitasyon programları hakkında ne düşünüyorsunuz?
30. Programların ne tür faydaları olduğunu düşünüyorsunuz?
31. Kadınların kurum içindeki mesleki faaliyetlerde çalışması ile ilgili ne düşünüyorsunuz?
 - . Kadınlar bu işlerden maddi kazanç sağlıyor mu? Ne kadar? Ödeme nasıl yapılıyor?
 - . Bu konuda uyulması gereken yasal bir metin var mı?
 - . Çalışma deneyiminin kadınların cezaevi sonrasındaki yaşamındaki etkisi nedir?
 - . Kadınlar için cezaevi sonrası izleme programı uygulanıyor mu?

Cezaevinde Uygulanan Projelerin Değerlendirilmesi

32. Cezaevlerinde uygulanan projeler neler?

33. Bu projelerin verimli/etkili olduğunu düşünüyor musunuz? Hangi konuda, kimler için?
34. Bu projelerle ilgili öneri ve beklentileriniz neler?
35. Cezaevlerindeki çalışma deneyiminiz sürecinde izlediğiniz kadarıyla cezaevindeki koşullarla ilgili olarak nasıl bir değerlendirme yapabilirsiniz?

ÖZGEÇMİŞ

Seda SALİHOĞLU GÜNELSU

Doğum Tarihi: 28.09.1983

Doğum Yeri: İstanbul

Eğitim

2007- ...

İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Doktora Programı

2005-2007

İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Programı

2001-2005

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

İş Deneyimi

Mayıs-Kasım 2013

Urla Belediyesi Strateji Geliştirme Birimi, Sosyolog / Proje Uzmanı

Nisan 2012 - Haziran 2012

Genç Hayat Vakfı, Renk Çemberi Projesi, İzleme-Değerlendirme (dönemsel)

Eylül 2011 - Aralık 2011

Genç Hayat Vakfı, Yurttan Sesler Projesi, İzleme-Değerlendirme (dönemsel)

Nisan 2011 - Temmuz 2011

Genç Hayat Vakfı, Renk Çemberi Projesi, İzleme-Değerlendirme (dönemsel)

Nisan 2011 - Haziran 2011

Mavi Kalem Derneği, Kadına Yönelik Şiddet Saha Çalışması, Koordinatör

Mart 2010 - Haziran 2011

Mavi Kalem Derneği, Fener Kadın Danışma Noktası, Koordinatör

Şubat 2009 - Mart 2010

Küçükçekmece Belediyesi Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi Bizim Halk'a Sosyal Kalkınma Programı, Sosyolog

Kasım 2008 - Şubat 2009

Mavi Kalem Derneği, AB Eğitim ve Gençlik Programları-EVS Koordinatörü

Ekim 2007 - Ekim 2008

Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV) Saha Planlama ve Teşkilatlanma Departmanı, Saha Destek Sorumlusu

Nisan 2006 - Ağustos 2006

Mavi Kalem Derneği, "Our Bodies, Ourselves - Bedenim ve Ben" Türkçe Çeviri ve Adaptasyon Projesi, Araştırmacı

Eylül 2005 - Ekim 2005

SAM Araştırma Danışmanlık A.Ş. (Sosyal Araştırmalar Merkezi), SHÇEK Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi Araştırması, Tekirdağ Bölgesi Süpervizörlüğü

Ağustos 2005

SAM Araştırma Danışmanlık A.Ş. (Sosyal Araştırmalar Merkezi), SHÇEK Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi Araştırması Ön Çalışması: Halkalı Yetiştirme Yurdu, Ayvansaray Çocuk ve Gençlik Merkezi, Beyoğlu 75. Yıl Çocuk ve Gençlik Merkezi'nde Derinlemesine Görüşme Uygulayıcısı

Mayıs 2005 - Eylül 2005

SAM Araştırma Danışmanlık A.Ş. (Sosyal Araştırmalar Merkezi), Araştırma Asistanlığı (Kodlama, Edit, Telefonla Kontrol)

Alınan Burslar

TÜBİTAK, Doktora Öğrencileri İçin Yurt İçi Araştırma Burs Programı

Doktora tezi kapsamında Denizli Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumu'nda saha araştırması
9 Ocak-9 Nisan 2012

Yayınlar

Salihoglu, S., Ziyalar, N. (2011) “Medyanın Çocuk İhmal ve İstismarındaki Yeri ve Önemi”, *Çocuk İhmali ve İstismarı* (Hazırlayan: Mustafa Ruhi Şirin), Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul

Ziyalar, N., Salihoglu, S. (2010) “2006 Yılında Cumhuriyet Hürriyet ve Zaman Gazetelerinde Çıkan Mağdur ve Şüpheli Konumundaki Çocuklara İlişkin Haberler”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 38, 121-140

Salihoglu, S., Ziyalar, N. (2009) “Adli Haberlerde Çocukların Yer Alış Şekli”, *Suç ve Ceza / Ceza Hukuku Dergisi*, Sayı: 1, 202-212

Ziyalar, N., Salihoglu, S. (2008) “Yazılı Basında Suç Mağduru Çocuklar”, *Türkiye’de Sık Görülen Psikiyatrik Hastalıklar Sempozyum Kitabı* (Editörler: M. Uğur, İ. Balcıoğlu, N. Kocabaşoğlu), İ. Ü. Cerrahpaşa tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Sempozyum Dizisi No: 62, 153-156, İstanbul

Bildiriler

“Kadın ve Suç” - *Sözel Bildiri*

Biyolojik, Psikolojik, Sosyolojik Açıdan Kadın Sempozyumu, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, İstanbul

Seda Salihoglu, Yard. Doç. Dr. Neylan Ziyalar

2 Aralık 2011

“Gazetelerdeki Terör Türünden Çocuk Haberlerinin Değerlendirilmesi” - *Sözel Bildiri*

1. Uluslararası Avrasya Adli Bilimler Kongresi, İstanbul

Seda Salihoglu, Yard. Doç. Dr. Neylan Ziyalar

8-11 Ekim 2008

“Gazetelerdeki Çocuk Haberlerinin Değerlendirilmesi” - *Sözel Bildiri*

8. Adli Bilimler Kongresi, Kocaeli

Seda Salihoglu, Yard. Doç. Dr. Neylan Ziyalar

15-18 Mayıs 2008

“Yazılı Basında Suç Mağduru Çocuklar” - *Sözel Bildiri*

Türkiye’de Sık Görülen Psikiyatrik Hastalıklar Sempozyumu, İstanbul

Yard. Doç. Dr. Neylan Ziyalar, Seda Salihoglu

6-7 Mart 2008